

**Sosyal Bilimler
Enstitüsü**

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ BİLİM DALI

**DOĞU AKDENİZ ENERJİ KAYNAKLARINI PAYLAŞIM
MÜCADELESİNİN YEREL, BÖLGESEL VE KÜRESEL
ANATOMİSİ: TÜRKİYE EKSENİNDEN GLOBAL BİR BAKIŞ**

Yüksek Lisans Tezi

SEÇKİN MUHAMMET ÇAKIR

İSTANBUL, 2023

**Sosyal Bilimler
Enstitüsü**

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ BİLİM DALI

**DOĞU AKDENİZ ENERJİ KAYNAKLARINI PAYLAŞIM
MÜCADELESİNİN YEREL, BÖLGESEL VE KÜRESEL
ANATOMİSİ: TÜRKİYE EKSENİNDEN GLOBAL BİR
BAKIŞ**

Yüksek Lisans Tezi

SEÇKİN MUHAMMET ÇAKIR

DANIŞMAN: PROF. DR ALAEDDİN YALÇINKAYA

İSTANBUL, 2023

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAY BELGESİ

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası Politik Ekonomi Bilim Dalı

Yüksek Lisans öğrencisi

Seçkin Muhammet ÇAKIR'ın “Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarını Paylaşım Mücadelesinin Yerel, Bölgesel, Küresel Anatomisi: Türkiye Ekseninden Global Bir Bakış” adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun tarih vesayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans/Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 19/01/2023

1	Tez Danışmanı	PROF. DR ALAEDDİN YALÇINKAYA	
2	Jüri Üyesi	DOÇ. DR. FERİT BELDER	
3	Jüri Üyesi	DOÇ. DR. HAKAN ARIDEMİR	
4	Jüri Üyesi		
5	Jüri Üyesi		

Öğretim üyesi Adı Soyadı

İmzası

BU TEZ
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR PROJESİ
ID NO 10713, PROJE KODU SYL-2022-10713
YÜKSEK LİSANS TEZ PROJESİ
KAPSAMINDA HAZIRLANMIŞTIR

ÖZ

DOĞU AKDENİZ ENERJİ KAYNAKLARINI PAYLAŞIM MÜCADELESİNİN YEREL, BÖLGESEL VE KÜRESEL ANATOMİSİ: TÜRKİYE EKSENİNDEN GLOBAL BİR BAKIŞ

Enerji, uluslararası sistemde sadece üretimin artırılması ve ekonomik faaliyetlerde kullanılan bir araç olmaktan çıkmış, aynı zamanda politik olarak uluslararası ilişkilerde kendisine büyük ve güçlü bir yer edinmiştir. Doğu Akdeniz havzasında tespit edilen ve hatta belli bir bölümü çıkarılmaya başlanan petrol ve doğalgaz kaynakları hem bölgesel dinamikleri değiştirici bloklar ortaya çıkarmakta hem de oluşan bu ağlar, küresel sistemde oyun kurucu veya oyun değiştirici nitelik kazanma gücü barındırmaktadır. Bu çalışmada Doğu Akdeniz’de etkinliklerde bulunan yerel, bölgesel ve küresel aktörlerin dış politika davranışlarına Doğu Akdeniz üzerinden eko-politik bir açıklama getirilmektedir. Bu bağlamda gelecek dönemde ilişkiler düzleminde daha karmaşık hale gelmesi beklenen blokların nasıl ve hangi eksenle hareket edeceği üzerinde durulmuştur. Doğu Akdeniz coğrafyasında beliren söz konusu bu blokların yaptığı MEB anlaşmaları ve dış politik sonuçları da açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca bölgede dinsel ve kültürel olarak geçmişten yakın zamana kadar birbirleriyle çatışmış ve uzun yıllar düşmanca tavır almış bazı devletlerin Türkiye’yi yok sayma çabalarının jeopolitik denklemlere nasıl takıldığı XXX ortaya konulmuştur.

Doğu Akdeniz’de tespit edilen doğal kaynaklar; Avrupa ve Türkiye’nin enerji bağımlılığını, Rusya’nın enerji pazarındaki XXXetkinliğini ve keşfedilen rezervlere kıyası olan devletlerin geleceğini derinden etkileyen kritik bir öneme sahiptir. Ayrıca kurulan Doğu Akdeniz Gaz Forumu’nun burada izlediği iş birliği politikaları Avrupa’nın enerji güvenliğine katkıda bulunurken, Türkiye’nin bölgede var olan enerji haklarını tehdit etmektedir. Doğu Akdeniz Gaz Forumu’nun Türkiye’nin MEB sınırlarına yönelik tek taraflı politikaları hem eko-politik hem de uluslararası hukukilik boyutu ile ele alınmıştır. Şu an da iptal edilmiş olsa da revize edilmesi muhtemel EastMed gibi boru hattı projeleri bölgesel alanda özellikle Rusya, Türkiye ve KKTC’yi olumsuz yönde etkilemektedir. Buradaki doğal kaynaklardan doğan siyasi konjonktür; Çin’in XXXKuşak-Yol rojesine, ABD ve Rusya’nın Avrasya coğrafyasında egemenlik mücadelesine ve ayrıca mevcut yerel alandaki enerji politik mücadele alanları Rusya’nın jeopolitik konumunu geniş yelpazeXXXde temelden biçimlendirmiştir???. Küresel anlamda ortaya çıkan bu karmaşık yapı ve etki-tepki silsilesi Türkiye’nin çıkarları ve karşılaşacağı risklerle paralel olarak açıklanmış, Türkiye’nin maksimalist eğilimlerden uzak durması konusundaki gereklilik ortaya konulmuştur.

Nihayetinde bu çalışma yerelden küresele farklı seviyelerde ortaya çıkan ilişkiler ağını ve güç mücadelesini açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. Realizm ve inşacı kuram teorileri çerçevesinde hareket etmeyi ve bu sayede hem bölgesel ittifakları ortaya koymayı hem de güç mücadelesinde kimin hangi stratejik adımları attığını ve dolayısıyla hangi güç dengesi mekanizmalarını izlediği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Enerji, Güvenlik, Doğu Akdeniz, Kuşak-Yol Girişimi, Hidrokarbon Kaynakları, MEB.

ABSTRACT

Energy has ceased to be a tool used only in increasing production and economic activities in the international system, but has also gained a great and powerful place in international relations politically. The oil and natural gas resources identified in the Eastern Mediterranean Basin, and even a certain part of which have been started to be extracted, both reveal blocks that change regional dynamics, and these networks have the power to become a game xxxfounder or a game changer in the global system. An eco-political explanation is brought to the foreign policy behaviors of local, regional and global actors operating in the Eastern Mediterranean through the Eastern Mediterranean. In this context, it has been emphasized how and on which axis the blocks that are expected to become more complex on the level of relations in the future period emerge. EEZ agreements made by these blocks, which appeared in the Eastern Mediterranean geography, the compliance of navtex notifications with international legal norms and foreign policy consequences were also tried to be explained. In addition, the alliances of these states, which have been in conflict with each other in the region from the past to the xxxrecent, and have taken a hostile attitude for many years, trying to ignore Turkey have also been revealed.

Natural resources identified in the Eastern Mediterranean; It has a critical importance that deeply affects the energy dependence of Europe and Turkey, the monopoly of Russia in the energy market, and the future of the states bordering the discovered reserves. In addition, the cooperation policies pursued by the Eastern Mediterranean Gas Forum, which was established here, contribute to the energy security of Europe, while threatening Turkey's existing energy rights in the region. The unilateral policies of the Eastern Mediterranean Gas Forum towards Turkey's EEZ borders have been discussed both in terms of eco-political and international legality. Although canceled at the moment, pipeline projects such as EastMed, which are likely to be revised, negatively affect Russia, Turkey and the TRNC in the regional area. The political conjuncture arising from the natural resources here; China's xxxBelt-Road Initiative, the US and Russia's struggle for dominance in the Eurasian geography, as well as the current domestic energy political struggles affect Russia's geopolitical position in a wide range. This complex structure and action-reaction sequence that has emerged in the global sense has been explained in parallel with Turkey's interests and the risks it will face, and the necessity for Turkey to stay away from maximalist tendencies has been revealed.

This study aims to reveal the network of relations and power struggles that occur at different levels, from local to global. It has been tried to act within the framework of realism and constructivist theories and thus to reveal both regional alliances and who took which strategic steps in the power struggle and which power balance mechanisms were followed.

Keywords: Energy, Security, Eastern Mediterranean, Belt-Road Initiative, Hydrocarbon Resources, Exclusive Economic Zone

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	V
ABSTRACT	VII
ŞEKİLLER	XII
KISALTMALAR	XIII
GİRİŞ.....	14

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ'E AÇILAN KAVRAMSAL PERSPEKTİF

- 1) REALİZM ÇERÇEVESİNDE ENERJİ KAVRAMININ ULUSLARARASI SİSTEMDEKİ ÖNEMİ17
- 2) KARŞILIKLI BAĞIMLILIK VE ASİMETRİ KAVRAMI19
- 3) SOĞUK SAVAŞ SONRASI FARKLILAŞAN GÜVENLİK KAVRAMI20

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ COĞRAFYASININ DÖNÜŞEN VE GELİŞEN ÖNEMİ

- 1) JEO-POLİTİK KONUMDAN JEO-STRATEJİK AMAÇLARA21
- 2) KEŞFEDİLEN HİDROKARBON KAYNAKLARI, ÖNEMİ ve SÜREGELEN JEOPOLİTİK DAVRANIŞLAR23
 - a) İsrail'inxxx Hidrokarbon Kaynaklarındaki Keşifleri27
 - b) Filistin30
 - c) Güney Kıbrıs Jeopolitiği30
 - d) Lübnan Hidrokarbon Havzası31
 - e) Suriye Hidrokarbon Havzası33
 - f) Zohr Yatağı Ekseninde Mısır'ın Doğalgaz Havzası35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÜYÜK GÜÇLER İÇİN DOĞU AKDENİZ'İN ÖNEMİ VE ASKERİ, EKONOMİK VE SİYASİ FAALİYETLER

- 1) DOĞU AKDENİZ'İN RUSYA İÇİN JEOPOLİTİK VE TARİHİ ÖNEMİ36
 - a) Enerji Kavramının Rusya İçin Önemi38
 - b) Rusya'nın Doğu Akdeniz'de İzlediği Strateji ve Konsept41

c) Levant ve Ortadoğu'daki Gelişmeler Işığında Rusya'nın Faaliyetleri	43
d) Rusya'nın Enerji Şirketlerinin Ortadoğu'daki Rolü	46
e) Rusya'nın Akdeniz'deki Jeopolitik Hedef ve Çıkarları	48
f) Rusya'nın Akdeniz Stratejisinin Basamakları	49
2) ABD'NİN DOĞU AKDENİZ POLİTİKASINDA TEMEL DENGELER VE FAKTÖRLER	51
a) ABD'ninXXX Doğu Akdeniz'deki Askeri Araçları	51
b) XXXBirleşik Devletler 'in Doğu Akdeniz'deki Ekonomik Araçları	54
c) XXXBirleşik Devletler' in Doğu Akdeniz'deki Politikasını Etkileyen Yasal Unsurlar	56
d) ABD'nin Avrupa'yı Rus Enerji Bağımlılığından Kurtarmadaki Stratejik Hedefi	57
3) AVRUPA BİRLİĞİ'NİN DOĞU AKDENİZ POLİTİKASI	59
a) Tarihsel Gelişimi	59
b) Arap Baharı Sürecinin Avrupa'nın Doğu Akdeniz Politikalarına Yansımaları	60
c) Doğu Akdeniz'de Kıta Sahaneliği Tartışmaları ve AB'nin Tutumu	61
d) AB'nin Enerji Güvenliğinde Türkiye'nin Önemi	61
e) ABD ve AB'nin Doğu Akdeniz Politikaları ve Değişen Askeri Güvenlik Stratejileri	58
4) KUŞAK VE YOL PROJESİ KAPSAMINDA ÇİN'İN DOĞU AKDENİZ POLİTİKASI	68
a) Çin'in Yükselen Askeri ve Ekonomik Kapasitesi	68
b) Doğu Akdeniz'in Kuşak Yol Kapsamında Artan Önemi ve Hidrokarbon Rezervleri	69
c) Çin'in Kuşak Yol Projesi Kapsamında Doğu Akdeniz'deki Ülkelerle İlişkileri	70
d) Çin'in Kıbrıs'a Olan İlgisi	73
5) FRANSA'NIN DOĞU AKDENİZ STRATEJİSİ	76
a) "Akdeniz İçin Birlik" Projesi	77
b) Doğu Akdeniz'de Fransa İçin Rekabet ve İş birliği	77
6) İNGİLTERE'NİN AKDENİZ POLİTİKASI	81
a) Doğal Kaynakların Etkisi	82
b) Doğu Akdeniz Enerji Paylaşımı Sorunları Karşısında İngiltere	83

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YEREL AKTÖRLER İÇİN DOĞU AKDENİZ'İN ÖNEMİ VE FAALİYETLER

1) MİSİR'İN DOĞU AKDENİZ POLİTİKASI	85
--	-----------

2) YUNANİSTAN VE GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ’NİN XXX DOĞU AKDENİZ POLİTİKASI	87
a) Yunanistan ve GKRY Politikalarında Doğu Akdeniz’in Önemi	87
b) Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Jeopolitik Dış Politikada Hedefleri ve Tartışmalar	88
c) Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Doğu Akdeniz’deki İş Birliğinde Temel Stratejileri	90
d) Doğu Akdeniz Güvenliğinde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Silahlanması	91
1. ABD’nin Silah Ambargosunu Tek Taraflı Kaldırması	92
2. GKRY’nin Asimetrik Savaş Çizgisinde Askeri Üsler Kurma Çabaları ve Ortak Askeri Tatbikatlar	95
3. Yunanistan ve Kıbrıs Rumlarının İttifak Zemininde Yükselen Askeri Çatışma Tehlikesi	97
3) İRAN’IN 2500 YIL SONRA AKDENİZ’E GERİ DÖNÜŞÜ	98
a) İran’ın Akdeniz’e Uzanan Kara Bağlantısı	98
4) DOĞU AKDENİZ’DEKİ KAYNAKLARIN ÜRDÜN VE BÖLGE JEOPOLİTİĞİNE ETKİLERİ	101
5) TÜRKİYE VE KKTC’NİN FAALİYETLERİ	105
a) Dolmabahçe Mutabakatı	105
b) Libya – Türkiye MEB Anlaşmasının Hukuki Anlamı	106
c) Libya – Türkiye Mutabakat Muhtırasının Stratejik Boyutu	107
d) Bölgede Yapılan Hidrokarbon Faaliyetlerine Karşı Türkiye ve KKTC’nin Temel İtirazları	110
e) Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarının KKTC İçin Stratejik ve Hukuki Önemi	110
f) KKTC’nin Dış Politika Bağlamında Hamleleri, İlişkileri ve Enerjinin Buradaki Önemi	112
6) İSRAİL VE FİLİSTİN’İN DOĞU AKDENİZ POLİTİKASI	116
a) Lübnan ve Filistin’le İlgili İsrail’in Deniz Yetki Alanlarının Hukuki Statüsü	117
b) İsrail’in Doğu Akdeniz’deki Güvenlik Boyutu	117
7) DOĞU AKDENİZ GAZ FORUMU	119
a) Doğu Akdeniz Gaz Forumuna Gidilen Süreç	120
b) Doğu Akdeniz Gaz Forumu’nun İmkân, Kapasite ve Kabiliyetlerine Karşı Türkiye	123

8) SONUÇ	126
9) KAYNAKÇA	131

ŞEKİLLER

Şekil 1. Doğu Akdeniz’de Keşfedilen Hidrokarbon Enerji Kaynakları

Şekil 2. İsrail’de Fosil Yakıt Kullanımı

Şekil 3. İsrail Hidrokarbon Enerji Kaynakları

Şekil 4. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Keşfettiği Kaynaklar

Şekil 5. Lübnan Münhasır Ekonomik Bölge Alanı

Şekil 6. Mısır Doğalgaz Kaynakları

Şekil 6.1. GKRY’nin Mısır’dan gasp ettiği deniz alanı

Şekil 7. Avrupa’nın Rusya’ya Olan Doğalgaz Bağımlılığı

Şekil 8. 2005-2019 Arası Doğu Akdeniz’de Çin Yatırımları

Şekil 9. İngiltere’nin Kıbrıs Adasındaki üsleri ve hak iddia edebileceği olası MEB alanları

Şekil 10. Mısır’ın Doğalgaz ve Petrol Rezerv Alanları

Şekil 11. Doğu Akdeniz’de Keşfedilen Doğalgaz Sahaları

Şekil 12. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile MEB Anlaşması yapan Mısır, İsrail ve Lübnan’ın kaybettiği deniz alanları

KISALTMALAR

AA	: Anadolu Ajansı
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BG	: British Gas
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMDHS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
BP	: British Petroleum
C.	: Cilt
DAGF	: Doğu Akdeniz Gaz Forumu
EEZ	: Exclusive Economic Zone (MEB)XXX
EGAS	: Egyptian Natural Gas Holding Company
EGPC	: Egyptian General Petroleum Corporation
EIA	: US Energy Information Administration
ENI	: Ente Nazionale Idrocarburi
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
Hk.	: Hakkında
IEA	: International Energy Agency
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türkiye Cumhuriyeti
Km	: kilometre
Ktep	: Kilo tona eşdeğer petrol
LNG	: Liquefied Natural Gas
LPA	: Lebanon Petroleum Administration
MEB	: Münhasır Ekonomik Bölge
MEES	: Middle East Economic Survey
Mtep	: Milyon tona eşdeğer petrol
NEPCO	: National Electric Power Company
PIF	: Palestine Investment Fund
pr.	: Paragraf
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı; Doğu Akdeniz bölgesinde tespit edilen enerji kaynaklarının jeopolitik, jeostratejik ve eko-politik çerçevede etkilerinXXXe dayanan iş birliğini veXXX, rekabet ağlarını XXX ortaya koymaktır. Buradaki rekabet ortamında devletlerin dış politika hamlelerinde siyaseten var olan uyuşmazlıklar krizlere sebep olmaktadır. Bu krizlerin orta ve uzun vadede kullanılan güç unsuruna göre çatışmaya ve hatta savaşa evrilme olasılığı dahi mevcuttur. Oluşturulan iş birliği alanları tarihte dini ve kültürel olarak uzun yıllar çarpışmış olan ancak günümüzde çıkarları, hedefleri ve “düşmanları” ortaklaşan??? farklı devletlerin bulunduğu iş birliği mekanizmaları doğurmuştur. Bünyesinde enerji odaklı; ekonomik, siyasi, askeri başta olmak üzere çok sayıda kriter barındıran bu ilişkiler ağında var olan konjonktür yerel boyuttan küresel seviyeye kadar ortaya konulmuştur. Bu düzlemin orta-uzun vadede Türkiye’nin çıkarlarına uygun olarak hangi risk-fırsatlar doğuracağı ve bunlar karşısında hangi politikaların izlenmesi gerektiği ifade edilerek Türk Dış Politikasına katkıda bulunulması hedeflenmiştir.

Devletler uzun vadeli stratejilerine ulaşabilmek için aynı zamanda hedeflerine hizmet eden doktrinlerXXX oluştururlar???. Bu amaçla ikili veya çoklu anlaşmalar imzalarlar, deniz alanlarında navtex’ler ilan ederler, bilimsel olduğu iddia edilen seminerlerde uluslararası hukuka uygunluğu tartışmaya açık haritalar yayınlarlar, bildiriler ilan ederek etki alanlarını güçlendirmeye çalışırlar. Tüm bunların sonucunda doktrinlerinin uluslararası camia da kabul görmesini sağlayarak fiili (de facto) uygulamalarına hukuki (de jure) nitelik kazandırarak büyük stratejilerine ulaşmaya çalışırlar. Bu çalışmada da Doğu Akdeniz’de büyük stratejiler ortaya konularak izlenen yollar açığa çıkarılmaya çalışılmakta ve literatüre bu alanda katkıda bulunulmaya çalışılmıştır.

Büyük stratejiler nedir diye sorulacak olursa çok öz olarak Rusya’nın Avrasyacı Stratejileri, AB’nin küresel sistemde tam bağımsız ve büyük bir güç olarak söz sahibi olma çabaları, İsrail’in Büyük İsrail Projesi, Çin’in “Kuşak Yol Projesi” ve Türkiye’nin “Türk Cumhuriyetler Birliği” hedeflerinde Doğu Akdeniz’in önemi açıklanmaya çalışılmıştır. Burada ABD eksik kalmış olarak göze çarpabilir ancak Birleşik Devletler’in bölgeye dair nihai stratejisi istikrarsız bir saha yaratarak AB’nin kendi kontrolü altından çıkmasını önlemek, Çin ve Rusya’nın büyük idealarına ulaşmasını engellemek ve Türkiye’nin bölgedeki kazanımlarını sınırlandırmak suretiyle egemenlik alanlarını genişletmesinin önüne geçmektir.

Bakıldığı zaman birbirinden çok farklı amaç ve hedeflerin bir araya getirildiği düşünülebilir ancak buradaki farklı resimler esasen bir yapbozun parçalarıdır. O yapbozun kendisi ise tek kelimeyle ifade edilecek olursa “egemenlik” ve o alanın genişletilmesidir. Herhangi bir ahlaki ve hukuki zemine dayandırılmaya çalışmayan bu amaç kendisini tamamen askeri ve diplomatik güç, para ve ulusal kültürle beslemektedir.

Uluslararası ilişkiler disiplininin temel amaçlarından bir tanesi de ortaya çıkan yeni enerji hatlarına devletlerin yüklediği anlamı sorgulamak ve ana prensipleri açığa çıkarmaktır. Sanayi xxxdevriminden bu yana devletler enerjiye artan oranda ihtiyaç duymuşlardır. Bu ihtiyaç artık günümüzde üretim ve iktisadi gelişim hedefini aşmış, politik ve stratejik hedeflerin bir aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma kapsam bakımından esas olarak; Doğu Akdeniz bölgesinde cereyan eden enerji kaynaklarının paylaşım mücadelesinde çıkarlar manzumesinde meydana gelen blokların izlemiş oldukları dış politika hamlelerini irdelemektedir. Bu hamlelerin ortaya çıkardığı jeopolitik ve eko-politik sonuçlarının ne olduğunu ortaya koymaktadır. Aktör olarak Türkiye merkezde değerlendirilmek suretiyle; yerel anlamda, Yunanistan, GKRY, Mısır, İsrail, Ürdün, İtalya; küresel anlamda da Rusya, Çin, AB ve ABD yer almaktadır. İngiltere ve Fransa’da pek tabi ki göz ardı edilmeyecektir.

Devletler çıkarlarını maksimize etme çabası içerisinde olmakla beraber, rekabet içerisinde olduğu devletlerin çıkarlarını minimize etme ve buna paralel olarak da farklı devlet ve özel şirketlerle de iş birliği mekanizmaları kurmaktadır. Burada da bölgesel boyutta Yunanistan öncülüğünde kurulan Doğu Akdeniz Gaz Forumu’nun üyelerinin iş birliği yapmak suretiyle başta Türkiye’nin olmak üzere bölge de yer alan Lübnan, Libya, Suriye ve KKTC’nin de haklarını by pass etme çabasında olduklarını görmekteyiz. Bu amaçlarının arka planında tarihsel ve medeniyetsel birtakım farklılıklar öne çıkıyor olsa da bu çalışmada bu boyutlar irdelenmeyecek ve mevcut konjonktürde vücut bulan olaylar üzerinden tanımlama ve değerlendirmeler yapılacaktır.

Bölgesel anlamda ise Rusya ve AB arasında jeopolitik bir mücadele sürmektedir. Avrupa’nın enerji olarak Rusya’ya bağımlı olması dış politika adımlarında bağımsız hareket edebilme kabiliyetini özellikle Avrasya ve Doğu Avrupa’da azaltmaktadır. Buna bağlı olarak enerji arzını çeşitlendirerek ortaya çıkacak ilişkiler ağını dış politika adımları ile taçlandırmak isteyen AB, uluslararası sistemdekixxx etki alanını da genişletmek istemektedir. Daha bağımsız bir ilişkiler ağı kurmak için Doğu Akdeniz’deki enerji kaynaklarını ve bununla beraber buradan bağlanacak bir EastMed Boru Hattı Projesini hayati bir adım olarak görmektedir. Rusya’da bu bağımlılığın sona ermesini elbette istememekte ve Suriye’de, Libya’da ve diğer bölge ülkelerde hem devlet olarak hem de devlet kontrolünde olan doğalgaz şirketleri vasıtasıyla bölgede yürüttüğü faaliyetler ile var olan XXXetkinliğinin kırılmasını önlemeye çalışmaktadır.

Küresel manadaxxx ise ABD ile Çin arasında ciddi bir rekabet vardır. Bu rekabetin odak noktasında Çin’in Kuşak Yol Projesixxxx öne çıkmaktadır. Bu proje ile kendi ekonomik ya da başka bir deyişle “kapitalist düzenini” inşa etmeyi amaçlayan Çin’in bu hedefi ABD tarafından tehdit olarak görülmektedir. Dünya sistemindeki xxxüstünlüğünü korumayı amaçlayan ABD, bu projenin en önemli deniz ayakları arasında gösterilen Levant Bölgesindeki Baharat Yolu olarak adlandırdığımız xxxalanda

istikrarsızlıklar yaratarak kendi kontrolünde bir de facto alan yaratmış ve Kuşak-Yol Projesinin Akdeniz ayağını önlemek suretiyle, K. Afrika, Balkanlar ve Avrupa'nın proje ayaklarından biri olmasının önüne geçmiştir.

Türkiye xxx de uluslararası sistemi kökünden etkileyebilecek yukarıda saydığım olayların tam merkezinde yer almakta ve atacağı ya da atmayacağı adımlarla oyun kurucu-bozucu-değiştirici özelliklere sahip bir aktör olarak öne çıkmaktadır. Jeopolitik konumu ve bunun yanında askeri kapasitesi ile öne çıkan Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yer alan aktörlerle ilişkisi dönemsel farklılıklar göstermektedir. Rusya ile atacağı adımlar AB ile arasında krizlere sebep olabilecek iken, ABD bu durumdan rahatsızlık duymayacaktır. Ancak ABD elbette bölgede kontrolü dışında kendi ulusal çıkarlarına ters gelişmelerin de ortaya çıkmasını önlemeye yönelik adımlar atması muhtemeldir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ'E AÇILAN KAVRAMSAL PERSPEKTİF

1) REALİZM ÇERÇEVESİNDE ENERJİ KAVRAMININ ULUSLARARASI SİSTEMDEKİ ÖNEMİ

Enerji güvenliği olgusu, özellikle sanayi devrimi sonrası üretimde kapasitelerin artması ve enerjiyi satan ve alan taraflar için çok boyutlu anlamlara gelen politik-ekonomik bir gerçeklik haline gelmiştir. Kömür üretimi ile tüketiminin yerini zamanla petrol ve devamında doğalgazın alması ve bu kaynakların kullanımının küresel çapta büyümesi, hidrokarbon kaynakların konvansiyonel bir araca dönüşmesine neden olmuştur. Enerji, konvansiyonel boyutuyla ithalatçılar için arz güvenliği, ihracatçılar içinse talep güvenliği yaklaşımıyla önemli hale gelmiştir. Arz ya da talep güvenliğinin sorunsallaştığı durumlarda ekonomik, siyasi ve hatta askeri alanlarda gelişmeler meydana gelmektedir. Bu tarz sorunsallarda siyasi, ekonomik, askeri vs birçok farklı kriz, çatışma hatta savaşlar meydana gelebilmektedir. Bundan dolayı enerji arz-güvenliği devletlerin güvenliği ve istikrarı için hayati öneme sahiptir.

Enerjiye tüm dünyanın ihtiyacının olması ancak kaynakların dar bölgelerden çıkması, enerjinin stratejik bir araç haline gelmesine sebep olmuştur. Devletler doğaları gereği birbirlerine üstünlük kurma veya kazanımlarını maksimize etme eğiliminde oldukları için oyun kurucu veya değiştirici özelliklere sahip olan bu araç konvansiyonel??? taktik-stratejik mana da realist düzeyde adımlara sebep olmaktadır. Bu temel gerçeklik enerji merkezli jeopolitik sahaların ortaya çıkmasına ve enerjinin politik olarak en önemli enstrümanlarından birisi haline gelmesine sebep olmuştur.

Enerjinin bir silah olarak kullanımına sebep olan başka bir şekli ise doğal kaynak milliyetçiliğidir. Ian Bremmer ve Robert Johnston bu kavramı “devletlerin sahip oldukları enerji ve maden sektörlerini hem ulusal hem de uluslararası arenada siyasi ve ekonomik yönden kontrol sahibi olmak amacıyla kullanmaları” şeklinde tanımlamaktadırlar.¹ Enerjiye hükmeden devletler dış politikalarında belli kazanımlar elde etmek için realist perspektifte konvansiyonel bir araç olarak enerjiyi kullanmaktadırlar. Enerji milliyetçiliği anlayışı uluslararası sistemde devletlerin OPEC gibi uluslararası kuruluşlar kurmasına karşıdır. Çünkü merkezi bir platformla yönetilen enerji kaynakları piyasada ulusal refleksler verilmesini önler ve bu durum enerjinin bir güç olarak kullanılmasının önüne geçer. Bundan dolayı Rusya, Mısır gibi ülkeler OPEC gibi enerji örgütlerine üyeliği reddetmektedir. Özellikle Putin sonrası

¹ Ian Bremmer, Robert Johnston (2009), “The Rise and Fall of Resource Nationalism”, Survival, Vol. 51, 71No. 2, s. 149-158, DOI: 10.1080/00396330902860884 xxxkaynaklar???

Rusya elindeki enerji kaynaklarını hem iktisadi kalkınma da hem de diplomatik kazanımlar elde etmede kullanmış ve önemli kazanımlar elde etmiştir. Bu süreç boyunca realist kuramdaki enerji milliyetçiliği unsurlarının birçok uygulamasını kullanmış ve hali hazırda kullanmaktadır.

Arz ve talep güvenliği hem ithal eden hem de ihraç eden ülke için anarşik dünya sisteminde birçok farklı süreç ve sonuç ortaya çıkarmaktadır. Hayati bir fonksiyon hatta artık günümüzde en hayati fonksiyon olan bu süreçler merkeziyetsiz enerji piyasalarını kontrol edilemez hale getirmekte ve farklı çatışma alanları ortaya çıkarmaktadır. Bu çatışma alanlarından bir tanesi de Doğu Akdeniz coğrafyasıdır.

2) KARŞILIKLI BAĞIMLILIK VE ASİMETRİ KAVRAMI

Uluslararası sistemde karşılıklı ilişkiler güç üzerinden tanımlanmaktadır. Hans J. Morgenthau bununla ilgili olarak devletlerin güçlerini artırma eğiliminde olduklarını ve bunun sebebinin de sistemin anarşik yapısından kaynaklandığını söylemektedir.² Anarşik sistemde, iş birliği imkânı yerine sürekli güç artırımını öne çıkardığı tezi soğuk savaş boyunca öne çıkmaktaydı. Zaman içerisinde aşırı güçlenen devletler uluslararası sistemde savaşmama durumu ortaya çıkarmıştır. Burada güvenlik ikilemi, caydırıcılık, ikinci vuruş kapasitesi, nükleer silahlar vs aktörler arası ilişkileri belirleyen temel unsurlar olarak uluslararası sistemde yeni bir düzen ortaya çıkarmıştır. Kenneth Waltz realist argümanları kabul etmekle beraber buna ek olarak artık uluslararası sistemde dış politika davranışlarında ittifakların zorunlu hale geleceğini neo-realist xxx yaklaşımla ifade etmiştir.³

Daha önceki dönemlerde var olsa da 1970’lerden itibaren uluslararası sistemde görünür olan liberal–neoliberalXXX düşünce realist–neorealistXXX teorilere karşı gelişmiştir. Barış ve iş birliğini öne çıkaran liberalizm bunu yaparken uluslararası sistemde anarşik yapıyı ve temel birimin devlet olduğu savını inkâr etmemişlerdir. Anarşik düzenin ve karşılıklı bağımlılıkların devletleri ve devlet dışı organları barış ve iş birliğine iteceğini savunan liberaller, bu düzenin oluşmasında uluslararası ticaret, finans, yatırım ve turizm gibi parçaların etkili olacağını savunmaktadır.⁴ Burada artık tek taraflı sıfır toplam bir kazanç yerini kazan-kazan anlayışına bırakacaktır. Burada devletler arasında bağımlılıkları yaratacak olan temel unsurda karşılıklı ortaya çıkacak olan asimetridir. Çünkü hali hazırda her davranışın simetrik olduğu zeminlerde iş birliğine gerek kalmayacağı düşünülür. Keohane ve Joseph Nye gibi siyaset bilimciler bu asimetrik unsurların devletlerin birbirlerini etkileme kapasiteleriyle doğru orantılı olduğunu söylemektedirler.

² Hans Joachim Morgenthau, (2006), “The Struggle for Power and Peace”, McGraw Hill Higher Education, Politics Among Nations, s. 4-14

³ Kenneth Waltz, (1981), “The Spread of Nuclear Weapons”, President of the American Political Science Association, s.171.

⁴ Oktay Tanrısever, (2005). “Güvenlik”, Eralp. A, Devlet ve Ötesi, s. 107-125.

3) SOĞUK SAVAŞ SONRASI FARKLILAŞAN GÜVENLİK KAVRAMI

Soğuk savaş sürecinde özellikle 1972 yılından sonra devletin güvenliği kavramı “bireyin güvenliğine” dönüşmüş ve ilk kez soğuk savaş döneminde ulusal güvenlik dışında güvenlik sorunları dile getirilmiştir. 1980 yılında Rusların Afganistan işgaline dek süren bu süreçte askeri güvenlik dışında da çeşitli güvenlik sorunlarının ortaya çıkabileceği düşüncesi gelişmiştir.

Soğuk savaşın sona ermesinin ardından Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla beraber ulusal güvenlik kaygıları kısmen sona ermiştir. Bu süreçte güvenlik kavramı hızlıxxx bir devinim yaşamış ve birey güvenliğini öne çıkaran şu sorular ortaya çıkmıştır: “Kimin Güvenliği?”, “Neye karşı güvenlik?” Değişen güvenlik sorguları birbiriyle ilişkili 8 tane güvenlik kavramı ortaya çıkarmıştır. Bunları; ekonomi, enerji, gıda, sağlık, çevre güvenliğıxxx ile kişisel, toplumsal, siyasi güvenlik olarak ifade etmek mümkündür.

11 Eylül saldırıları sonrası uluslararası güvenlikte özellikle G. W. Bush’un yaptığı tanımlamalarla terör örgütleri, merkezi sorun olarak görülmeye başlandı. Bunu devam eden süreçte Arap Baharı sürecinde Fransa’da El Kaide tarafından üstlenilen Charlie Hebdo saldırıları izledi. 130 kişinin hayatını kaybettiği saldırılar Fransa ve Avrupa tarihinin en kanlı terör saldırıları olarak kayıtlara geçmiştir. Paris dışında Londra, Manchester, Brüksel, İstanbul, Gaziantep, Berlin gibi yerlerde gerçekleştirilen terör eylemleri ülkelerin güvenlik odaklarına terörizmi iyice yerleştirmiştir.

Artan terörle beraber özellikle Arap Baharının etkisiyle Ortadoğu merkezli yoğun göç dalgaları meydana gelmiştir. Kuraklık ve sosyal nedenlerden dolayı meydana gelen Afrika merkezli göç dalgaları da devletlerin güvenlik algılarında köklü değişiklikler yaratmıştır. Sınır aşan sorunlar sınır güvenliğini, ekonomik güvenliğı, demografi ve kültürel güvenliğı zaman içinde ortaya çıkarmıştır. Bu sorunsallar silsilesi devletler arasında karşılıklı bağımlılığı da artırmış ve xxxişbirliğini zorunlu hale getirmiştir.

İşbirliğıxxx merkezleri yeni bloklar ortaya çıkarmış ve nihayetinde içerisinde çok fazla detay barındıran bu bloklar, içerdiği farklı bağımlılık ve bağılıklar neticesinde karmaşık bir güvenlik skalası ortaya çıkarmıştır. Doğu Akdeniz’de enerji kaynakları çevresinde gelişen ittifak ve itilaflar günümüz konjonktürün en kompleks güvenlik sorunsallarından bir tanesini meydana getirmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ COĞRAFYASININ DÖNÜŞEN VE GELİŞEN ÖNEMİ

1) JEO-POLİTİK KONUMDAN JEO-STRATEJİK AMAÇLARA

Coğrafyanın pozisyonunu artıran projeler değişen güvenlik algılamaları ve egemenlik kapasitelerine göre zaman içerisinde hızla artmıştır. Bununla ilgili en çarpıcı örnekler İngiliz General Francis Chesney tarafından ortaya konulmuştur. Kızıldeniz ile Akdeniz'i karayolu ve xxxdemiryolu bağlantısıyla bağlayarak Hindistan'daki sömürgelerine olan mesafeyi kısaltmayı amaçlayan bu proje aynı zamanda bölgede elde edilen ürünlerin dextt daha ekonomik bir şekilde Avrupa coğrafyasına taşınmasını amaçlamıştır. Mutlak egemenlik hedefleri de barındıran bu proje İngiltere'ye esasen deniz hakimiyet teorisini genişletme, karada da mutlak egemenlik imkânı sağlayabilecek bir projedir. Ancak dönemin basiretsiz??? yöneticileri tarafından önemi algılanamayan bu projeler gerçekleştirilmemiştir.⁵

Doğal kaynakların kullanım alanının genişlemesi; kömür dışında petrol, doğalgaz gibi yeni enerji kaynaklarının keşfedilmesi ile olmuştur. Burada keşfedilen kaynakların yine çoğunlukla Ortadoğu coğrafyasında olması "Coğrafi Keşifler" ile azaldığı düşünülen Akdeniz havzasını yeniden popüler ve hedef bölge haline getirmiştir. Popülaritenin sebebi bu kez petrolün taşınma güzergahı içerisinde yer alması ve kaynaklara yakınlığından dolayı olmuştur. Enerji kaynaklarının kontrolünü ya da geçiş sahasını elinde tutan bir devlet çok ciddi seviyede transit geçiş ücretleri kazanma imkanına sahiptir. Daha önemlisi diplomatik zeminde kullanma derinliğinin tahmin edilmesinin çok zor olduğu xxx büyük bir potansiyel aktör olarak oyun kurma ya da bozma imkanına da sahip olacaktır.⁶

Doğu Akdeniz'de kriz, çatışma ve xxxişbirliği ekseninde bloklaşan ilişkiler günümüz konjonktürde tarihsel perspektifte açıklanması güç gruplar ortaya çıkarmıştır. Söz gelimi Orta çağ boyunca çatışan ve ciddi soykırımlara uğrayan Yahudiler, 1982 yılında yayınladıkları Kivunim dergisinde yayınlanan makalelerde⁷ dahi açık hedef olarak gösterdikleri ve potansiyel düşman olarak betimledikleri GKRY, Mısır, Ürdün gibi devletlerle bugün enerji ve MEB Anlaşması imzalayacak boyutta ilişkilerini geliştirmiştir.

⁵ Ali Akyıldız, (2005), "Anka'nın Sonbaharı", İstanbul, İletişim Yayınları, s. 42. XXXKitap ve dergi adları "" içinde yazılmaz, italik veya bolt yazılır, hepsini düzeltelim.

⁶ İsmail Şahin, Altuğ Günar (2021), "Doğu Akdeniz'in Jeopolitik Önemi", Ed. Arı, T., Caşın, M. H., Doğu Akdeniz Uluslararası Güç Mücadelesinin Yeni Arenası, İstanbul, İdeal Kültür Yayıncılık, s. 15-25.

⁷ Oded Yinon (1982, Şubat), "A Strategy for Israel in the Nineteen Eighties", Kivunim Dergisi, Sayı No: 14 - Kış, 57-XXX42. XXXDergilerde kullandığımız sayfaları dipnotta, makalenin dergideki ilk ve son sayfalarını kaynaklarda yazalım.

Akdeniz coğrafyası dünyanın en büyük iç denizi olarak tanımlanmaktadır. Doğudaxxx Süveyş Kanalı vasıtasıyla Kızıldeniz'e oradan da Hint Okyanusu, batıdaxxx ise Cebelitarık Körfezi ile Atlas Okyanusuna akmaktadır. Geçmişten günümüze statü ve şartlar çerçevesinde jeopolitik önemi dönemsel olarak değişen stratejik bir deniz alanı olan Akdeniz halihazırdaxxx birçok ekonomik kriz, savaş, insani dram, darbe gibi birçok askeri, siyasi, ekonomik zorluklarla karşılaşmıştır. Bu zorlukların temelinde diktatöryelxxx iktidarlar varmış gibi görünse de daha temeldexxx geçmişten günümüze gerek Avrasya'nın Akdeniz'e bakan yolunun gerekse İpek yolunun doğu batı sentezinde tek denizyolu olması vardır. Bu durum Akdeniz coğrafyasının sürekli olarak farklı devlet ve milletlerce kontrol altında tutulmaya çalışılmasına sebep olmuştur. Çünkü ticaret yollarını elinde bulunduran siyasete yön verir ve dolayısıyla ulusal kazanımlar daha kuvvetli ve ileri olacaktır anlayışı her dönemde hakimdir.

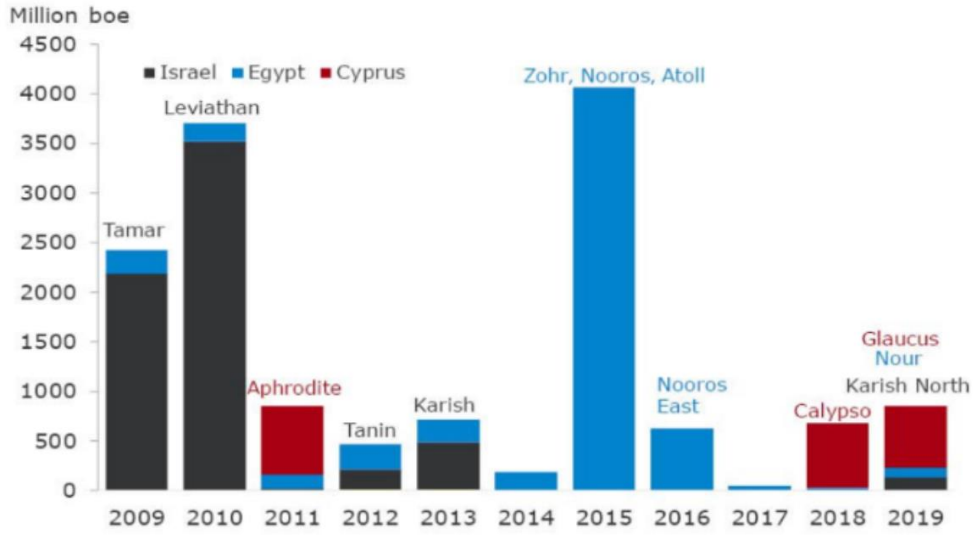
Bu konjonktür günümüzde farklı bir evrilme yaşayarak ticaret yollarının kontrolü biraz daha ikinci sınıfta kalmış ve bunun yerini üretimin mihenk taşı olan enerji kaynaklarının kontrolü ve bu sahaların zaptı xxxalmıştır. Doğu Akdeniz coğrafyası bu her iki özelliğe de sahiptir. Jeopolitik avantajı; farklı medeniyetlerin dini, kültürel, etnisite, ekonomik ilişkiler ve savaşlar vasıtasıyla yarattığı iklim ve coğrafyaya hâkim olan devletlere uluslararası sistem içerisinde farklı alanlarda büyük avantajlar getirmesi olarak ifade edilebilir. Enerji kaynaklarının ortaya çıkması bölgenin jeopolitik konumunu jeostratejik noktaya getirmiştir.??? Bölgede enerji kaynaklarının keşfedilmesi ve bu kaynaklarla Ortadoğu, Arap Yarımadası ve Hazar bölgesinde yer alan kaynakların entegre edilmesi stratejik anlamda derin küresel etki ve sonuçlar yaratma potansiyeli barındırmaktadır.

Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerin hedefleri daha çok bölgesel ve yerel boyutlarda kalsa da alacakları kararların etkileri yeni siyasal gerçeklikler, yıkıcı ve yapıcı sonuçlar ortaya çıkarabilme kabiliyetine sahiptir. İşte bu noktada bölge dışı aktörlerin bölgeye yönelik faaliyetleri uluslararası sisteme yeni bir denge meydana getirmekte ve sınır aşan sonuçlar ortaya çıkmaktadır. İşte burada yer alan enerji kaynakları bölgeye jeopolitik sonuçlar getirirken, bölgesel ya da bölge dışı aktörlerin hedef ve faaliyetleri coğrafyaya jeostratejik konum kazandırmaktadır.

2) KEŞFEDİLEN HİDROKARBON KAYNAKLARI VE ENERJİ ŞİRKETLERİNİN FAALİYETLERİ

Doğu Akdeniz’de Amerikan Jeoloji Araştırmaları Merkezi’nin verdiği bilgilere göre 10 trilyon m³ doğalgaz ve 3.5 milyar varil petrol yer almaktadır. Bu kaynaklardan 3.5 trilyon m³ doğalgaz ve 1.7 milyar varil petrol Levant bölgesinde, Nil Delta Havzasında ise 6.5 trilyon m³ doğalgaz ve 1.8 milyar varil petrol olduğu ifade edilmiştir.⁸ Bölgede kesin olarak bulunduğu bilinen gaz-hidrat kaynaklarıyla ilgili ise herhangi bir veri paylaşılmamıştır.

Doğu Akdeniz’de Ocak 2009-Mayıs 2019 yılları arası yapılan doğal gaz keşifleri

Şekil 1. Doğu Akdeniz’de Keşfedilen Hidrokarbon Enerji Kaynakları

Doğu Akdeniz coğrafyasında özellikle İsrail ve Mısır’da büyük ve verimli doğalgaz kaynakları keşfedilmiştir. Avrupa’nın bu bölgedeki enerji kaynaklarına ihtiyacı olması ile bununla paralel İsrail’in de çıkardığı doğalgazı pazarlayacak ülke arayışı içerisine girmesi, Avrupa ile İsrail’i bir bakıma potansiyel enerji müttefiki yapmıştır. Sadece İsrail’de keşfedilen kaynaklar değil, aynı zamanda Akdeniz’e bağlanmak suretiyle Hazar Denizinde ve Katar’da keşfedilen rezervlerin xxxde Avrupa’ya ulaştırılması hedeflenmektedir. EastMed adı verilen ve iki yönlü ulaştırılması hedeflenen LNG boru hattı projesinin en maliyetli koridorunu oluşturan Akdeniz’in altından doğrudan GKRY’den Yunanistan ve İtalya’ya bağlanması düşünülen hat aşırı maliyet yükü ve boru hattı güzergahının güvenli olmaması

⁸ Cihat Yayıncı (2020), xxxDoğu Akdeniz’in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye, Kırmızı Kedi Yayınevi, s.11-16.

nedeniyle iptal edilmişti.⁹ Diğer alternatif hat ise hem çok daha ucuz hem de güvenli olması sebebiyle Türkiye'den geçmektedir. Akdeniz'in altından geçmesi düşünülen boru hattı projesi 12-20 milyar dolar arasında değişirken, Türkiye'den geçmesi durumunda 2 milyar dolar gibi bir maliyetle Tanap.xxxTANAP üzerinden Avrupa'ya ulaştırılabilecektir.¹⁰

Uluslararası/Ulusal enerji şirketleri dünya enerji politik denkleminde giderek artan stratejik birer aktör haline gelmişlerdir. Bu şirketleri stratejik aktör yapan temel nüans sahip oldukları ekonomik büyüklüğün dışında atacakları ya da atmayacakları adımların yaratması muhtemel sonuçlarından kaynaklanmaktadır.

Enerji sektöründe çok sayıda firma olsa da bazı şirketler sahip oldukları sismik araştırma, hidrokarbon ürünleri arama-tarama, çıkarma, üretme, depolama, rafine etme, LNG'ye dönüştürme, pazarlama vs gibi kabiliyetleri açısından ayrılmaktadırlar. Bu firmaların kimisi kapasite-ekonomik büyüklük olarak birçok ülkenin GSYİH'nden büyük olabileceği gibi; siyasi bağlantıları ve jeopolitik sahaları açısından da dünya siyasetinde ve devletler üzerinde önemli birer etki unsuru haline dönüşebilmektedirler.

Önemle ifade edilmeli ki bu şirketlere karlılık esaslı hareket eden günümüz piyasa şirketleri konumundan bakılmamalıdır. Bu firmalar daha çok bağlı oldukları devlet veya uluslararası kurum-kuruluşlar nezdinde hareket etmektedirler. Sözelimi eğer keşfedilen bir hidrokarbon kaynağın maddi getirisi çok yüksek dahi olsa eğer siyasi, jeopolitik ya da stratejik olarak ait olunan devlete zarar veriyorsa o kardan vazgeçilir. Veya bunun tam tersi olarak atılan arama-tarama veya çıkarma işleminden maliyet kardan fazla dahi olsa tabi olunan ulusal devlet veya ulusüstü kurumun menfaatlerine ise o ekonomik kayıp göze alınabilmektedir.

Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon kaynaklarının kapasitesi ve bu kaynakların yarattığı siyasal iklim bazı devletlerin, enerji şirketlerini sahaya sürmesine sebep olmuştur. Bu enerji şirketlerinin bölgeye dair ilgi alanlarınıxxx sebeplerinxxx dört aşamada ifade edilebilir;

İlk aşamada; Doğu Akdeniz'in keşfedilen ve bulunması muhtemel kaynaklarla jeopolitik konumunun jeo-stratejik bir konuma evrilmesi yatmaktadır???. Coğrafi konumundan kaynaklanan stratejik önemi hidrokarbon kaynaklarla artan bu havzada alan kazanmak, bölge dışı aktörler için hedef haline gelmiştir.

⁹ Köksal Akpınar (2022, 31 Ocak), "EastMed projesi çöktü: Alternatifler neler?", TRT Haber (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2022). <https://www.trthaber.com/haber/dunya/eastmed-projesi-coktu-alternatifler-neler-650450.html>

¹⁰ Cihat Yayıncı (2020), "Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye", Kırmızı Kedi Yayınevi, s.108.

İkinci olarakxxx Doğu Akdeniz'in Avrupa enerji güvenliğinde önemli bir saha haline gelmesi, AB içinde rekabet eden devletlerin, sahaya konvansiyonel olmayan bu aktörlerle müdahil olmasına sebep olmuştur. Burada hem jeopolitik hem de siyasi bir rekabet söz konusudur.

Üçüncü olarak ise temiz enerji grupları içerisinde yükselen bir trende sahip olan doğalgaz enerjisinin kullanım oranını artırmak ve emisyon gaz miktarını azaltarak sağlıktan gıdaya hava kirliliğine bağlı birçok sektörde verimliliği artırma hedefi vardır.

Son olarakxxx Doğu Akdeniz'de yer alan devletler uluslararası enerji şirketleriyle iş birliği mekanizmalarını, bu şirketleri birbirleriyle rekabet edecek şekilde ortak bir politik zemine taşıyabilmesi önemlidir. Bu yapılabildiği takdirde çarpan etkisi yaratılan bir kazan-kazan formülü kurulabilir ve Doğu Akdeniz kapasitesinin üzerinde küresel bir enerji üssüne dönüşebilir. Bu maddelerin meydana getirilmesinde enerji şirketleri kilit bir öneme sahiptir.

Uluslararası piyasalarda en yüksek gelir grubu içerisinde yer alan enerji şirketleri, prestijlerinin düşmemesi için karlılık oranlarının düşmemesine ve yaptıkları arama tarama faaliyetlerinden yüksek verimlilik elde etmeye özen gösterirler. Aynı zamanda yapılması planlanan boru hatlarının güzergahının ucuz olmasının yanında güvenli sahalardan geçmesine de dikkat ederler. Bu şirketler olabildiğince savaş ve silahlı çatışmalardan uzak alanlarda bu tarz faaliyetlerini yürüterek olası bir maddi ya da imaj zedelenmesinin önüne geçmeye çalışırlar.

Doğu Akdeniz coğrafyası uluslararası enerji şirketleri için tam bir mayın tarlasına dönüşmüştür. Olduğu düşünülen enerji kaynaklarına uzun bir süre ulaşamaması ve bölgede özellikle Arap Baharı süreci ile zaman zaman değişen çatışma dinamikleri enerji şirketlerini zor durumda bırakmıştır. 1990'lı yılların sonlarından itibaren başlayan sondaj faaliyetlerinde şimdiye kadar, GKRY, Mısır ve İsrail'e ait 7 ayrı sahada yaklaşık 3.3 trilyon m3 doğalgaz rezervi keşfedilmiştir.

Burada keşfedilen kaynaklar esasen Avrupa'nın enerji ihtiyacını uzun vadede karşılayabilecek bir miktar değildir. Ancak bulunduğu güzergahın büyük kaynaklara giden rota üzerinde bulunuyor olması coğrafyayı stratejik zeminde değerli kılmaktadır. Buna ek olarak ifade edilmelidir ki, bölgede ciddi seviyede gaz hidrat potansiyelinin olduğu ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi tarafından açıklanmıştır.¹¹ Gaz hidrat yatakları diğer hidrokarbon enerji kaynaklarından çok daha verimlidir. 1 birim gaz hidrat 164 m3 doğalgaza eş değer olduğu konunun uzmanları tarafından açıklanmıştır.¹²

¹¹ M. Şükrü, L. Sotirios, "The gas hydrate potential of the Eastern Mediterranean basin", "Bulletin of the Mineral Research and Exploration Magazine", (2019) 160: 117-134. Kaynak?

¹² "Gas Hydrates R&D Program", Office Of Fossil Energy And Carbon Management, <https://www.energy.gov/fecm/science-innovation/oil-gas-research/methane->

Sadece ABD, Rusya ve Japonya'nın çıkarabilme kabiliyetinin olduğu bu kaynakları bölgedeki mücadelenin esas sebebi olduğunu belirten görüşlerde mevcuttur.¹³ Bu olası gaz hidrat kaynakları ve tespit edilen kaynaklar hem jeopolitik hem de jeo-stratejik düzlemde bölge ülkeleri kadar küresel bir aktör olma yolunda AB için xxxde büyük önem taşımaktadır.

Rusya'da AB'ye karşı enerji kozunu kaybetmemek için Doğu Akdeniz'de faaliyetlerini sürdürmektedir. Hali hazırda Suriye'nin tüm sahasını kontrolü altında bulunduran Rusya; Lübnan, GKRY, Mısır ve İsrail'de Rosneft, LetterOne, Novatek firmalarıyla faaliyetlerini sürdürmektedir.¹⁴

Batı merkezli bölgede aktif faaliyet gösteren enerji firmalarına bakacak olursak burada Amerikalı Exxon Mobile, İtalyan ENI, Fransız Total, Hollandalı Shell, İngiliz British Petroleum (BP) öne çıkmaktadır. Bu firmalar arasında bir Alman firmasının olmaması dikkat çekicidir. Hali hazırda Almanya'da büyük bir enerji şirketi olup ekonomik darboğazda olan Uniper'i kurtarmak için devlet destekli ekonomik kurtarma paketi hazırlamıştır.¹⁵ Faaliyete geçmeyi başardığı takdirde muhtemelen Fransız enerji devi Total ile birlik içerisinde rekabet yaşanacaktır.

Uluslararası enerji şirketleri ile kuruldukları devletler arasında güçlü bağlar vardır. Şirketlerin yaptıkları anlaşmalarla devletler arası ilişkiler her zaman paralellik göstermiştir. Resmi olarak bağımsız gibi görünen büyük enerji şirketleri daha çok devletlerin yürüttüğü dış politika zemininde yarattığı alanlarda hareket ederler. Uluslararası enerji şirketleri ile devletleri birbirinden etkileyen süjelere bakacak olursak bunlar istihdam gücü, vergi geliri, çalışma sahası, imkân-fırsat ve kabiliyetler, ekonomik büyüme vs olarak gösterilebilir. Kapasitelerin dağılımında birbirinden faydalanan devlet – özel şirket tüzel kişiliklerin, uyumlu ve ortak bir program dahilinde çalışıyor olması kazan – kazan ilişkisinin bir tezahürü olarak karşılanabilir.

Bazı özel durumlarda ise uluslararası sistemde zayıf aktör olarak kabul gören bazı devletler, çokuluslu şirketlerle yaptıkları anlaşmalarla enerji politikalarındaki egemenlik alanlarını istemsiz xxxde olsa sınırlandırabilmektedirler. Çok uluslu şirketle yapılan bir anlaşma sonrası şirketin bağlı olduğu devletle yaşanan bir krizden dolayı o enerji şirketi yaptırım aracı olarak kullanılabilir. Ya da çatışma

[hydrate#:~:text=Gas%20Hydrates%20R%26D%20Program&text=When%20brought%20to%20the%20earth%207s,cubic%20meters%20of%20natural%20gas.](#) (Erişim Tarihi: 23 Ekim 2022). xxxkaynak

¹³ Muharrem Sarıkaya (2020, 21 Ağustos), “Gaz-hidrat...”, Habertürk Gazetesi, <https://www.haberturk.com/yazarlar/muharrem-sarikaya/2779050-gaz-hidrat> (Erişim Tarihi 22 Ekim 2022).

¹⁴ Sohbet Karbuz (Ekim 2017), “Doğu Akdeniz'den Irak'a Rus enerji şirketleri”, petroturk.com, <https://www.petroturk.com/makale/dogu-akdenizden-iraka-rus-enerji-sirketleri> (Erişim Tarihi: 22 Ekim 2022). xxxkaynak

¹⁵ (2022, 21 Eylül), “Almanya'da enerji şirketi Uniper kamulaştırıldı”, Bloomberg HT, <https://www.bloomberght.com/alman-hukumeti-enerji-sirketi-uniperi-kamulastirdi-2315437> (Erişim Tarihi: 22 Ekim 2022).

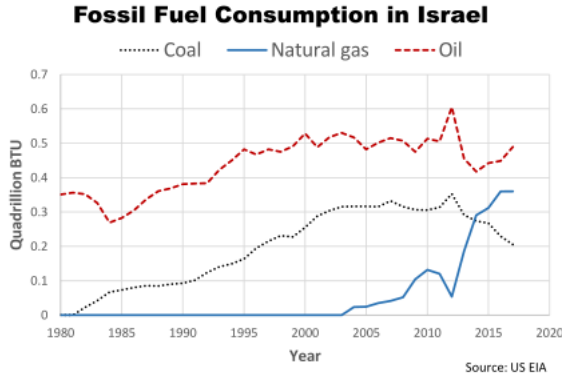
olasılığı bulunan, mutabakat sağlanamayan münhasır ekonomik alanlarda stratejik anlaşmalar yapılarak çatışma yaşanan devlete karşı jeopolitik üstünlük kurulabilir. Örneğin GKRY, Türkiye ve KKTC ile çatışma alanı yarattığı parsellerde özellikle ABD’li Exxon Mobile, Fransız Total ve İtalyan ENI firmalarıyla arama-tarama-çıkarma anlaşmaları yaparak diplomasi üzerinden fiili durum yaratarak uluslararası hukuku delmeye çalışmaktadır.

Doğu Akdeniz’de karşılıklı deniz yetki alanlarını sınırlandırma anlaşmalarının yapılmamış olması, ülkelerin ekonomik, siyasi ve tarihsel süreçlerin etkisiyle uluslararası hukuka göre değil realist enstrümanlar kullanarak hareket etmesi, bölgede çatışma alanları ortaya çıkarmaktadır. Bu durumlar hem bölgede var olan kaynakların şirketlerce araştırılmasını zorlaştırmakta hem de belirsizlikler yaratarak olası yatırımları sınırlandırmaktadır. Bu kısım da ortaya çıkan sınır ihtilafları ülke bazında incelenecek ve bu kriz noktalarına enerji şirketlerinin çözüme katkısı veya krizi derinleştirici rollerine bakılacaktır.

a) İsrail Hidrokarbon Kaynaklarındaki Keşifleri

İsrail Devleti Doğu Akdeniz’de en erken doğalgaz aramaya başlayan devletlerden birisidir. 1950’li yıllardan itibaren kıyı alanlarında arama tarama faaliyetlerinde bulunan İsrail, bunu teknolojik olarak yetersiz ve zayıf enerji şirketleriyle yapmıştır. Bu şirketlerin gücüyle paralel hareket etmesi dar bir alanda kalmalarına sebep olmuş ve nihayetinde 1990’lı yılların sonuna kadar kayda değer bir gelişme kaydedilememiştir. Burada büyük şirketlerin bölgeye gelmemesinde dönemin siyasi koşulları etkili olmuştur. İsrail’in diğer Arap ülkeleriyle çatışma ve savaş içerisinde olması bölgede istikrarsızlıkxxx yaratmış ve büyük şirketlerin coğrafyaya gelmesini önlemiştir.¹⁶ 1990 yılında doğalgaz rezervi hiç olmayan ve tüketimin temelini petrol ve kömürün oluşturduğu İsrail’de artık enerji üretiminin???tüketiminin neredeyse yarısı doğalgazdan elde dilmektedir. Keşfettiği kaynaklarla temiz enerjide büyük bir yükseliş eğilimine giren İsrail bu trendi daha da güçlendirmek istemektedir.

¹⁶ “Israel Gas Opportunities”, Israel Ministry of Energy Report, 20 October 2019. xxxkaynak

Şekil 2. İsrail’de Fosil Yakıt Kullanımı

1979 yılında Mısır ile imzalanan Camp David anlaşması sonrası oluşan barış ortamı ve kurulan yeni siyasi müktesebat enerji şirketlerini bölgeye yöneltmiştir. Camp David sonrası bölgeye gelen British Gas ilk keşfe imza atmış, 1999 yılında Or sahasını keşfetmiştir. Devam eden süreçte Aşkelon’un 40 km batısında Noa-1 sahası; Delek Group (%4,1), Delek Drilling (%25,5), Avner Oil Exploration (%23) ve Noble Energy (%47)’den oluşan bir konsorsiyumla keşfedilmiştir. 2000 yılında da aynı konsorsiyumla Mari-B sahası keşfedilmiş ve bu saha ilk ticari rezerv olarak kayıtlara geçmiştir.¹⁷ Mari-B sahası ile ilgili olarak başlangıçta İsrail deniz altından yatay sondaj yaparak yasal olmayan bir şekilde alındığı Filistin Yönetimi tarafından güçlü bir şekilde dile getirilse de bu iddia uluslararası arenada karşılık bulmamış ve 2004 yılında İsrail üretime geçmiştir.

İsrail’in doğalgazda esas büyük adımı 2009 yılında Tamar adını verdiği sahada yaptığı keşifle atmıştır. Noble Energy önderliğindeki bileşkenin yaptığı bu keşif bir süre kullanılamamıştır. Bunun sebebi ilk olarak çıkarım güzergahı konusunda anlaşılamamış, diğer sorunsal İsrail ekonomi bakanlığınca çıkartılan ek vergilendirme kararları etkili olmuştur. “Sheshinski Yasası”¹⁸ bölgede faaliyet gösteren enerji firmalarını maliyetler açısından bir hayli zorlamışsa da siyasi ilişkilerin güçlü bir zeminde olması firmalarla olan faaliyetlere zarar vermemiştir.

2010 tarihinde yine Noble Energy etrafındaki grubun Leviathan olarak adlandırılan sahayı keşfetmesi hem Doğu Akdeniz’e olan ilgiyi hem de İsrail’in jeopolitik konumunu güçlendirmiştir. Bu enerji sahasıyla İsrail’in 10 yıllık enerji ihtiyacını giderdiğini ifade eden özel şirketler ihracat yapma talebinde bulunmuşlardır. Ancak İsrail Yönetimi ihracatın en az 50 yıllık bir garanti sağlandıktan sonra

¹⁷ Sujata Ashwarya (2020), “Natural Gas Discoveries and Israel’s Energy Security”, Georgetown Journal of International Affairs. xxxkaynak

¹⁸ Asaf Zussman (2021), “Taxation of Natural Resources”, Cambridge University Press, The Israeli Economy, 1995–2017. kaynak

yapılabileceğini ifade ederek enerjinin pazarda kullanımı konusunda özel şirketlerle bir görüş ayrılığı yaşamıştır.

İsrail Leviathan olarak adlandırılan bölgede 476 milyar metreküpü aşkın doğalgaz rezervi keşfetmiştir. Burada yapılan keşif sadece iktisadi olarak değil, bölgesel güvenlik ve barış için de zemin yaratabilecek bir iş birliği mekanizması oluşturma kapasitesi taşımaktadır. Filistin’e ait olan Gaza Marine üzerinden yapılması mümkün olan bu iş birliği ABD’nin Kudüs’ü İsrail’in başkenti olarak tanınması, bölgede yeni çatışmalara sebep olmuş ve siyasi gerilimler meydana gelmiştir. Ancak bu siyasi gerilimlere rağmen İsrail ve Mısır 2018 tarihinde 15??? \$’lık doğalgaz anlaşması yapmıştır.¹⁹ Burada görülüyor ki ekonomik çıkarlarda dış politik ve tarihsel sorunlar olsa da devletler rasyonel politikalar yürütebilmektedir.

Şekil 3. İsrail Hidrokarbon Enerji Kaynakları

İsrail, doğalgaz ihracatı yapmak istemektedir ancak bunun için daha fazla pazara ihtiyacı vardır. Buna yönelik adımlardan en önemlisi Avrupa olarak görülmektedir. Çünkü çevresinde yer alan Arap ülkeleri genel olarak istikrarsız ve kriz temelli yapılarının yanı sıra İsrail’e yönelik husumet içeren politikalarından dolayı İsrail için güvenilir bulunmamaktadır. Afrika ülkelerinin de sanayi gelişimi ve enerji ihtiyacının yanı sıra ekonomik olarak zayıf olması mevcut durumda İsrail için olası bir enerji ihracatçısı olarak görülememektedir.

Avrupa ülkelerinin özellikle Ukrayna Krizi sonrası Rus bağımlılığını azaltma konusunda kararlı olması İsrail’i ve İsrail içinde Avrupa ülkelerini, önemli bir potansiyel aktör olarak görmelerine sebep olmaktadır. Ancak burada da yüksek maliyetler öne çıkmaktadır. Hem EastMed olarak adlandırılan doğalgaz LNG boru hattı projesinin yüksek maliyeti hem de doğalgaz birim metreküp fiyatlarının zaman

¹⁹ (2018, 19 Şubat)????panatez???, “Egyptian firm to buy \$15 billion of Israeli natural gas”, Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-israel-egypt-natgas-idUSKCN1G31BK> (Erişim Tarihi: 18 Kasım 2022).

içerisinde çok düşmesi İsrail için Avrupa pazarını da tartışmalı hale getirmektedir. Burada Mısır'ın da büyük rezervlere sahip olduğu bilindiği için en önemli alternatif Türkiye olarak öne çıkmaktadır. EastMed Projesi ancak Türkiye üzerinden düşünüldüğü takdirde yapılabilir ve tüm tarafların kazançlı çıkabileceği bir proje olacaktır. Rusya'nın birim fiyatlarının da çok fazla rezerve sahip olmasından dolayı çok daha uygun olduğunu da belirtmek gerekmektedir.

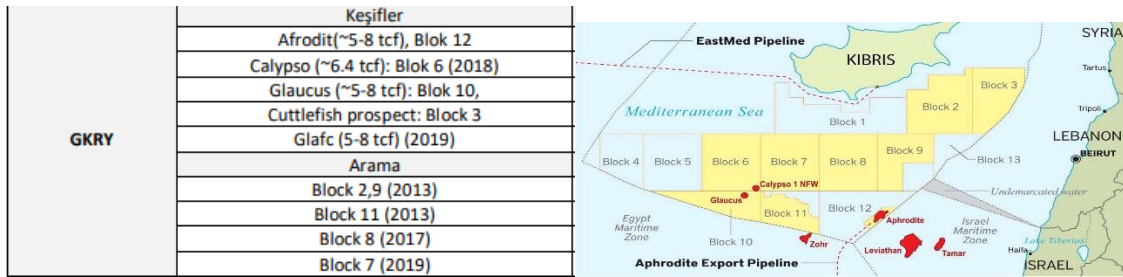
b) Filistin

Yaser Arafat'ın çabalarıyla Gazze'nin kıyısından yaklaşık 36 km uzaklıkta Doğu Akdeniz'de keşfedilen ilk enerji kaynaklarından birisi olan Gazze Marine, İsrail'in istikrarsızlaştırıcı politika ve müdahalelerinin kurbanı olmuştur. Oslo Anlaşmaları ve uluslararası sözleşmeler ve hukuka göre Filistin'e ait olan buradaki milyarlarca dolarlık kaynak İsrail'in hukuk dışı uygulamaları nedeniyle çıkarılamamaktadır. 1999 yılında %60 oranı British Gas'a, %30'u Filistinli müteahhitlere, %10'u ise Filistin Yönetimine verilen bu kaynakların ekonomik getirisi ile Filistin'in altyapı problemleri, enerji sorunları giderilebilme imkânı vardır. Ayrıca refah seviyesi de bunlara paralel olarak artırılabilir, iş olanakları sağlayabilecek bu kaynaklar, istikrarsız XXX alanlar sebebiyle çıkarılamamaktadır.

Çıkarılamayan ve British Gas firmasına ait olan hisseleri satın alan Shell, devam eden güvenlik sorunları nedeniyle haklarını Filistin Devleti'ne devrederek sözleşmeyi feshetmiştir.

c) GKRY Enerji Havzası

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) Afrodit olarak adlandırdığı bölgede 140-220 milyar metreküp doğalgaz rezervi keşfetmiştir. Çok rantabl görülmeyen bu kaynağı tek taraflı olarak sahiplenilen Rum Yönetimi'ni, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) BM'ye GKRY'nin deniz hukukuna aykırı bulduğu ve kendi haklarına tecavüz olarak gördüğü bu adımı defalarca kınayan bildirimlerde bulunmuştur. Türkiye Cumhuriyeti 'de, KKTC'nin haklarını sonuna kadar savunacağını belirtmiş ve bu tek taraflı adımları protesto ettiğini açıklayan resmi bildirimlerde bulunmuştur.

Şekil 4. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Keşfettiği Kaynaklar

GKRY 2-3 ve 9 nolu olarak tasniflendirdiği ruhsat alanlarını ENI-TOTAL-KOGAS'a, 6-7-8-11 nolu parselleri TOTAL-ENI'ye veren Rum Yönetimi, 10 nolu alanı ise Exxon Mobile ve Katar Petroleum

ortaklığına vermiştir. Attığı bu adımlarla Kıbrıs Türklerinin haklarını görmezden gelen ve iş birliği yapmaktan uzak tek taraflı politikaları izleyeceğini ortaya koyan GKRY, uluslararası şirketlerle anlaşmalar yaparak bu de facto durumu de jure noktaya taşıma çabası içerisinde.

Kıbrıs'ta doğalgaz kaynaklarının aidiyeti konusunda İngilizler xxxde hak iddiasında bulunabilir. Güney Kıbrıs'ta iki deniz alanında resmi olarak İngiliz toprağı olarak görülen kara alanları vardır. Bu kara alanları üzerinden İngiliz Hükümeti de bölgeden çıkacak olası kaynaklardan maddi pay isteyebilir.

GKRY, Lübnan ve İsrail'le karşılıklı MEB Anlaşmaları imzalamışlardır. Ancak bu anlaşmalar henüz İsrail ve Lübnan parlamentoları tarafından onaylanmamıştır. Bunların yanı sıra ABD, İsrail, Türkiye, KKTC Devletleri 1982 BM Deniz Hukuku Konvansiyonunu imzalamamışlardır. Tüm bu detaylar bölgedeki hakların paylaşımı konusundaki karmaşıklığı ortaya koymaktadır.

Bölgedeki ilişkilere iş birliği temelli bakacak olursak olası bir KKTC-GKRY-Türkiye anlaşmasında Güney Kıbrıs'ın güneyinde tespit edilen kaynaklar birleştirilerek önce Vasilikos'a oradan da Girne üzerinden Türkiye'de Botaş'a entegre bir iletim hattı oluşturularak ticaret ve iş birliği ağı kurulabilir. Bu boru hattına paralel içme suyu hattı da kurularak bölgede var olan içme suyu sıkıntısı giderilerek karşılıklı kazan kazan formülü ve buradan birçok siyasi, ticari, diplomatik fırsat tüm kesimler için yaratılabilir.

d) Lübnan Hidrokarbon Havzası

Lübnan, devlet olarak 2009 yılında bakanlar kurulunca belirlediği MEB alanlarını 2011 tarihinde BM'ye bildirmiştir. Burada yapılan bildirimle beraber 2007 yılında GKRY ile yapılan deniz yetki alanlarını sınırlandırma anlaşması yapılmış olsa da bu sadece hükümetler arasında kalmış, Lübnan Parlamentosu tarafından onaylanmamıştır. Söz konusu bildirim İsrail'le Lübnan'ı savaşın eşiğine getirmiştir.

İngiltere merkezli Spectrum ASA'nın yaptığı 3 boyutlu sismik araştırmalarda Lübnan MEB alanında 700 milyar metreküp doğalgaz kaynakları olduğu tespit edilmiştir.²⁰ Bu kaynakların bir bölümünün siyasi olarak xxxda sorunlar yaşadığı İsrail ile ortak alanlarda olduğu vurgulanmıştır. Lübnan 9 parsel ayırdığı deniz alanlarını ihaleye açmış ve 4 ve 9 nolu parselleri Total-ENI-Novatek şirketlerine vermiştir.²¹

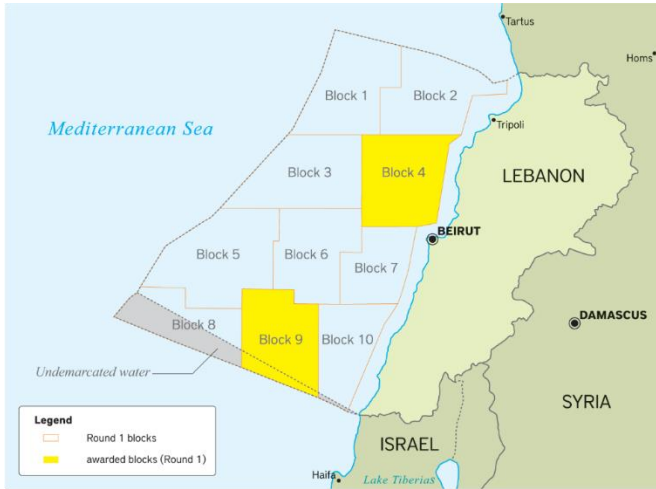
²⁰ Analiz, (2013, 21 Şubat), "Energy Opportunities in Lebanon: The Levant Basin", Oilprice, <https://oilprice.com/Energy/Energy-General/Energy-Opportunities-in-Lebanon-The-Levant-Basin.html> (Erişim Tarihi 1 Aralık 2022).

²¹ Mustafa Yetim, xxx(2020, Eylül), "Doğu Akdeniz Denklemine Fark Edilmeyen Aktörü Lübnan", Telci, İ. N., Yorulmaz, R., Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz, s.241-256. Xxdiger dipnotlarda isim, soy isim, makale/kitap/kaynak, yayın yeri/yayınevi/yılı/sayfası

Buradaki kaynaklarını çıkarma ve koruma amacıyla uluslararası enerji şirketleriyle temasa geçen ve ihale açan Lübnan Yönetimi, buradaki kaynaklar üzerinde sismik araştırma ve sondaj faaliyetleri için 29 Ocak 2018 tarihinde açtığı ilk ihalede Fransız Total, İtalyan ENI ve Rus Novatek ile anlaşma imzalamıştır. 4 ve 9 nolu alanların verildiği bu üçlü konsorsiyumun faaliyetlerine İsrail tepki göstermiş, 9 nolu sahanın kendisine ait olduğunu ve hak ihlali yapıldığını iddia etmiştir.

Lübnan ile İsrail arasında var olan söz konusu MEB alanlarında yaşanan krizin artarak devam edeceği düşünülmektedir. Çünkü Lübnan bölgede iddia ettiği haklardan geri adım atmamakta ve hatta ikinci ihaleye hazırlanmaktadır. Buradan elde edeceği gelirlerle yeni istihdam alanları yaratarak refah seviyesini artırmayı planlayan Lübnan Yönetiminin bu hamlesini İsrail, kendisi aleyhine bir milli güvenlik sorunu olarak görmektedir.

Diğer parsellerden de teklifler alan Lübnan, buralara gelen tekliflere dair görüşmeleri sürdürmektedir. Bu alanlardan çıkması muhtemel enerji kaynakları için pazar olarak Türkiye gösterilmektedir. Ancak siyasi ve tarihi sorunların sonlandırılması adına da İsrail ile var olan ortak enerji hatları kullanılabilir. Bu yolla çatışma ve krizler yerini iş birliği ve barış içinde rekabet alanına çekilebilir. Pek tabii ki söz konusu enerji kanallarından doğacak sorunlarla var olan sorunsallar derinleşme ve hatta sıcak çatışmaya evrilme olasılığının olduğunu da unutmamak gerekir.

Şekil 5. Lübnan Münhasır Ekonomik Bölge Alan

e) Suriye Hidrokarbon Havzası

Suriye Rejimi Mart 2011 tarihinde başlayan iç ayaklanmalar ve iç savaşa kadar Levant coğrafyasının en önemli enerji üreticileri arasında yer almaktaydı.²² Hatta 2007 yılında Suriye açıklarında 4 blokta ihale açmış ve bu ihaleye katılan Total, Shell, INA(Hırvat) gibi büyük uluslararası enerji şirketlerinin tekliflerini beğenmeyerek iptal etmiştir.²³ 2010 tarihinde alınan yeni bir kararla ihalenin bu kez üç blokta açılması kararı verilmiş ve tarih olarak Mart 2011 seçilmiştir. Ancak belirlenen tarihte iç savaş çıkması ve ciddi güvenlik sorunlarının belirmesi sonrası ihaleye katılma kararı alan şirketler ihaleden çekilmiştir.

Eylül 2015'te Rusya'nın iç savaşa müdahil olarak rejimi kurtarması sonrası Rusya enerji şirketleri tabiri caizse bu enerji sahalarına çökmüştür ve 25 yıl süre ile bu sahalarda arama tarama ve çıkarma anlaşması imzalanmıştır. İç savaşa rağmen yapılan bu anlaşmalar Rus Soyuzneftgaz ve Suriye arasında yapılmış ve BM'ye bildirilmiştir.²⁴ Ancak daha sonra Soyuzneftgaz şirketinin başkanı olan ve daha önce Rusya'da enerji bakanlığı da yapmış olan Yuri Shafranik Reuters'in Moskova'da düzenlediği yatırım zirvesinde bir açıklama yapmıştır. Yapılan açıklamada Suriye ile anlaşma imzalanmış olsa bile bölgedeki güvenlik sorunlarının ciddi seviyede olduğunu belirterek bu aşamada yatırım yapılmasının mümkün olamayacağını ifade etmiştir.²⁵

Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'ın danışmanlığını yapan Buseyna Şaban, Aralık 2019 tarihinde yaptığı açıklama ile detay vermeden Suriye'de Rus enerji şirketlerinin sondaj faaliyetlerine başladığını ifade etmiştir.²⁶ Ancak ifade edilmelidir ki Rusya'nın buradaki hedefleri Suriye'nin enerji kaynaklarının kendisi üzerinden bir kazanım elde etmek değildir. Hali hazırda Suriye günümüzde enerji ithal etmek durumunda kalan bir ülkedir. Kaynakları özellikle doğu bölgesinin ABD kontrolündeki YPG-PYD terör örgütleri tarafından fiili duruma uğramasıyla daha da zor durumda kalan Suriye Rejiminin bu zayıflığından faydalanan Rusya Sovyet Döneminden kalma güney koridoruna inme amacına bir ölçüde

²² United States Department of Energy, "Energy Information Administration Country Analysis Brief: Syria", Electricity, Coal, Country Analysis Briefs, <https://www.hsdl.org/c/abstract/?docid=456333>, Haziran 2010. xxxkaynak

²³ Walid Khadduri, "East Mediterranean Gas: Opportunities and Challenges", Mediterranean Politics, Cilt 17, Sayı 1, 2012, s. 116. xxxkaynak

²⁴ Internet News, "Syria Signs Oil Exploration Deal With SoyuzNefteGaz", Sputniknews, <https://sputniknews.com/20131225/Syria-Signs-Oil-Exploration-Deal-With-SoyuzNefteGaz-185921289.html>, Aralık 2013. xxxkaynak

²⁵ Natalia Shurmina, Anastasia Lyrchikova, "Russia's Soyuzneftgaz drops plans for offshore oil and gas exploration in Syria", Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-russia-syria-oil-idUSKCN0RU02V20150930>, 30 Eylül 2015. xxxkaynak

²⁶ İnternet Haberleri, "Suriye de Akdeniz'de petrol ve doğalgaz arıyor", ntv.com, https://www.ntv.com.tr/dunya/suriye-de-akdenizde-petrol-ve-dogalgaz-ariyor,8fmTunmZLUuOud_zopuUGQ, Aralık 2019. xxxkaynak

ulaşmıştır. Rusya burada enerjinin kaynağını kontrolü altında tutmaktan daha çok enerji yollarına hâkim olmayı amaçlamakta ve Avrupa ülkelerinin olası alternatif enerji koridoru hedeflerinde kendisini by pass etme olasılığının önüne geçmeyi amaçlamaktadır.

Suriye Rejimi hidrokarbon yataklarının araştırmasında dış kaynak olarak Lübnan Enerji Bakanlığı ile iş birliği yapmış ve bakanlık Suriye sahasında yaptığı üç boyutlu sismik araştırmalarda hidrokarbon kaynakları olduğunu ifade etmiştir (2011). Bununla beraber Suriye rejimi çıkardığı kanunla kendi deniz alanlarında sondaj, sismik araştırma, arama, tarama ve denizcilik faaliyetlerinde bulunacağını uluslararası kamuoyuna duyurmuştur.

2018 tarihinde belirgin bir şekilde Türk münhasır ekonomik bölgesinde yer alan deniz alanına müdahale eden Suriye Yönetimi burada yetki aşımı yapmış ve Türk karasularına girmiştir. Bu yetki aşımına Türkiye 27 Mart 2018 tarihinde BM'ye kınama bildirimi yaparak kabul etmediğini bildirmiştir. Buna karşılık 10 Eylül 2018 tarihinde karşı beyanname yayınlayan Suriye rejimi deniz hukuku sözleşmelerine ve içtihatlarına aykırı eylemlerini savunma yöntemine başvurmuştur.²⁷

Suriye Yönetimi 2005 yılında MEB alanını ilan ederek başlattığı hidrokarbon kaynaklarını arama çalışmalarına o dönemde maliyetlerin yüksek ve olası rezervlerin fiyatlarının düşük olması sebebiyle açtığı ihaleye katılım düşük olmuştur. Bundan dolayı ihaleyi iptal etmek zorunda kalan Suriye rejimi, 2011 yılında kanıtlanmış 300 milyar m3 doğalgaz rezervi keşfetmiştir. Bu kaynakları çıkarmak için yeterli teknolojisi olmayan Suriye, bu açığını kapatmak için ikinci ihaleyi açıklasa da meydana gelen büyük halk hareketleri ve iç savaş bu ihaleyi nihayete erdirmemiştir.

Daha sonra 2013 tarihinde yeni bir ihale açan Suriye, Tartus ve Baniyes hattındaki alanın ihalesini Rus şirket Soyuznefte Gaz Şirketine vermiştir²⁸. 2015 tarihinde artan güvenlik sorunları sonrası yapılan açıklama ile arama ve tarama işlemlerinin güvenliğin sağlanacağı tarihe kadar ertelendiği açıklanmıştır. Rusya ile Suriye Ocak 2018 tarihinde anlaşarak Rusya'ya özel imtiyazlar verilmiş, Rusya sıcak denizlere inme politikasını nihayete erdirmiştir.

Suriye, Rusya ile yaptığı bu iş birliği ile Rusya ile kendisini devirme konusunda istekli görünen Batı Dünyasına mesaj verirken, egemenlik alanını ise daraltmıştır. Suriye buradaki doğal kaynaklar ile iktisadi gücünü artırma yanı sıra uluslararası siyasetin kalbi olarak son dönemde öne çıkan Doğu Akdeniz üzerinden yeni ilişkiler sarmalı oluşturmayı hedeflemektedir. Bu şekilde hem siyasi hem

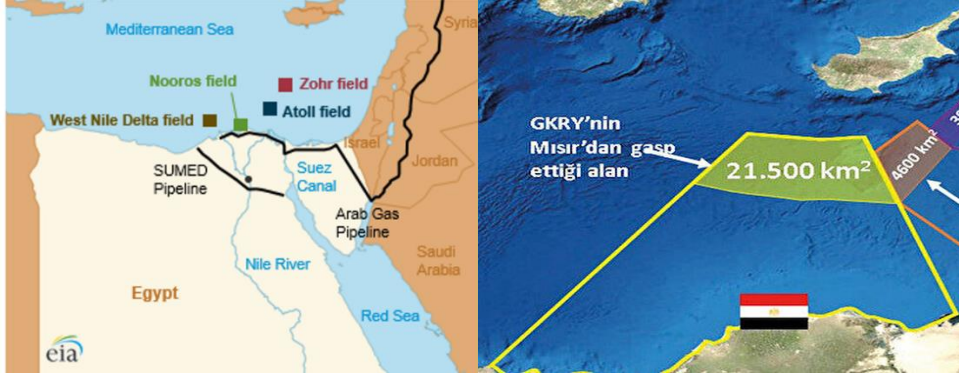
²⁷ Vedat Yoruca (2020), "Doğu Akdeniz'de Jpolitik Gelişmeler ve Doğu Akdeniz Hidrokarbon Kaynaklarının Ekonomik Analizi: Rasyonel Davranış", Şahin. M., Yılmaz, M., L., Akdeniz'de Devlet ve Düzen, s.228-229.

²⁸ (2013, 30 Aralık)xxxparnatez, "Suriye, Soyuzneftegaz Akdeniz keşifleri konusunda anlaştı". *Açık Deniz Mag.* (Erişim Tarihi: 11 Ekim 2022). Xxxkaynaklar???

ekonomik hem de stratejik konumunu artırmayı amaçlayan Suriye Rejimi, bu adımlarını özellikle son 8 yıldaki gelişmelere bakacak olursak Rusya faktöründen bağımsız bir yol izlemesi düşünülememektedir.²⁹

f) Zohr Yatağı Ekseninde Mısır'ın Doğalgaz Havzası

Mısır sahip olduğu doğalgaz yatakları ve LNG Tesisleri ile enerjinin önemli merkezlerinden bir tanesidir. 4.150 metre derinlikte ve yaklaşık 600 metre genişliğinde bir alanda keşfettiği Zohr Havzası çıkarma olanakları, 850 milyar m³'lük dev kapasitesi ve kalitesiyle Mısır Devleti'ne önemli bir katma değer kazandırabilme potansiyeline sahiptir. Ayrıca Mısır Devleti buradaki enerji haklarını artırabilme imkanına sahiptir. GKRY; 6-10 ve 12 numara olarak açıkladığı parsellerde hak iddia etmektedir. Ancak Mısır, Türkiye ile MEB Anlaşması imzaladığı takdirde bu hukuksuz Rum Yönetimi'nin talebi ortadan kalkacak ve Rumların "Kalipso" olarak adlandırdıkları ve 120-240 milyar m³ olduğunu ifade ettikleri sahalar da dahil toplam 21.500 km² deniz alanı Mısır'ın olacaktır.³⁰

Şekil 6. Mısır Doğalgaz Kaynakları

Şekil 6.1. GKRY'nin Mısır'dan gasp ettiği deniz alanı

²⁹ Hakim Darbouche, Laura El-Katiri ve Bessam Fattouh, "East Mediterranean Gas: What kind of a game-changer?", Oxford: Oxford Institute For Energy Studies, December 2012. xxxkaynak

³⁰ Cihat Yayıcı (2020), Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye, 1.Basım, İstanbul, Kırmızı Kedi Yayınevi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÜYÜK GÜÇLER İÇİN DOĞU AKDENİZ’İN ÖNEMİ VE EKONOMİK, ASKERİ VE SİYASİ FAALİYETLER

1) DOĞU AKDENİZ’İN RUSYA İÇİN JEOPOLİTİK VE TARİHİ ÖNEMİ

2000 ve 2008 yıllarında yayınlanan “Rusya için dış politika konseptlerinde” Akdeniz’in stratejik olarak büyük bir önemi vardır. Çünkü Akdeniz coğrafyasına makro açıdan bakacak olursak; Hazar, Karadeniz, Ortadoğu, K. Afrika, Güneydoğu Avrupa, Kafkasya bölgeleri ile jeopolitik, jeostratejik, jeoekonomik ve kültürel anlamda önemli bir kesişim noktasıdır.

Rusların çıkarlarını etkileyecek bölgesel tehditlerde içeren bu coğrafya “NATO’nun varlığı, çıkarılan krizler, artan terör tehdidi gibi unsurlar Rusların bölgedeki çıkarlarını sekteye uğratmaktadır.

Soğuk Savaş döneminde de Batı bloğuyla arasında bir mücadele alanı olan Akdeniz, günümüzde stratejik konumunu değiştiren politik ve ekonomik faktörlerle uluslararası arenadaki önemini korumaktadır.

İlk olarak; Ortadoğu, K. Afrika, Karadeniz – Azak Havzası ve Akdeniz’in coğrafi ve ilgili jeopolitik konumu gibi dünya ekonomisi ve siyaseti için önemli alanlar üzerinde etkili olmaya devam etmektedir. Bu durumda buradaki ülkeleri Avrupa Kıtasının tüm güvenlik sisteminin önemli bir bileşeni haline getirmektedir.

İkincisi; Batı ile doğu arasında petrol taşınan İran Körfezi arasındaki ana ticaret ve ikmal hattıdır,

Üçüncüsü; Süveyş ve Kızıldeniz vasıtasıyla dünya petrolünün %5 ve doğalgazının %15’i Akdeniz’den geçmektedir.

İkmal yollarının merkezinde olmasının yanı sıra bölgede petrol ve doğalgaz rezervlerinin de keşfedilmesi ve hatta bir bölümünün çıkartılmaya başlanması, bölge de olası krizlerin artmasına sebep olmakta ve muhtemel bir çatışmanın meydana gelmesi ihtimali ortaya çıkarmaktadır.

Rus İmparatorluğunda dış politika refleksleri sıklıkla Balkanlarda yer alan Slav ve Ortodoks ortaklarıyla doğru orantılıydı. Örneğin Yunanlılar Rus desteği (Ortodoks) alarak Osmanlı’ya karşı bağımsızlık ilan etmişlerdi. II. Katerina’nın Kırım işgali, Tatarların güneye inerek Karadeniz’de genişlemelerinin önüne geçti.

SSCB, Ortadoğu ve Asya'da var olan Batı düşmanlığından faydalanarak. Bazı ülkelerle sosyalist tabanlı iş birliği ve özellikle askeri alanda özel ilişkiler inşa ederek Akdeniz'de genişleyici dış politikası izledi. Bu ülkeler; Cezayir, Mısır, Irak, Libya, Yemen, Suriye'dir.

Rus askeri analistlerin verdiği bilgilere göre SSCB Donanması; Somali (Berbera), Suriye (Tartus), Yemen (Hodeida, Aden), Etiyopya (Nokra), Mısır ve Libya'da askeri üslere sahipti. Günümüzde ise sadece Suriye'de yer alan Tartus deniz üssüne sahiptir. Bununla beraber SSCB tarafından terkedilen askeri tesislerin neredeyse tamamı günümüzde NATO kontrolüne geçmiştir.

Rusya'nın sahip olduğu tek liman olan Tartus Limanı da günümüzde GKRY'de olan İngiliz ve Türkiye'de Suriye'nin kuzeyinde yer alan ABD üslerince tabiri caizse kuşatılmıştır. Böyle bir ortamda bölgede ortaya çıkabilecek askeri-politik bir krizde Rusya dezavantajlı bir konumdadır. Örneğin Libya'daki üslerin kaybedilmesi NATO'nun Kaddafi'ye hava unsurları ile müdahale etmesine sebep olmuştu. NATO bu müdahaleyi ise Rus Deniz Kuvvetlerinin bulunduğu Suriye'ye yapamamıştır.

Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da çıkan Arap baharı olarak adlandırılan halk hareketlenmelerinde Kaddafi'nin hayatını kaybetmesi ve yönetimde istikrarın bozulması, Rusya'nın Libya ile yaptığı 4 milyar dolarlık silah anlaşmasının sona ermesine neden olmuştu.³¹ Bununla beraber önemli bir müttefikini de kaybeden Rusya, çatışmaların artması sonrası Suriye'de Baas rejiminin de düşmesinden büyük endişe duyuyordu. 11 Mart 2013 tarihinde Sergey Şoygu yaptığı açıklama ile Akdeniz'deki Rus deniz filosunun kalıcı olarak bölgede görev yapacağını açıkladı. Bu hedeflerine de Suriye hükümetinin resmi olarak Rusya'yı ülkeye çağırması neden oldu.³²

Suriye'nin Rusya için öneminin ne olduğuna gelecek olursak;

Çok sadık bir müttefik,

2009'da 2015'e kadar 20 milyar doları aşmış bir yatırım (Rusya tarafından)???

100 bini aşkın Rus nüfus Suriye'de bulunmakta,

Askerî açıdan Tartus Limanı'nın stratejik açıdan büyük önem taşıyor olması,

Rus silahlarının sürekli olarak Suriye tarafından satın alınıyor olması (2000 yılından itibaren silahlarının %78'i Rus),

³¹ (2011, 3 Kasım)???, "Rusya'nın milyarlarca doları Kaddafi'yle gitti!", NTV, <https://www.ntv.com.tr/dunya/rusyanin-milyarlarca-dolari-kaddafiyle-gitti,IKb7QCLIVk6YL7epGHvALw> (Erişim Tarihi: 16 Kasım 2022).

³² Halit Hamzaoğlu (2021), "Rus Jeopolitiğinde Deniz Gücünün Önemi ve Rusya Federasyonu'nun Güncel Akdeniz Stratejisi", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 16(1), 166 – 185. Doi: 10.17153/oguiibf.879257

Batı karşıtı politikalarda fikir birliği (İran ile).

Rus diplomasisinin kısa vadede kaybedilen bu üsleri geri almasının çok zor olduğunu görmekteyiz. Çünkü bu alanda atılımların yapılabilmesi için ortak çıkarların ve ortak düşmanların ağır bastığı politik bir ortama ihtiyaç vardır. Bu olgulardan hareketle tarafların sahip olduğu mevcut üsler ve cevap verme kapasitelerine bakıldığında, Rus Yönetiminin Kızıldeniz ve Akdeniz’de müdahale ve etki kapasitesinin son derece sınırlı olduğu göze çarpmaktadır. Bu durum Rus dış politikasında Büyük Akdeniz havzasında problemlili alanlar ortaya çıkarmaktadır.

SSCB’nin terk ettiği alanlara ABD ve bazı Avrupa ülkeleri yerleşti ve Avrasya’nın kalpgâhına yakın bir ordugâh kurmalarını sağladı.

a) Enerji Kavramının Rusya İçin Önemi

Rusya dünyanın en büyük enerji üretici ve ihracatçıları arasındadır. Dünya’nın kullandığı enerji kaynaklarının %60’ı doğalgaz ve petrolden oluşmaktadır.³³ Bu enerji kaynaklarından petrolde Suudi Arabistan’dan sonra hem üretim miktarında hem de ihracat kaleminde ikinci sırada yer almaktadır. Doğalgazda ise üretimde ABD’den sonra ikinci sırada gelse de ihracatta %23,59 gibi açık bir farkla ilk sıradadır. Bu ihracat kalemleri Rus ekonomisinin bel kemiğini oluşturmaktadır. Rusya kendi içinde doğalgazda ihracat gelirlerinin %12’sini oluştururken petrolde bu oran %26 seviyesindedir. Rus ekonomisinde doğal kaynaklardan elde edilen ihracat, tüm ihracat kalemlerinin 2/3’ünü oluşturmaktadır.³⁴ Bu durum esasen Rusya’yı doğal kaynak milliyetçiliğine mecbur bırakmaktadır.

Rusya’nın bu noktaya gelmesinde Putin’in izlediği politikaların büyük önemi vardır. Göreve geldiği noktadan itibaren doğal kaynakların devlet kontrolünde olması gerektiğini savunan Putin, özel sektörün tekelinde olan bu kaynakları kamulaştırarak devletin kontrolüne sokmuştur. Bu süreçte enerji üzerinden büyük bir rant ve zenginlik elde eden firma ve kişilerin yerini “Kremlin Klanları” almıştır. Sistemi tamamen devletleştirerek dış politika adımlarını bu sisteme entegre eden Putin, kendisine yönelik yapılan çevreleme, kontrol edilebilir hale getirme ve nihayetinde pasivizeetme çabalarını realist güç enstrümanlarını sert bir şekilde kullanarak etkisiz hale getirmiştir. Kısaca bu sahalari ifade edecek olursak 2008 Gürcistan, 2014 Kırım ve 2022 Ukrayna krizlerinde sert bir şekilde realist güç unsurlarının kullanıldığını görmekteyiz. Rusya bu sorunlar çerçevesinde enerji kalemini konvansiyonel olarak 2009’da ve 2014’ün yanı sıra 2022’de krizlere paralel bir şekilde kullanmaktan geri durmamıştır.

³³ (2018, 11 Mart)XXX, “BP Energy Outlook”, BP.

³⁴ Datasheet (2021)XXX, “Russia Country Profile”, IEA, <https://www.iea.org/countries/Russia>

Rusya'nın dış politikasında doğal kaynak milliyetçiliğini sert bir şekilde kullanması Avrupa ülkelerini enerjide Rus bağımlılığını ortadan kaldırıcı politikalar izlemeye itmiştir.³⁵ Bu politikalarda Suriye'de bulunan Rus varlığı Avrupa için tehdit, Rusya içinse hayati bir önem taşımaktadır.

Rusya Suriye üzerinde oluşturduğu askeri kapasite ve bölgede sondaj anlaşmaları yaparak alanını genişleten enerji şirketleri ile iki boyutlu bir strateji geliştirdiğini görmekteyiz. Birincisi; kendisi aleyhine ortaya çıkabilecek enerji hatlarının meydana gelmesini önleyici tedbirler geliştirmek, yani enerji talep güvenliğini sağlamak vardır. Diğeri ise enerji şirketleri (Novatek, Rosneft vs) ile bölgede çıkarılacak enerji kaynakları üzerinden ekonomik kapasitesini genişletmenin yanı sıra bunlar üzerinden siyasi kazanımlarını artırarak bir Akdeniz ülkesi hüviyetini kazanmak vardır. Bu iki politika Rus dış politikasında şu ana kadar olumsuz bir sonuç çıkarmamıştır ancak bölgesel denklemler ve ülkelerin pozisyonları çok hassas bir iklim üzerinde kurulu olduğu için Doğu Akdeniz'in çok boyutlu, karmaşık süreçlere de gebe olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Avrupa ülkelerinin doğalgaz bağımlılığı her geçen yıl artmaktadır. 2000 yılından önce %50'nin altında olan ithalat, 2000 yılı sonrasında %50'nin üzerine çıkarak 2016 yılında %54 seviyesini bulmuştur. Bu bağımlılıkta Rusya oranları ise 2016 yılında petrol %32, doğalgaz da ise %40'ı bulmuştur. Doğu Avrupa ülkelerinde ise bu oranlar %100'ü bulmaktadır.³⁶ Bu bağımlılığın etkilerinden özellikle 2006, 2009 ve 2022'de belirgin bir şekilde hisseden Avrupa, Nabucco Projesinin yüksek fiyatlar gerekçesi ile iptal olması³⁷ üzerine Güney Gaz Koridoru (GGK) gibi alternatif projelere yönelmiştir.³⁸ GGK Nabucco'ya göre Rusya için Azerbaycan ve Gürcistan üzerinden geçtiği için daha kabul edilebilir bulunmaktadır. Ancak ilerleyen süreçte olası bir GGK hattına Katar, İran, Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkelerinde dahil olması Rus Dış Politikası için çok ciddi bir risktir. Bu riske karşı Rusya'nın belirtilen alanlar üzerinde istikrarsızlık ve güvenlik sorunları üzerinden bir kontrol mekanizmasına ihtiyacı vardır. Rusya, Suriye'deki varlığıyla Irak ya da Mısır merkezli bir enerji

³⁵ (2022, 29 Ağustos), "AB, Rus doğal gazına ne kadar bağımlı; alternatif ülkeler ve kaynaklar hangileri?", Euronews, <https://tr.euronews.com/2022/08/29/ab-rus-dogal-gazina-ne-kadar-bagimli-alternatif-ulkeler-ve-kaynaklar-hangileri#:~:text=Do%C4%9Fal%20gaz%20rezervleri&text=2020%20y%C4%B1l%C4%B1nda%20d%C3%BCnyada%203%2C85,6%2C5%20ile%20%C4%B0ran%20izledi> (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2022).

³⁶ Ahmet Safa Hüdaverdi (2020) "Rusya'nın Suriye Stratejisi: Enerji Güvenliği Perspektifinden Bir Bakış", Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz, 1. Basım, Ankara,

³⁷ (2013, 27 Mayıs), "Nabucco Projesi İptal Oldu", NTV, https://www.ntv.com.tr/ekonomi/nabucco-projesi-iptal-oldu,jFjrPgRHu06_MlSYgc7OSw (Erişim Tarihi:23 Eylül 2022).

³⁸ Zekiye Nazlı Kansu (2019), "Enerji Arz Güvenliği Bağlamında Avrupa Birliği'nin Güney Gaz Koridoru ve Türkiye'nin Konumu", Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (e-ISSN: 2602-4314).

koridorunun önüne geçerek statükoyu korumaktadır. Bu coğrafyada Rusya'yı tutan en değerli olgunun istikrarsızlık ve güvenlik sorunları olduğunu unutmamak gerekir.

Suriye'de Beşar Esad yönetimi esasen 2011 yılına kadar enerjide xxx küçük xte olsa bir merkez ülke olma hedefindeydi. Katar'dan başlayıp Irak, Suriye, Türkiye üzerinden geçmesi düşünülen bir proje mevcuttu. Ancak bu proje halk hareketlerinin ortaya çıkması sonrası iptal edilmiş olsa da bugün artık bir Rus toprağı kabul edilen Suriye'nin böyle bir anlaşmada merkez olması Rusya için önemli bir risk olarak görülmemelidir. Böyle bir hattın kurulması ve olası bir Suriye'de Rusya faktörünün ortadan kalkması -ki çok zor bir ihtimal olarak değerlendirmekteyiz- Katar'ın büyük potansiyeli ve pazar arayışı Rusya için ciddi bir tehdit haline gelebilir.

Şu durum xxxda ifade edilmelidir ki Suriye'deki ayaklanmalarda Katar rejime muhalif gruplara çok ciddi finans desteğı vermiştir. Suriye rejimine büyük zararlar veren ve hatta iktidarını tutmak uğruna Rusya'nın ülkeye adeta çökmesine sebep olan bu eylemlere destek verilmesi şu an ki rejimle Katar ilişkilerinin düzelmesini çok zorlaştırmaktadır.

Bu ayrışmadan dolayı bölgede 2 proje dile getirilmektedir. Bunlardan bir tanesi Şii Boru Hattı adı da verilen İran-Irak-Suriye Hattı³⁹ ve Katar-Türkiye-Irak-Avrupa Boru Hattı⁴⁰ projeleri. Bu boru hatlarının yapılması ile meydana gelecek siyasal süreç, Rusya'nın Suriye'deki pozisyonunu doğrudan doğruya etkilemektedir. Burada Katar ve İran kilit öneme sahiptir. Hem dini hem enerji ve dolayısıyla iktisadi alanda rekabet içerisinde olan bu iki devlet; geniş enerji kaynaklarını pazarlayabilmek için yeni sahalar kazanma konusunda oldukça istekli görünmektedirler. Rusya Suriye'de kazandığı alan ile bu iki ülkenin olası Batı'ya enerji aktarımı halinde bölgesel enerji denklemlerini kontrol edici ve düzenleyici güce sahip olacaktır.

Rusya'nın Suriye'de atacağı askeri, ekonomik ve ittifak adımları doğal kaynak milliyetçiliğı merkezli realist dış politika hamleleriyle, Avrupa'ya karşı kazanımlarını arttıracak önemli politik süreçler meydana getirebilir. Ancak bu minvalde yapılabilecek olası hatalar geri dönüşü olmayan büyük iktisadi çöküşleri meydana getirebileceğı de unutulmamalıdır.

³⁹ Tuğçe Varol, (2013) "İran-Irak-Suriye Doğalgaz Boru Hattı Dengeleri Değıştirir mi?", 21.Yy Türkiye Enstitüsü, <https://21yyte.org.tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/enerji-ve-enerji-guvenligi-arastirmalari-merkezi/iran-irak-suriye-dogalgaz-boru-hatti-dengeleri-degistirir-mi> xxxkaynak

⁴⁰ Aslıhan Erbaş Açık, (2011) "Katar-Irak-Türkiye-Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı Projesi Mümkün mü?", ORSAM, <https://orsam.org.tr/tr/katar-irak-turkiye-avrupa-dogal-gaz-boru-hatti-projesi-mumkun-mu/>. xxxkaynak

b) Rusya'nın Doğu Akdeniz'de İzlediği Strateji ve Konsept

Rus dış politika konsepti, realist görüşü benimseyerek çok kutupluluğu savunan ve merkeze alarak çıkar sahasını oluşturan bir formülü takip etmektedir. Bir ülkenin iradesini diğer ülkelere dayatmayı temel bir sorun olarak gören ve bunu reddeden Rusya, bu dış politika doktrini ile yeniden uluslararası sahneye bir dünya gücü olarak çıkmayı hedeflemektedir. “Rusya tek kutuplu dünyanın önüne geçmek için her cephede jeopolitik dengeyi sağlamak için çaba göstermeye çalışmıştır”.⁴¹

Rusya yeni deniz doktrini ile ABD'nin okyanuslardaki egemenlik kurma prensiplerine karşı çıkmaktadır. Bu amaçla 2017 tarihinde 55 sayfalık yeni deniz veya donanma doktrini yayınlamıştır. Burada tasarlanan yeni strateji de yeni deniz prensipleri, donanmanın gücü, çalışma sahası, manevra kabiliyeti, müdahale kapasitesi ve yeni denizlerde mütekabiliyet esasları belirlenmiştir (Kırım-Sivastopol, Doğu Akdeniz). Rus Dış Politikasında ve ulusal stratejisinde özellikle Putin'le beraber ikinci motivasyon küresel bir güç olmanın yanında ulusal güvenliğin korunması vardır.

Rusya, çevre ülkelerin NATO'ya katılımını kendi güvenliğine bir tehdit olarak görmekteydi. Yeltsin döneminde dağılan Yugoslavya'ya karşı çıkamayan ve Kosova'nın kurularak Sırbistan'ın küçülmesini önleyemeyen Rusya buna mukabil olarak Putin döneminde Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO'ya katılmasını şiddet kullanarak önlemiştir. Bu adımları kendisine karşı bir “çevreleme politikası” olarak gören Rusya, bu adımları önleyici tedbirler geliştirmiş ve askeri müdahalelerde bulunmuştur.

Wegren ve Herspring üç nedenle Rusya'nın ABD'den gelen liberalleşme ve demokratikleşme adımlarını güvenlik ve gücüne karşı bir hamle olarak değerlendirmektedir. Birincisi, Rusya'nın etki alanında yer alan devletlerin “renkli devrimler” adı altında yönetim değişikliğine uğraması Rusya dahil bölgedeki devletlerin rejimlerini değiştirmeye yönelik bir adım olarak algılanmaktadır. İkincisi, NATO'nun Avrupa'da askeri anlamda genişlemesi ve özellikle Rus sınırında konuşlanması Rusların bu sınırı kendisine karşı koyulmuş bir bariyer olarak anlamlandırmasına neden olmaktadır. Üçüncüsü ise ABD'nin Ortadoğu'da attığı adımların İslami grupları hareketlendirmesi ve bu hareketlenmenin Rusya Federasyonu içerisindeki radikal örgütleri etkileme ihtimalidir.⁴²

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin 10.02.2007 tarihinde Münih Konferansı'nda yaptığı bir konuşmasının bir bölümünde şu sözleri söylemiştir;

⁴¹ Lo, B.XXX (2002), “Russian Foreign Policy in the Post Soviet Era Reality”, Palgrave Macmillian Yayınevi, 1.Baskı, New York, Palgrave Macmillian Yayınevi, s.12-38.

⁴² Barbara Wejnert, Dale R. Herspring, (2010), “After Putin's Russia Past Imperfect, Future Uncertain”, Published by Rowman & Littlefield, s.224-225. xxxkaynak

“Rusya olarak birileri bize hep demokrasiyi öğretiyor. Fakat her nedense bize demokrasiyi öğretenler, kendileri öğrenmek istemiyor. Günümüz dünyasında tek kutuplu dünyanın kabul edilemez olmasının yanı sıra aynı zamanda imkânsız olduğu kanaatindeyim. Ve bunun tek sebebi, günümüz dünyasında tekil liderliğin varlığı halinde, askeri, siyasi ve ekonomik kaynakların yetersiz kalacak olması değildir. Bundan daha önemlisi, model bizatihi kendisi kusurludur, çünkü esası gereği modern uygarlık için ahlaki bir temel yoktur ve olamaz... Tek taraflı ve çoğu kez gayri meşru olan eylemler hiçbir soruna çare olmamıştır. Üstelik yeni insanlık trajedilerine sebep olmuş ve yeni gerilim noktaları yaratmıştır. Kendi kendinize değerlendirin: Savaşlar ile yerel ve bölgesel çatışmalar son bulmamıştır. Sayın Teltschik bu konuya yumuşak bir dille değinmiştir. Bu çatışmalarda kaybolan ve hatta ölen insanların sayısı eskisinden daha fazladır. Çok daha fazla, çok daha fazla! Bugün uluslararası ilişkilerde gücün – askeri gücün – neredeyse sınırsız kullanımına şahitlik ediyoruz. Bu güç, dünyayı daimî çatışmalara sürüklemektedir. Sonuç olarak, bu çatışmaların hiçbirine kapsamlı bir çözüm bulacak güce sahip değiliz. Siyasi bir çözüm bulunması da imkânsız hale geliyor... Uluslararası hukukun temel ilkelerinin her geçen gün artan bir şekilde küçümsendiğini görüyoruz. Ve aslına bakılacak olursa, bağımsız yasal normlar, gittikçe bir devletin hukuk sistemine benzemektedir. Bu tek devlet, en önemlisi ve en başta ABD, her yönden ulusal sınırlarının ötesine geçmiştir. Diğer uluslara dayattığı ekonomik, siyasi, kültürel ve eğitim politikaları bunun bir kanıtıdır. Peki bundan kim hoşnut? Kim bundan memnun kalıyor?”⁴³

Rusya temel olarak Ukrayna ve Gürcistan’da attığı adımların benzerini Doğu Akdeniz’de atmaktadır. Burada da amaç diğer devletlerin içişlerine müdahaleyi önleyen çok kutuplu dünya sistemini desteklemek, BM düzenini bu doğrultuda yeniden şekillendirmek ve hiçbir gücün sistem üzerinde yükselmemesini sağlamaktır. Rus askeri doktrinleriyle dış politika birbirinden bağımsız değildir.

Esad rejiminin çıkardığı yasa ile Ortadoğu’ya resmen inen Rusya, burada kendisine karşı indirildiği düşünülen Kaddafi (Libya), Mısır, Lübnan’da ortaya çıkan siyasi sonuçları kendi aleyhine yorumlamıştır. Daha önce Gürcistan ve daha sonra da Ukrayna’ya yaptığı askeri müdahalelerle etki alanının sınırlandırılmasını düşmanca hareket olarak gören Putin, Suriye’nin de düşmesini askeri müdahalesiyle önlemiştir. Sahadaki şartlar Rusların Suriye’ye inmesiyle birlikte Rusya’nın lehine ABD’nin ise aleyhine değişmiş ve coğrafya tamamen Batı hegemonyasına girmemiştir.

Rusya sahadaki satranç oyununda politik ve ekonomik kazanımlarını özellikle Suriye’ye girdikten sonra arttırmıştır. Mısır’la Devrek ve Tobruk silah anlaşmaları imzalanmış, bu silah anlaşmaları dışında

⁴³ Putin, V. (2007, 10 Şubat)XXX, Münih Konferansı Konuşması. Xxxbu haliyle kaynaklarda yok??? Her dipnotta farklı formatta ????

da nükleer reaktör inşası ve buranın 60 yıllık bakımını da yapacağı bir proje üzerinde mutabık kalınmıştır. Sina çölünde yolcu uçağı düşürülmesine rağmen ilişkileri bozmamış, silah anlaşmaları ve Zohr havzasında keşfedilen doğalgazı çıkarma konusunda Rosneft ile anlaşma sağlanmıştır.⁴⁴

Bölgedeki kazanımları Mısır'la bırakmayan Rusya; Kaddafi sonrası Tobruk ve Bingazi olarak ikiye bölünen Libya'da da Tobruk'ta yer alan ve darbe yaparak iktidarı ele geçirmeye çalışan Hafter ile, xxx2022 itibariylexxx iyi ilişkiler içerisinde. BM tarafından meşru sayılmayan Hafter güçleri, Türkiye ile yapılan MEB anlaşmasını iptal edeceklerini söylemek suretiyle Rusya ile Türkiye arasında çatışılan politik zeminlerden birisi olarak öne çıkmaktadır.

Rusya'nın Doğu Akdeniz politikası ile Ortadoğu politikası paralellikler göstermektedir, ayrı düşünülemez. Rusya'nın Suriye'ye girmesinin üç önemli gerekçesi vardır; daimî üsler elde ederek burada istihbarat kabiliyetlerini artırmak suretiyle sürpriz saldırı olasılığını azaltmak. İkinci olarak, bölgedeki müttefik sayısını artırarak Mısır, Kıbrıs ve Yunanistan gibi ülkelerin limanlarını kullanabilir hale getirmek. Üçüncüsü, etki alanını genişletmek amacıyla bölgede kalıcı askeri tesisler kurarak s-300, s-400 hava savunma sistemlerini yerleştirerek sahada ben xxxde varım demek.

Türkiye Rusya ilişkilerinin gelişmesi, NATO'nun güney kanadında açılan bir gedik olarak görülmektedir. Buna s-400 ve nükleer tesis (Akkuyu) vs eklendiğinde bu gelişmeleri NATO daha büyük bir sorun olarak görmektedir.

c) Levant ve Ortadoğu'daki Gelişmeler Işığında Rusya'nın Faaliyetleri

Ortadoğu ve Doğu Akdeniz Rusya için hem ciddi riskler hem de önemli fırsatlar barındırmaktadır. Doğu Akdeniz'i çevreleyen Kuzey Afrika ülkelerini ve Ortadoğu'nun büyük bölümünü etkileyen Arap Baharı Rusya'yı Kafkasya bölgesine sıçraması ihtimaliyle korkutmuştur. Ancak bu korku yerini yıllardır hayalini kurduğu sıcak denizlere inme hedeflerini gerçekleştirmesini sağlamıştır. Doğu Akdeniz'de Rusya için risk ve fırsatlar temelinde jeopolitik, enerji, silah ticareti gibi pek çok olgu vardır. Burada bulunan enerji kaynaklarının Avrupa pazarına ulaşması Rusya için hem maddi hem de siyasi rekabette siyasal alanda elini zayıflatabilecek ciddi riskler barındırmaktadır. Rusya, Suriye'de kazandığı jeopolitik alan dolayısıyla bu riskleri bertaraf ederken, silahlı grupların çok sayıda artması ve süregelen çatışmalar silah ticareti alanını da genişletmektedir. Bu ticaret devlet ya da devlet dışı örgütlerle belirli bir

⁴⁴ Bora Bayraktar, (2020), "Donanma Doktrini Işığında Rusya'nın Doğu Akdeniz Politikası", Şahin. M., Yılmaz, M., L., Akdeniz'de Devlet ve Düzen, s.37-57.

diplomatik süreç doğurmakta ve bu oluşum jeopolitik, siyasi ve hatta stratejik atılımlara alan yaratmaktadır.

Rusya, bölgede kazandığı alanın avantajını kullanarak ekonomisine yönelik yapılan yaptırımların etkisini hafifletmek için uluslararası piyasada enerji arz güvenliğini risklere sokan manipülatif adımlar atabilmektedir. Bu strateji özellikle xxx2022’de Ukrayna Krizi ile beraber içten içe artmıştır. Bu manipülatif süreçleri yaratmak ve yönetmek içinde bölgede var olan çatışmaların çözülmesini istememekle beraber alan dışına çıkmasına da karşıdır. Bu çatışmalar aynı zamanda Rusya’nın silah denemeleri yapmasını sağlamakta ve daha gerçekçi deneysel sonuçlar elde etmesini sağlamaktadır.

Rusya’nın bu süreçlerde yer alması ve yaratmasında Arap Baharı sonrası Suriye’deki Baas Rejimi’nin yasal olarak Rusya’yı topraklarına davet etmesi ve askeri yardım istemesi birincil etkindir. Kazandığı bu alanın elinde kalmasını meşru zeminde sağlamak içinde Rusya Suriye’ye silah, ekonomik yardım ve istihbarat desteği vermektedir. Rusya’ya bu yardımı yaptıran temel motivasyon Suriye ile ilişkilerinden ziyade enerji kaynakları ve jeopolitik denklemler olmuştur. Bu noktadan bakıldığında sahaya gelen Rusya, iç savaşın bitmesi sonrası yine sahada kendisini tutacak anlaşmaları⁴⁵ yapmaya başlamıştır. Bu noktada Tartus Limanı’nın özel bir anlam ve önemi vardır. Akdeniz’e inen tek alana bu limanla sahip olan Rusya, sınır aşan ülke olma özelliğini bu limanla sağlamaktadır. Rusya’da bazı stratejistler Rusya’yı büyük güç yapan temel özelliğin Doğu Akdeniz gibi stratejik alanlarda varlığını sürdürmesi olduğunu ifade ederken bu alanların genişlemesi gerektiğini de ifade etmektedirler.

Arap Baharı süreci öncesinde Rusya, Soyuzneftgaz enerji şirketiyle Suriye kıyılarında enerji çıkarmaya başlamış, hatta bu durum savaşın ilk iki yılında dahi artarak devam etmiştir. Şubat 2018’de gelişen ikili ilişkilerle beraber savaşta zarar gören petrol ve doğalgaz tesislerinin onarım-bakımı konusunda da ikili anlaşmalar imzalanmıştır.⁴⁶

Rusya Doğu Akdeniz’de birçok savaş ve nükleer savaş gemisiyle varlığını sürdürürken, ismini “Yantar” olarak duyurduğu ve istihbarat toplama aracı olarak adlandırdığı gemisi dikkat çekmektedir. Bu gemi istihbarat toplama teknikleri, deniz yatağını haritalandırma, radar vs gibi üstün birçok teknolojiyle donatılmasının yanı sıra kablo kesme özelliğiyle de öne çıkmaktadır. İletişim ve internet ağlarını topyekûn kesme olanağına sahip bu gemi ayrıca iletişim hatlarına yerleştirilebilecek sensör vs gibi aygıtlarla da dinleme yapılabileceği ifade edilmektedir. Bu teknolojik özelliklere sahip bir deniz

⁴⁵ Bassel Shartouh, (2019, 26 Nisan) “Suriye, Tartus limanı için Rus şirketi Stroytransgaz’la 49 yıllık yatırım anlaşması imzaladı”, Sputnik Türkiye (Erişim Tarihi: 6 Kasım 2022). <https://sputniknews.com.tr/20190426/suriye-tartus-limani-icin-rus-sirketi-stroytransgazla-49-yillik-yatirim-anlasmasi-imzaladi-1038879868.html?ysclid=lb1c6cvc5n872870332>.

⁴⁶ (2018, 5 Nisan)xxx, “Rusya: Suriye’nin enerji sektörünü yeniden inşa ediyoruz”, Sputnik Türkiye, (Erişim Tarihi: 6 Kasım 2022). <https://sputniknews.com.tr/20180405/rusya-suriye-enerji-sektorunu-yeniden-insa-ediyoruz-1032912188.html>

aracının bölgede bulunması Rusya ile müttefiklik ruhu taşımayan veya rekabet içerisinde olan ülkelerde tedirginlik ve enformasyon güvenliği endişeleri yaratmaktadır.⁴⁷

Söz konusu endişelerin ve rekabet alanlarının dışında Rusya bölgede müttefik sayısını artırma eğiliminde politikalar xxxda izlemektedir. İsrail ile bu noktada Gazprom ile ihracat yapma yönünde gelişen ilişkiler İsrail'in 2009 yılında yaptığı keşifler ile sona ermiştir. Ancak Rusya'nın İsrail'de enerji üzerinden ilişkileri pozitif seviyeye getirme amacı farklı politikalar üzerinden devam etmiştir. Bu noktadaxxx İsrail'e ait enerji şirketlerinden hisse alma seçeneğini hedefine koyan Rusya, 2012 tarihinde Putin'in İsrail ziyaretinde 2-3 milyon ton LNG üretimi ve ön alımı anlaşması imzalaması önemlidir.⁴⁸

Rusya ile Yunanistan ve GKRY ilişkileri de bölgede orantılı bir seviyede gelişmektedir. SSCB döneminde özellikle dini hususlar ve Makarios hükümetinin ABD ile yaşadığı sıkıntılı süreç dolayısıyla gelişen ilişkiler Rusya döneminde de süregelmiştir. Geleneksel ilişkilerin iyi olması stratejik seviyede önemli anlaşmalar imzalanmasa da GKRY Rusya için Doğu Akdeniz'de çok önemli bir müttefiktir. Askeri anlamda kullanamasa da istihbari, insani, korsanlık ve terörle mücadele hususlarında kullanabileceği bir havaalanı olan Pafos Havaalanı, Rusya tarafından kullanılabilir.⁴⁹ Ayrıca Batı ile de iyi ilişkilere sahip olan Yunanistan ve GKRY'nin bugün iptal edilmiş olsa da olası bir doğalgaz boru hattı yapımı ihtimali Rusya için bu iki ülkeyi önemli birer aktör haline getirmektedir.

Rusya'nın Doğu Akdeniz politikası ile enerji arz güvenliği birbirinden bağımsız düşünülemez. Doğu Akdeniz'de çıkması muhtemel rezervler ile Ortadoğu ve Arap Yarımadası üzerinde var olan enerji kaynaklarının (özellikle doğalgaz) Doğu Akdeniz üzerinden geçirilerek Avrupa'ya ulaştırılabilir. Bu durum Rusya tarafından hem milli güvenlik hem de iktisadi güvenlik açısından çok büyük risk olarak değerlendirilmektedir. Çünkü bu gaz Avrupa'ya ulaştığı taktirde Rusya'nın bu coğrafyaya olan ihracatı zaman içerisinde sona ermekle birlikte, siyasi konularda en önemli kartı olan enerji kozunu sona erdirecektir. Bu durum Rus dış politikası açısından kabul edilebilir bulunmamaktadır.

Aynı zamanda Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin enerji kaynakları keşfetmesi de Rusya açısından önemli bir pazarın daha kaybı anlamı taşımaktadır. S-400 hava savunma sistemi anlaşması, Akkuyu Nükleer Santral Anlaşması, Türk Akımı, KKTC'de Rusya'nın konsolosluk açması gibi süreçler her ne

⁴⁷ (2022, 25 Şubat), "Rusya, tüm Avrupa'yı internetsiz bırakabilir", Posta Gazetesi, <https://www.posta.com.tr/dunya/rusya-tum-avrupayi-internetsiz-birakabilir-2441629> (Erişim Tarihi: 6 Kasım 2022)

⁴⁸ Metin Aksoy, (2020), "Rusya'nın Enerji Politikası ve Doğu Akdeniz", N. T. İsmail, Y. Recep (Ed), Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz, s.303-326.

⁴⁹ Dinmuhammed Ametbek, (2019), "Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki Tutumu", Ankasam, <https://www.ankasam.org/rusyanin-dogu-akdenizdeki-tutumu/>.

kadar tarafları birbirlerine yakınlaştırsa da enerji hususu Rusya'nın yumuşak karnı olarak değerlendirilmektedir.

Rusya'nın yeni Avrasyacı hedeflerinde Akdeniz coğrafyasında vuku bulan gelişmeler yeni paradigmlar ortaya çıkarmıştır. Özellikle GKRY'ne silah ambargosunu kaldıracak seviyede müdahil olan ABD'nin bölgeye yayılma çabaları Rusya'yı endişelendirmekte ve karşı hamle yapmaya zorlamaktadır. Bu süreçte jeopolitik bir mücadele ortaya çıkarmakta ve bölgede devlet dışı silahlı örgütlenmelerin güç kazanmasına sebep olmaktadır.

d) Rus Enerji Şirketlerinin Ortadoğu'daki Rolü

Rusya, enerji şirketleri ve politikadaki karar alıcılarıyla müşterek hareket eden bir ülkedir. Buradaki ortaklık hem siyasi müktesebatı genişletmekte hem de şirketlerin daha fazla alan kazanarak yatırım sahalarını genişletmektedir. Rusya'nın Suriye'deki varlığı enerji şirketleri vasıtasıyla yeni siyasi ve jeopolitik kazanımlar yaratabilme potansiyeline sahiptir. Rus enerji şirketleri Katar ve İran'dan gelebilecek kaynaklar geçiş güzergahına eklenerek iktisadi kazanımlar elde edebilir ve bu durum Rus jeopolitiğini güçlendirebilir. Burada sağlayacağı kontrolle Avrupa'nın enerji pazarı üzerindeki otoritesini devam ettirecektir.

Rosneft Mısır ile Doğu Akdeniz'de keşfedilen en büyük doğalgaz kaynağı olan Zohr havzasında %30 hak elde etmiştir. Buraya vadettiği 1.5 milyar dolar yatırımı artırmayı planlayan Rosneft, aynı zamanda 2.2 milyar dolar karşılığında 10 LNG gemisi satmak üzere anlaşmıştır.⁵⁰ Lukoil'de Mısır'da petrol projelerine olan yatırımlarını artırmaya devam etmektedir.⁵¹

Gazprom Neft şirketi Irak'ın kuzeyinde yer alan IKBİ ile de 2012 yılında imzaladığı anlaşma ile etkinlik alanını genişletmiş, 2017 yılında Rosneft ile de 20 yıllık petrol üretim anlaşması yaparak yatırım sahalarını artırmıştır.⁵² Libya'da da Kaddafi döneminde anlaşma imzalayan Rusya, burada iç savaş

⁵⁰ (2017, 21 Mart) "Report: Rosneft to supply 10 LNG cargoes to Egypt", Offshore Energy, <https://www.offshore-energy.biz/report-rosneft-to-supply-10-lng-cargoes-to-egypt/> (Erişim Tarihi: 1 Kasım 2022)

⁵¹ (2021, 3 Aralık), "Petroleum minister probes with Lukoil increasing investments in Egypt", Egypt Today, <https://www.egypttoday.com/Article/3/110514/Petroleum-minister-probes-with-Lukoil-increasing-investments-in-Egypt> (Erişim Tarihi: 3 Kasım 2022)

⁵² (2017, 21 Şubat), "Rosneft ile IKBİ arasında petrol anlaşması", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/rosneft-ile-ikbi-arasinda-petrol-anlasmasi/755164> (Erişim Tarihi: 3 Kasım 2022).

çıkması sonrası tüm kazanımlarını kaybetmiştir. Ancak 2017’de Libya’nın Ulusal Petrol Şirketi ile Rosneft arasında Libya’nın petrol üretimini artırmayla ilgili iş birliği içeren bir anlaşma imzalanmıştır.⁵³

Rusya’nın ABD ve AB yaptırımlarını aşmak ve faaliyet sahasını genişletmek için attığı önemli adımlardan bir tanesi de Rosneft enerji şirketinin %19.5’lik hissesini İngiltere-İsviçre ortaklığı ve Katar merkezli bir konsorsiyuma satması öne çıkmaktadır.⁵⁴ Nükleer enerjiden de geri kalmayan Rusya Doğu Akdeniz coğrafyasında Ürdün, Mısır, Türkiye ile bölge dışında da ek olarak BAE ve İran ile anlaşmalar yapmıştır. Rusya kurduğu bu denklemlerle bölgede enerji kaynaklarından bağımsız olarak nükleer tesisler inşa ettiği ülkelerde (Mısır, İran, Ürdün, Türkiye, BAE) projeleri koordine etmek amacıyla 2016 yılında Dubai’de ilk bölgesel ofisini “Rosatom (Rusya Atom Enerji Şirketi)” ismiyle açmıştır. Bu süreçte başlayan Suudi Arabistan’da nükleer santral tesisleri kurma çalışmaları günümüze kadar sürmüş ama henüz sonuca ulaşamamıştır.⁵⁵

Rusya Ortadoğu ve Kuzey Afrika devletleriyle kurduğu ilişkiler ve elde ettiği hem jeopolitik hem siyasi hem de iktisadi kazanımları Suriye’de çıkan iç savaşa borçludur. Burada elde ettiği alanla Doğu Akdeniz’de kendisini diskalifiye etmeyi amaçlayan enerji hattı proje ve girişimlerine adeta tabiri caizse çomak sokmuş, AB’nin daha bağımsız politikalar izlemesinin önüne geçmiştir. Burada Rusya esasen ABD’ye de karşı alan kazanmış gibi görünse de Rusya’nın coğrafyada kazandığı alan ABD’nin Avrupa’ya verdiği SSCB döneminden kalma “Rus Tehdidi” üzerinden statükoyu koruma çabalarına katkıda bulunmuştur.

Rusya ek olarak bölgede ABD’ye alternatif bir büyük güç olarak ABD’nin yıllarca süren tahakkümünden kurtulmak isteyen devletlere alternatif bir aktör haline gelmiştir. Doğal kaynak milliyetçiliğini süper güç olma ve çok kutuplu sistemi savunma politikasında etkin bir şekilde kullanan Rusya’nın bu politikası zaman içerisinde bir baskı aracına da dönüşebilmektedir. Enerjide devletler arasında var olan asimetrik bağımlılık çeşitli zorunluluklar ortaya çıkarmaktadır. Rusya, AB’ye karşı bu asimetrik ilişkiden doğan baskı unsurlarını Doğu Akdeniz’de şu ana kadar yönetmeyi başarmıştır.

⁵³ Patrick Wintour, (2017, 21 Şubat), “Russia increases involvement in Libya by signing oil deal”, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2017/feb/21/russia-increases-involvement-libya-signing-oil-deal-rosneft> (Erişim Tarihi: 4 Kasım 2022).

⁵⁴ (2016, 8 Aralık), “Rusya’dan dev hamle! Rosneft’in yüzde 19,5’i özelleştirildi”, Milliyet, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/rusyadan-dev-hamle-rosneftin-yuzde-19-5i-ozellestirildi-2358132> (Erişim Tarihi: 12 Ekim 2022)

⁵⁵ (2021, 10 Ağustos), “Rusya’dan Suudi Arabistan’a yeni nükleer santral projesi”, Sputnik Türkiye, 10 Ağustos 2021, <https://sputniknews.com.tr/20190716/rusyadan-suudi-arabistana-yeni-nukleer-santral-projesi-1039672911.html> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2022).

Doğu Akdeniz'deki gelişmelerle Kırım, Ukrayna, Güney Osetya, Ermenistan'da vuku bulan olaylar birbirlerinden bağımsız değildir. Rusya bu çok boyutlu, karmaşık ve bir o kadar hayati dış politika kanallarını elindeki en büyük koz olan enerji ile yönetmektedir. Enerji kaynaklarında var olan konjonktürün değişimiyle beraber olası AB ve ABD'nin Rusya'ya yönelik çevreleme ve baskılama politikaları yarın enerji merkezli politik, iktisadi, askeri, kültürel vs sorunları değil nükleer savaş senaryolarını karşımıza getirecektir. Sert güç enstrümanlarını kullanmaktan hiç çekinmeyen bir devleti bu senaryolara zorlamak çok daha yıkıcı sonuçlarla uluslararası sistemi baş başa bırakabilir.

e) Rusya'nın Akdeniz'deki Jeopolitik Hedef ve Çıkarları

Rusya'nın Akdeniz coğrafyasındaki Batı bloğuyla ilişkilerinde 2014'te Kırım'ı ilhak etmesi önemli ölçüde etkilemiştir. Buradan doğan kriz Rusların Akdeniz'de daha mütevazı politikalar izlemesine sebep olmuştur. Bununla beraber Rusların günümüzde SSCB gibi güçlü ideolojik bileşenler meydana getirememesi, Akdeniz siyasetinde etkin bir şekilde var olmasını önlemiştir.

Pozitif yönlerine bakacak olursak Rusya'nın BMGK'da xxxKISATLMALARDAYOK imza sahibi 5 ülke arasında olması, Akdeniz bölgesindeki ülkelerde silah endüstrisi ile dikkat çekmesi, OPEC dışındaki en büyük petrol ve doğalgaz üreticisi olması, doğal kaynakları çıkarma ve keşfetmede tecrübeli olması dikkat çekmektedir. Ancak bölge ülkelerini frenleyen ve iş birliği zemininden uzaklaştıran bir gerekçe günümüzde hüküm sürmektedir: Ukrayna Savaşı.

Rusya Federasyonu'nun adeta dünyadan ihraç edildiği bu operasyon sonrası birçok ülke iş birliği alanında Rusya'yı bypass etmiştir. Bu durum Rus dış politikasının Akdeniz coğrafyasındaki hedeflerinde ve siyasal adımlarında önemli sekmelere sebep olmuştur.

Ukrayna krizi sonrası yaşananlara rağmen çok taraflı güvenlik sorunları Rusların bölgedeki stratejilerine hizmet etmektedir. Batılı ülkelerin sebep olduğu güvenlik sorunlarına mukabilxxx olarak bu sorunları aşmaya yönelik adımlar attığını söyleyen Rusya, Çin ile beraber denizlerde ve okyanuslarda ticari gemilerin güvenliği tatbikatı düzenleyerek devam eden süreçte de bu amaçla Mısır'la "Dostluk Köprüsü" tatbikatı düzenlemiştir.⁵⁶

Rusya hem bünyesindeki Müslüman nüfusu kullanarak Ortadoğu havzasında politikalar ve iş birliği mekanizmaları inşa etmekte, hem de bölgede sömürgeci olmamış tek BMGK daimî üyesi olarak xxxda buradaki devletlerle ilişkilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır.

⁵⁶ (2022, 18 Aralık)XXX, "Mısır ve Rusya, ortak deniz tatbikatı yaptı", Sözcü, <https://www.sozcu.com.tr/2022/dunya/misir-ve-rusya-ortak-deniz-tatbikatı-yapti-7529777/?ysclid=lcihpr63ll794311133> (Erişim Tarihi: 17 Kasım 2022).

Ukrayna Krizi her ne kadar Rusya ile Batı ve Ortadoğu ülkeleri arasındaki ilişkileri karmaşık hale getirmiş olsa dahi, pragmatik ilişkiler terörizmle mücadelede Rusya'yı bölgedeki konumu nedeniyle önemli bir müttefik haline getirmektedir.

f) Rusya'nın Akdeniz Stratejisinin Basamakları

Aşama1; Kırım'ın ilhak edilmesi, Sivastopol Limanlarını geçilmez kılmıştır ve Rusya'nın bu adımının Akdeniz'deki hedeflerini Batı kanalları iyi analiz edememiş, kavrayamamıştır.

Aşama2; Suriye'yi kurtarma gerekçesi ile önce limanlara yerleşen Rusya, buradan Rejim yönetimini korumuş ve himayesi altına alarak Akdeniz'de jeopolitik konum yaratmıştır. Burada elde ettiği askeri tesisler sayesinde bölgede askeri müdahale kabiliyetini artıran Rusya, gelecekte yapacağı Ortadoğu ve Kuzeyxxx Afrika bölgesindeXXX muhtemel hareketlarda Suriye'yi merkez üssü olarak kullanacaktır.

Aşama3; Türkiye ile yaşanan 24 Kasım uçak düşürme krizinin⁵⁷ kısa sürede aşılmasının temelinde Türkiye'nin özellikle 15 Temmuz darbe girişiminden Batı'yı sorumlu tutması ve güçlü iddialara göre darbenin önlenmesinde Rusların xxxda istihbarat desteği vermesi önemli rol oynamıştır. Rus savaş gemileri Türk boğazlarında serbest geçiş hakkına sahip olmuş, bu durum NATO'nun bölgedeki imajını sarsmıştır.

Nihayetinde belirtilmelidir ki Türkiye ve Rusya esasen birçok konuda derin fikir ve çıkar ayrılıklarına sahiptir. Ancak her iki taraf dddda bu zıtlıklardan göreceği olası zararların farkındadır. Kafkasya, KKTC, Suriye, Libya vs. alanlar buna örnek olarak verilebilir.

Aşama 4; Rus dış politikasının önemli kazanımlarından bir tanesi de Mısır'da darbe ile iktidara gelen Sisi ve Esad'ı bir araya getirmek olmuştur. Kendisi adına çok önemli bir siyasi ve jeopolitik bir hamle yapan Rus Dışişleri Bakanlığının bu atılımı sonrası Rus Silahlı Kuvvetleri de Mısır'ın doğusunda Mısır Ordusuyla ortak bir askeri tatbikat düzenlemiştir. Bu tatbikat hem askeri hem de askeri???ekonomik alandaki teknoloji alanlarında iş birliği olanakları yaratmış ve ekonomik, stratejik ve politik zeminde kazanımlar Rusya adına doğurmuştur.

Aşama 5; Rusya, General Hafter liderliğindeki Tobruk Hükümetine elinden gelen desteği vererek Ulusal Hükümete darbe ile indirmeye çalışmakta ve bölgedeki askeri ve ekonomik kazanımlarını artırmayı amaçlamaktadır. Rusya bölgede yaratacağı Rusçu kuşakla beraber Karadeniz'de yaşadığı sorunları Akdeniz'e aktaracak ve Batı ile buradan bir siyasi ve askeri mücadele ortaya koyarak elini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bu sorunsallık aktarımı ile hem NATO'nun kendisi aleyhine olduğunu

⁵⁷ (2015, 17 Aralık), "Putin: Atatürk mezarında ters dönmüştür", BBC News Türkçe, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151217_putin_turkiye (Erişim Tarihi: 17 Kasım 2022).

düşündüğü genişlemeye misilleme yapmayı hem de Batının odak noktasını farklı coğrafyalara çevirmeyi hedeflemektedir.

Aşama 6; Fas, Rusya için jeopolitik olarak Akdeniz coğrafyasındaki hedefleri açısından önemli bir konumdadır. Döneminxxx BM Genel Sekreteri Ban-ki Mun'un Sahra bölgelerindeki bazı yerleri Fas işgali olarak nitelendirmesine Rusya karşı çıkmış ve bu sayede Fas Limanlarını Rus gemilerine açık hale getirmiştir.

Rusya, geçmişte SSCB'nin yaptığı gibi özellikle Güney Akdeniz ülkelerini Batı'ya karşı bir denge unsuru olarak görmüş ve bu okumayı iyi değerlendirmiştir. Bölge ülkeleriyle; siyasi, iktisadi, askeri, enerji, stratejik ilişkilerini “kazan-kazan” modeline ve batı korkusu üzerine inşaa ederek kazanımlarını arttırmaktadır. Bu politikalar nihayetinde sadece soğuk ve sıcak denizleri birleştirme prensibi değil aynı zamanda NATO'nun genişleme politikalarına ve NATO'nun attığı stratejik hamlelere karşı birer denge, denetim ve tepki anlamı taşımaktadır.

2) ABD’NİN DOĞU AKDENİZ POLİTİKASINDA TEMEL DENGELER VE FAKTÖRLER

ABD’nin Doğu Akdeniz’le ilgili olarak kazanım elde etmekten ziyade kendi bloku dışında dengeleri değiştirici bir aktörün ortaya çıkmasını önleyici tedbirler aldığını görmekteyiz. Rusya’nın sahaya inmesi ve hem Suriye’de hem de dev enerji şirketleriyle birçok ülkede alan kazanması ABD için bölgede bir tehdit olarak algılanmaktadır. AB’nin de enerji güvenliğini sağlaması hususunda bağımsız politikalar izlemeye çalışması ve bu konuda fiili-resmi atılımlar???adımlar atması ABD’yi uluslararası kamuoyuna doğrudan açıklamasa da rahatsız etmektedir. Çünkü AB içinde görüş olarak fiilen ayrılan “Avrupacılar ve Atlantikçiler”⁵⁸ grubunda var olan görüş ayrılıkları ve bu ayrılıkların getirdiği yeni jeopolitik ve siyasal süreçler ABD’nin küresel çıkarlarına aykırıdır.

Türkiye’nin de tarihi gerçekleri, potansiyeli, jeo-stratejik konumu, kaynakları ve genç nüfusuyla beraber 2016 yılında gerçekleşen darbe girişimi sonrası batı ile bağlarının son derece zayıflaması Türkiye’yi öngörülemez bir bölgesel güç yapmaktadır. Bu potansiyeli ile küresel seviyede dengeleri değiştirici bir konuma yükselme kabiliyeti taşıyan Türkiye, bu paradigmaya enerjidexxx tam bağımsızlık ile rahatlıkla ulaşabilecek konumdadır. Kısaca ifade edecek olursak ABD’nin buradaki amacı tarafların kaybetmesini sağlamak ve statükoyu korumaktır.

Statükonun korunmasına yönelik kurulan araçlara bakacak olursak; Türkiye’yi dengelemede ABD tarafından Yunanistan, Güney Kıbrıs ve sonradan kurulan Doğu Akdeniz Gaz Forumu kullanılmaktadır. Türkiye ve Rusya ittifakının oluşmamasına yönelik olarak atılan adımlar ???da bölgede mevcuttur. Bu adımlar daha çok Doğu Akdeniz dışındaki alanlarda atıldığı için bu noktalar ayrı bir çalışma konusudurxxx. Ancak kısaca ifade edilmelidir ki Ukrayna Krizi, Suriye, Ortadoğu ve Doğu Asya’da ABD ile Rusya arasında vuku bulan birçok gelişme Doğu Akdeniz’deki dengelerle uyumaktadır.

ABD’nin bölgeye dair atılımlarında Çin faktörü pek tabii yadsınamaz bir gerçektir.

a) Birleşik Devletler ’in Doğu Akdeniz’deki Askeri Araçları

ABD’nin politika araçlarında sıkça kullandığı askeri enstrümanlar Doğu Akdeniz’de de kendisini göstermektedir. Türkiye’nin 15 Temmuz darbe girişiminden ABD’yi sorumlu tutması, devam eden süreçte Rusya’dan s-400 hava savunma sistemleri alması ABD’yi bölgede Türkiye’ye alternatif müttefikler bulmaya yönlendirmiştir. Türkiye’nin s-400 hava savunma sistemi almış olmasını kendisine

⁵⁸ Bu grup içerisinde yer alan Kuzey Avrupa ülkelerinden oluşan (İngiltere, Danimarka, İsveç, Norveç, Finlandiya vs) Atlantikçi grup daha çok Amerika ile ittifak ilişkileri çerçevesinde dış politika da adımlar atılmalıdır düşüncesini savunmaktadır. Daha çok Orta ve Güney Avrupa ülkelerinden (Fransa, Almanya, İspanya, İtalya vs) oluşan Avrupacı grup ise dış politikada daha bağımsız bir Avrupa ve uluslararası siyasette Amerika’dan tam bağımsız, güçlü bir aktör olarak Avrupa Birliği vizyonunu savunmaktadır.

yönelik bir tehdit olarak algılayan Birleşik Devletler, Türkiye'yi f-35 programından çıkartarak buradaki haklarını anlaşma protokolüne aykırı bir şekilde çiğnemiştir.

Türkiye'nin daha bağımsız bir dış politika ve hedefler koyması ve bu adımları ABD'nin bölge üzerindeki çıkarlarına aykırı bulması ittifak ilişkilerinin zarar görmesine ve ABD'yi Türkiye'ye alternatif aktörler bulmaya yöneltmiştir. Bu adımlar arasında Yunanistan ve Mısır önemli bir alanı kaplamaktadır. ABD, Yunanistan'ı adeta kara, hava ve deniz üssü yaparak Türkiye'de bulunan İncirlik Üssüne alternatif yaratmış, Mısır ile kurduğu askeri iş birliği ile de Doğu Akdeniz'e en fazla kıyısı olan ikinci devletle de alan XXX kazanmıştır. Abdulfettah Sisi darbesi XXXsonraı batı ile ilişkileri düzeltme ve geliştirme amacıyla olması ABD'nin Mısır'a dair hedeflerini kolaylaştırmıştır. Darbe öncesi demokratik seçimlerle iktidar olan Muhammed Mursi iktidarı batı ile ilişkilere hep mesafeli durmaktaydı. ABD Mısır ile kurduğu iyi ilişkiler doğrultusunda hemen her dönemde Mısır'ın Doğu Akdeniz başta olmak üzere Kızıldeniz dahil birçok yerde geniş donanmasıyla askeri tatbikatlara katılmış, destek vermiştir.⁵⁹

ABD askeri kabiliyetleri ile Yunanistan'da da çok geniş bir alanda varlığını artırmaktadır. Girit'te yer alan Souda Askeri Üssü, Yunanistan'ın merkezinde yer alan Stefanovikeio ve Larissa hava üsleri, Dedeğaç limanı gibi stratejik birçok askeri alanın kullanımına ilişkin ABD ve Yunanistan" Karşılıklı Savunma ve İş birliği Anlaşması"⁶⁰ imzalamıştır. Bu iş birliği Amerikan dış politikası açısından stratejik olarak hem Rusya'ya hem Türkiye'ye hem de esasen AB bloğundaki Avrupalı kliğe mesaj vermektedir.

ABD askeri kapasite açısından bölgede önemli bir araç olarak 6. Filoyu İtalya'da bulundurmaktadır. Temel Harekât Doktrini çerçevesinde bölgede xxx Nimitz sınıfı iki adet uçak gemisi de bulunduran Birleşik Devletler, bölgedeki askeri unsurlarını her dönemde genişletme ve güçlendirme çabası içerisinde.

Bu çaba ve özveri içerisine Güney Kıbrıs xxxta dahil olmuştur. Adadaki silah ambargosunu kaldırdığını açıklayan ABD, bölgede çatışma ve savaş riskini artırmaktadır.⁶¹ ABD, Türkiye ile olan görüş ayrılıklarını düzeltebilmek için attığı bu sert adımlar esasen daha fazla ayrışmaya ve Türkiye'nin

⁵⁹ (2022, 3 Eylül), "Mısır ve ABD'den Akdeniz'de ortak askeri tatbikat", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/misir-ve-abdden-akdenizde-ortak-askeri-tatbikat/2676296> (Erişim Tarihi: 16 Kasım 2022).

⁶⁰ (2021, 14 Ekim), "ABD ile Yunanistan arasında imzalanan savunma İş birliği anlaşması neler içeriyor?", Euronews, <https://tr.euronews.com/2021/10/14/abd-ile-yunanistan-aras-nda-imzalanan-savunma-isbirligi-anlasmis-neler-iceriyor> (Erişim Tarihi: 1 Eylül 2022).

⁶¹ Dilek Gül (2022, 22 Eylül), "ABD'nin Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne yönelik silah ambargosunu kaldırması ne anlama geliyor?", Euronews, <https://tr.euronews.com/2022/09/22/abdnin-guney-kibris-rum-yonetimine-yonelik-silah-ambargosunu-kaldirmasi-ne-anlama-geliyor> (Erişim Tarihi: 9 Kasım 2022).

daha bağımsız politikalar izlemesini sağlamaktadır. Ayrıca artan çatışma ortamı ve zayıflayan müttefiklik ilişkileri NATO’yu da tehdit etmekte ve NATO üyesi ülkeler olan Yunanistan ve Türkiye’yi çatışma ve hatta savaşa sürüklemektedir. Bu sürdürülebilir bir politika ve manevra değildir. Olası bir çatışma veya savaş ABD’nin bölgedeki etkisini azaltacağı gibi zaten Irak, Afganistan, Vietnam’da ciddi derecede sarsılan imajına yeni bir boyut kazandıracaktır.

Doğu Akdeniz coğrafyası bölge içi devletler için kriz ve güvenlik sorunları oluşturmaya aday bir bölge iken bölge dışı ülkeler için uluslararası sistemdeki çıkarlarını artırmada potansiyel bir aday olarak öne çıkmaktadır.

ABD Deniz Hakimiyet Teorisi çerçevesinde Mahan’ın deniz aşırı kara parçalarına hükmedemeyen dünya gücü olamaz kuralına uygun olarak Akdeniz bölgesinde sadece 6. Filoyu değil 5. Filoyu da kurmuştur. Coğrafyaya olan etkisini bu teoriyi uygulayarak artıran ABD; Ortadoğu’da İran Körfezi, Kızıldeniz, Umman Denizinden sorumlu olarak 5.filoyu Manama-Bahreyn’de bulundurmaktadır. ABD operasyonel kabiliyetini sahaya yansıtmak amacıyla Avrupa Komutanlığına bağlı olan 6.filoyu da Napoli-İtalya mevkiinde konuşlandırmıştır.⁶²

ABD her geçen dönemde deniz filosuna yeni yatırımlar yapmakta ve kapasitesini artırmaktadır. Mahan’ın deniz hakimiyet teorisine göre de zaten devletler ekonomik gelişmelerine paralel olarak donanma kabiliyetlerini geliştirmelidir.

Mahan’a göre bir devletin deniz gücünü geliştiren etmenler coğrafi konum, büyüklük, fiziki yapısı, nüfus, ulusal karakter ve ülke hükümetinin karakteri ve milli kuruluşlarıdır.⁶³ Coğrafi konum ülkenin ulusal karakterinde denizcileşmeye yönelik bir tabanın oluşmasında hayati bir öneme sahiptir. Nüfusunda yoğun olması coğrafi konumla beraber denizcileşme konusunda kurumsallaşmanın ilk basamağıdır. Milletin genleri ve karakteri ulusal karakteri dolayısıyla iktidarı şekillendirir ve denizcileşme yönünde adımların atılmasını sağlar.

Ken Booth, 1977 yılında yayımlanan “Deniz Gücü ve Dış Politika (Navies and Foreign Policy) adlı kitabında donanmaların hem savaşta hem de barışta ortaya koyabileceği faaliyetleri açıklamıştır. Donanmaların etki-tepki silsilesinde olaylara müdahillik yöntemini devletin karakterinin belirleyeceğini ortaya koyan Booth, strateji üzerindeki düşüncüyü oluşturan tarihsel etmenlerin önemine dikkat çekmiştir.

⁶² Beşgül, xxxB. (2020), “Doğu Akdeniz Çıkmazında Amerika’nın Deniz Gücü”, Şahin. M., Yılmaz, M., L., Akdeniz’de Devlet ve Düzen, s.13-36.

⁶³ Burak Şakir Şeker (2003), “ABD’nin Yeniden Yapılandırma Stratejisi-Deniz Hâkimiyeti Teorisi’nden Deniz Hegemonyasına Geçiş”, Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı, ed. Kocaeli Üniversitesi Yayınları, s. 768 – 795.

Booth devletlerin çıkarlarını artırmada deniz alanlarının önemini ortaya koyarken, bu ekstra güç doğal olarak karasal devletleri kuşkulandıracaktır. Bunun neticesinde kara ülkeleri deniz alanına sahip, kendi dış politikasında rakip olarak gördüğü devletlerin kar maksimizasyonunu azaltıcı faaliyetler yapmaya itecektir⁶⁴

Denizdeki rolleri temelde taktik, operasyonel ve stratejik etkinliklerin sonucunda ortaya çıkan donanma belirler. Askeri unsurların temelini oluşturan iki unsur “güç dengeleme” ve “güç yansıtımı”dır. Bunların gerçekleşmesi için Booth’a göre donanım ve operasyonel yeterlilik esastır.⁶⁵

2009’dan beri düzenlenen ve 2011’den beri Türkiye karşıtı olarak Yunanistan’ın xxxda davet edildiği Noble Diana tatbikatına 2018’den itibaren GKRY xxxde dahil edilmiştir. ABD’nin de içinde yer aldığı bu tatbikatlarda 3 NATO üyesinin birbirine karşıt bloklarda bulunması ittifaklık ilişkisine ağır bir darbe vermektedir.

Amerikan Deniz Kuvvetleri, Ortadoğu coğrafyasına yakınlığı sebebiyle Doğu Akdeniz’de 6.filyo kullanmıştır. ABD bölgeye yaptığı askeri müdahalelerde barış ve krizi sona erdirmeye çabaları veriyor görüntüsü vermiş olsa da yeni kriz ve çatışmalara da hazırlık yaptığını görmekteyiz. ABD’nin deniz gücü, ulusal çıkarlarını koruma ve artırma için Doğu Akdeniz’de bulunmaktan vazgeçmeyecektir.

b) Birleşik Devletler ‘in??? Doğu Akdeniz’deki Ekonomik Araçları

Birleşik Devletler Doğu Akdeniz coğrafyasında sadece askeri anlamda değil ekonomik araçlarıyla da varlığını sürdürmektedir. Burada yer alan müttefik devletleri ekonomik araçlarıyla desteklerken bu desteği müttefik görmediği ülkelere karşı yapmaktadır. ABD izlediği politika ve söylemleriyle Doğu Akdeniz’de İran, Rusya, KKTC ve Türkiye’yi müttefik olarak görmediği anlaşılmaktadır. İran’a nükleer politikası sebebiyle ağır ambargolar altında bırakan ABD, aynı şekilde Gürcistan, Kırım ve Suriye’de görece kaybettiği Rusya’ya da şiddeti giderek artan birçok yaptırım uygulamış ve hali hazırda uygulamaktadır. NATO’da müttefik olmasına rağmen Türkiye’yeXXX??? de demir çelik ithalatına kısıtlamalar getirmiş ve savunma sanayii alanında birçok bürokratına yaptırım kararları almıştır. ABD, CAATSA olarak xxxKISALTMALAR??? isimlendirilen ve ABD’nin Hasımlarıyla Yaptırımlar Yoluyla Mücadele Etme Yasası ile ilk defa NATO üyesi bir ülke hedef alınmıştır.⁶⁶ Esasen müttefik bir

⁶⁴ James R. Holmes (2013), “Why Hold an International Fleet Review: Insights From Ken Booth.” Naval Diplomacy and Maritime Power Projection, ed. Andrew Forbes, s. 53-67.

⁶⁵ Holmes 2013.

⁶⁶ (6 Nisan 2021), “ABD’nin Türkiye’ye yönelik S-400 yaptırımları yürürlüğe giriyor”, BBC Türkçe, <https://tr.euronews.com/2021/04/06/abd-nin-turkiye-ye-yonelik-s-400-yapt-r-mlar-yururluge-girdi> (Erişim Tarihi: 21 Ekim 2022).

ülkenin bölgesinde yükselmesi bağlı olduğu ittifakı güçlendirir ancak AB ve ABD Türkiye'nin jeostratejik yükselişini kendileri için bir tehdit olarak algılamaktadır.

ABD bölgede ekonomik olarak enerji şirketleriyle de etkinliğini artırma çabası içerisinde. Fransa, İtalya, İsrail, İngiltere, Katar, Rusya gibi birçok devletin sondaj ve rezerv çalışmalarında bulunduğu bölgedeki pastadan pay almaktan ziyade siyasi hedefleri öne çıkmaktadır. Avrupa'ya gidecek olası boru hattında kontrol sağlamak isteyen ABD, burada Rusya'yı oyun dışı bırakarak Avrupa üzerindeki enerji şantajını sona erdirmek istemektedir. Ek olarak Avrupa'ya olan enerji ihracatını da artırarak bölgedeki politik adımlarını iktisadi kazanca da bağlamak isteyen ABD, burada esasen jandarması olarak konumlandığı AB'nin üzerindeki etkisini sürdürmek istemektedir.

ABD bu coğrafyada Noble Energy ve Exxon Mobile şirketleriyle varlığını sürdürmektedir. Bu şirketler aldıkları ihalelerle Güney Kıbrıs'ta yer alan Afrodit sahasının %70'ini, İsrail'deki Leviathan'ın %39 ve Tamar'ın %36'sına sahiptir.⁶⁷ Birçok sahada arama tarama faaliyetlerine devam eden ABD, buralardaki kazanımlarını müttefikleriyle ortaklaştırarak??? kazan kazan anlayışını kendi çıkarları çerçevesinde şekillendirme çabası içerisinde.

ABD'nin Avrupa'ya olan LNG ihracatının da giderek arttığını ifade etmek gerekir. 2016 yılında ABD'nin ihracat kaleminde %5 seviyelerinde olan Avrupa, 2019 Nisan ayına gelindiğinde %30'lara yükselmiştir. Yıl bazında %272'leri bulan artış oranları politik bir okuma ile değerlendirildiğinde tıpkı Soğuk Savaş sürecinde SSCB'den kurtarmaya çalıştığı gibi Avrupa'yı bu kez Rusya'nın elinden kurtarmak şeklinde de yorumlanabilir.⁶⁸

ABD bölgeye dair petrol ve doğalgaz kaynakları,xxx hatta balık ticareti hakkında dahi bazı raporlar ve bilimsel görüşler yayınlamasına rağmen gaz – hidrat kaynakları hakkında hiçbir veri paylaşmaması düşündürücüdür. Dünyada bilindiği üzere sadece Japonya, Rusya ve ABD bu kaynakları çıkarabilmekte ve ne kadar büyük bir potansiyel olduğu önceki başlıklarda ifade edilmiştir???. Burada ekonomi ve bölgesel dinamikleri değiştirici temel faktör olarak bu gaz – hidrat kaynakları da belirleyici rol oynama hiyerarşisinde belki de ilk sıradadır.

⁶⁷ Muhammad Soliman Al-Zawawy, (2020), "ABD'nin Doğu Akdeniz Politikasının Temel Dinamikleri ve Sonuçları", 1. Baskı, Ankara, Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz, s. 293.

⁶⁸ Murat Temizer, (2022, 25 Mart), "Avrupa'nın doğal gazda 'limanı' ABD yıl sonunda LNG ihracatının lideri olacak", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/avrupanin-dogal-gazda-limani-abd-yil-sonunda-lng-ihracatinin-lideri-olacak/2545485> Erişim Tarihi: 12 Ekim 2022).

c) Birleşik Devletler ‘in??? Doğu Akdeniz’deki Politikasını Etkileyen Yasal Unsurlar

Bu unsurların başında 25 Haziran 2019 tarihinde Senato Dış İlişkiler Komitesinde de kabul edilen “Doğu Akdeniz Güvenlik ve Enerji Ortaklığı Yasası” öne çıkmaktadır. Bu yasa çerçevesinde şu hususlar amaçlanmaktadır:xxx

- Kıbrıs Rum Kesimi’ne yönelik silah ambargosunun kaldırılması,
- ABD; İsrail, Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi arasında enerji iş birliğini kolaylaştırmak için ABD-Doğu Akdeniz Enerji Merkezi’nin kurulmasının önünü açılması,
- Yunanistan’a 3 milyar Amerikan doları Dış Askeri Finansman yardımının sağlanması,
- 2020-2022 mali yıllarından itibaren Yunanistan ve Kıbrıs Rum Kesimi için Uluslararası Askeri Eğitim ve Öğretim yardımının başlatılması,
- Türkiye, s-400 hava savunma sistemini Rusya Federasyonu’ndan satın alma planlarını sürdürdüğü sürece, ABD yasalarına göre yaptırım altına alınabilecek bir alım olan f-35 uçağının Türkiye’ye transferini engellemek,
- Yönetimin Kongreye, Doğu Akdeniz’deki ülkelerle güvenlik ve enerji iş birliğinin artırılması ve Rusya ile bölgedeki diğer ülkelerin karşıt faaliyetleri hakkındaki raporları için bir stratejisini sunmasını şart koşturmak.⁶⁹

ABD oluşturduğu bu yasa ile bölgedeki faaliyetlerine hem yasal zemin kazandırmış hem de yapacağı müdahalelere önceden uyarıda bulunurcasına bir ön bildirimde bulunmuştur. Burada uluslararası hukuk ve içtihatlar değil, güç öne çıkmaktadır. Kendisinin dış politik amaçlarına ters hareket eden ya da istediği şekil ve yönde hareket etmeyen devletler yaptırımlarla açık bir şekilde tehdit edilmektedir.

ABD’nin Doğu Akdeniz’deki nihai hedefi esasen kazanmak değil kazandırmamaya yöneliktir. Bölgede yer alan aktörlerden en uzun kıyı şeridinde sahip ülke ve aynı zamanda NATO müttefikleri olan Türkiye’ye düşmanca bir tavır sergileyen ABD buna gerekçe olarak xxxta hava savunma hattı kurmak amacıyla Rusya’dan alınan s-400’leri göstermektedir. ABD’nin herhangi bir saldırı amacı taşımayan xxx savunma amacı taşıyan Türkiye’nin bu hamlesini düşmanca kabul etmesi anlaşılır gibi değildir.

⁶⁹ Rubio Menendez, (2019), “Introduce Eastern Mediterranean Security and Energy Partnership Act of 2019”, United States Senate Committee on Foreign Relations, <https://www.foreign.senate.gov/press/dem/release/menendez-rubio-introduce-eastern-mediterranean-security-and-energy-partnership-act-of-2019> (Erişim Tarihi 16 Kasım 2022).

Kaldı ki Türkiye uzun bir süre ABD’den Patriot adı verilen hava savunma sistemlerini talep etmiş ancak ABD vermemiştir.⁷⁰

Ayrıca Türkiye’nin bölgedeki enerji kaynaklarına sahip olması Türkiye’yi ekonomik anlamda son derece rahatlatacak ve bu durum dış politikada Türkiye’nin daha özgür hareket etmesini sağlayacaktır. Türkiye’nin uluslararası sistemdeki gerek coğrafi konumu gerekse tarihsel geçmişi ile kapasite ve kabiliyetleri ABD için tehdit olarak algılanmaktadır.

Rusya’ya??? Gürcistan, Kırım ve Suriye’de kaybeden Birleşik Devletler; bu kayıplara Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının kontrolünü de eklemek istememektedir. AB’nin enerji bağımlılığı sona erdirmeye amacı taşıması, Rusya’yı bu bağımlılıktan elde ettiği politik kazanımları koruma hedefi getirmektedir. Buna yönelik xxxte olası bir Doğu Akdeniz boru hattı koridorunu engellemek, engellenemezse de üzerinde etki sahibi olarak gaz üzerinden elde ettiği politik gücü kaybetmek istememektedir. ABD xxxde müttefiki olarak gördüğü AB’yi Rusya tehdidini kullanarak etkisini artırmak istemekte, daha bağımsız dış politika hedeflerine ket vurma çabasıdadır.

Binaenaleyh ABD’nin bölgeye dair politikaları istikrarsızlıklar barındırmakta ve çatışma eğilimi yaratmaktadır. Bu eğilim şimdiye kadar kontrol edilebilmiş ve yönetilmiştir ancak bu durum,xxx kontrol edilemediği ilk fırsatta savaşa sebep olabilecek çatışmalara gebe bir coğrafya yaratmaktadır. ABD burada kendi küresel çıkarları uğruna istikrarsızlık besleyen bir yapı inşa etmektedir.

d) ABD’nin Avrupa’yı Rus Enerji Bağımlılığından Kurtarmadaki Stratejik Hedefi

xxxABD, Sovyetler Birliği’nin yıkılmasının ardından rakipsiz kalmıştı. Soğuk Savaş sonrası kurulan düzende tek hegemon güç olarak kalmıştı??? bu üstünlüğünü soğuk savaş dönemi araçlarına devam ediyor olmasına borçluydu. ABD, Avrupa merkezli ittifaklar düzenini ve AB üzerindeki etkisini korumakla beraber bu gücünün başka merkezlerden etkilenmesini veya kendi politikalarının dışında sonuçlar üretebilecek aktörlerin ortaya çıkmasını istemiyordu. Bu bağlamda ortaya çıkabilecek herhangi bir odak ya da merkezi,xxx dış politikasınca??? “tehdit” grubuna yerleştirmektedir.

2006 yılında Gürcistan’ın NATO görüşmeleri yapması sonrası 2008 yılında uğradığı Rusya müdahalesine Avrupa ülkeleri etkili bir tepki gösterememiştir. Bunun en büyük ve temel sebebi enerjide Rusya bağımlılığıdır. Gürcistan Savaşının farkındalık yarattığı bu duruma ABD başta olmak üzere birçok ülkeyle enerji anlaşmaları yapılarak Rus bağımlılığı azaltılmaya çalışılsa da buradaki tekel Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde yıkılamamıştır.

⁷⁰ (2019, 16 Temmuz), “Trump’tan S-400 açıklaması: Türkiye Patriot füzesi almak istedi ama ABD satmadı, adil değil”, Hürriyet, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/trumpan-s-400-aciklamasi-turkiye-patriot-fuzesi-almak-istedi-ama-abd-satmadil-adil-degil-41275913> (Erişim Tarihi: 17 Kasım 2022).

2014 yılında yine Ukrayna’da Donbas diye adlandırılan Donetsk ve Lugansk bölgelerinin yanı sıra Kırım’da da xxx karışıklıklar çıkmıştır. Bu duruma Avrupa, ABD’nin beklediği düzeyde tepki ve yaptırımda bulunamamış olması ABD tarafından artık giderilmesi gereken mutlak bir zaaf olarak kabul edilmiştir. Ancak dünyada bulunan 206 trilyon m³ doğalgazın yaklaşık 49 milyonxxx??? Rusya’dayken Avrupa’nın tamamında üretim miktarı 4 trilyon m³’ü geçmemektedir.⁷¹

Sanayisi giderek büyüyen ve buna paralel olarak enerji ihtiyacı artan Avrupa devletlerinin Rusya’ya bağımlılığı en son Ukrayna – Rusya Savaşı sürecinde Rusya’ya yönelik xxx yaptırımlarda hissedilir seviyeye ulaşmıştır. Yaptırımlara kayıtsız kalmayan Rusya, Kuzey Akım-1 hattında arıza olduğunu ve yaptırımlar nedeniyle bu arızanın giderilemediğini ifade ederek Batıya karşı enerji kozunu kullanmıştır. Bu durum Avrupa’da gece sokak lambaları ve ışıklı reklam platformlarını yazdan itibaren kapattırıştır. Ek olarak kamuxxx başta olmak üzere birçok alanda enerjide tasarrufa geçilmiş, tasarruf edilmediği noktalarda ciddi para cezaları uygulanması kararı alınmıştır. Burada bazı çevrelerde hapis cezası dahi düşünülmüş ve bu düşünce az da olsa bazı kesimlerce hala savunulmaktadır. Enerji fiyatlarına 2022’DE 8 kata varan zam gelmiştir.⁷²

Bu verilere bakıldığı zaman Avrupa’nın Rus bağımlılığına alternatif olabilecek kaynakları bulması hususunda Doğu Akdeniz hidrokarbon kaynakları hayati önem taşımaktadır. ABD xxxde Rusya’ya karşı oluşturacağı ekonomik, siyasi ve askeri baskıda Avrupa’nın kendisine Rus gazının yarattığı bağımlılıktan etkilenmeden destek vermesini sağlamak istemektedir. Burada sadece Doğu Akdeniz’de yer alan kaynaklar değil, aynı zamanda Kızıldeniz, Basra Körfezi, Musul – Kerkük veya Körfez ülkelerinde var olan enerji kaynaklarının da Doğu Akdeniz üzerinden Avrupa’ya ulaştırılması ve Rusya bağımlılığının azaltılması ya da sona erdirilmesi amaçlanmaktadır.

⁷¹ (2022), “Ülkelere Göre Dünya Doğal Gaz Rezervi”, Enerji Atlası, <https://www.enerjiatlası.com/rezerv/dunya-dogalgaz-rezervi.html>.

⁷² Ata Ufuk Şeker, (2022, 12 Eylül), “Avrupa, enerji krizine karşı yeni önlemler alıyor”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupa-enerji-krizine-karsi-yeni-onlemler-aliyor/2682899> (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2022).

3) AVRUPA BİRLİĞİ’NİN DOĞU AKDENİZ POLİTİKASI

Avrupa Birliği’nin Akdeniz Politikasında siyasi amaçlarını ve kapsam alanını etkileyen birçok faktör vardır. Kendi politik adımları dışında meydana gelen halk hareketleri, kurulan ikili ve çoklu ittifaklar ve nihayetinde var olan ve potansiyel enerji kaynakları AB’nin bölgeye olan yaklaşım ve yönteminde farklı perspektifler ortaya koymasına neden olmuştur.

a) Tarihsel Gelişim

Avrupa Birliği “AET” olduğu zamanlarda 1972 tarihinde Türkiye, Fas, Malta, Kıbrıs, Tunus ile ticaret ve ortaklık anlaşmaları imzalaması Akdeniz’e attığı ilk adım olarak kabul edilmektedir. 1970’lerde kurulan “Küresel Akdeniz Politikası”xxx başlığına oturtulan bu ortaklık anlaşması ile Akdeniz ülkeleri ile uyumlu dış politika ve ticaret olanaklarının genişletilmesi, teknik ve ekonomik iş birliği, gıda yardımı, sosyal politikalar gibi başlıklar yer almaktaydı.⁷³

1970’lerde başlayan Küresel Akdeniz Politikası 1990’lara gelindiğinde çeşitli teşvikler, ekonomi reformlarıxxx, sermaye sınıflarının desteklenmesi, hukuki düzenlemeler, sanayi ve ticari düzenlemelerle sağlanan kolaylıklar vs ile revize edilmiştir. Bunu takip eden adımda ise 1995 yılında Barcelona Süreci olarak adlandırılan süreçte Mağrip ve Maşrik ülkeleri ile de ekonomik, kültürel ve siyasi ilişkilerin güçlendirilmesi ve nihayetinde Akdeniz’in bir barış gölü haline getirilmesi hedeflenmekteydi.

2007 yılına gelindiğinde ise Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy’nin önerisi ile yapılan isim değişikliği ile süreç “Akdeniz İçin Birlik” adını almıştır. Ancak Akdeniz’de var olan devletlerin büyük çoğunluğu yakın geçmişte Avrupalıların sömürgesi olduğu için bu politikaya güven duymamaktadırlar. Bağımsızlıklarını ağır kayıplar ve savaşlar sonrası kazanan buradaki ülkelerin bazıları hala ekonomik olarak buradaki AB ülkelerine imtiyazlar vermek durumunda kalmıştır. Binaenaleyh Akdeniz ülkeleri esasen Avrupa ülkelerine tarihsel sebeplerden dolayı güvenmemektedir.

AB’nin buradaki politikalarında Türkiye, Malta, Kıbrıs ve Yunanistan diğer ülkelerden ayrılmaktadır. Bu ülkeler AB üyesi olma yolunda ilerlemekte??? ve bu yönde 1960’lardan günümüze uzun bir süreç, derin bir diplomatik ilişki kurmuşlardır???. Nihayetinde burada aday ülke statüsünde yer alan devletlerin??? ikili veya çok taraflı imzaladığı birçok anlaşma ve iş birliğine ilişkin hükümler vardır.

⁷³ “Commision Memorandum on a Community Policy for a Development Cooperation”, Commision of the European Communities, 1971.

AB'yi Doğu Akdeniz'de yer almaya ve yakın ilişkiler yürütmeye sevk eden temel hususlardan bir tanesi de özellikle Arap – İsrail savaşları sonrası vuku bulan petrol krizleridir. Enerji kaynaklarında Ortadoğu ülkelerine bağımlı olan AB, bu dönemde özellikle İngiltere ve Fransa, İsrail'e mesafeli durmuştur. Söz konusu dönemde 1967 sonrasında AET adıyla Avrupalılar; İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesi gerektiğini ve BM Güvenlik Konseyi'nin barışı esas alan 242 sayılı kararını uygulaması gerektiğini ifade etmiştir. Bu süreçte Filistin Kurtuluş Örgütü tanınmış ve Filistin'in self determinasyon hakkı olduğu savunulmuştur.

1995 tarihinde AB ve Akdeniz ülkelerinin katılımıyla Barcelona Süreci olarak adlandırılan süreç yaşanmış ve burada bazı kararlar alınmıştır. Alınan kararlarda 2010 tarihine kadar Akdeniz coğrafyasının bir serbest ticaret bölgesi haline getirilmesi, aktörlerin arasında siyasi ilişkilerle beraber ekonomik ortaklıkların artırılması ve bunların nihayetinde sosyo-kültürel bir dokunun yaratılması amaçlanmıştır. Bölgede yaşanabilecek yeni krizlerin önüne geçebilmek amacıyla 1997 Filistin, 2000 İsrail, 2002 Ürdün ve 2004'te Mısır'a ekonomik yardımlarda bulunulmuştur. 2004 yılında da Avrupa Komşuluk Politikası kapsamında yeni bir açılım gerçekleştirilmesi, bölgedeki ülkelerin ekonomik standartlarının iyileştirilmesi amacının yanına hukuk normlarının geliştirilmesi suretiyle bölge ülkelerin AB seviyesine yükseltilmesi konuşulmaktaydı.

b) Arap Baharı Sürecinin Avrupa'nın Doğu Akdeniz Politikalarına Yansımaları

Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikalarında önemli üç düğüm noktası vardır: İsrail – Arap devletleri çatışması, sömürgecilik ve diktatöryelxxx rejimler. Arap – İsrail savaşları sonrası özellikle 1979 sonrası Camp David ile başlayan ilişkiler, AB için Ortadoğu'ya barış getirmek adına önemli bir adım olarak gösterilmiştir. 1990'lı yılların başlarındaki Madrid Müzakereleri, 1993 Oslo'da imzalanan İlkeler Deklarasyonu atılan adımlar siyasal yaşama aktarılamamış, kâğıt üzerinde kalmıştır. Taahhütlerini yerine getirmeyen İsrail'e karşı yaptırımlar uygulayan Avrupa Birliği, uluslararası hukuk merkezli değil güç merkezli realist politikalar izlemektedir.

AB'nin politikalarında pragmatist ve realist hareket ettiği düşüncesini yaratan temel unsur ise savunduğu değerlere (demokrasi, insan hakları, hukuk devleti, sürdürülebilir kalkınma, fikir özgürlüğü, örgütlü meslek grupları vs) uymayan bu Arap ülkelerine bu değerleri zorlayıcı politikalar izlememesidir. İsrail'e BMGK kararlarına uymadığı için yaptırımlarda bulunan AB, aynı politikayı Arap ülkelere uygulamamıştır.??? Bu politikaların uygulanması içinde 2014-2020 arası için 15,4 milyar avro ayıran AB 2011 yılında meydana gelen halk hareketleri ve ayaklanmaların başlamasıyla bu halk hareketlerine

demokrasi adına destek verdiğini açıklamıştır.⁷⁴ AB yine 2011 yılında yayınladığı “Akdeniz’de Demokrasi Ortaklığı ve Zenginliğin Paylaşılması” başlıklı politikasında; devrimlerin olduğu bölgelerde demokrasinin yaygınlaştırılması ve demokratik seçimlerin yapılması suretiyle halk egemenliğinin tesis edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.⁷⁵

Ancak Mısır’da demokratik seçimler sonrası??? askeri darbe ile indirilen Muhammed Mursi için bir şey yapılmamış olması ve tam aksine darbeyi yapan General Sisi ile iyi ilişkiler kurulması AB’nin demokratik tutumunu sorgulatmıştır.

c) Doğu Akdeniz’de Kıta Sahanelığı Tartışmaları ve AB’nin Tutumu

Doğu Akdeniz’de deniz egemenlik tartışmaları; Lübnan – İsrail, KKTC – Güney Kıbrıs ve Türkiye – Yunanistan arasında yaşanmaktadır. Bunun dışında Mısır-Yunanistan, İsrail-Güney Kıbrıs gibi deniz alanları ihlalleri yapılarak imzalanmış MEB Anlaşmaları da mevcuttur. Bu kapsamda AB’nin tutumu hukuki değil müttefiklik kapsamında olmuştur. AB, Yunanistan’ın kara ülkesi prensibi ve oransallık-hakkaniyet ilkelerine aykırı bir şekilde tez olarak öne sürdüğü Sevilla Haritalarını başlangıçta fiili olarak kabul etmiştir. Bu esasen müttefiklik ruhuyla bağdaşmaktadır??? ancak bölgeye getirilmesi düşünülen hukuk ve güvenlik ile uygulanması hemen her platformda dile getirilen uluslararası hukukun deniz normlarına aykırılık taşımaktadır. Bölgede istikrarsızlık ve çatışma tohumları eken bu politik anlayış sürdürülebilir değildir. AB’nin kendi değerleriyle bu denli çeliştiği politika davranışları uzun vadede çevre ülkelerle kuracağı siyasi, ekonomik veya askeri ilişkilerde güvensizlik yaratacaktır. Türkiye’de de söz konusu süreçte hukuka aykırılıklar vuku bulduğu için AB’ye olan hem siyasi hem de toplumsal bakış zarar görmüştür. Söz konusu güvensizlik Lübnan ve KKTC’de de hakimdir.

d) AB’nin Enerji Güvenliğinde Türkiye’nin Önemi

Avrupa Birliğinin ekonomik ve sosyal güvenliğinde Türkiye son derece stratejik bir öneme sahiptir. Bunu Almanya eski Dışişleri Bakanı Joschka Fischer’da çarpıcı bir üslupla dile getirmiştir. Avrupa’nın enerji ve sosyal güvenliğinde Türkiye’nin güvenlik sorunlarından uzak, demokratik bir ülke olmasının yanı sıra bölgesel manadaxxx askeri, ekonomik ve jeostratejik olarak yükselen bir güç olması Avrupa için Türkiye’yi önemli bir aktör haline getirmektedir.

⁷⁴ (2011, 17 Kasım) “AB’den "Arap Baharına Destek Sürecektir" Sözü”, TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abden-arap-baharina-destek-surecek-sozu-16700.html>

⁷⁵ (2011), “A Partnership for Democracy and Shared Prosperity with the Southern Mediterranean”, Avrupa Komisyonu, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_11_268

Uluslararası sistemde artan enerji sorunları ve göç dalgaları Avrupa'nın güvenliğini riske atmaktadır. Enerji arzında da Türkiye, xxx TANAP hattı ve olası bir Ortadoğu ve Akdeniz merkezli doğalgaz boru hattında Avrupa için kilit bir ülkedir. Bununla beraber artan göç hareketlerinin durdurulmasında da özellikle 2013 yılında Türkiye ile AB arasında yapılan “Geri Kabul Anlaşması”⁷⁶ Avrupa'nın güvenliğinde Türkiye'yi önemli bir partner yapmaktadır.

AB'nin Akdeniz Politikasında temel hedef enerji, ticaret ve turizm eksenlidir. Ancak göç sorunu ortaya bir güvenlik tehdidi xxx çıkarmış bölgeye yönelik güvenlik doktrinlerinin de oluşturulmasına sebep olmuştur.

Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikasında 1993 yılında kabul edilen “Communication on Community Support for the Middle East peace process”⁷⁷ ile bölgesel iş birliği hedeflenmiş ve geri kalan ülkelerin kalkınması sağlanarak barış ve iş birliği ağlarını geliştirmek hedeflenmiştir. Bu noktada ilk adım olarak kabul edilen süreç 1995 yılında Barselona sürecinde oluşturulan Akdeniz – Avrupa ortaklığı ile başlamıştır. İkinci olarak xxxta doğu ile ortaklık ilişkilerini güçlendirmek için yapılan 2009 yılındaki Prag Zirvesidir. Bu iki adımın ortak hedefleri; Doğu ve Akdeniz ülkeleriyle iş birliği ağlarını geliştirmek ve bu ülkelerin gelişmesini sağlayarak aradaki gelişmişlik farkının bir güvenlik sorununa yol açacak şekilde artmasını önleyici tedbirler geliştirmektir. Çünkü gelişme hızında sorun yaşayan ülkelerde organize suçlar, göçler, terörizm, yasa dışı faaliyetler artmakta ve AB için bir güvenlik sorunsalına dönüşmektedir.

Türkiye bu minvalde oluşturulan AB Komşuluk Politikasına dahil değildir ancak Avrupa – Akdeniz Ortaklığı içerisinde hem uluslararası güvenlik xxx AB??? hem de kendi güvenliği için önemli görevler üstlenmektedir. Türkiye, Barselona süreci olarak nitelendirilen bu anlaşmanın devamı olan ve 2008 yılında kurulan Akdeniz için Birlik Örgütü'nün de kuruluşundan beri üyeleri arasındadır. Türkiye aynı zamanda Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı (AGİT)'ninde kurucu üyeleri arasında olmasının yanı sıra siyasi-askeri, insani ve ekonomik-çevre politikalarında aktif bir şekilde katkı sağlayan devletler arasındadır.

Türkiye AB'nin güvenliğinde sınır aşan bir devlet olarak Asya'dan getirilen uyuşturucu ve yasaklı madde ticaretinde de önleyici bir güç olarak aktif rol oynamaktadır. Bu alanda Türkiye hem kendi hem

⁷⁶ Hüseyin Akif Karaca, (2020). “TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ GERİ KABUL ANLAŞMASI VE 18 MART 2016 TARİHLİ TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ ZİRVE BİLDİRİSİ UYARINCA DÜZENSİZ GÖÇLE MÜCADELE VE BAZI SORUNLU ALANLAR”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 24 (4), s.155-194. DOI: 10.34246/ahbvuhfd.813031.

⁷⁷ M. G. Melchionni, (1994), “THE MIDDLE EAST PEACE PROCESS”, Monnier F.L. (Ed), Rivista di Studi Politici Internazionali, s. 419-434.

de Avrupa'nın güvenliği için önemli operasyonlar düzenlemiş, uluslararası birçok anlaşmaya da taraf olmuştur. 1961 Tek Sözleşmesi, 1971 Psikotrop Maddeler Sözleşmesi, 1988 BM Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Kaçakçılığı ile Mücadele Sözleşmesi ve 1961 Tek Sözleşmesini revize eden 1972 Protokolü gibi ilgili tüm anlaşmalara katılmıştır.

Türkiye aynı zamanda AB'nin sınır güvenliği ve kitlesel düzensiz göçü önlemesinden sorumlu olarak kurduğu FRONTEX ile de iş birliği yapmaktadır. 2004 yılında da Uluslararası Göç Örgütüne üye olan Türkiye sadece Avrupa ile değil bu alanda dünya ile bir entegrasyon içerisinde. Türkiye bu anlaşmalara taraf olmakla kalmamış 2015 yılında “Akdeniz’de Güven Harekâtı”⁷⁸ ve yine aynı senede Adalar Denizinde “Umut Harekâtı”⁷⁹ düzenleyerek bu anlaşmaların aktif bir şekilde sahadaxxx uygulanmasını sağlamıştır.

Türkiye hem Avrupa’da hem de sınır aşan diğer ülkelerle terörle mücadelede aktif rol üstlenmektedir. Bununla ilgili olarak DAES’e Karşı Küresel Koalisyonun aktif bir üyesi olan Türkiye bu koalisyonun ABD ile beraber eş başkanlığını da yapmaktadır. Mali Eylem Görev Gücü (FATF)’nin de önemli bir parçası olan Türkiye bu çerçevede BM Uluslararası Uyuşturucu ve Suç Ofisi ile de güçlü bir ilişki ağına sahiptir. Türkiye hem uluslararası güvenlik ama daha özel olarak AB’nin güvenliğinde stratejik bir öneme sahiptir. Bu rolüyle siyasi rekabette ekonomik olarak zayıf olan bu yönünü güvenlik alanındaki stratejik konumu ile dengelemektedir. Çünkü şüphesiz enerji hatları, terör örgütleri, göçler ve insan kaçakçılığı-uyuşturucu gibi ağlar her ülke için birer ciddi güvenlik sorunudur. Türkiye coğrafi konumu ile bu yasadışı unsurların merkezlerinden birisi olan Ortadoğu coğrafyası ile Avrupa arasında önleyici bir kavşak rolü üstlenmektedir.

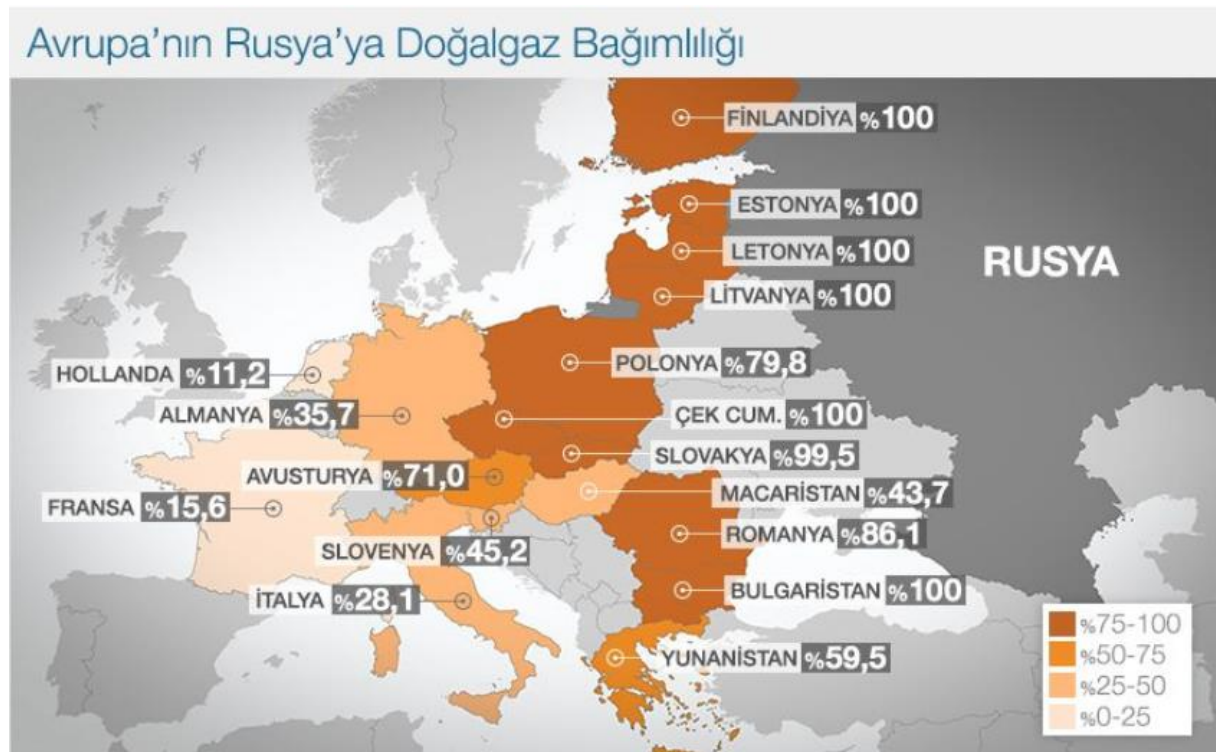
Devletler enerji kaynaklarını ucuz, en kısa ve güvenli bir yoldan almak isterler. AB içinde bu özellikler büyük önem taşımaktadır. Bununla ilgili olarak AB, 2000 yılında yayınladığı Yeşil Kitapta enerji arz güvenliği konusunda fiziki şartları dört önemli unsur arasında göstermiştir.⁸⁰ Sadece bu yönüyle dahi Türkiye AB için doğrudan hayati önem taşıyan bir pozisyonadadır.

⁷⁸ (2015, 2 Mayıs), “171 KAÇAK GÖÇMEN SON ANDA KURTARILDI”, Milliyet Gazetesi, <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/mersin/171-kacak-gocmen-son-anda-kurtarildi-10761214> (Erişim Tarihi: 1 Ekim 2022).

⁷⁹ (2015, 25 Mayıs), “Ege’de "Umut Harekatı"nda 331 kaçak kurtarıldı”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/egede-umut-harekatinda-331-kacak-kurtarildi/43597> (Erişim Tarihi: 1 Ekim 2022).

⁸⁰ (2000), “Green Paper, Towards a European strategy for the security of Energy Supply”, Europe Commission, June 24, 2012, from http://ec.europa.eu/energy/green-paper-energy-supply/doc/green_paper_energy_supply_en.pdf.

1973 yılında OPEC ve AOPEC üyesi devletlerin Avrupa'ya gaz arzını İsrail'e destek verdiği gerekçesiyle durdurması Avrupa'da enerji güvenliğini ilk defa gündeme getirmiştir. Ortadoğu bu krizle beraber son derece istikrarsız siyasi yapısı ve fiziki şartları itibari ile Avrupa için güvenilmez bir coğrafyadır. Bu kriz sonrası 2006 yılında da Rusya – Ukrayna krizinden kaynaklı enerji arz sorunları meydana gelmesi AB ülkelerini enerji konusunda yenilenebilir enerjiye olan eğilimi artırmasıyla beraber enerji arzında farklı yollar aramaya itmiştir. Enerji alanında Rusya'ya olan bağımlılık belirgin bir şekilde ortaya çıkmış ve politik adımlarda (yaptırımlar vs) zafiyet gösterilmiştir. Bu zafiyet kendisini en son Ukrayna – Rusya Savaşı'nda göstermiştir. Ekonomik ve politik yaptırımlarda bulunma konusunda kararlı davranan AB, enerji arzında xxx2023 başı itibariyle tarihinin belki de en sancılı sürecini geçirmektedir. 2011'de Libya'da halk ayaklanmaları ile meydana gelen istikrarsız yapı AB'nin Greenstream hattının da risk altına girmesine sebep olmuştur.

Şekil 7. Avrupa'nın Rusya'ya Olan Doğalgaz Bağımlılığı

Bu olaylar değerlendirildiği zaman Türkiye mevcut koşullar itibariyle Avrupa için vazgeçilemez bir stratejik ortak olmaktadır. Bunun temel sebebi ise Türkiye dışında bütün nakil hatlarında krizler ve sorunların olmasıdır. 2013 yılında Rusya ile Güney Akım Boru Hattı Projesi oluşturulmuş olsa da maliyetlerin çok artması gerekçe olarak gösterilmiş ve Kırım Savaşı nedeniyle de proje Rusya tarafından iptal edilmiştir. Ukrayna'yı nakil hattı olmaktan çıkaran bu projede daha sonra AB üyesi olmayan bir ülke olarak Türkiye öne çıkmış ve daha sonra Türk Akımı ismi ile revize edilerek proje sürdürülmüş ve

tamamlanmıştır. Avrupa ile Asya arasındaki nakil hatlarından Bakü-Tiflis-Ceyhan ve Kerkük-Yumurtalık hatları da sadece Türkiye’den ziyade Avrupa için de hayati öneme haizdir.

Konuya Doğu Akdeniz perspektifli bakacak olursak İsrail ve Mısır gazının Avrupa’ya ulaştırılması Avrupa’nın enerji çeşitliliği yaratma hedefinde merkezi güzergahlardan birisini yine Türkiye sağlamaktadır. EastMed Projesi ile bölgedeki doğalgaz kaynaklarını Avrupa’ya ulaştırmayı amaçlayan AB için en ucuz, kısa ve güvenli yol Türkiye’den geçmektedir. 80 km’lik KKTC – Türkiye doğalgaz boru hattı projesi⁸¹ EastMed boru hattı projesinin gerçekleşmesi için ciddi bir ön ayak olabilir.

Uluslararası ilişkilerde soğuk savaş sonrası süreçte devletlerarası ilişkileri Joseph Nye ve Keohane “Karşılıklı bağımlılık ve Asimetrik bağımlılık” olarak nitelendirmişlerdir. Devletler uluslararası sistemde ekonomik, askeri ve sosyolojik kapasitelerini artırma eğilimindedirler ve uluslararası ilişkilerde var olan konumlarını ve güvenlik tehditlerini göz önüne alarak hareket ederler. Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler karşılıklı bağımlılık çerçevesinde incelendiği zaman dezavantajlı ülke Türkiye çıkmaktadır. Çünkü simetrik olarak alınan karşılıklı ekonomik, askeri ve sosyolojik unsurlar Türkiye aleyhinde sonuçlar doğurmaktadır. Ancak asimetrik bir şekilde bağımlılık analizi yapıldığında ise Türkiye özellikle coğrafi konumu ve stratejik faktörleri ile öne çıkmaktadır. Avrupa’ya Asya’dan enerji ve ticari ikmal yolları arasında en merkezi ve güvenli alanda olması, bölgesel güvenlik tehditlerinde özellikle terör örgütlerinin Avrupa’ya geçiş güzergahının karasal ve denizel olarak önleyici güç olması, çeşitli sebeplerden dolayı meydana gelen göç dalgalarını kontrol edebiliyor olması Türkiye’yi Avrupa’ya karşı asimetrik yönden üstün kılmakta ve avantajlı duruma getirmektedir.

Kapasiteler dağıtılırken yalnızca ekonomik argümanlar değil; askeri, stratejik, jeopolitik, jeoekonomik, enerji hatları vb. gibi unsurlarda kapsam içerisine dahil edilmeli, dış politika bu şekilde formüle edilmelidir.

e) ABD ve AB’nin Doğu Akdeniz Politikaları ve Değişen Askeri Güvenlik Stratejileri

AB, Rusya’ya olan enerji bağımlılığını azaltmak için Doğu Akdeniz ve onunla bağlantılı Ortadoğu enerji kaynaklarını büyük bir fırsat olarak görmektedir. Enerji merkezli geliştireceği siyasal ilişkilerle hem uluslararası sistemde “Büyük Güç” olma idealine yaklaşacağını düşünen AB hem de etki unsurunu küresel ölçekte genişleteceğini amaçlamaktadır???. AB bu doğrultuda da uluslararası hukuku çiğneyici adımlar atmaktan geri kalmamaktadır. Kendi iç politik süreçlerde demokratik atılım ve uluslararası hukuku merkezde barındıran AB’nin Doğu Akdeniz’deki farklı yaklaşımı esasen kurumsal kimliğine ve

⁸¹ İlhan Sağsen (2019, 24 Aralık), “Türkiye-KKTC doğal gaz boru hattı Doğu Akdeniz’de jeopolitik dengeleri değiştirecek”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiye-kktc-dogal-gaz-boru-hatti-dogu-akdenizde-jeopolitik-dengeleri-degistirecek/1682833> (Erişim Tarihi: 2 Ekim 2022).

ortaklık bağlarına ket vuracak niteliktedir. Bu noktada İtalyanXXX ENI, Fransa Total, ABD Exxon Mobile, İngiltere British Petroleum ve British Gas, körfez ülkelerinden de Qatar Petroleum Batı çıkarları ile paralel olarak bölgede faaliyet yürütmektedir. Türkiye xxxde bu şirketlerin kendi kıta sahanlığımız ve MEB alanımız içinde araştırma yaptığı gerekçesiyle donanma çıkarmış ve özellikle İtalyan firması olan ENI faaliyetlerini durdurma kararı alarak bölgeden çekilmiştir.⁸²

GKRY'yi AB'ye alarak KKTC'yi görmezden gelen AB, buradaki yaklaşımı ile de taraf olmayı seçmiştir. Bu taraflılıkla beraber, bölgede haklarını savunan Türkiye'ye karşı AB'ye silahlı destek talebinde bulunan Rumlar için AB, PESCO xxxkısıltmalar, Türkçesixxxx olarak isimlendirilen güvenlik örgütünü devreye sokmaya karar vermiştir. PESCO adı altında Alman ve Fransız donanmalarının bölgeye gönderilmesinin düşünüldüğü güvenlikleştirme hedefinde, GKRY'yi de finansal olarak destek verilmesi planlanmaktadır.

Rum Basını PESCO'yu haber bültenlerine “Kıbrıs İçin Koruma Kalkanı Anlaşması” şeklinde duyurmuştur. Güvenliğin sağlanacağı söylenerek Türk tezlerinin sona ereceği vurgulanmıştır.⁸³

GKRY, bölgeye talep ettiği askeri destekle PESCO adı altında gelmesi düşünülen Fransız Donanmasına da GKRY bölgesinin Mari deniz üssünde bir üs verileceği ve tüm GKRY imkanlarından faydalanması sağlanarak Rum Ordusunda buna karşılık modernizasyonun sağlanması amaçlanmaktadır. 2019'daxxx başlayan bu askeri görüşmeler güçlü bir zeminde ilerlemiş olmasına rağmen henüz gerçekleşmemiştir. Fransız Donanmasının aynı zamanda uluslararası hukuka aykırı olduğu iddiasıyla Türk Donanması tarafından yapılan süpürmelere karşı da bir duvar olması hedeflenmektedir. Burada yapılan savunma ve iş birliği anlaşması kapsamında da birçok askeri tatbikatın da yapılması planlanarak bölgede güçlü bir askeri ittifak kurulması düşünülmektedir. 15 Mayıs 2019'daxxx GKRY – Fransa arasında imzalanan “Askeri ve Savunma İş birliği Anlaşması”⁸⁴ Garanti ve İttifak Anlaşmalarının açık birer ihlalidir. Çünkü 1960 yılında İngiltere, Yunanistan ve Türkiye arasında imzalanan anlaşmaya göre ada üzerinde doğrudan ya da dolaylı herhangi bir devir, teslim, ortaklık veya buna benzer bir eyleme anlaşma izin vermemektedir.

⁸² (2019, 10 Temmuz), “Doğu Akdeniz: Kıbrıs açıklarında doğalgaz arama krizi nasıl başladı, hangi ülke ne istiyor?” BBC News Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48225246> (Erişim Tarihi 19 Kasım 2022).

⁸³ Sina Kısacık., Fahri Erenel, (2019). “Doğu Akdeniz Güvenlik Algılamaları Bağlamında, Kalıcı Yapılandırılmış İş birliği Savunma Anlaşması (The Permanent Structured Cooperation- PESCO) ve Enerji Güvenliği Meselelerinin Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Olası Yansımalarını Anlamak” Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi, 2 (1) , 51-76.

⁸⁴ Muhammet İkbâl Arslan, (2020, 6 Ağustos), “Fransa ile Kıbrıs Rum kesimi arasındaki savunma iş birliği anlaşması yürürlüğe girdi”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/fransa-ile-kibris-rum-kesimi-arasindaki-savunma-is-birligi-anlasmasi-yururluge-girdi/1933583> (Erişim Tarihi: 12 Kasım 2022).

GKRY, Türkiye'nin deniz alanlarındaki tavizsiz politikasına karşılık olarak AB'den yardım ve destek istemiş buna paralel olarak dönemin AB Konseyi Başkanı Donald Tusk AB'nin topyekûn yekvücut olarak GKRY'nin yanında olduğunu beyan etmiştir. Mısır'la askeri tatbikatlarını bu dönemde yoğunlaştıran GKRY'ye ABD xxxde destek verdiğini Dışışleri Bakanı Mike Pompeo aracılığıyla bildirmiştir. Rum Ordusu Komutanı Korgeneral Petros Çalıkidis Türklerden “Attila” diye söz etmiş ve tarihsel bir unsura işaret ederek Türk garantörlüğünün ada üzerinden kaldırılmasını talep etmiştir. GKRY – İsrail ve Yunanistan savunma bakanları ortak toplantısının ardından Türkiye açık bir dille Rum Yönetimini tehdit edilmiştir.

4) KUŞAK VE YOL PROJESİ KAPSAMINDA ÇİN’İN DOĞU AKDENİZ POLİTİKASI

Çin büyüyen ekonomisi ile uluslararası ilişkilerde siyasi olarak yeniden tanımlanma ihtiyacı getirmiş ve izlediği yumuşak güç politikaları ile süper güç olma yolunda ilerleyen, yükselen bir büyük güç olarak tanımlanmıştır. İstikrarlı ekonomi politikası ve bununla uyumlu bir şekilde kurduğu “Kuşak – Yol Projesi” bölgesel tipolojilere ayrılmıştır. Bu bölgelerin kalpgâh noktalarından bir tanesi hiç şüphesiz Akdeniz bölgesidir.

Çin Doğu Akdeniz coğrafyasında ekonomik enstrümanlarını en üst seviyede kullanmaya çalışırken askeri araçlarını da coğrafyaya tatbikatlar vasıtasıyla geri planda tutarak sokmuştur. Doğu Akdeniz bölgesi; Ortadoğu havzasına denizden açılan kapısı, Kuzey Afrika’ya olan sınırı, Dünya deniz ticaretinde çok küçük bir alanda devasa bir yer kaplaması hem içerdiği potansiyel enerji kaynakları hem de çevresinde var olan büyük enerji kaynakları ile dünyadaxxx yer alan rezervlerin önemli miktarını içinde ve çevresinde barındıran stratejik bir bölgedir. Bunun yanında siyasi ve ekonomik açıdan Avrupa ve Baltık ülkelerinin??? Asya’ya açılan kapısı olması, uluslararası sistemde başat güç olma ve çarkları kendi çevresinde döndürmek isteyen İngiltere, ABD, Fransa, Rusya gibi devletlerin bu bölgede faaliyetlerde bulunması da uluslararası sistemde bölgeyi stratejik bir üs olarak nitelendirilmesine sebep olmaktadır.

Bölgesel anlamda Mısır, İsrail ve Türkiye gibi stratejik aktörlerin yer alması ve Çin’in Kuşak – Yol Projesinde omurga olarak nitelendirilebilecek merkez bölgelerden birisi olması Akdeniz Bölgesinin jeopolitik önemini artırmaktadır.

Çin Kuşak – Yol Projesi kapsamında askeri anlamda çatışmaya girmek ve Batı ile kriz yaşamak istememektedir. Bunun için yumuşak güç olarak nitelendirilen ekonomik ve diplomatik unsurlarını sonuna kadar kullanarak bölgede ekonomi merkezli güçlü siyasal ilişkiler ağı inşaa etme hedefindedir.

Çin Halk Cumhuriyeti, kıtalar arasında projesi için stratejik açıdan büyük önem taşıyan Akdeniz coğrafyasında faaliyet alanını genişletmek için ilk defa İtalya, GKRY, Yunanistan ve Malta ile tarım alanında anlaşmalar yapmıştır. Tarımla başlayan iş birliği ağı genişleyerek 2015 tarihinde de liman ve sanayi kapasitelerinin artırılması şeklinde büyümüştür. Kurulan bu ticari ağlar aracılığıyla Çin’in Doğu Akdeniz’deki etki alanı büyümüş ve buna zaman içerisinde turizm ve ulaşım araçları da eklenmiştir.

a) Çin’in Yükselen Askeri ve Ekonomik Kapasitesi

Çin’in Doğu Akdeniz Politikasında arka planda meydana gelen temel olguların ortaya konulması önemlidir. Bununla ilgili olarak 1970’lerde Xiaoping liderliğinde geliştirilen ekonomi politikası

istikrarlı bir şekilde uygulanmış ve Çin'in 1979 yılında serbest piyasa ekonomisine geçişle beraber büyüme hızı oldukça artmıştır. Ekonomik büyüme beraberinde zamanla siyasi ve askeri kapasiteleri de geliştirmiş, Çin önce kendi bölgesinde güvenlik sorunlarını minimize etmiş devam eden süreçte de Tayvan, Tibet ve Doğu Türkistan'da yer alan sorunları kendi lehine döndüren??? politikalar izlemiştir. Sınır aşan ekonomi politikalarıyla hem Afrika'da ticari imtiyazlar kazanmış hem de 2013 yılı itibariyle Avrupa'da en büyük dış yatırım kaynağı olmuştur.

Sınır aşan ekonomi politikalarıyla hem Afrika'da ticari imtiyazlar kazanmış hem de 2013 yılı itibariyle Avrupa'da en büyük dış yatırım kaynağı olmuştur.⁸⁵

Ekonomik göstergelerdeki başarılarla takriben askeri alanda da gelişmeler kaydetmeye başlayan Çin, konvansiyonel ordu kapasitelerini güçlendirmenin yanı sıra, modern askeri teçhizatlar xxxda kullanmaya başlamıştır. 2000'li yılların başlamasıyla yeni bir askeri doktrin inşa edilmiş ve askeri kapasitenin daha da artacağı ortaya konulmuştur. Ortaya konan yeni askeri öğreti ile savunma bütçesini oldukça arttıran Çin Halk Cumhuriyeti, temel misyon olarak ulusal çıkarların ve dünya barışının korunması yönünde beyanlarda bulunmuştur. Çin kapalı bir rejimle yönetildiği için şeffaflık olmamasından dolayı askeri harcamalarının ne olduğu yönünde somut bir bilgi yoktur. Ancak büyüme oranları ve GSYH baz alındığında 2019 yılı itibariyle yaklaşık 200 milyar dolarlık bir harcama kalemi olduğuna dair genel bir görüş vardır.⁸⁶

b) Doğu Akdeniz'in Kuşak Yol Kapsamında Artan Önemi ve Hidrokarbon Rezervleri

Doğu Akdeniz'de 2000'li yıllardan itibaren keşfedilen enerji kaynakları fiili olarak Batı'nın enerjide çeşitlilik sağlama ve uluslararası sistemde etki alanını enerji politik araçlarla genişletme hedefleri bölgenin önemini kısa ve orta vadede arttırmıştır. Körfez ülkelerinde yer alan enerji kaynaklarının da buradaki rezervlerle beraber taşınması için oluşturulan ama şimdilik iptal edilen EastMed Boru Hattı Projesi de bölgeyi Avrupa ülkeleri için stratejik bir hedef haline getirmiştir.

Bunun yanı sıra Fransa'nın Afrika'daki eski??? sömürgelerinin Çin'in Kuşak – Yol Projesi ile risk altına girmesi de Fransa'nın Afrika'daki özellikle silah ve metal sanayii alanında büyük önem taşıyan maden alanlarını kaybetme olasılığının belirmesi, Akdeniz'i Fransa için uzun vadede stratejik hedef haline getirmiştir. ???

2010'lu yıllardan itibaren Arap Baharı adı verilen ayaklanmalar çıkması ile sona eren diktatoryal rejimler sonrası istikrarsız ülkelerde ortaya çıkan yönetimsel krizler coğrafyanın önemini arttırmıştır.

⁸⁵ Ronald H. Linden, (2018), "The New Sea People: China in the Mediterranean", Istituto Affari Internazionali.

⁸⁶ Defense Intelligence Agency, (2019) "China Military Power: Modernizing A Force to Fight and Win", Defense Intelligence Agency, s. 21.

Vekalet savaşlarının verildiği bu ülkelerde var olan doğal kaynaklar ve coğrafi konumları o ülkeyi siyasal olarak hükmedecek devlete orta ve uzun vadede önemli çıkar alanları oluşturacaktır.

Çin 2013 yılında ilk defa duyurduğu “Kuşak – Yol Projesi’nin etki alanı küresel bir nitelik taşımaktadır. Coğrafi olarak Güneydoğu Asya’dan başlayarak Körfez, Ortadoğu ve Kuzey ile Doğu Afrika kanalıyla Avrupa’nın büyük bir kısmını kapsamaktadır. Proje, 65’ten fazla ülkeyi ve dünya nüfusunun %62’sini içerisinde bulundurmaktadır. Ana ticaret yollarının ve dünyanın GSYİH ’sının %31’ini kapsayan bu proje tamamlandığında 2023 yılında 1,3 trilyon dolar bütçeye ulaşacağı öngörülmektedir.

Projede 2 temel araç öne çıkmaktadır. Ekonomik ve siyasi hedefleri olan “Kuşak – Yol” atılımının birinci güzergahı devletleri kara ve demiryolları ile bağlayan “İpek Yolu Ekonomik Kuşağı”dır. Söz konusu güzergâh Türkxxx cumhuriyetlerxxx, Afganistan-İran-Türkiye ve buraları denizlere bağlayan alanlardan oluşmaktadır.

2.araċ ise deniz yollarını içeren “21. Deniz İpek Yolu” olarak adlandırılmaktadır. Bu iki hat üzerinden kıta aşan politikalar izleyen Çin, finansal uyumla politik sonuçlar elde etmek istemektedir. Bu projenin gerçekleştirilmesi için ekonomik ve politik risk analizleri yapmak suretiyle çok titiz bir dış politika izlenmektedir. Söz konusu güzergahta yer alan devletlerle özellikle altyapı yatırımlarına eğilen Çin, bu ülkelerin liman, karayolu inşası ve gelişimine büyük önem vermektedir. Bu seçeneklere kültürel endeksi de dahil eden Çin, bu kapsamda kültürel değişim, eğitim ve turizm gibi konularda da iş birliği politikaları izleyerek “Kuşak Yol Projesi”ne giden yolda önemli bir mesafe katetmiştirxxx. Bununla ilgili olarak Ji Jinping 2017’de yaptığı açıklama da projeye 100’den fazla ülke ve uluslararası örgütün destek verdiğini ve olumlu geribildirimde bulunulduğunu belirtmiştir. Bu dönemde Çin 40 farklı iş birliği anlaşması imzalamıştır.⁸⁷

c) Çin’in Kuşak Yol Projesi Kapsamında Doğu Akdeniz’deki Ülkelerle İlişkileri

Çin’in “Kuşak – Yol Projesi’nde en önemli güzergahlar arasında Türkiye vardır. Avrasya bölgesinde ve Doğu Akdeniz’in en uzun kıyıdaş ülkesi olan Türkiye, Çin için özellikle Avrupa’ya açılan en önemli ve kısa yol olarak jeostratejik ve jeopolitik ortak olarak göze çarpmaktadır. Türkiye 2013 yılında karşılıklı olarak yayınlanan iş birliği içindeki ilişkilerin ardından Kuşak – Yol Projesini desteklediğini belirtmiştir. İkili ilişkilerin gelişmesinde Türkiye’nin altyapı olanaklarını geliştirme çabası da önemli

⁸⁷ Lehman Brown (No Date), “How the Belt And Road Initiative Will xxxImpact China’s Economy”, Lehman Brown International Accountants, <https://www.lehmanbrown.com/wp-content/uploads/2017/08/The-Belt-and-Road-Initiative.pdf>. (Erişim Tarihi: 12 Kasım 2022).

bir yer tutmaktadır. Ankara – İstanbul hızlı tren hattının temellerini atan Çin ve Türkiye, devam eden süreçte Bakü – Tiflis – Kars demiryolu hattı, Kars-İstanbul hızlı tren hattı ve 1915 Çanakkale Köprüsü gibi projelere de imza atmışlardır.⁸⁸ XXXYANLIŞ BİLGİLER, BU PROJELER 2013'DEN ÇOK DAHA ÖNCE BAŞLADI, BİR KISMI TAMAMLANDI, ÇİN SONRADAN ORTAK OLDU????

Karşılıklı kazan – kazan ilişkisine dayandırılan atılımlarda Türkiye, Çin için merkez üssü konumda yer almaktadır. Çünkü Avrupa'ya açılan kapılardan Rusya'ya bakacak olursak Rusya üzerinden girilecek Batı kanalları çeşitli riskler ve karşılıklı tarihsel tehditler içermektedir. Ortadoğu ve Kuzey Afrika yolu izlenmeye kalkılırsa orada da ciddi güvenlik sorunları ve istikrarsız yönetimler öne çıkmaktadır. Tüm bu detaylar Türkiye'yi Kuşak – Yol Projesinde Batıya açılan ana hat rolü vermektedir.

Çin'in Doğu Akdeniz politikasında önem verdiği başat aktörlerden bir tanesi Yunanistan'dır. Avrupa'nın Batı ve Güney yakasına erişimin merkezi olan Yunanistan mevcut Pire Limanı ile de Avrupa'nın en fazla ithalat-ihracat yapılan limanlarından birisine sahiptir. Yunanistan'da Çin etkisinin artmasında ve ilişkilerin güçlenmesinde 2008 Ekonomik Krizi etkili olmuştur. Kriz sürecini iyi okuyan Çin, Yunanistan'la ekonomik ilişkilerini geliştirirkenxxx ticaret hacmini artırırkenxxx buradaki yumuşak güç enstrümanlarını büyütmektedir.⁸⁹

Pire Limanının yönetimini COSCO adlı büyük bir gemicilik firması aracılığıyla alarak stratejik bir adım atan Çin, Yunanistan üzerinde ve Yunanistan üzerinden Avrupa'ya daha fazla yatırım yapma imkânı bulmuştur. Ji Jinping yaptığı açıklamalar ile Pire Limanını Avrupa'nın en işlek denizcilik limanına çevirmeye yönelik adımlar atmaya başlamıştır.⁹⁰

Çin'in Yunanistan'la ilişkilerini güçlendirmesi ve büyük ticari fırsatlar sunması İtalya'nın Çin'e daha sıcak bakmasına neden olmuştur. Çin için de İtalya'nın G-7 üyesi olması nedeniyle büyük bir ekonomik güç olması öne çıkan unsurlarxxxgerekçeler??? olmuştur. İtalya Çin ile 2019 yılında 2.8 milyar dolarlık “Memorandum of Understanding” isimli anlaşma ile Kuşak – Yol'u resmen tanımıştır. Bu anlaşmayla beraber Çin İtalya'da; ulaşım, lojistik ve liman altyapılarını geliştirmeye yönelik adımlar atmaya başlamış ve yatırım seviyesi 17,4 milyar dolar seviyesini görmüştür.

⁸⁸ Deniz İstikbal, (2019), “Türkiye-Çin Ekonomik İlişkileri ve Gelecek Seyri”, Kriter Dergisi, Temmuz-Ağustos 2019 / Yıl 4, Sayı 37.

⁸⁹ Selim Han Yeniçun, (2019, 18 Nisan), “Çin'in Akdeniz'deki ticari hamleleri AB'yi kaygılandırıyor”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/cinin-akdeniz-deki-ticari-hamleleri-abyi-kaygilandiriyor/1456722> (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2022).

⁹⁰ Meryem İlayda Atlas, Deniz İstikbal (2020), “Rusya ve Çin'in Doğu Akdeniz Politikaları”, İnat, K., Ataman, M., Duran, B., Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları, Seta, s.183-208.

İtalya'yı Çin için cazip kılan bir diğer alan ise yine Yunanistan'da olduğu gibi ekonomik kriz nedeniyle yatırım olanaklarının geniş olması ve Avrupa'nın güney koridorunda önemli bir sahil bandında yer almasıdır. Çin'in bu olgulardan hareketle Avrupa ile ilişkilerini geliştirmesi ile beraber Avrupa Komisyonu bu konuya dikkat çekmiş ve Çin ile ilişkilerin gözden geçirilmesi gerektiğini dile getirmiştir. ABD Ulusal Güvenlik Konseyi Sözcüsü Garrett Marquis xxxde İtalya'nın altyapı yatırımlarına ihtiyacı olmayan büyük bir ekonomi olduğunu ifade etmiştir.

“21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu” projesi kapsamında, uluslararası deniz ticareti açısından önem taşıyan limanlara Çin, ciddi yatırımlar yapmaktadır. Bu yatırımlar arasında Pakistan/xxxGwadar, Yunanistan/Pire, Türkiye/Kumport ve İsrail/Hayfa Limanı yer almaktadır. Bununla birlikte Pekin Yönetimi'nin ilk deniz aşırı askeri üssünü Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'nu kesen Cibuti'de açması dikkatlerden kaçmamıştır.⁹¹ Bu yatırımlar Çin'in 1.3 trilyon dolar hacimli bir ticaret kuşağı kurma çabalarını açık bir şekilde göstermektedir.

Doğu Akdeniz'deki stratejik hedefleri doğrultusunda ilerleyen Çin Halk Cumhuriyeti, özellikle K. Afrika'ya açılan önemli kapılarından bir tanesi de İsrail'dir???. Yatırım yaptığı limanları karayolu, demiryolu gibi ihaleleri de alarak destekleyici hamleler yapan Çin, denizle karayı birleştirerek Kuşak-Yol Projesini adım adım fiiliyata geçirmektedir. Bu noktada 2012 ve 2015 yılları arasında İsrail'e olan yatırımlarını %100 arttıran Çin, dış yatırım araçlarının yanı sıra altyapı, liman, demiryolu gibi ağlara büyük önem vermiştir. Hayfa Limanının yönetimini devralan Çinliler, buranın kapasitesinin artırımı için özel bir şirketle de anlaşmışlardır. Ürettiği ürünlerin güvenli, hızlı ve daha az maliyetli gönderilebilmesi için ayrıca “Kızıldeniz – Akdeniz” hızlı tren hattı projesi de İsrail 'exxx yaptığı önemli girişimlendendir. Çin bölgede ulaşım çeşitliliğini sağlayarak hem Avrupa ve Afrika'ya arzı kolaylaştırmak hem de Süveyş Kanalı'na olan bağımlılığı azaltmayı hedeflemektedir.⁹²

Mısır'ın özellikle coğrafi olarak Süveyş Kanalı'na sahip olması, jeostratejik xxxönemini artırsa da içinde bulunduğu siyasi istikrarsızlıklar, güvenlik sorunları ve altyapı problemleri iş birliği mekanizmaları kurmayı zorlaştırmaktadır. Burada Çin, Mısır'la ilişkilerini geliştirebilmesi için başka devletlerle de mücadele??? içine girmesi gerekmektedir. Çin tüm bu olumsuz durumlara rağmen 2019'de Mısır'a yatırımlarını 25 milyar dolar seviyesine yükseltmiş⁹³, bölgeyi kuşak – yol projesine

⁹¹ İsmail Şahin, “DOĞU AKDENİZ'DE ENERJİ ÇATIŞMASI VE İŞBİRLİĞİ”, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, No:3, Ocak 2019, s.35-39.

⁹² Figen Aydın, (2021), “Bir Bölge İki Ülke: Doğu Akdeniz Jeopolitiğinde Çin ve Türkiye”, Ulusam Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi”, 1(1): 23-31.

⁹³ “China Global Investment Tracker”, American Enterprise Institute, <https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/>

dahil etmiştir. Çin, Mısır'ın sahip olduğu ekonomik dezavantajları lehine çevirmek için yine yumuşak güç enstrümanı olan iktisadi aygıtlarını kullanmaktadır.

Suriye, Çin'in Kuşak – Yol Projesi içerisinde; var olan ve potansiyel siyasi istikrarsızlıklar ve riskler bakımından önemli bir coğrafi konumda yer almaktadır. ABD, Rusya devletlerinin doğrudan müdahil olduğu tek ülke olan Suriye'de Çin, Kuşak-Yol Projesinin daha az risklerle çevrili olması için BM Güvenlik Konseyindeki gücünü kullanarak buraya BM ile yapılabilecek askeri operasyonları Rusya ile beraber önlemiştir. Coğrafi olarak uzak Asya'da olması, olası bir askeri operasyonda riskler meydana getirdiği için stratejik partner olarak gördüğü Rusya'nın askeri müdahalesini desteklemektedir.

Askeri anlamda bölgede olmayan Çin yumuşak güç enstrümanı olarak daha çok ekonomik ve diplomatik kanallarla bölgede ilişkilerini geliştirmiştir. Çin iktisadi olarak Huawei şirketi ile 2017 yılında 2 milyar dolarlık bir yatırım yapmış bu rakamı 2019'da 4,06 milyar dolara çıkarmıştır. Diplomatik olarak xxx uzun zamandır toprak bütünlüğünün korunduğu bir Suriye Devleti'nin varlığını BM nezdinde de desteklemektedir.

Ülke	Miktar (Milyar Dolar)	Pay (Yüzde)
Mısır	25,06	44,4
Türkiye	14,99	26,5
İsrail	12,19	21,6
Suriye	4,06	7,19
GKRY	0,13	0,23
Toplam	56,43	100

Şekil 8. 2005-2019 Arası Doğu Akdeniz'de Çin Yatırımları⁹⁴

d) Çin'in Kıbrıs'a Olan İlgisi

Çin, artan ekonomisi, büyüyen sanayi tesisleri ve durmaksızın artan üretim olanakları ile enerjiye en çok ihtiyaç duyan devletlerin başında gelmektedir. 2040 yılına kadar dünyadaki enerji kaynaklarının 1/4 üne ihtiyaç duyması beklenen Çin, ağırlıklı olarak kömür enerjisi kullanmaktadır. Bu nedenle çok ciddi seviyede karbon salınım oranına sahip olan komünist rejim, bunu değiştirmek için doğalgaz enerji kaynaklarına ağırlık veren yeni bir politika izlemeye başlamıştır. Bu doğrultuda dünya doğalgaz rezervlerinin %42,5'ine sahip Ortadoğu ülkeleri, %30'una sahip Avrasya ülkeleri ile iyi ilişkiler geliştiren Çin, enerji çeşitliliğini sağlamaya yönelik enerji gaz hatları projeleri geliştirmeye başlamıştır.

⁹⁴ “China Global Investment Tracker”, American Enterprise Institute, <https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/>

Orta Asya – Çin doğalgaz boru hattı, Çin – Myanmar Doğalgaz Boru Hattı, Rusya – Çin Doğalgaz Boru Hattı gibi projelerle enerji çeşitliliğini sağlamayı hedefleyen Çin, Akdeniz coğrafyasındaki çıkması muhtemel kaynaklardan da faydalanmak istemektedir.

Pek tabi ki buradaki tek amacı enerji kaynakları olmayan Komünist Rejim, enerji merkezli oluşturacağı diplomasi ve ticari ağlar ile “Kuşak Yol Projesine” işlerlik kazandırmak istemektedir. Buradan kuracağı diplomatik denklemle sadece jeopolitik çeşitliliği sağlama değil, küresel ölçekte ticareti yönetme amaçlı ideallerine yaklaşacaktır.

Bu doğrultuda Doğu Akdeniz’deki faaliyetlerini Güney Kıbrıs ile yoğunlaştıran Çin Komünist Partisi, buraya büyükelçilik seviyesinde diplomatik misyon xxxda açmıştır. Tayvan konusunda Rum Yönetiminin attığı adımlarla gelişen ilişkiler ve Rumların xxxKuşak-Yol Projesinde aktif rol alma istekleri karşılıklı ilişkileri geliştirmiştir. Bu doğrultuda; turizm, ticaret, yenilenebilir kaynaklar, araştırma ve eğitim kanallarında iyi ilişkiler ve iş birliği mekanizmalarının kurulması hem Çin’e “Kuşak Yol Projesinde” aşama kaydettirmiş hem de Rum Yönetimine bölgedeki faaliyetlerinde siyasi güç kazandırmıştır.

Rum Lider Anastasiades Çin ile GKRY’nin ilişki kurmasının 45. yıldönümü münasebetiyle 2016 tarihinde verilen resepsiyonda Kuşak – Yol Projesine aktif destek vereceklerini açıklamıştır. Bu doğrultuda oluşturulan “21.Yy Deniz İpek Yolu Projesinde” kavşak ülke olmak istediklerini söyleyerek Çin’in Akdeniz üzerindeki lojistik ağının Afrika-Avrupa parçası olmak istemiştir. Bilindiği üzere Güney Kıbrıs AB üyesidir ve AB’nin en önemli müttefiki ABD olarak gösterilmektedir???. Amerikan çıkarlarına aykırı görülen bu eylem, Kıbrıs’ın ABD’li şirket Exxon Mobile ile de iş birliği içinde olması ayrıca Amerikan tezlerini savunan ve bu şekilde Afrika ülkeleri üzerindeki hegemonyasını kaybetmek istemeyen Fransız Total ile de çalışıyor olması çok karmaşık bir denklem ortaya çıkarmaktadır. Türkiye ve KKTC bu çoklu ilişki denklemini krize sürükleyecek adımlar atabilme kabiliyetine sahiptir. İpek Yolu kuşağına sahip olması da Türkiye’yi Deniz İpek Yolu Projesinde merkez üssü olma hususunda ciddi bir jeopolitik avantaj sağlamaktadır. Burada Türkiye jeopolitik konumunun üstünlüğünün yanı sıra AB’ye üye olmamasını avantaja dönüştürerek doğu – batı ekseninde bambaşka bir siyasal-ekonomik kuşak oluşturabilir ve nihayetinde Avrasya bölgesindeki merkezi konumunun etkisini maksimize edebilir. xxx Türkiye özellikle Marmaray demiryolu hattı ile doğu ile batıyı bağlamış ve halihazır da Çin’in batıya açılan koridoru olmuştur.

Çin, Doğu Akdeniz politikası kapsamında birbirini takip eden ve tamamlayan liman anlaşmaları imzalamıştır. Bu xxxbağlamda Pakistan/Gwadarxxx, Yunanistan/Pire, Türkiye/Kumport ve İsrail/Hayfa Limanlarına yatırım yapılmıştır. Bu yatırımlarla beraber ilk denizaşırı askeri üssünü Kızıldeniz’le Hint Okyanusu’nu kesen stratejik bir noktada yer alan Cibuti’ye yapan Çin, bu ülkedeki yatırımlarını

artırmanın yanında, kredi vererek kalkınmasını da sağlamaktadır. Cibuti'dexxx Amerikan ve Fransız askeri üsleri de bulunmaktadır. Nitekim bu üsler karşılığı sadece kira ödeyen Fransa ve ABD, ülkenin gelişimine herhangi bir etkisi olmamıştır. 2013 sonrası açıklanan Kuşak Yol Projesi kapsamında Cibuti'ye özel bir önem veren Çin, Doğu Akdeniz – Süveyş Kanalını Hint Okyanusuna bağlayan Babülmendeb Boğazının kontrolünü ele geçirmek istediği açıktır.⁹⁵

Komünist Rejim, Cibuti'nin yanı sıra Cezayir'e de Akdeniz ve K. Afrika'nın en büyük limanını 2023 yılına kadar inşa ederek Akdeniz'le Afrika arasında kontrolü altında bir ticaret koridoru yaratmaya çalışmaktadır. Bu ülkelere verdiği destekle ulusal menfaatlerini artırmaya çalışan Çin, küresel hegemonik güç olma yolunda Doğu Akdeniz'de büyük bir ticari koloni kurmaktadır.

⁹⁵ Göktuğ Çalışkan, (2021), “Çin'in Dünyada Askeri Üssü Bulunan Tek Yer: Cibuti”, Ankasam, <https://www.ankasam.org/cinin-dunyada-askeri-ussu-bulunan-tek-yer-cibuti/>.

5) FRANSA’NIN DOĞU AKDENİZ STRATEJİSİ

Fransa Orta Çağ da yönettiği???CENEVİZLİLERLE Mİ KARIŞTIRIYORSUNUZ??? Kıbrıs adasını iyi bilen, buradaki bilgisi ile AB kurucu üyeliği, NATO kurucu üyeliğini ve BM Güvenlik Konseyi kurucu üyeliğini siyasal zeminde birleştirip kullanan zeki bir bölge dışı aktör olarak öne çıkmaktadır. 2007 tarihinde iyi ilişkiler içerisinde olduğu Ermeni lobilerini kullanarak Kıbrıslı Rumlarla siyasal ilişkilerini artıran Fransızlar, askeri ve enerji alanında yaptığı anlaşmalarla Güney Kıbrıs’a yerleşmişlerdir. 28 Şubat 2007 tarihinde yapılan “Savunma ve Askeri İş Birliği Anlaşmasına” göre Rum öğrencilere Fransa’da askeri eğitim verilecek, Kıbrıs’ta ortak askeri tatbikatlar düzenlenecek, adanın güneyinde yer alan Papandreou Askeri Üssü ile Zigi Deniz Üssü Fransızlara açılması hususlarında mutabakata varmışlardır. Bu anlaşmayla Fransa Doğu Akdeniz’de ileri bir karakol edinmiş, savaş uçaklarını muhakeme alanı ve uçak gemisini demirleyecek alan bularak bölgede yürüttüğü Kuzey Afrika merkezli jeopolitik ve enerji politik siyasetine alan yaratmıştır.

Fransa Güney Kıbrıs’ta attığı adımla sadece Kuzey Afrika da yer alan hegemonyasını korumak ve güçlendirmeyi değil aynı zamanda enerji şirketi Total’i de bölgede kullanarak hidrokarbon rezervlerinde hak sahibi olmayı hedeflemektedir. Burada Güney Kıbrıs ve diğer ülkelerle Total enerji şirketi aracılığıyla yapacağı anlaşmalarla pazarda pay sahibi olarak etki alanını genişletmek istemektedir.

Fransa, Doğu Akdeniz’i çevreleyen ülkelerde tarihi ilişkiler kurduğu ülkeler üzerinden de jeo-politik alanını genişletmeye çalışmaktadır. Bunun en basit örneğini Lübnan, Mısır, Cezayir, Tunus ve kısmen Fas oluşturmaktadır. Lübnan’da 1923-46 döneminde kurulan mandater rejimin etkileri sonraki nesillere aktarılmıştır. Fas ile var olan ilişkileri dengeleyici bir araç olarak Cezayir’i kullanan Fransa, 1974-81 döneminde Gaz de France ile Cezayir’e ait Sonatrach enerji şirketleri anlaşma imzalamıştır.⁹⁶ 18 Arap Devletinin temsilcilerinin katıldığı Arap Dünyası Enstitüsü’nün 1980 tarihinde Paris’te düzenlenmesi ve İsrail-Filistin sorununa güçlü bir uluslararası hukuk temelli??? ve 2 devletli çözüm açıklamaları çıkması Fransa’nın Arap Dünyası içindeki etkinliğini artırmasını sağlamıştır.⁹⁷ Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac, 8 Nisan 1996 tarihinde Kahire Üniversitesi’nde yaptığı konuşmada Akdeniz coğrafyasında Mısır ile Fransa işbirliğinin karşılıklı önemine vurgu yapmıştır. Avrupa-Akdeniz

⁹⁶ İlhan Aras, Akın Sağıroğlu (2018), “Fransa Dış Politikasında Akdeniz”, Nobel Yayınevi, Çomak H., Şeker B. Ş. (Ed), Akdeniz Jeopolitiği, s. 526.

⁹⁷ Ozan Örmeci, (2021), “Fransa’nın Doğu Akdeniz Politikasını Anlamak”, İdeal Kültür Yayıncılık, Arı, T., Caşın, M. H. (Ed), Doğu Akdeniz.

ortaklığını da öne çıkaran bu konuşma çok büyük ses getirmiş ve Fransa ile Mısır arasında var olan tarihi bağların siyasal zemini güçlenmiştir.⁹⁸

a) Akdeniz İçin Birlik Projesi

Arap ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmede önemli aşama kaydeden Fransa bu adımlarını kolektif bir yapılanmada somut sonuçlar elde etmek için xxx kendi liderliğinde bir Akdeniz bloğu kurma girişiminde bulunmuştur. Özellikle Nicolas Sarkozy seçim propagandası yaparken en büyük projesi olarak açıkladığı bu planda Fransa'yı Akdeniz'de istikrar ve iş birliği yaratan başat bir güç olma hedefleri taşıyordu. "Akdeniz için Birlikxxx" adıyla kurulan birlik temelinde "istikrar, insani gelişim, entegrasyon" hedefiyle yola çıktığını duyurmuştu. 2011 Aralık ayında Suriye'nin üyelikten çıkartılmasıyla 41'e düşen üye sayısında Libya gözlemci üye olarak yer almaktaydı. Tüm AB üyesi devletlerin ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu bu birlik ilk somut adımlarını 2016 yılında atmıştır,⁹⁹

- Akdeniz'de kirliliğin önlenmesi,
- Üye devletlerin halkları arasında iletişim ve ticari akışı hızlandırmak amacıyla deniz ve kara yolları inşalarının çoğaltılması,
- Doğal afet ve beşerî faaliyetler sonrası meydana gelebilecek zelzelelerle mücadele ve koruma programları oluşturulması,
- Alternatif enerji kaynaklarının ve yenilenebilir enerji projelerinin desteklenmesi,
- Slovenya, Fas şehirlerinde Akdeniz-Avrupa üniversitelerinin kurulması,
- Akdeniz İş Geliştirme İnisiyatifi'nin kurulması suretiyle desteklenerek ekonomik faaliyetlerin güçlendirilmesi.

Alınan bu kararlar uygulama noktasında zayıf kalmış ve özellikle AB üyesi devletler tarafından desteklenmediği görülmüştür. AB'ye alternatif gibi gözüken bu birlik Fransa liderliğinde bir konjonktür yaratma potansiyelinden dolayı desteklenmemiştir. Burada esasen Amerikan liderliğinden kurtulmak isteyen AB içindeki Avrupacı grubun kendi içlerinde bir düzen kuramayacakları açıkça ortaya çıkmıştır.

⁹⁸ Quitta,??? O. (2005), "The Chirac Doctrine", Middle East Quarterly, s.43-53.

⁹⁹ European Union External Action, "Union For the Mediterranean", https://www.eeas.europa.eu/eeas/union-mediterranean-ufm_en (Erişim Tarihi: 17 Kasım 2022).

b) Doğu Akdeniz’de Fransa İçin Rekabet ve İş birliği

Bölgede kurulan denklemde Fransa’nın; İngiltere, ABD ve Rusya ile karşı karşıya gelmesi kaçınılmazdır. Ancak müttefiklik ilişkileri, dönemsel çıkarlar ve karşılıklı riskler burada çatışma ortamını önleyici bir konjonktür yaratmaktadır.

Fransa Doğu Akdeniz politikaları ile Türkiye’yi de sıkıştırarak, Türkiye’nin coğrafyadaki kazanımlarını sınırlandırarak, Türkiye’nin bölgesel gücünü artırmasını önleyici adımlar atmaktadırXXXXKISA BİR CÜMLE İÇİNDE 3 TÜRKİYE???. Bu stratejisinde GKRY ve Yunanistan ilişkileri öne çıkmakla beraber Lübnan’la olan tarihsel bağlarını koruma isteği önemli rol oynamaktadır. Total firması ile enerji kaynaklarını arama ve çıkarma anlaşması imzalayan Fransa, bu anlaşmanın yapıldığı parsellerde Türkiye’nin uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarını aramadaxxx istekli olması ???Öte yandan bilinmektedir ki Avrasya bölgesinin giderek artan özgün???önemi??? ağırlığı burada egemen olan devletin dünya siyasetinde daha belirleyici bir aktör haline getirecektir. Bunun Türk merkezli olması Batı bloğunda Fransa gibi ülkeleri endişelendirmektedir. Bundan dolayı Türkiye’ye karşı Ermeni-Rum-terör gibi aygıtlar kullanılarak odak noktası değiştirilerek kapasitesi sınırlandırılmaya çalışılmaktadır. Burada Türkiye askeri ve diplomatik manadaxxx önemli deneyimler kazanmış olsa da ekonomik anlamda ve tüketilen enerji bağlamında çok ciddi kayıplara uğramıştır.

Fransa’nın Güney Kıbrıs politikasında kazanımlarını maksimize etmeye çalıştığı devletlerden bir tanesi de Almanya’dır. AB’deki ittifak sisteminde iki rekabetçi ülke olarak öne çıkan Almanya ve Fransa, Doğu Akdeniz’de de rekabet halindedir. Birlik içerisindeki politik duruşları itibarıyla Almanya Fransa’nın Güney Kıbrıs vasıtasıyla kazanımlarını artırmasını kendi dış politik kazanım ve birlik içerisindeki üstünlüğüne karşı bir tehdit olarak görmektedir. Bu iki ülke her ne kadar NATO ve AB içerisinde müttefik gibi görünüyorsa da dünya savaşları ve tarihsel süreçler dolayısıyla hala rekabet halindedirler.

Burada Almanya Rusya’ya olan enerji bağımlılığının ABD lehine bozulmasının karşısında dururken Fransa burada daha çok ABD tezlerini destekleyici adımlar atmaktadır. AB ve Avrupa ülkelerinin enerjidxxx Rusya’ya olan bağımlılığını azaltma taraftarı olan Fransa, bu bağımlılığın AB’nin dış politika adımlarını sınırlandırdığını savunmaktadır. Fransa hem bu bağımlılığı sona erdirmek hem de oluşturmayı hedeflediği yeni enerji arz yolunda etki unsuru olarak politik gücünün yanı sıra Total enerji şirketiyle de ekonomik kazanımlarını artırmak istemektedir.

Buradaki Alman – Fransız rekabetinden KKTC faydalanabilme olanağına sahiptir. KKTC izleyeceği dış politika ile Almanya’yı Güney Kıbrıs’a yerleşen Fransa’ya karşı dengeleyerek uluslararası tanınırlığını artırabilme olasılığının yanı sıra bölgede var olan enerji kaynaklarının egemenliği

mücadelesinde hem kendisine jeostratejik alan yaratabilir hem de kendisiyle beraber Türkiye'nin bölgedeki haklarını koruyabilir.

Doğu Akdeniz'de bölgesel alan kazanma mücadelesinde Fransa ile İngiltere'yi de göstermek gerekmektedir. İngiltere, Fransa'nın her ne kadar NATO müttefiki olsa da aralarındaki tarihsel rekabet ve yayılmacı kültür, jeostratejik konumu giderek artan Doğu Akdeniz bölgesinde karşı karşıya gelmelerine sebep olmuştur. Her ne kadar sözlü olarak beyan edilmese de karşılıklı jeopolitik rekabette; İngilizler, Süveyş Kanalı'ndan sonra Doğu Akdeniz'de kalan son deniz alanındaki egemenlik alanını, Fransızlar ise Çin lehine gelişen Afrika'daki gelişmelerde deniz hakimiyetinde alanını genişletmek istemektedir. Burada kesişen nokta her iki taraf için de Güney Kıbrıs'tır. Güney Kıbrıs'ın bu iki ülkeyle ilişkileri uzun dönemde çıkartabileceği olası sonuçlar ayrı bir araştırma konusu olarak uzun uzadıya farklı saikler üzerinden ortaya konulabilir. Ancak bu iki ülkeyle yapılan özellikle askeri anlaşmalar Güney Kıbrıs'ı hem Fransızlar hem de İngilizler için stratejik aktör pozisyonundan pragmatist oyuncu sıfatı kazandırmaktadır.

Burada ifade edilmesi gereken jeopolitik rekabetlerden bir tanesi de Rusya – Fransa arasında geçmektedir. Kıbrıs Adası'nda Rumlarla yaptığı anlaşma ile barış zamanı müdahale gücü kuran Rusların bölgedeki varlığı sahadaki jeopolitik denklemleri iyiden iyiye karmaşık hale getirmektedir. Doğalgaz arz güvenliğinde Rusya'ya diğer doğu Avrupa ülkeleri kadar bağımlı olmasa da 2020 verilerine göre %7,8 gibi azımsanmayacak bir oran söz konusudur.¹⁰⁰ Lübnan üzerinde önemli etkilere sahip olan Fransa, Novatek doğalgaz arama-çıkarma şirketiyle bölgede faaliyetlerini sürdüren Rusya'nın faaliyetlerini bölgedeki çıkarlarına karşı bir tehdit olarak görmektedir.

Ayrıca özellikle soğuk savaş sürecinde Kıbrıs'ta bulunan Rum çetelere çok ciddi anlamda silah ve mühimmat desteği veren Ruslarla Rumların tarihsel süreçlerde kurulan ilişkilerinin iyi olması da Fransa'nın bölgede hedeflediği jeopolitik denklemleri tehdit etmektedir. Rumlarla Rusların ilişkisini yakın zamanda gerçekleşen bir olayla ifade edecek olursak kâğıt üzerine çok da dökülmeyen, xxxOrtodoksluğa dayanan bir müttefiklik ruhu kendisini hissettirmektedir. Hamisi olarak gösterilen Yunanistan soğuk savaş döneminde Batı blokuna dahil olsa da 2004 yılına kadar Bağlantısızlar Hareketi içerisinde kalmayı başarmıştır. 1990'lı yıllar boyunca tank ve savaş helikopteri almaya devam eden Rum Kesimi, 1997 tarihinde s-300 hava savunma sistemleri alması Türkiye ile kriz yaşanmasına sebep olmuştur. Türkiye s-300'lerin aktive edilmesi durumunda Güney Kıbrıs'ı vuracağını net ve kararlı bir şekilde beyan etmesinin ardından Rumlar söz konusu aktivasyon işlemi yapmaktan vazgeçmişlerdir.

¹⁰⁰ IEA, "Natural gas overview", <https://www.iea.org/articles/france-natural-gas-security-policy> (Erişim Tarihi: 5 Kasım 2022).

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, AB üyesi olduktan sonra Ruslara yönelik yaptırımlara rağmen hem 2012 hem de 2020 tarihlerinde limanlarına yakıt ikmali için xxxgelen Rus gemilerine limanlarını açmıştır. 2012 yılında demir atan ve 60 ton silah ve mühimmatı Suriye'ye götürdüğü iddia edilen Rus bandıralı gemiye AB ve ABD ile ilişkilerin gerilmemesi için el konulduğu açıklanmıştır. Ancak daha sonra serbest bırakılan geminin rotasını nereye çevirdiği ve nereye gittiği açıklanmamıştır.¹⁰¹ 2020 yılında demirleyen Rus gemisinin ardından ABD'nin “endişe duyuyoruz” açıklamasına “ikili ilişkilerimize karışmayın” mesajı veren Rusya, Güney Kıbrıslı Rumlarla ilişkileri hakkında önemli anekdotlar bırakmıştır.

Fransa'nın Doğu Akdeniz'de yer alan önemli müttefiklerinden bir tanesi de esasen Suriye'dir. Derin tarihsel bağlara ve stratejik ilişkilere sahip bu iki devletin arasındaki bağlar Arap Baharı sonrası ayaklanmalarla beraber ülke güvenliğini Rusya'nın alması ile adeta sona ermiştir.

¹⁰¹ (2012, 11 Ocak),“Suriye'ye silah taşıyan Rus gemisine Rum kesiminde el konuldu”, Hürriyet, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/suriyeye-silah-tasiyan-rus-gemisine-rum-kesiminde-el-konuldu-19655716> (Erişim Tarihi: 11 Kasım 2022).

6) İNGİLTERE’NİN DOĞU AKDENİZ POLİTİKASI

İngiltere’nin Akdeniz, özellikle Levant bölgesine kadar olan ticari ilişkileri 1509 yıllarına kadar götürülebilir. İlk zamanlarda Fransa ve Cenova bandıralı gemilerle ticaret yaparak bölgede yer alan İngilizler devam eden süreçte Osmanlı Devleti ile siyasi, askeri ve ticari ilişkilerini geliştirerek Levant Kumpanyası anlaşma dahiline girmiştir. Bu sayede aracısız olarak bölgede yer alma imkânı yakalayan İngilizler kısa sürede Hindistan ile de iyi ilişkiler kurarak burayı yönetimi altına almıştır. Söz konusu süreçte en büyük rakipleri olan İspanya, Portekiz, Cenevizliler ile de başa çıkan İngilizler, özellikle Süveyş Kanalı ve bazı jeopolitik gelişmelerle birlikte Akdeniz politikalarını güçlendirmiştir.¹⁰²

İngiltere sömürgesi altındaki devletlerin toprak bütünlüğünün korunmasına büyük önem veriyordu. İkinci dünya savaşı sonrasında da kurmuş olduğu ekonomik düzen ve bu düzene entegre ettiği sömürge devletleri Londra merkezli bir yapıyla diplomatik yöntemlerle idare etmeyi ilke olarak benimsemişti. Kanada, Avustralya, Malezya, Güney Afrika, Yeni Zelanda, Hindistan’a kadar uzanan bu denizaşırı yönetimlerini korumanın daha iyi bir yolu diplomasiden başka ne olabilirdi ki.

İngiltere için Hindistan’ın özel bir önemi vardı. Hem hammadde kaynakları (tekstil, baharat, demir-çelik kömür, finansal yatırımlar) hem de devasa insan gücü sayesinde İngiltere dünya üretim ve ticaret ağının 2/5’sine sahip bir imparatorluk haline gelmişti. Bundan dolayı İngiltere için Hindistan’ın özel bir önemi vardı. Aynı zamanda hammadde ve ticari fonksiyonlar dışında, imparatorluğun askeri personel ihtiyacı dahi Hindistan tarafından karşılanmaktaydı. 1869 yılında Süveyş Kanalı’nın açılması, İngiltere’nin Asya coğrafyasındaki sömürgeleriyle olan mesafesini azaltmış ve binaenaleyh Süveyş Kanalı İngiltere için askeri, ekonomik ve siyasi mana da bir önem kazanmıştır. (Ulusal güvenlik-ulusal çıkar???).

¹⁰² İsmail Şahin, (2020), “Geçmişten Günümüze İngiltere’nin Akdeniz Siyaseti”, Şahin, M., Yılmaz, M., L. (Ed.), Akdeniz’de Devlet ve Düzen, Polis Akademisi Yayınları, s.77-87.

Süveyş ve Akdeniz politikaları sadece kendi çıkarlarını maksimize etme amacı taşımamakta, aynı zamanda rekabet içinde olduğu devletler olan Fransa, Almanya ve Rusya'nın da bölgedeki tahakkümünü sınırlandırma ve etkilerini azaltma yolunda politik bir mücadele de ortaya koymuştur ve koymaktadır.

a) Doğal Kaynakların Etkisi

İngiltere, Rusya ile İran'da rekabet içerisindeydi. 1900'lü yılların başlarında petrol keşifleri yapılması ile değeri oldukça artan İran, petrolün stratejik manadaxxx sanayi devrimi sonrası önemli bir hammadde olarak ortaya çıkması ile birlikte cazibe merkezleri arasında yerini aldı. İngiltere İran'da yine diplomatik alanda başarılı bir siyaset izleyerek buradaki ve İran'ın güneyinde yer alan egemenliği altındaki bölgeleri elinde tutmayı ve güvenliğini sağlamayı başarmıştır. Rusya İran'ın kuzeyini almış, orta bölge tarafsız bırakılmış ve güney coğrafyayı ise İngiltere almıştır.daaa

31 Ağustos 1907 tarihinde Petersburg'da imzalanan anlaşma ile kazanılan bu imtiyazlar meyvesini 1912'de çıkarılan petrole vermeye başladı. İran'da Zagros dağlarında çıkarılan petrolün Basra Körfezi'ne ulaştırılması en büyük jeopolitik amaçtı ve buna yönelik Abadan'a kadar uzanan bir petrol boru hattı döşendi ve aynı zamanda burada petrol rafinerisi büyük uğraşlar sonucu kuruldu.

Bu yıllar aynı zamanda İngiltere-Alman rekabetinin arttığı yıllardı. Alman ordusu destroyerleri, denizaltıları, ikmal kuvvetleri, kruvazörleri ile donanmasını güçlendiriyor, yakıt özelliğini daha modern ve manevra kabiliyetleri ile beraber hızını da arttırmaya yönelik petrol olarak değiştiriyordu???. İngiltere xxxde buna karşılık denizlerdeki egemenliğini kaybetmek istemiyor ve modernizasyonunu buna göre yapıyordu. Bunun sonucunda söz konusu konjonktürün petrole olan ihtiyaçlarını da artıracığının farkındaydı. Bu durum İngiltere'nin denizasıırı özellikle petrol sömürgelerine olan dikkatini artırıyor, askeri teşebbüslerle beraber siyasal bilinci ve diplomasi kültürünü de ulusal çıkarları zemininde güçlendiriyordu. XXXSömürgelerine olan dikkatin artmasının temelinde egemenlik doktrininde petrolün stratejik olarak en önemli madde olarak öne çıkması vardır.

Söz konusu dönemde Alman olduğu düşünülen??? Shell firması ile Royal-Dutch Şirketleri Mezopotamya coğrafyasında petrol kaynaklarını ele geçirmeye çalıştığı yönünde istihbaratlar alan İngilizler, Donanma Bakanı Churchill'in de baskısıyla İran'daki stratejik bir rafineri olan Abadan'dakixxx yeri almışlardır.??? İngiltere hammadde olarak kömür zengini bir ülkedir ancak kara???İngilteresindexxx petrolün olmaması uygulanan dış politikada değişikliğe gidilmesine neden

olmuştur. Ayrıca İngilizler Almanları Ortadoğu xxxhavzasından uzak tutmak için her şeyi yapmaya hazırды.

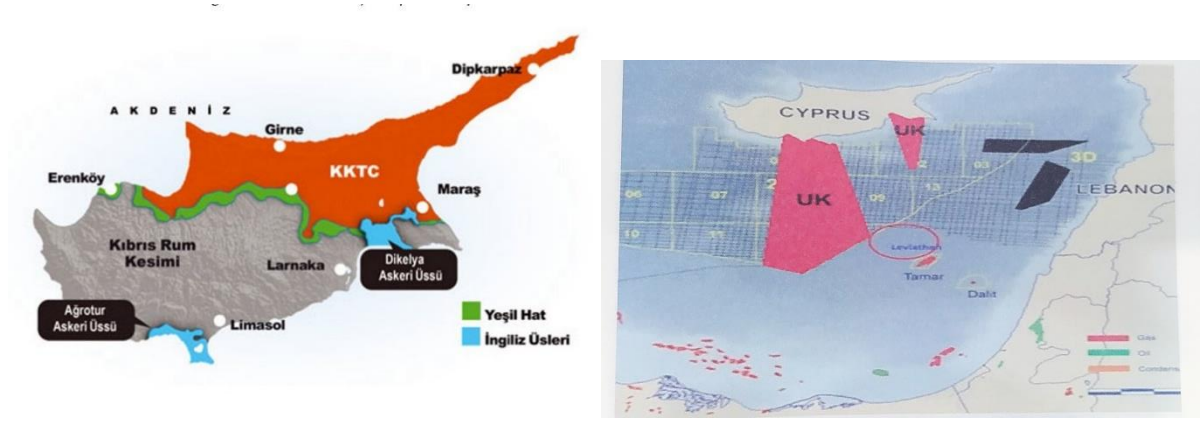
1935 yılına gelindiğinde xxx Süveyş Kanalı, Abadan'daki petrol tesisleri, Mısır'daki askeri üsler, Kerkük – Hayfa Petrol Boru Hattı... İngiliz İmparatorluğunun Akdeniz'de öne çıkan ekonomik, askeri ve siyasi çıkarlarıydı???. İngiltere 1954 yılına kadar yükselen Arap Milliyetçiliği nedeniyle buralardaki resmi egemenliğini kaybetse de dizayn ettiği kabileler, şeyhlikler ve emirlikler hala İngiliz koruması altındaydı. Basra Körfezi çevresinde yaşamsal doğal kaynakların sahibixxx olması buradan vazgeçmesinin önüne geçmiş ve İngiltere'nin Kıbrıs'ta bir toprak parçası bulundurmasına neden olmuştur. Devam eden süreçte Kıbrıs'ta garantör 3 devletten biri olan İngiltere, 1960 yılından günümüze kadar Süveyş Krizi, Irak'taki iki savaş, Libya ve Suriye'de askeri operasyonlarda birçok kez Kıbrıs'ı askeri bir üs olarak kullanmıştır.

b) Doğu Akdeniz MEB Sorunları Karşısında İngiltere

İngiliz Hükümeti 2003 yılında başlayan ve 2007'den xxx2022'ye artarak süregelen Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) tartışmalarına girmemiş, bu konuyu “egemenliği tartışmalı deniz alanları” olarak nitelendirmiştir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)'nin tartışmaya açtığı 13 parselden 4'ü İngilizlerin Ağrotur ve Dikelya üslerinin bulunduğu noktalarla çakışmaktadır. Buna rağmen İngiltere'nin burada Yunan tezlerinin yanında durması veya zaman içerisinde sessiz kalması şaşırtıcıdır. Muhtemeldir ki AB üyesi olmaması ve bölgedeki xxx sahasını kaybetmek istememesi bu hakkından feragat etmesine sebep olmaktadır.

Yunan tezlerinin yanında dursa da diplomatik ağıların açık kalması ve şartlar değiştiği taktirde harekât alanı kalması amacıyla da cılız bir tonda egemenliği tartışmalı alanlarda sondaj ve sismik araştırma çalışmalarının yapılmaması gerektiğini uluslararası hukuka dayalı olarak ifade etmiştir. İngiltere'nin Amerika ve Avrupa'dan xxxsorumlu xxxbakanı Sir Alan Duncan'ın, 14 Mayıs 2019 tarihinde Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmada bu hukuki çağırđı yapmış olması bir dönem ses getirse de sahada etkisini göstermemiştir.¹⁰³

¹⁰³ İsmail Şahin, (2019), “İngiltere ve Doğu Akdeniz krizi”, Diriliş Postası, <https://www.dirilispostasi.com/makale/6258851/doc-dr-ismail-sahin/ingiltere-ve-dogu-akdeniz-krizi?ysclid=lcjlhmkfb7304273367> (Erişim Tarihi: 16 Ekim 2022).

Şekil 9. İngiltere'nin Kıbrıs xxxadasındaki üsleri ve hak iddia edebileceği olası MEB alanları

Geçmişten günümüze İngiltere her sahada xxx ulusal çıkarlarını ve menfaatlerini ön planda tutmuştur. Petrol ve doğalgaz kaynakları ilk olarak ticari ve devam eden süreçte hegemonyasını koruyan stratejik bir araç olarak öne çıkmıştır. Ancak Kuzey Denizi'nde bulunan kaynaklar İngiltere'yi, doğalgaz yönünden Norveç ve Hollanda'dan sonra üçüncü, petrolde ise Norveç'ten sonra 2. yapmış ve kendi kendine enerji olarak yetebilen bir güç haline getirmiştir. 1950'li yıllardan sonra Akdeniz coğrafyasındaki ağırlığını ABD'ye teslim etmiş gibi görünse de bölgede bulundurduğu toprak ve donanma gücü ile Akdeniz jeopolitiğinden vazgeçmediğini bize göstermektedir.

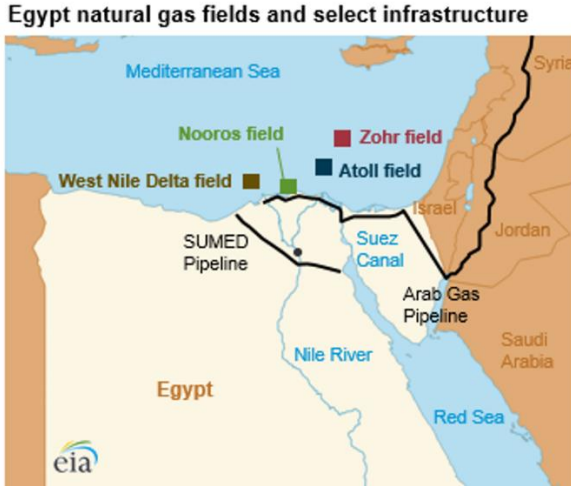
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YEREL AKTÖRLER İÇİN DOĞU AKDENİZ'İN ÖNEMİ VE ASKERİ, EKONOMİK VE POLİTİK FAALİYETLER

1) MİSİR'İN DOĞU AKDENİZ POLİTİKASI

Mısır 2011 Devrimi ile ekonomik ve enerji anlamında darboğaza girmiş, kendi kendisine enerji anlamında yetebilen ülke unvanını 2013 itibarıyla kaybetmişti. Her ne kadar 1950'li yıllardan bu yana önemli miktarda enerji kaynakları keşfedilse de istikrarsız yapı ve büyük halk hareketlerinin getirdiği çatışmalar enerji şirketlerinin bölgeye olan ilgisini azaltmıştır. Buna rağmen 2015 yılında Doğu Akdeniz'de o yıla kadar yapılan en büyük doğalgaz kaynağı olan Zohr havzasının keşfedilmesi dikkatleri yeniden Mısır'ın üzerine çekmiştir. 1955 Belayim, 1967 Abu Madi, 1980 sonrası büyük keşifler vs bunların tamamında yer alan İtalyan ENI firması yine 2015 sonrasında da güvenilir müttefik olarak Mısır'la çalışmaya devam etmiştir.

Mısır, 2011'den başlayan halk ayaklanmaları sonrası değişen iktidar ve sonrasında 2013 tarihinde askeri darbe olması üretimde ciddi bir daralmaya sebep olmuştur. 2015 tarihinde bu daralma ve katlanarak artan aksaklıklar 2015 tarihinde Mısır'ın net ithalatçı olmasına sebep olmuştur. 2015 sonrası özellikle Zohr Havzasında bulunan yaklaşık 1 trilyon m³ değerindeki doğalgaz kaynağı, Mısır'ı yeniden 2019 yılı sonrasında ihracatçı konuma yükseltmiştir. Kuru doğalgaz üretiminde Afrika Kıtasının en büyük üçüncü devleti olan Mısır, halihazırda OPEC dışında olan en büyük petrol üreticisidir.

Şekil 10. Mısır'ın Doğalgaz ve Petrol Rezerv Alanları

Mısır'ın devrim sürecinde İsrail'e doğalgaz ihracatı yaparken ithalat yapar hale gelmesi, General Sisi askeri darbesi sonrası bu kaynakların bulunması Mısır'a yeniden ihracat yapabilme kabiliyeti kazandırmıştır. Mısır Devleti keşfettiği sahalarda ENI haricinde British Petroleum (BP), Deutsche Erdoel AG (DEA), Rosneft xxx (Rusya), Mubadala Petroleum (BAE) enerji şirketleriyle çalışmaktadır. Keşfedilen enerji kaynaklarıyla beraber gelişen siyasal ilişkiler, enerji şirketleri seviyesine kadar ilerleyen bir süreci meydana getirmiştir. Bu münasebetle Mısır, xxxbatıda Almanya, İtalya, Fransa ile yakın ilişkiler kurmuş, doğudaxxx da aynı şekilde Birleşik Arap Emirlikleri ve komşu ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmiştir.

2) YUNANİSTAN VE GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ’NİN DOĞU AKDENİZ POLİTİKASI

Doğu Akdeniz coğrafyasındaki enerji kaynaklarının ortaya çıkma sürecinde 3 temel denklem bölgesel dinamikleri çatışma ortamına taşımaktadır. Bu dinamiklerden birincisi; Akdeniz havzasında yer alan devletlerin ekonomik sorunlar yaşamaması, ikincisi; enerji kaynaklarının bulunmasıyla ortaya çıkacak olan jeopolitik alanı yönetme isteği, üçüncüsü ise Avrupa devletlerinin Rus gazına olan bağımlılıktan kurtulma çabaları. Bu denklemler arasına Çin’in Kuşak-Yol Projesini¹⁰⁴, Fransa’nın Kuzey Afrika ülkeleriyle bağlarını koruma isteğini¹⁰⁵, ABD’nin bölgede meydana gelebilecek istikrarlı bir yapıdan iş birliği doğması riskini kendi ulusal çıkarlarına aykırı görmesi¹⁰⁶, Rusya’nın Avrupa üzerindeki enerji politik etkisini kaybetmek istememesi¹⁰⁷ gibi süreçleri buraya yazmadım. Bunun sebebi bu bölümde ana başlık olarak Yunanistan ve GKRY olmasından kaynaklanmaktadır. İlk saydığım üç husus dışında ortaya çıkması muhtemel krizler GKRY ve Yunanistan’ın siyasal, askeri, ekonomik

¹⁰⁴ Hüseyin Korkmaz, (2020, 21 Aralık), “Analiz, “Kuşak ve Yol girişiminin geleceği: Çin karakterli bir küreselleşme mi?”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/kusak-ve-yol-girisiminin-gelecegi-cin-karakterli-bir-kuresellesme-mi/2083696> (Erişim Tarihi: 3 Ekim 2022).

¹⁰⁵ Mehmet Seyfettin Erol, (2020, 19 Ağustos), Analiz, “Mandanın dönüşü: Fransa’nın 'yeni' Afrika politikası”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/mandanin-donusu-fransa-nin-yeni-afrika-politikasi/1946478>

¹⁰⁶ (2021, 10 Ağustos), “ABD'nin Suriye'deki askeri varlığını sürdürmesinin sonuçları ne olur?”, Sputnik Türkiye, <https://sputniknews.com.tr/20171123/abd-suriye-askeri-varligi-1031126178.html?ysclid=lbx99ltd26551564288>

¹⁰⁷ Beril Tuğrul, (2022, 5 Temmuz), “Rusya’nın Olası Enerji Politik Hamleleri”, Euronewsport, <http://euronewsport.com/rusyanin-olasi-enerji-politik-hamleleri/>,

kapasitesini çok aşacağından dolayı bu hususlar başka XXX bölümlerde ele alınmıştır.??? Gereksiz açıklamalar, sorunlu ifadeler???

a) Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Dış Politikasında Doğu Akdeniz'in Önemi

Yunanistan,xxx Doğu Akdeniz'de esasen enerji kaynakları dışında bölgeyle olan tarihsel, siyasi ve stratejik hedefleri ve binaenaleyh ekonomi hedefleri doğrultusunda hareket etmektedir. Rusya esasen son 25 yılda iki temel strateji arasında git-gel yaşamıştır. Birincisi kuzey politikası bir diğeri ise güney politikasıdır. Kuzey politikasında Rusya,xxx Balkan coğrafyasındaki kırılmalar ve hassasiyetlerden faydalanarak egemenlik alanını genişletmeyi amaçlamaktaydı. Romanya, Arnavutluk, Bulgaristan, Yugoslavya üzerindeki hassasiyetlerden faydalanarak yaratmayı amaçladığı siyasi konjonktürde milliyetçiliğin yükselişi ve ulus devlet modelinin Yugoslavya sonrası daha da güçlenmesi bu sonucu kaçınılmaz kılmıştır.

Başarısız olunan bu süreç sonrası güney politikasına dönen Yunanistan kendisine rakip olarak gördüğü Türkiye'yi AB zeminine yakınlaştırmak suretiyle kendi tezlerini kabul ettirmek vardı???. Ancak zaman içerisinde meydana gelen hidrokarbon kaynakları keşifleri, Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin gerilemesi, Rum Yönetiminin AB üyesi yapılması gibi unsurlar iki tarafın gerilmesine ve birbirlerine karşı taraf olmalarına sebep olmuştur.¹⁰⁸

Türkiye ile karşı karşıya gelen Yunanistan, sahada avantaj sağlamak amacıyla Türkiye ile ilişkileri bozuk olan İsrail ve Mısır'la ilişkilerini geliştirerek bu adımın içerisinde GKRY'yixxx de dahil etmiştir. İsrail ve Mısır ve hatta Lübnan'la karşılıklı MEB Anlaşmaları imzalayan Yunanistan belli bir dönem Doğu Akdeniz'de GKRY ile beraber saha avantajı ve jeopolitik üstünlük kurmuştu. Bu süreçte AB'yi de arkasına alan xxxYunanistan, AB'nin enerji koridoru olma yolunda hızla ilerliyordu. Ancak Türkiye'nin Libya ile yaptığı MEB Anlaşması¹⁰⁹ Avrupa Birliğini hayal kırıklığına uğratmıştır.

İkinci Dünya Savaşı kurulan yeni dünya düzeninde tıpkı Türkiye gibi Yunanistan'da Sovyet tehdidine karşı ABD ve dolayısıyla Batı blokuna sarılmak zorunda kaldı. Bunun ardından Yunanistan'ınxxx 2008 küresel ekonomik krizinden ağır hasarlı çıkması, Doğu Akdeniz'de istediği desteği güçlü bir şekilde alamaması yeni bir "Grand Strategy" benimsemesine sebep olmuştur.¹¹⁰

¹⁰⁸ Sotiris Roussos, (2017), "Greece and Regional Dynamics in the East Mediterranean", Foreign Policy Under Austerity, Greece's Return to Normality? ed. Spyridon N. Litsas, Aristotle Tziampiris, London: Palgrave Macmillan, s.95-115.

¹⁰⁹ Cihat Yayı, (2020), "Libya Türkiye'nin Denizden Komşusudur", Kırmızı Kedi Yayınevi.

¹¹⁰ Kostas Ifantis, "Greece's Strategy and Perceptions towards Turkey:The End of Consensus and the Return of History?", www.uidergisi.com.tr.

b) Yunanistan ve Rum Yönetimi'nin xxxJeopolitik Hedefleri xxx

Yunanistan bölgedeki enerjinin sadece iktisadi alanda değil jeopolitik bir araç ve bölgesel-küresel konjonktürde önemli bir sıçrama tahtası olarak kullanılabilecek bir kaynak olduğunu fark etmişti.¹¹¹ Burada enerji geçiş güzergahı olma hedefiyle gerçekleştirdiği enerji diplomasisinde de önemli işler yapmışlardır. Yunan-Türk, Yunan-İtalyan doğalgaz boru hattı anlaşmaları ile Avrupa Birliği'nin gaz koridoru olma hedeflerine yaklaşan Yunanistan, Burgas-Alexandroupolis petrol boru hattı ve Güney Akım Projeleri de Yunanistan'ın jeopolitik konumunu güçlendiren anlaşmalar olmuştur.

Yunanistan enerji politikalarını oluştururken çok fazla etmeni dikkate almak zorundadır. Yunanistan'ın kendi ulusal çıkarları, ittifak kurduğu devletlerin ulusal çıkarları, üyesi olduğu AB'nin bölgeye dair enerji politikaları, enerji geçiş güzergahı olmasının herhangi bir devletin enerji arz güvenliğine tehdit olmayacağı güveni, Rusya'ya olan enerji bağımlılığı gibi birçok etmeni merkezde bulundurarak bu hassas terazi dengesinde politika oluşturmalıdır.??? Burada yapılabilecek herhangi bir hata yeni bir hatayı meydana getirme olasılığı çok yüksektir ve nihayetinde bu hata enerji merkezli jeopolitik hedeflere dayalı siyasi kazanımların yok olmasına sebep olabilir.

Bu perspektife bir de Yunanistan'ın işini kolaylaştıracak adımlara gelecek olursak; çok uluslu enerji şirketleriyle uluslararası hukuka uygun anlaşmalar yapmak, kendisi üzerinden daha fazla altyapı projesi sunarak enerji çeşitliliği politikasını fiiliyata dökmek, enerji kaynakları keşifleriyle yerli enerji üretimini artırmak. Burada yer alan 3 unsur gerçekleştirildiği takdirde;

- Dev enerji şirketleri vasıtasıyla enerji koridorlarının uluslararası kabulü sağlanır,
- Altyapı projeleri hazırlayarak (bunu Rus Devleti'ni ürkütmeden yapmalı) enerji çeşitliliği politikasına katkıda bulunmak suretiyle AB içindeki siyasi konumunu güçlendirebilir,
- Kaynak keşifleriyle ekonomik kabiliyet ve enerji güvenliğini sağlayarak diğer iki alandaki etkinliğini ve bağımsızlığını artıracaktır.

Tüm bunlara ek olarak ifade edilmelidir ki, Yunanistan'ın elde edeceği jeopolitik kazançlar Türkiye'den bağımsız olmayacaktır. Yunanistan'ın jeopolitik öneminin xxx yükseltmesi Türkiye'nin jeo-stratejik konumuyla xxx doğru orantılıdır.??? Yunanistan'ın Ege ve Akdeniz'de uluslararası hukuka uygun olmayan davranışları xxx Türkiye'den ziyade kendisine zarar vermektedir.

¹¹¹ Spyridon, N. Litsas, (2017), "From Sentimental Idealism and Incompetent Realism Towards a New Greek Grand Strategy: Searching for Ariadne's Thread", Foreign Policy Under Austerity, London: Palgrave Macmillan, s. 5-7; Panayotis J. Tsakonas, "Theory and Practice in Greek Foreign Policy", Journal of Southeast European and Black Sea Studies, Cilt 5, Sayı 3, s.427-437.

Yunanlılar jeopolitik hedefleri doğrultusunda arkasına aldığı AB ve yanına aldığı Rum Yönetimi ile beraber bölge ülkeleriyle uluslararası deniz hukukuna aykırı bir şekilde faaliyetlerde bulunmaktadır. Burada KKTC'nin vereceği refleksler ve Türkiye'nin tutumu bölgenin kaderini doğrudan belirleyecektir. Yunanistan ve Türkiye arasında Adalar Denizi'nde başlayan karasuları sorunları, Doğu Akdeniz bölgesine de yansımıştır. Burada Kıbrıs Adası sahadaki gidişatı doğrudan doğruya etkileyecek ve hatta çözebilecek niteliktedir.

Yunanlıların Kıbrıs Adası'nda Türkleri yok sayan tutumu krizin temelini oluşturmaktadır. Güneyde yer alan Rumların, AB'ye alınması ise bu krizi tırmandırmış ve derinleştirerek coğrafyanın güvenliğiyle toplumsal huzura büyük hasar vermiştir. Kıbrıs adasında iki devletli yapıyı ve çıkacak enerji kaynaklarını hakça paylaşmayı öneren Türkiye'nin bu önerisini reddeden Yunanistan, Enosis gibi tek taraflı taleplerde bulunmaktadır.

Yunanistan ve Rum Yönetiminin aynı zamanda BM'nin KKTC'yi tanımaması, bölgede yaptıkları anlaşmalara müdahil olmamızı zorlaştırmaktadır. Ancak KKTC ve Türkiye'nin bölgede ilan edilen MEB'leri kabul etmemesi yeni krizler meydana getirecektir. Burada çıkacak sorunlar KKTC'nin hukuken de tanınması sonucunu getirebilir. Söz konusu bu durum Rum ve Yunanlıların Enosis ve tek taraflı MEB adımlarını ortadan kaldıracaktır.

c) Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz'deki İş Birliğinde Temel Stratejileri

İsrail, GKRY ve Yunanistan tarihsel ilişkilere sahiptir. İlk olarak 1994 tarihinde Yunanistan ile İsrail yaptıkları askeri anlaşmayla bölgede yapacakları iş birliğine zemin hazırladılar.¹¹² Askeri anlaşmanın yanı sıra 2013 yılında da elektrik enerjisinin iletim hatlarının oluşturulmasında da İsrail-Güney Kıbrıs-Yunanistan üçgeni arasında ortaklık kurmuştur.¹¹³ Türkiye'ye karşı iş birliği yapma eğiliminin de güçlü olduğu bu ilişki, hidrokarbon kaynakların keşfedilmesiyle daha ileri seviyeye taşınmıştır.

“Yunanistan'ın adalarının Doğu Akdeniz'e bakan yüzlerinin 167 km'lik toplam kıyı uzunluğu ile 1870 km'lik Anadolu kıyıları karşısında bir deniz yetki alanı talep etmesi uluslararası hukuka uygun

¹¹² Jean-Loup Samaan, (2016), “The East Mediterranean Triangle at Crossroads”, Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, s. 14.

¹¹³ (2021, 8 Mart), “İsrail, Yunanistan ve Kıbrıs arasında denizaltı enerji nakil hattı için anlaşma”, <https://tr.euronews.com/2021/03/08/israil-yunanistan-ve-k-br-s-aras-nda-denizalt-enerji-nakil-hatt-icin-anlasma> (Erişim Tarihi: 5 Ekim 2022).

değildir. Söz konusu durum uluslararası deniz hukukunun temel prensipleri olan hakkaniyet, hakça çözüm, coğrafyanın üstünlüğü, oransallık ve kapatmama ilkelerinin açık birer ihlalidir.”¹¹⁴

Yunanistan xxx, enerji ihtiyacının %54’ünü petrol ve petrol ürünlerinden karşılamaktadır. Yani petrol sadece ulaşımda değil aynı zamanda elektrik enerjisi üretiminde de kullanılmaktadır. AB xxxde bu ortalama %36’dır. Standartların çok üzerinde olan bu ortalamanın bir diğer sebebi de Yunanistan adaları arasında enerji geçiş platformları olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu durum dizel çalışan çok sayıda jeneratör kullanımına sebep olmakta ve bu hem çevre kirliliğine hem daha yüksek maliyetlere hem de tasarruf-verimli çalışma olanaklarının ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla enerjide xxx girdi kalemleri artmakta, xxx ithalat rakamları yükselmekte, binaenaleyh GSYİHxxx bu durumdan olumsuz etkilenerek halktan daha fazla vergi alınmasına sebep olmaktadır.

Zaman içerisinde Doğu Akdeniz coğrafyasında doğalgaz kaynaklarının bulunmuş olması Yunanistan’ı bölgede daha aktif politika üretmeye yöneltmiş ve hatta buradaki kazanımlarını artırmaya yönelik uluslararası hukuka aykırı eylemlerde xxx bulunmaya itmiştir. 2011 Yılında İyon Denizi ve Girit Adası’nın güneyindeki bölgede MEB ilan ederek bölgede anakarası olan Libya’nın 39 bin km2’lik deniz alanını gasp etmiştir. Libya’nın iç savaş sürecinde olmasından dolayı itiraz edemediği bu süreçte Yunanistan bu istikrarsız durumu lehine çevirmeye çalışmaktadır. Ayrıca 2000’li yılların başlarında Sevilla Üniversitesi’ne yaptırılan ve “AB’nin Doğu Akdeniz’deki Sınırları” adıyla duyurduğu haritada anakaradan 580 km uzaklıktaki adalara “kara ülkesi” muamelesi yapılmış ve Türkiye’nin de MEB alanında 112 bin km2 deniz alanı Meis adasıyla ele geçirilmeye çalışılmıştır. XXXStratejik olarak “AB sınırları” vurgusu yapan Yunanistan, buradaki çıkarlarını AB’yi öne çıkararak dış politikada xxx avantaj sağlamaya çalışmaktadır. Ancak AB her ne kadar daha sonraki bölgeye yönelik politikalarında Yunan tezlerine sahip çıkmaya başlasa da başlangıçta bu harita çalışmasında AB’nin katkısı olmadığını ve resmi bir hükmü olmadığını beyan etmiştir.¹¹⁵

Amerika Birleşik Devletleri de dışişleri bakanlığı vasıtasıyla yaptığı açıklama da haritanın hukuki bağlayıcılığının olmadığını vurgulamış ve tarafları iyi niyetli diyalog ve istikşaf görüşmelere davet etmiştir. Ancak bu beyanata xxx rağmen Yunanistan hukuka aykırı tezlerini gerçekleştirmeye yönelik somut adımlar atmaya devam etmiştir. Mısır ile MEB Anlaşması imzalayan Yunanistan, 2020 Ağustos

¹¹⁴ Hasan Korkut, (2020), “Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Doğu Akdeniz Politikası”, Telci, İ., N.(Ed.), Ortadoğu Yayınları, 1.Basım, s.157-186.

¹¹⁵ (2020, 4 Eylül), “AB’den ‘Sevilla Haritası’ açıklaması: Böyle bir harita hazırlamadık”, Euronews Türkiye, <https://tr.euronews.com/2020/09/04/ab-den-sevilla-haritas-ac-klamas-boyle-bir-harita-haz-rlatmad-k> (Erişim Tarihi: 5 Ekim 2022).

ayında Yunan Parlamentosu'na onaylanan bu hamleyi Türkiye tanımadığını BM'ye bildirmiştir.¹¹⁶
???Yunanistan mı BM'ye bildirmiş???

d) Doğu Akdeniz Güvenliğinde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Silahlanması

Doğu Akdeniz'in jeopolitik konumu küresel sistemde söz sahibi olmak isteyen devletlerin bölgeye olan ilgisini artırmakta ve farklı politikalar izlemeye yöneltmektedir. Dünya deniz ticaretinde yer alan gemilerin yaklaşık üçte birinin Akdeniz'den geçtiği bu coğrafyaya olan ilgi her geçen gün artmaktadır. Çin proaktif politikalarla bölgede söz sahibi olmaya çalışırken, Rusya ise Suriye iç savaşı sayesinde bölgede muhtemelen çok uzun yıllar çıkmayacak şekilde konumlanmış, sıcak denizlere inmiştir. Avrupa Birliği'ne genişleme politikası doğrultusunda jeopolitik konumunu artırmak amacıyla GKRY'yi üye olarak kabul etmiştir.

AB'nin Doğu Akdeniz'e genişlemesinin temelinde enerji kaynakları, sonrasında ise güvenlik tehdidi olarak görülen göçler ve Ortadoğu menşeli terör örgütleri vardır. Bölgede bulunan doğal kaynaklarla ilgili olarak KKTC'nin tanınmamış olması ve GKRY'nin tek taraflı tanınması rezervlerin aidiyetleri ve paylaşımı konusunda tartışmalar ortaya çıkarmıştır. Bu tartışmaların çıkmasında Yunanistan ve Rum Yönetimi'nin önemli payı vardır. Yunanlılar bölgedeki kaynakların uluslararası hukuka ve normlara uygun bir şekilde paylaşılması taraftarı olmamakta ve tam egemenlik iddia ederek Akdeniz'e en büyük egemenlik alanını kurmak istemektedirler. Bu politikalarına yönelikte GKRY'yi de kullanarak Körfez ülkeleri, İsrail-ABD ve Avrupa devletlerinin enerji şirketleri ile anlaşmalar yaparak Türkiye'yi devre dışı bırakmaya çalışmaktadır. Bölgesel güvenliği riske atan ve uluslararası deniz hukukuna uygun olmayan bu davranışların yanı sıra Kıbrıs'taki üç garantör devletten birisi olan Türkiye'nin garantörlük haklarının alınıp danışman statüsü verilmesi çabaları da vardır. Bu Türkiye'yi tamamen Anadolu karasına ve denizde de Antalya Körfezine hapsedme çabalarından başka bir şey değildir.

Bununla beraber 2011 yılında başlayan Arap Baharı olarak anılan süreçte Ortadoğu'da yükselen terör örgütleri, Akdeniz coğrafyasını kullanarak ve buradaki istikrarsız yapıdan faydalanarak alan kazanmış terör faaliyetlerini Avrupa'ya taşımıştır. Bu güvenlik sorunu da Doğu Akdeniz'in önemini artırmaktadır. Yunanlıların tek taraflı tutumu bölgede istikrarsızlıklar yaratma olasılığını artırmaktadır ve bu durum sonuç olarak mevcut terör örgütlerinin emellerine hizmet edecektir.

1959 yılında Türkiye-İngiltere-Yunanistan arasında imzalanan Garantörlük anlaşmalarının ardından 1960'ta kurulan Kıbrıs CumhuriyetiXXX için Türk ve Rumlardan oluşan ortak bir ordu kurulması

¹¹⁶ (2020, 27 Ağustos), "Yunanistan Parlamentosu, Mısır ile imzalanan MEB anlaşmasını onayladı", Ortadoğu Haber, <https://www.ortadoguhaber.com/haber/yunanistan-parlamentosu-misir-ile-imzalanan-meb-anlasmagini-onayladi>.

düşünülmüş ancak hayata geçirilememiştir. Bunun akabinde 1963 yılında Yunanlılar Enosis planlarını uygulama kararı olarak Türk sivil halkını adadan silmeye yönelik silahlı eylemlere başlamış, bu duruma karşı Türkiye'nin attığı adımlarla BM Barış Gücü 1964 yılında adaya çıkmıştır. Sürekli olarak askeri modernizasyonunu Türkiye karşıtlığı ve olası savaşı üzerine yenileyen ve büyüten Rumlar, 1981 yılında Yunanistan'ın AB üyesi olması ile daha fazla aşama kaydetmişlerdir. Yunanistan ve Rum Kesimi 1993'te yine Türkiye'yi tehdit algılamalarında ilk sıraya koyarak bir askeri ittifak kurmuşlardır. Tek Bölge Savunması Doktrini olarak ifade edilen bu anlaşma sonrası silah modernizasyonu yine Türk karşıtlığı üzerine kurulmuştur. Yapılan askeri modernizasyonda savunma değil saldırı araçlarının geliştiriliyor olması dikkat çekici bir detaydır. Sırbistan, Almanya, Fransa, İsrail, Rusya'dan alınan yüksek miktarda füzeler, uçaksavarlar, saldırı helikopterleri, savaş uçakları vs silah ve mühimmatlarla paralel olarak söylem analizi de yapıldığında Türkiye'ye karşı hasmane bir tutum ve iyi niyetli olmayan bir sürecin meydana geldiği ortaya çıkmaktadır.

d.1) GKRY'nin Asimetrik Savaş Çizgisinde Askeri Üsler Kurma Çabaları ve Ortak Askeri Tatbikatlar

GKRY her defasında ada üzerindeki Türk garantörlüğünün kaldırılmasını istemektedir. Buna paralel siyasi olarak destekleyici askeri adımlar atmaya başlamışlardır. Adada var olan 2 İngiliz üssünün yanına birer tane de Fransa ve İsrail ile de üs anlaşmaları yapmışlardır. Bunların yanı sıra Yunanistan, İsrail, Mısır'la da çok sayıda Doğu Akdeniz bölgesinde askeri tatbikat yaparak Türkiye'ye bölgedeki Yunan-Rum tezlerini kabul ettirmeye zorlamaktadır.

Ancak Rum Kesiminin attığı bu adımlar bölgesel ve küresel güvenliği risk altına sokmakta, Kıbrıs sorunu üzerindeki taraflar arasında var olan ayrışmayı artırma, çatışma eğilimini artırmaktadır. Bu askeri gelişmelerin yanı sıra Rum-Yunan-Mısır arasında Doğu Akdeniz coğrafyasında yapılan askeri tatbikatlar, Yunan tezlerine olan destek,xxx dengeyi bozmakta ve uluslararası hukuka aykırı talepleri meşru bir zemine taşıma gayretleri ortaya çıkarmaktadır. Bu gayri hukuki duruma zemin hazırlayan ve destekleyen askeri tatbikatlar bölgesel güvenliği riske atmakta ve küresel güvenliği tehdit etmektedir. Aynı zamanda KKTC'nin egemenliğine de gözdağı veren bu askeri faaliyetler arasında Rum Kesimine ABD, Fransa ve İngiltere tarafından açılan yeni askeri tesisler xxxde hızla artmaktadır. ???

Askeri tesis ve tatbikatlara bakacak olursak birbirine entegre olmuş farklı devletlerin çeşitli kademe ve branşlarda Yunan ve Rum tezleri lehine bu faaliyetleri gerçekleştirdiklerini görmekteyiz. Fransızlar Charles de Gaulle uçak gemisi ile bölgede Rumlar lehine faaliyet gösteren Total şirketini Türk Donanmasına karşı korumak amacıyla üs kurmuştu.??? Ancak Türkiye Cumhuriyeti'ne ait siber

kuvvetler yaptıkları yazılımsal müdahalelerle Fransız Uçak gemisini kilitlemiş ve Fransız uçak gemisi Charles de Gaulle bölgeyi terk etmek durumunda kalmıştır.¹¹⁷

Öte yandan 1 Nisan 2019 tarihinde Yunanistan'ın Mora Yarımadasında Yunanistan, İtalya, Güney Kıbrıs, ABD, İsrail hava kuvvetlerinin katıldığı geniş kapsamlı bir askeri tatbikat düzenlenmiştir. İngilizler şimdiye kadar Kıbrıs'ta yer alan Akrotiri üssüne 6 adet F-35 savaş uçağı konuşlandırmış ve bu sayıyı uzun vadede 112'ye çıkarmayı hedeflemektedir. Güney Kıbrıs, Yunanistan ve Mısır 12-19 Nisan 2019 tarihleri arasında yine Türkiye'yi "kırmızı hedef" olarak gösteren Medusa-8 askeri harekâtını Doğu Akdeniz'de tatbik etmiştir. Mısır ve Fransız Hava unsurlarının da devam eden süreçte tatbikat yaptığı coğrafyada askeri faaliyetler ile diplomasi beraber işletilmektedir. Söz konusu askeri tatbikatları masada buluşturan diplomatik gelişmeler iş birliğine dönüşmektedir. Yunanistan, Ürdün ve Güney Kıbrıs iş birliği toplantısına devam eden süreçte Lübnan'da iştirak etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin haklarını ihlal eden bu toplantılar ve anlaşmalar zaman içerisinde çoğalmakta ve bölgede iş birliğini güçlendirme motivasyonu olarak "hedef düşman" rolünün Türkiye'ye verildiği görülmektedir.

Bir diğer askeri ittifak zinciri ise İsrail'in ev sahipliğinde gerçekleştirilen "mavi bayrak" askeri tatbikatları izlemiştir. En son 2019 yılında icra edilen tatbikata İsrail öncülüğünde Yunanistan, Almanya, İtalya ve ABD katılmıştır. F-35 savaş uçaklarının da kullanıldığı tatbikatta 50 savaş uçağı ve 1000 personel kullanılmıştır.

Daha vahim olarak Güney Kıbrıs Rum Yönetimi 1974 Barış Harekâtı sonrası kendi vatandaşlarından 60 bin haneye g-3 piyade silahını mühimmatlarıyla beraber vermiştir. Bununla beraber her sene Nisan ve XXXMayıs aylarında eğitilen bu birlikler kayıt altına da alınmıştır. Hedef ülke olaraksa Türkler açık ve aleni bir şekilde gösterilmektedir. "Seferiler" adı verilen bu milis gücünde milliyetçi eğilimler her sene artırılmakta ve son yıllarda eş ve çocuklar xxxda bu eğitimlere katılmaya başlamışlardır. Verilen mesajlarla GKRY bir gerilla harbi hazırlığı yaptığını gizlememektedir.¹¹⁸

2 Nisan 2019 tarihinde Atlantik Konseyi Başkan Yardımcısı Damon Wilson Amerikan Kongresinde yaptığı bir konuşmada Kıbrıs'ın NATO'ya alınmasının Kıbrıs sorununu çözeceğini ve bu yönde adımlar atılmasının küresel güvenliğe katkı sağlayacağını ifade etmiştir. Bu ifade kesinlikle Türk kesiminin

¹¹⁷ (2020, 29 Ağustos), "Doğu Akdeniz'de Yunanlılar şaşkına döndü! Fransız firkateyni bölgeden kaçtı", Sabah Gazetesi, <https://www.sabah.com.tr/dunya/dogu-akdenizde-yunanalilar-saskina-dondu-fransiz-firkateyni-bolgeden-kacti-5127161> (Erişim Tarihi: 14 Kasım 2022).

¹¹⁸ (2018, 12 Mayıs), "Rum kesimi Türkiye korkusundan silahlandı", Türkiye Gazetesi, <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/dunya/rum-kesimi-turkiye-korkusundan-silahlandi-559874> (Erişim Tarihi: 14 Kasım 2022).

hakları ve bölgedeki egemenliğimizi tehlikeye atacak bir ifadedir. Hali hazırda dahi Türk Devleti egemenlik haklarını savunmakta güçlük çekerken Kıbrıs Adasında garantörlük haklarımızın sona ermesi, Doğu Akdeniz’deki haklarımızdan fiili olarak vazgeçtiğimiz anlamını taşır.¹¹⁹

Rusya ise bölgede pragmatik bir politika izlemektedir. Bölgede Güney Kıbrıs ile ilişkilerini yıllardan itibaren koruyan Rusya, özellikle ekonomik kriz sürecinde GKRY ile ilişkilerini geliştirmiştir. Bir AB ülkesi olmasına rağmen Kıbrıs, Rusya’ya yapılan yaptırımlara katılmamış bunun yanı sıra daha düşük faizle (%4,5) Rusya’dan 2.5 milyar euro borç para almıştır. Bu anlaşma sonrası Limassol Limanı’nda Ruslara deniz üssü vermiş ve Rusya bölgedeki aksiyonlarını daha Suriye’ye gelmeden arttırmaya başlamıştır. GKRY devam eden süreçte Ruslara 9. Parselde yer alan enerji kaynaklarını çıkarması için Fransız Total ile beraber yetki vermiştir. Rusya aynı zamanda Mısır’ın Zohr Havzasında keşfedilen doğalgaz kaynaklarını da çıkarmaktadır. Bölgedeki iş birliği ağlarını genişletmek isteyen Rusya, Doğu Akdeniz’de Türkiye ile de çalışabileceğini ifade etmiştir.

15 Temmuz 2019 tarihinde AB Dış İlişkiler Konseyi’nce alınan karara göre Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne Doğu Akdeniz’deki faaliyetlerinden dolayı yaptırım kararları alınmıştır. Alınan kararlara göre Türkiye’ye üyelik sürecinde 2020 yılında verilmesi öngörülen mali yardımların miktarının azaltılması, Ortaklık Konseyi gibi iktisadi-ticari kurum kuruluşlarda var olan politik diyalogun askıya alınması, Havacılık Anlaşması müzakerelerinin askıya alınması ve Avrupa Yatırım Bankası’ndan Türkiye’ye tasdik edilecek kredi destek paketinin yeniden ele alınması gibi talepler yaptırım paketinde yer almıştır. Bu yaptırım paketine Türk Dışişleri Bakanlığı sert bir cevap vermiştir.¹²⁰ Bu yaptırım kararlarıyla ilgili olarak Rusya Dışişleri bakan yardımcısı Aleksandr Gruşko yaptığı açıklamada söz konusu kararları desteklemediğini ifade ederek Türkiye’nin yanında durmuştur.¹²¹

d.2) Yunanistan ve Kıbrıs Rumlarının İttifak Zemininde Türkiye’ye Karşı Yükselen Askeri Çatışma Tehlikesi

Yunanistan’ın gücünü maksimize etme çabaları, bu noktada Türkiye’ye karşı GKRY ile beraber pozisyon alması, Avrupa Birliği’nin enerjide Rus bağımlılığını azaltma politikası, ABD’nin Doğu

¹¹⁹ (2019, 3 Nisan), “Wilson and Jones Testify Before House Committee on Foreign Affairs on the Future of NATO”, Atlantic Council, <https://www.atlanticcouncil.org/commentary/transcript/wilson-testifies-before-house-committee-on-foreign-affairs-on-future-of-nato/> (Erişim Tarihi: 15 Kasım 2022).

¹²⁰ Türk Dışişleri Bakanlığı, No: 206, 16 Temmuz 2019, AB Dış İlişkiler Konseyi’nin Aldığı Kararlar Hk.

¹²¹ (2019, 16 Temmuz), “Rusya Dışişleri: AB’nin Türkiye’ye yaptırım kararını desteklemiyoruz”, Sputnik Türkiye, <https://sputniknews.com.tr/20190716/rusya-disisleri-abnin-kibris-acikclarina-sondaj-gemilerini-gonderen-turkiyeve-yaptirim-kararini-1039675352.html?ysclid=lcadjo3wzs971995350> (Erişim Tarihi: 14 Kasım 2022).

Akdeniz’de büyüyen Rus-Çin-İran eksenini durdurma arayışları gibi olaylar Doğu Akdeniz’i ilan edilmemiş bir savaş alanına dönüştürmeye doğru gitmektedir. Burada Suudi Arabistan, tarihinde ilk kez GKRY’ye bakanlık seviyesinde ziyaret gerçekleştirmiş ve uluslararası kamuoyunca Türkiye karşıtlığı olarak değerlendirilen anlaşmalara imza atmıştır.

Çin, Akdeniz ülkeleri ile olan ticari ilişkilerini geliştirmeye özen gösterirken AB xxxde uluslararası hukuka aykırı olduğunu bildiği halde Yunan tezlerine destek vermektedir. Körfez ülkeleri ile ilişkilerini geliştirerek buraları Çin-Rus-İran ittifakına kaybetmemek ve alan kazanmak isteyen ABD ve bu alanlarda etkili olarak uluslararası sistemde etkin gücünü artırmaya çalışan AB, bölgedekixxx haklarını kaybetmemek için askeri modernizasyonunu sürekli geliştiren ve uluslararası hukuk kurallarının değil gücün egemen olacağını gören Türkiye gibi aktörler sürekli Doğu Akdeniz’de askeri anlaşmalar ve tatbikatlar düzenleyerek Gunboat Diplomasisinin??? bölgede öne çıkacağını sinyallerini vermiştir.??? Bölgede İngiliz – Amerikan iş birliğinin de giderek arttığını da ifade etmek gerekir.

Yunanistan, GKRY, Mısır, İsrail başta olmak üzere ABD, Fransa, İngiltere, Suudi Arabistan, Katar, İtalya’nın bölgede KKTC ve Türkiye karşıtı bir Gunboat diplomasisi??? izlediğini hukuka aykırı eylemlerle görmekteyiz.

Daha sonra finansman sorunu nedeniyle geciken ve Türkiye’nin diplomatik girişimleri ve özellikle ABD’nin desteğini çekmesi sonrası xxx iyice zayıflayarak iptal edilen EastMed Boru Hattı Projesinde de Yunanistan esasen Avrupa ve Doğu Akdeniz’de yer alan Türk karşıtı blok ülkeleri ikna etmişti. Ancak devam eden süreçte ağırlığını koyan ve sert bir açıklama ile kendisi dışında bir oluşuma kesinlikle izin vermeyeceğini ifade eden Türkiye’nin kararlı duruşu, ABD’nin Türkiye’yi daha fazla kaybetmek istememesi ve maliyetler dış politikadaxxx sonuç verdi ve Türkiye ile KKTC’yi yok saymayı hedefleyen boru hattı projesi iptal edildi.

8 Ocak 2020 tarihinde Türk Akımı Doğalgaz Boru Hattı’nın açılış töreninde konuşan Cumhurbaşkanı Erdoğan şu ifadelerle Türkiye’nin uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarını sonuna kadar koruyacağını ve arkasında duracağını ifade etmiştir;

“Hedefimiz ülkemizi küresel enerji merkezlerinden biri haline getirmektir. Türkiye olarak xxx kesinlikle bölgesel gerilim peşinde değiliz, asla da olmadık. Doğu Akdeniz’de süren hidrokarbon arama faaliyetlerimizin tek amacı ülkemizin ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin menfaatlerini korumaktır. Doğu Akdeniz’de ülkemizin dışlandığı hiçbir projenin ekonomik, hukuki, diplomatik bakımdan hayata geçme şansı yoktur. Akdeniz’deki en uzun kıyı şeridinde sahip Türkiye’nin bu bölgeyle ilgili her türlü projede söz söyleme hakkı elbette olacaktır. Akdeniz’deki tüm kıyıdaş ülkelere yaptığım çağrıyla yineliyorum. Gelin, tarih boyunca medeniyetlere beşiklik yapmış Akdeniz’i çatışma değil, iş birliği

sahasına dönüştürelim. Bize bir adım gelene çok daha fazlasıyla gitmeye hazırız. Karşılıklı saygı ve hakkaniyet temelinde her türlü iş birliğine varız. Muhataplarımızdan beklentimiz, Türkiye'nin uzattığı bu samimi iş birliği elini geri çevirmemeleridir”¹²²

Askeri anlamda da Mısır, Yunanistan ve GKRY,xxx özellikle 2019 yılı sonrasında sık sık askeri tatbikatlar düzenlemiştir. Bu tatbikatların gerekçesi olarakta Türkiye'ye karşı bir güvenlik duvarı oluşturulması gerektiği görüşü öne çıkmıştır. Bu minvalde Mısır Silahlı Kuvvetleri,xxx Türkiye'yi tehdit ederek GKRY'ye bir saldırı olması durumunda tüm kuvvetleriyle Rumları savunacağını söylemekten geri durmamıştır. Sisi iktidarı batı ile ilişkileri geliştirmek için Yunanistan ve Rumları araç olarak kullanmakta, bölgede Türkiye karşıtlığı temelinde kurulan ittifaka dahil olarak siyasi kazanç elde etmeyi hedeflemektedir.

d.3) ABD'nin Silah Ambargosunu Tek Taraflı Kaldırması

ABD, Türkiye'nin savunma amaçlı aldığı s-400 hava savunma sistemi sonrası f-35 programından Türkiye'yi çıkardı ve devam eden süreçte 1987 yılından beri Kıbrıs'ta uyguladığı silah ambargosunu kaldırmıştır. Bununla beraber GKRY'ne silah desteğinde bulunan ABD bölgedeki tarafsız konumunu yitirmiştir. Ayrıca silah ambargosunu kaldırırken de silahın son alıcısının GKRY olması gerektiği şeklinde bir hassasiyet göstererek KKTC ve Türkiye'nin bölgedeki haklarını görmezden geleceğini önceden belli etmiştir. CAATSA Yaptırımları doğrultusunda??? olan Rusya için ???de Kıbrıs adası üzerinde herhangi bir askeri faaliyete izin verilmemesi de savunulmuştur. Hatta Rus askeri gemilerinin Rum limanlarını kullanmadığına yönelik kongre, araştırma yapılmasını istemiş ve her sene bu doğrultuda gerekli denetlemeler yapılarak kongreye raporla bilgilendirme yapılmasını talep etmiştir.

ABD, uluslararası askeri eğitim ve talim adı altında Yunanistan ve GKRY'ye maddi destekte bulunmuştur. Buna paralel olarak Exxon Mobile 'in bölgedeki faaliyetleri araştırma konusudur. ABD'nin bölgede attığı diplomatik adımı olumlu bulan GKRY Dışişleri Bakanlığı, yaptığı açıklamadaxxx bu adımın diplomatik ve siyasi bir adım olarak ABD ile ikili ilişkilerine olumlu yansıtacağınıxxx belirtxxxmiştir. Amerikan Kara Kuvvetleri Komutanı Mark Alexander Miley devam eden süreçte sürpriz bir ziyaret gerçekleştirmiş ve Rum xxxkesiminden askeri üs talebinde bulunmuştur.

¹²² (2020, 8 Ocak), “Cumhurbaşkanı Erdoğan: TürkAkım tarihi nitelikte bir projedir”, NTV, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/turkakim-tarihi-nitelikte-bir-projedir,bNWlG-x1lkyVr6t7p-QbWA> (Erişim Tarihi: 13 Kasım 2022).

3) İRAN'IN 2500 YIL SONRA AKDENİZ'E DÖNÜŞÜ

İran,xxx tarihe baktığımızda egemenlik sahasını genişletmek için yaygın bir şekilde kullanılan ticari yolları kontrol etme düşüncesini geçmişte olduğu gibi günümüzde de sürdürmektedir. 7.yy'da kurulan Sasani İmparatorluğu ve 16.yy'da genişleyen Türk Safevi Devleti ile bölgede yürüttüğü stratejiyi günümüzde de yürütmektedir. Şiilik inancı üzerinden egemenlik alanını genişletmeye çalışan İranlılar, bu prensibi Kafkasya'dan Basra Körfezi'ne oradan da Akdeniz'e bu taktik disiplini tarih boyunca sürdürmüş ve sürdürmektedir.

Joseph Nye'in yumuşak güç tanımı üzerine dış politikadaxxx bu enstrümanları kullanmayı tercih eden İran; kültürel güç, dil ve siyasal araçları merkeze almıştır. Gelişmiş bilgi, kültür ve siyasal aygıtlar gibi yumuşak güç aygıtlarını en iyi kullandığı düşünülen ABD kültürel olarak ifade özgürlüğünü, siyasi değer olarak liberal demokrasi ve dini olarakta inanç özgürlüklerini savunarak bu menzilde etki alanını genişletmiştir. İran Devleti ise kültürel olarak Farsça konuşan insanlara ulaşmayı bölgesinde yükselme aracı olarak kullanmayı tercih etmiştir. Bu yöneme göre her yıl Hindistan, Pakistan, Afganistan, Tacikistan'dan başta olmak üzere birçok kişi Aryan dilleri ve Farsça eğitimi için İran'a gelmektedir. Bu eğitim faaliyetlerini yumuşak gücün bir enstrümanı olarak gören İran aynı zamanda dini değer olarak daaata azınlıkta olmanın getirdiği psikoloji ve tarihsel verilerle hedef kitlesini yani Şiileri kanallı etme çabası içerisinde. Savaş cerrahisinde??? de çok gelişmiş olan İran az önce saydığım coğrafi yakınlığa sahip ülkelerden çok sayıda kişiye ulaşmayı başarmıştır. İran'ın 1979 devriminden sonra ağır yaptırımlara maruz kalması kendisini güvenlikçi yaklaşıma itmiş ve burada da Rusya'ya yakınlaşmak

durumunda bırakmıştır. Savunma ve silah sanayii dallarındaki ağır yaptırımları Rusya, Ukrayna, Çin ve Kuzey Kore ile aşmayı başaran İran, Almanya gibi ülkelerden yaptığı sanayi casusluk faaliyetleri ile de nükleer teknoloji dahil sanayi ve askeri alanda birçok bilimsel alanda ilerleme kaydetmiştir. Kültürel ve bilimsel kabiliyet olarak xxxta son yıllarda hızla yükselen İran Rejimi, son 20 yılda OPEC ve Bağlantısızlar Hareketi içinde ilk 3'e rahatça girer duruma gelmiştir.

İran rejimi Şiileri siyasi, iktisadi, askeri ve kültürel minvalinde birleştirme amacı içerisindedir. Bu siyasi hedefini kısaca Pan-Şiizm olarakta ifade edebiliriz.

a) İran'ın Akdeniz'e Uzanan Kara Bağlantısı

İran Devriminden sonra ortaya çıkan büyük jeopolitik kırılmalar ve Şii nüfus hareketleri İran'da Akdeniz'e ulaşma politikasının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Lübnan, Suriye, Irak, Katar ve S. Arabistan'ın doğusu gibi xxx alanlarda artan Şii nüfusuna karşı Arap Baharı ile beraber ABD başta olmak üzere Batı bloğu ülkeler önlem alma girişiminde bulunmuşlardır.

Arap Baharı süreci ile başlayan devrimler sırasında ortaya çıkan IŞİD terör örgütü özellikle Musul ve Suriye'nin Akdeniz'e??? açılan ??? alanları işgal etmiş ve buralarda yer alan Şii nüfusa çok ciddi zarar vermiştir. Batı bloğunca müdahale edilmeyen bu süreç, IŞİD'in zımnen desteklendiği yorumlarını beraberinde getirmiştir. ABD özellikle Suriye'nin doğusunda IŞİD terör örgütü sonrası sahaya yerleşmiş ve Kürt grupları oraya yerleştirerek bölgenin demografik yapısını değiştirmiştir.

İsrail'in Suriye'ye düzenlediği hava saldırılarının merkezinde de aslında İranlı grupların Lübnan'a çıkan yollarının yer alması tesadüf olarak anılmamaktadır. Suriye üzerinden Lübnan'a ve binaenaleyh Akdeniz'e ulaşmasını kendisine karşı bir tehdit olarak gören İsrail, esasen Suriye'de Esad yönetimine değil İran'a sopa göstermektedir. İran Rejimi ise bu gelişmeler karşısında bölgeye general seviyesinde askeri destek sağlayarak, coğrafyaya verdiği önemi gözler önüne sermiştir. Suriye'de Amerikan askerlerinin Rus ve İran askerleri ile karşı karşıya gelme ve çatışma riskinden uzak durma eğiliminde olmasından faydalanarak, askeri faaliyetlerini icra etmede kendisine iyi bir alan yaratmıştır. Irak Halk Milisleri örgütü içinde xxx çok sayıda Şii militan yer almaktadır. Burada yer alan milis kuvvetleri vasıtasıyla IŞİD sonrası Musul'da demografik varlığını korumayı başaran İran, Suriye'nin doğusundaki etkinliğini??? kaybetse de askeri faaliyetleri ile daha önce kullanamadığı Suriye'nin Tartus Limanı'nı kullanmaya başlamıştır.

İran'ın Şii nüfus üzerinden coğrafyada egemenlik tesis etme çabaları Sünni Suud Krallığı ile İsrail devletini yakınlaştırmıştır. Esasen “düşmanımın düşmanı benim dostumdur” ilkesinden hareketle bir araya gelen bu iki devlet İran'ın bölgedeki askeri ve istihbarat üstünlüğünü yıkıcı faaliyetlerde bulunmaya çalışmaktadır.

Suriye de yer alan Şii milis güçler “eğer Suriye’yi kaybedersek Tahran’ı elimizde tutamayız” gibi söylemlerde bulunarak Suriye’nin İran için ne kadar önemli olduğunu göstermiştir. Direniş Mihver adı altında örgütlenen özel milis kuvvetler tamamen Lübnan’a ulaşmayı??? ve İsrail’le mücadele etme üzerine kurulmuştur. İran Devrim Muhafızı Generali Yedullah Cevani, Irak ve Suriye üzerinden kurulacak kara köprüsü ile Akdeniz’e bağlanarak İran’ın etkin bir güç olacağını ifade etmiştir. Burada oluşturulacak bir otoyolun da gelecekte Kudüs’e giden bir yol olacağını beyan ederek de İsrail’in hala hedef ülke olduğu ifade edilmiştir. ABD ve İsrail,xxx bu politikayı açık bir şekilde kendi hegemonya ve çıkarlarına aykırı bularak önleyici tedbirler geliştirmekte ve bölgeden ayrılmamaktadırlar.

İran aynı zamanda Babül Mendep, Aden Körfezi, Kızıldeniz coğrafyalarına ve Senegal ile Somali’deki silahlı unsurlara İsrail karşıtı silah ve mühimmat desteğinde bulunmaktadır. Bu coğrafyayıxxx Gazze’ye ulaşmak için kullanılabileceği gibi Mısır ve diğer Şii yerleşim noktalarını çevrelemek için de ideal bir bölgedir. Hizbullah’a bağlı güçler bölgede askeri tatbikatlar ve istihbarat paylaşımları da yaparak nüfuz alanını güçlendirmektedir. Buradaki merkez üssü Kızıldeniz olarak gösterilebilir.

Arap Baharı başlangıcında özellikle IŞİD’in faaliyetleri ve askeri ve demografik alanda ortaya çıkan sonuçlar bölgedeki Şii politikaların ve nüfusun İran aleyhinde gelişeceği yönünde belirtiler göstermekteydi. Ancak ilerleyen süreçte İran Şii jeopolitiğini çok iyi kullanmış ve çok ciddi bir teritoryal ve denizel alan kazanmıştır. Bunlarla beraber tehdit dengesi içinde dengeleri lehine birçok projeksiyonda çevirmiştir. Kendisine karşı ABD başta olmak üzere Batı tarafından yapılan Nükleer silaha dayalı yaptırımlarının kaldırılmasını savunan pragmatik sınıfın Batı ile uzlaşma söylemleri bir anlaşma zemini yaratmıştır. Ancak söz konusu yaptırımların kaldırılmasından İran’ın askeri ve siyasi olarak daha fazla nüfuz alanı sağlayacağını öngören ABD öncülüğünde Batı, bu uzlaşma zemininden uzak durmuşsa da İran bu durumu da lehine çevirmesini bilmiştir.

Suriye’deki gelişmelerle İran’ın güvenliği bir bütün olarak görülmüş ve bu bütünlük daha güçlü ve akılcı politikaların atılmasını sağlamıştır. İran bölgede aleyhine gelişen süreçleri çok büyük bir yüzdeyle lehine çevirmeyi başarmış, Afrika’dan Suriye’nin Akdeniz’e açılan kapısına kadar ciddi bir Şii jeopolitik alan kazanmıştır.

4) DOĞU AKDENİZ'DEKİ KAYNAKLARIN ÜRDÜN VE BÖLGE JEOPOLİTİĞİNE ETKİLERİ

Uluslararası sistemde gelişen sanayi ve ticari faaliyetler zaman içerisinde enerjiye politik bir rol vermiştir. Birbirini dönüştürücü birer değişken haline gelen enerji-sanayi-politika-güvenlik kavramları devletler arasında yeni bir karşılıklı bağımlılık ve dolayısıyla iş birliği-çatışma zemini yaratmıştır. Enerji kaynaklarının değişen ve gelişen bu rolüne neoliberal ve realist sınıflar farklı değerlendirmelerde bulunmuşlardır.

Realist ekol enerji kaynaklarının yeni bir çatışma sahası yaratacağını savunur. Enerjiyi ithal eden ülkelerin olası bir kesinti halinde iç çatışma ve güvenlik sorunları yaşayacağını ifade eden realistler, enerjiye sahip devletlerin dış politikadaxxx önemli kazanımlar elde edeceğini belirtmektedirler. Burada yaşanacak olası çatışmaların doğal bir sonuç olacağını savunan görüş, buradaki çatışma yoğunluğunun şartlara ve devletlere göre değişiklik kaydedeceğini ifade etmektedirler.

Neoliberal kurumsalcı yaklaşım ise enerjiyi bir çatışma alanı değil, iş birliği alanı oluşturmaya yönelik bir parça olarak görmektedir. Neoliberaller çatışma ortamının piyasa ile ortadan kaldırılacağını ve enerji üreten ülkelerle diğer ülkelerin ticaret hacimlerinin artmasının karşılıklı iş birliği olanakları yaratacağını iddia etmektedir. Piyasada enerjinin politik bir enstrüman olarak kullanılmasının piyasa

düzenini bozacağını ve burada herkesin kaybedebileceği bir ortamın oluşmasının devletlerin çıkarlarına aykırı olması sebebiyle enerji teşvik edici ve birleştirici bir unsur olarak kabul etmektedir.

1973 yılında yaşanan Arap petrol krizi, enerjinin uluslararası güvenliği ne denli tehdit edici ve politik olarak kullanışlı bir argüman olduğunu gözler önüne sermiştir. Burada yapılan enerji güvenlikleştirilmesi ile devletler enerjiyi varoluşsal bir tehdit olarak görmeye başlamıştır. Enerji sahibi ülkeler olası menfaat kayıplarını veya güvenlik sorunlarını enerji kartlarını kullanarak aşmışlardır.

Enerji güvenliği kavramı bir tema olarak dönemsel ve konjonktürel sebep veya sonuçlara bağlı olarak farklı şekillerde tanımlanabilir. Örneğin 2006 yılı ve öncesine kadar çevre ve verimlilik konularına hiç değinilmezken 2010 sonrası kaynakların zararlı etkilerinin görülmesi ile beraber çevresel etmenlere de değinilmeye başlanmıştır. Kaynakların kıt olduğunun anlaşılması ve dünyada artan ekonomik faaliyetlerle beraber savaş ve çatışmalar enerjide verimlilik ve tasarruf kavramlarını merkeze doğru çekmiştir.

Arap Baharı süreci özellikle Libya, Suriye ve Yemen’de ortaya çıkan ayaklanmalar bölgede Ürdün başta olmak üzere bölgede gaz akışını ciddi şekilde etkilemiştir. Gaz arzındaki sorunlar krizleri derinleştirmiş ve bölge ülkelerinde çok ciddi ekonomik daralmalara sebep olmuştur.

Doğu Akdeniz coğrafyasında enerji kaynaklarının keşfedilmesi bölgeye dair çatışmasızlık ve hatta barışın tesisi umutlarını yeşertmiştir. Enerji rezervlerinin ülkeler arasında diplomatik bir ağ kuracağı ve bu diplomatik ilişkilerden iş birliği ve barışçıl faaliyetler çıkması bekleniyordu. Ancak söz konusu rezervlerin adil bir şekilde değil tarafsızca paylaşılmaya çalışılması ve bölgesel dinamikler bu imkân ve olasılıkları ortadan kaldırmıştır.

Ürdün’ün ithal enerji kaynaklarına bağımlı olması sebebiyle bölgedeki gelişmelerden etkilenmemesi söz konusu olamaz. Bu nedenle Mısır’da meydana gelen siyasi sorunlar Ürdün’e olan gaz akışında sorunlara sebep olmuş ve bu konjonktür Ürdün’ü İsrail’le iş birliği yapmaya mecbur bırakmıştır. Filistin konusunda sert bir şekilde taraf olan Ürdün, İsrail’le yapılan gaz anlaşmaları sonrasında Filistin politikasında taviz vermek durumunda kalmıştır.

Enerji kaynaklarına %90-92 oranında bağımlı olan Ürdün, bu kaynaklara sahip ülkelere yakın olmasından dolayı enerji kaynaklarını daha uygun fiyata alabilmektedir. Ham petrol ve petrol ürünlerinin %90’ına yakını hemen güneyinde yer alan Suudi Arabistan’dan temin eden Ürdün, kalan ihtiyaçlarını da tankerler vasıtasıyla Irak’tan temin etmektedir. Ürdün’ün her iki ülkeye de sınırdaş olması sebebiyle bölgede bir Trans Arabistan Petrol Boru Hattı kurulmasını mümkün kılmaktadır. Ayrıca Ürdün ihtiyaç duyduğu tüm doğalgaz ihtiyacını 2004-11 arasında Arap Doğalgaz Boru Hattı aracılığıyla Mısır’dan almıştır.

Bazı çevresel olaylar Ürdün'ü ekonomik olarak doğrudan ve kimi zamanda yıkıcı bir şekilde etkilemiştir. Örneğin; 6 Gün Savaşında TAPLINE Boru hatlarının zarar görmesi ve bununla beraber artan kitlesel göç hareketlerinin daha fazla enerji kullanımına sebep olması Ürdün ekonomisine yıkıcı zararlar vermiştir. 1975 tarihinde Lübnan da iç savaşın ortaya çıkması Suudi Arabistan ile Ürdün'ü karşı karşıya getirmiştir. Bu cepheleşme sonrası S. Arabistan boru hatlarını birer silah olarak kullanmış ve Ürdün ekonomisine enerji arzını keserek ciddi zararlar vermiştir.

Ortadoğu'da yer alan krizlerin neredeyse tam ortasında yer alan Ürdün, çevre ülkelerde meydana gelen olayların olumsuz etkilerine uzun yıllar boyunca maruz kalmıştır. Buna önlem olarak önce 2010 yılında geçmiş dönemlerde arz sıkıntısı dolayısı ile uğradığı zararı minimal düzeye indirmek için diplomasiyi kullanarak Irak ile yeni bir petrol anlaşması yapmış ve daha uygun bir fiyata indirmiştir.

Elektrik üretiminde kullanılan kaynak sayısı doğalgaz,xxx ağır yakıt ve dizel olmak üzere 3 iken bu sayıya güneş ve rüzgâr enerjisi de eklenerek 5'e yükseltilmiştir. Elektrik üreten özel şirketlerin sayısı 46 iken bu artırılmış ve 2016 yılında Türkiye, Filistin ve Lübnan gibi ülkeler xxxde bu şebekeye dahil edilmiştir.

2010-18 yılları arasında mevcut LNG tesisleri Mısır'ın İsrail'i düşman ülke olarak görmesi sebebiyle kriz bölgesi olarak görülse de devam eden süreçte değişen siyasal ilişkiler bu tesisleri Mısır-Ürdün-İsrail arasında bir ticari köprü görevi vermiştir. Bu tesisler maddi yükümlülükler ve risklerden dolayı iptal edilen Batı'nın EastMed Boru hattı projesinin de önemli bir ayağını oluşturmaktaydı.

Ürdün Yönetimi stratejik olarak görülen ve 14 günlük enerjiye sahip olan depolarının sayısını artırarak doldurmuş ve bu süreyi 60 güne yükseltmiştir. Ayrıca 3 ekstra petrol ürünü pazarlayan özel şirketlerle de anlaşarak enerji arzını güçlendirmiştir.

İsrail Akdeniz'de Leviathan ve Tamar olarak adlandırdığı sahalarda çok ciddi miktarda doğalgaz rezervleri keşfetmiştir. Ancak kendi kapasitesinin çok üzerinde olan bu doğalgaz kaynaklarını pazarlayarak paraya dönüştürecek, iş birliği yapabileceği ülke çevresinde neredeyse hiç yoktu. Amerikan Başkanlarında??? başlangıçta Obama ve daha sonra Donald Trump'ın devreye girmesi ile Ürdün ve İsrail arasındaki diplomatik ilişkiler ivme yakalamıştır. Bu ivme 2016 tarihinde yapılan doğalgaz anlaşması ile devam etmiştir. Anlaşmaya göre xxx 2020 itibariyle 15 yıl boyunca Ürdün enerji ihtiyacını İsrail'den karşılamaya başlamıştır.

Ürdün'de bu anlaşmaya itiraz eden ciddi bir muhalif kesimde söz konusudur. Bu muhalif kesimin ilk eleştirisi enerji çeşitliliği sağlayan politikaların sona erdirilmesidir. Buna anlaşmayı yapan iktidar cevap olarak enerjinin daha ucuza alındığına söylemektedir.

Bir diğerk eleştiri ise anlaşmada s3z konusu boru hatları çatışma içerisinde olan Filistin coğrafiyasından geçmektedir. Bu durumun enerji arzında sıkıntılara sebep olabileceğii ve daha 3nce yaşanan sıkıntıların yeniden yaşanacağı konusunda endişelere sebep olunmaktadır.

Bir başka eleştiri ise Ürdün’n Filistin politikasında zayıf duruma dşrecekii g3rşdr. Coğrafi, demografik ve tarihsel bağlar Ürdün ile Filistin arasında güçlü bir iş birliği doğurmuştur. Bu iş birliğine dayalı bağların enerji anlaşması dolayısı ile 3zellikle Arap lkeleri içerisinde gevşeyecekini ve dış politikadaxxx 3nemli dezavantajlar meydana getirecekii düşünceleri meydana getirmiştir.

Bu eleştirileri bir bakıma haklı çıkaran olaylar xxxda zamanla meydana gelmiştir. İsrail 2017 tarihinde Ürdün g3zetiminde olan ve Müslümanlarca kutsal kabul edilen Mescid-i Aksa Camii’nin girişine metal dedekt3rler ve güvenlik kameraları koymasıdır???. Daha sonra Amman’da var olan İsraili bir diplomatik misyon koruma üyesinin iki rdnly 3ldrmesidir???. Diplomatik dokunulmazlıktan faydalanan bu kişinin işlediği cinayetler Ürdün Kralı tarafından sert bir dille eleştirilmiş, siyasi bir kriz meydana getirmiştir. En sonunda da Trump Y3netiminin Kudüs’ İsrail’in başkenti olarak tanınması ikili ilişkilere büyük bir darbe vursa da bu ekonomik anlaşmalara daha 3nceki olaylarda olduğu gibi yansımamıştır.

Ürdün Devleti’nin strateji olarak neoliberal ekonomik düzene geçmesi esasen bir tercih değil gücüyle ilintili bir şekilde zorunluluk halini almıştır. Realist g enstrümanları zayıf olması ve geçmişte bu enstrümanları kullanmasından kaynaklı ekonomik sıkıntılar yaşaması dış politikadaxxx elini zayıflatmıştır.

Geleneksel dış politika davranışlarından farklı bir çizgiye y3nemesixxx beraberinde pek tabi ki i siyasette tepkilere sebep olacaktır. Burada farklılaşan dış politika esasen bir tercih değil, bir zorunluluktur. Enerji kaynaklarına sahip olunmaması ve Doğu Akdeniz’de bulunan doğal kaynaklar Mısır ve İsrail arasında Ürdün’ mecbur bırakmıştır???. Ancak Ürdün enerji ihtiyacından doğan bu zaafi jeopolitik konumunu dış politikadaxxx iyi kullanarak dengeleyebilme imkanına sahiptir. Burada enerjide var olan bağımlılık oranlarını biraz daha makul seviyelere çekerek bağımsız dış politika anlayışını geliştirmesinin yanı sıra enerji bağlamında merkezi bir s haline gelebilir.

Ürdün’n enerji bağımlılığıyla beraber İsrail’in de elindeki devasa doğalgaz kaynaklarını ihraç etme olanaklarının da kısıtlı olduğunu ifade etmek gerekir. B3lgedeki birçok Arap ülkesiyle düşmanca ilişkilere sahip olan İsrail, Ancak Ürdün ve Mısır dışında yalnızca tanker gemilerle 13 bin km uzaklıktaki ABD’ye ihracat yapabilmektedir. İsrail için Ürdün 3nemli bir ihraç xxxlkesidir ve Ürdün’n doğalgaza ihtiyacı olduğu kadar İsrail’in de doğalgazı satmak için pazara duyduğu ihtiyaç doğru orantılıdır.

5) TÜRKİYE VE KKTC’NİN FAALİYETLERİ

Türkiye’nin 2011 Eylül ayında attığı adımla ABD’de KKTC ile uluslararası hukuka uygun bir şekilde Kıta Sahaneliği Sınır Belirleme Anlaşması imzalandı. Bunu takriben ertesi gün KKTC Bakanlar Kurulunca 7 ruhsat sahası belirlenerek Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) ile anlaşma imzalanması bölgede Türkiye ve KKTC lehine bir yasal zemin oluşturmuştur. Bu süreç sonrası Türkiye çeşitli sismik araştırma ve sondaj gemileri satın almış ve bu gemileri 2018 sonrası Doğu Akdeniz’de sahaya göndermiştir. 30 Ekim 2018 tarihinde yayınladığı Navtex bildirimi ile 27 Nisan 2019’a kadar Fatih sondaj gemisi ve Korkut, Altan, Sancar ikmal gemileri ile sahada sismik araştırma faaliyetlerinde bulunacağını duyurmuştur.

2019 Ocak ayının ikinci haftasında arama ve tarama faaliyetleri sahasını genişleten Türkiye, navtex bildiriminde bulunduğu bölgelere Fatih Sondaj gemisinin yanına Barbaros Hayrettin Paşa, Oruç Reis, Yavuz sismik araştırma gemilerini de göndererek faaliyet alanını artırmıştır. Türkiye daha sonra 16 Eylül 2020 tarihinde ilan ettiği Navtex’le ise Meis Adasının güney ve güneydoğusunda 12 Ekim 2020 tarihine kadar araştırma faaliyetlerinde bulunacağını bildirmiştir. Yaşanan bu gelişme sonrası AB’yi devreye sokmaya çalışan Yunanistan, bölgede Türkiye’nin “yayılmacı” bir politika izlediğini iddia ederek, Meis Adası’na karasuları muamelesi yapmak??? suretiyle uluslararası hukukta örneği olmayan bir MEB çizmiştir.

Türkiye bölgede daha sonra tartışmalara sebep olan ve 26 Eylül – 8 Ekim 2021 tarihlerini kapsayan yeni bir navtex duyurusunda bulunmuştur. Bu Navtex'i tartışmalı yapan nokta ise Antalya Körfezi'nde yani Türk karasularını kapsaması ve Yunanistan'ın Sevilla Üniversitesi haritalarını fiili kabul yorumlarına sebep olmasıdır. Bu bildirim Türkiye'nin ilerde ilan etmesi muhtemel MEB bildiriminxxx de facto olarak kabul edilmesine sebep olabilir. Ancak doğru diplomasi ve Doğu Akdeniz'de güçlü bir askeri varlık bu sorunu çözecektir.

a) Dolmabahçe Mutabakatı

Dolmabahçe Mutabakatı ile Türkiye Libya ile MEB Anlaşması imzalayarak bölgedeki haklarını yasal güvence altına almıştır. Türkiye bu anlaşma ile hem olası Yunan ve Rum Kesimi yayılmacılığının önüne set çekmiş hem kendisi dışında bölgede bir oluşumun ortaya çıkmasını önlemiş hem de Libya'nın 40bin km2 deniz alanını koruyarak güçlü siyasi ilişkiler kurmuştur.

Mısır Türkiye'nin yaptığı MEB Anlaşmasına rağmen uluslararası hukuku çiğneyerek 2 Kıbrıs adası büyüklüğünde deniz alanını kaybetme pahasına Yunanlılar ile MEB Anlaşması yapmıştır. Mısır bu MEB Anlaşmasını imzalamış olmasına rağmen Meis Adası'nı tanımamış ve Türkiye ile bir uzlaşma zemini bırakmıştır.

İsrail ise GKRY ile MEB Anlaşması yaparak Afrodit olarak adlandırılan enerji kaynaklarının aidiyetinin tartışmalı hale gelmesine sebep olmuş ve önemli bir doğalgaz yatağı kaybetmiştir. Halbuki MEB Anlaşmasını Türkiye ile yapmış olsaydı bu alan İsrail MEB sınırları içerisinde kalacak ve İsrail önemli bir hidrokarbon yatağına doğrudan sahip olacaktı. Ayrıca GKRY ve Yunanistan üzerinden Avrupa'ya iletilmesi düşünülen ancak xxx iptal edilen EastMed Boru Hattı projesi Türkiye üzerinden geçirilirse, İsrail hem çok daha ucuz ve güvenli hem de daha geniş alanlara enerji ihracıxxx yapma potansiyelinexxx sahipxxx olacaktır.

Türkiye'nin Libya ile yaptığı mutabakat Doğu Akdeniz'deki enerji haklarında hayati bir rol oynamakla beraber burada atılan ikame adımlar Türkiye'yi müteahhitlik, bankacılık alanları başta olmak üzere ticari faaliyetlerde tecrübe sahibi yapacak ve yeni sahalarda (Suriye, Lübnan gibi) geniş alanlarda faaliyetler sürdürmesini orta ve uzun vadede sağlayacaktır.

Türkiye'nin iktisadi güvenlik ve cari dengelerinde enerjinin payı oldukça yüksektir. 2000 yılında 73 milyon varil enerji harcaması yapılırken büyüyen ekonomi ve gelişen sanayii ile beraber bu harcama 154 milyon varil petrole eşdeğer hale gelmiştir. Türkiye enerji üreten bir ülke olmadığı için buradaki açığını ithalatla kapatmaya çalışmaktadır. Bu durum cari dengedexxx sorunlara yol açmakta ve Türkiye'yi en kısa sürede bu enerji sorununa çözüm bulmaya itmektedir. Burada alternatif olarak yenilenebilir enerji kaynakları, uzun vadede önemli olsa da kısa ve orta vadede hidrokarbon kaynakları

önemli bir yer tutar. Karadeniz’de Sakarya Havzasında keşfedilen 550 milyar m3 doğalgaz çıkarılmaya ve kullanılmaya başlandığı taktirde Türkiye’nin 8-10 yıllık ihtiyacını karşılayabilecek kapasitededir. Eğer Türkiye Doğu Akdeniz’de yeni keşifler yapmayı başarsa buradaki ihtiyaçlarını daha uzun vadede çözmekle beraber, ihracatçı konuma dahi yükselebilir.

Türkiye’nin genişleyenxxx sanayi ve GSYİH rakamları ve büyüyen ekonomisinxxx paralel olarak pazardaki enerji ihtiyacı ve dolayısıyla ithalatında da önemli bir artış söz konusu olmuştur. 2000 yılında 0,79 olan dünyadaki enerji harcaması 2018 yılının sonunda 1.11’e yükselmiştir. Bu durum cari açığın yükselmesine ve dolayısıyla enerji arzını gerçekleştirdiğimiz ülkelerle olan diplomatik ilişkilerimize yansımaktadır.

b) LİBYA – TÜRKİYE MEB Anlaşmasının Hukuki Anlamı

Yunanistan’ın hukuka ve sözleşmelere aykırı eylemleri Türkiye’yi harekete geçirmiş, Ankara’nın hukuk içerisinde kalmak suretiyle haklarını koruyucu kararlar almasına sebep olmuştur. Türkiye, jeopolitik konumunu olumsuz etkileyecek olası enerji nakil hatlarının kurulması ve haklarını ihlal eden xxxMEB anlaşmalarının imzalanmasını önlemek amacıyla Libya ile MEB Anlaşması yapmış ve bunu BM’ye bildirmiştir. Bu anlaşma ile Rum Yönetiminin ve Yunanlıların Mısır, İsrail ve Lübnan ile yürüttüğü MEB anlaşmalarını sekteye uğratan Türkiye, kendisinden bağımsız bir oldu bittilere izin vermeyeceğini açıkça ortaya koymuştur.

Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanlarını sınırlandırma esaslarını uygulamak için bazı özel durumlar vardır. BM Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) devletlerin bu özel durumlara yönelik hakkaniyet ve adil paylaşma uygun kurallar bütünü ortaya koymuştur. Yunanistan, BMDHS’nin; “hakkaniyet, hakça çözüm, coğrafyanın üstünlüğü, oransallık ve kapatmama” ilkelerine aykırı eylemlerde bulunmakta ve MEB ilanı ile Türkiye’nin ve KKTC’nin bölgedeki haklarını ihlal etmektedir.

MEB’lerin hukuki biçimi 1982 BMDHS’de belirlenmiş ve 200 deniz mili MEB ilanında sınır olarak ilan edilmiştir. Akdeniz’de karşılıklı kıyılar 400 deniz milinden daha kısa olduğu için burada özel durum vardır ve ilk olarak kıyıdaş ülkelerin MEB Anlaşması yapma hakkı vardır. Ancak Yunanistan kıyıdaş olmayan Girit’ten başlayarak Meis’e kadar olan adaları vasıtasıyla bölgede BMDHS’ye aykırı olarak hareket etmekte, kıyıdaş ülkelerin haklarını gasp etmektedir.¹²³

¹²³ Murad Duzcu, (2021), “Türkiye’nin Değişen Jeostratejik Vizyonu ve Doğu Akdeniz Politikası”, Duzcu, M., Aydın, A., (Ed.), Doğu Akdeniz’de Yeni Güç Mücadelesi; Enerji, Güvenlik ve Diplomasi, Çizgi Kitabevi, s.55-69.

GKRY'nin yaptığı anlaşmalarda hukuka aykırıdır. Zira Rumlar adada var olan diğer devlet olan KKTC'nin haklarını göz ardı etmesi Viyana Anlaşmalar Hukukuxxx Sözleşmesi'nexxx aykırıdır ve bu ihlal egemen bir devlet olan KKTC'nin bölgede yok sayılmasına sebep vermektedir. Aynı zamanda bir ada devleti olan GKRY bir anakara ülkesi gibi hareket etmektedirXXX Kıbrıs Cumhuriyeti, 1960 Londra Sözleşmesi'yle Türkler ve Rumlar arasında kurulduğu halde bu cumhuriyet tek taraflı yıkılmıştır. Yerine yenisi yapılmadığından garantör ülke Türkiye'nin ve KKTC'nin tanımadığı GKRY'nin tek başına attığı imzalar geçersizdir???. BMDHS'ye göre “kara denize hakimdir ve bu hakimiyetini denizle buluştuğu kıyıları vasıtasıyla kurar” ilkelerine aykırı hareket etmektedir. Bu temel ilke özellikle Gine/Gine Bissau – Malta/Libya Davalarında vurgulanmıştır. Kaynak???

Binaenaleyh Türkiye Doğu Akdeniz'de atacağı adımlarla enerji arz güvenliğini sağlayarak cari açığını kapatabilir. Bununla beraber enerji geçiş güzergahı olarak çok değerli bir alanda olan jeopolitik konumunu jeostratejik alana taşıyabilir.??? Enerji kaynaklarına ulaşım yönünde şekillenen iş birliği ve rekabet sahasında Türkiye, kozmopolit bir siyaset izleyerek küresel sistemde büyük bir enerji politik aktöre dönüşebilir. Bu politikanın devamında sancılı bir süreç yaşanması kaçınılmazdır. Ancak nihayete erdiği taktirde Avrasya bölgesinde doğu batı yönünde ve hatta kuzey güney yönlerinde merkez ülke unvanı kazanmamızı sağlayacaktır.

c) LİBYA – TÜRKİYE Mutabakat Muhtırasının Stratejik Boyutu

Türkiye'nin Libya ile yaptığı MEB Anlaşması;

- Yunanistan'ın adalar üzerinden iddia ettiği uluslararası hukuka aykırı MEB ilanları önemini kaybetmiştir,
- Girit ve Meis başta olmak üzere adalara anakara muamelesi yapmak suretiyle deniz alanlarında yayılmacı politika izlemeye çalışan Yunanistan'ın planlarına uluslararası hukuk nezdinde önemli bir cevap verilmiştir,
- Türkiye'nin MEB sınırlarının Antalya – Mersin Körfezi hattında olduğu tezi çürütülmüştür,
- Yunanistan'ın Mısır ve İsrail ile yaptığı 562 mili bulan uluslararası hukuka aykırı MEB ilanlarının önüne geçilmiştir.

Türkiye, Libya ile yaptığı MEB Anlaşması sonrası Yunanistan bu anlaşmanın uluslararası hukuka aykırı olduğunu iddia ederek xxx o dönemde Libya tarafını temsil eden El-Serrac hükümetinin Libya adına karar verme hakkının olmadığını iddia etmiştir. Halbuki El Serrac Hükümeti BM tarafından Libya'nın resmi hükümeti olarak tanınan meşru bir iktidardır. Türkiye, El Serrac Hükümeti ve Libya'ya olası bir saldırı sonucu hükümetin düşmesini önlemek adına Libya ile 27 Kasım 2019 tarihinde “Güvenlik ve Askeri İş birliği Mutabakat Muhtırası” imzaladı. Çünkü Serrac hükümetinin

korunmasıyla Libya ile yapılan MEB Anlaşması paralellik taşıyordu. Kendisini halife ilan eden General Hafter iktidara geldiği zaman Türkiye ile yapılan anlaşmaları iptal edeceğini beyan etmişti.

Türkiye ile El Serrac Hükümeti arasında yapılan mutabakat sonrası TBMM’de görüşülen Libya Tezkeresi de geçmiştir. Bu tezkerenin geçmesi Rusların ve Hafter güçlerinin tepkisini çekmiştir. Libya Ulusal Ordusunu yöneten General Hafter,xxx El Serrac hükümetini vatana ihanetle suçlamış, sosyal medyadan propaganda yaparak Libya halkını Türk Askerine karşı kışkırtmaya çalışmıştır. Ancak bu çağrılar büyük oranda sonuçsuz kalmıştır. Türkiye yaptığı açıklamalarda Silahlı Kuvvetlerin Libya’da bulunmasını uluslararası ve hükümetler arası anlaşmalara uygun olduğunu defaatle vurgulamış ve bunun dışındaki açıklama, itham ve egemenlik ihlali gibi iddiaları kesin bir dille yalanlamıştır.

Buna dair 7 Ocak 2020 tarihinde Türk Dışışleri Bakanlığının yaptığı açıklamada saldırgan tutum sergileyen tarafın Hafter güçleri olduğu yaptığı eylemlerle açıklanmış, Türk Devleti’nin attığı hamlelerle siyasi kanalların açık kaldığı ortaya konulmuş ancak tüm bu olanlara rağmen Türk karşıtı davranışların uluslararası zemine oturtulmaya çalışıldığı ifade edilmiştir. Bu tutumun çatışmayı artıracığı, Libya’da siyasi birliğin sağlanmasını engelleyeceği ve gerilimin, belirsizliğin derinleşeceği ifade edilmiştir. Bu durum hem Ortadoğu-K. Afrika’da hem de güney Avrupa da ki güvenlik sorunlarını artıracığı belirtilmiştir.

8 Ocak 2020 tarihinde ise Rusya ile Türkiye başta Libya Krizi olmak üzere Türk Akımı, Akkuyu Nükleer tesisleri, Suriye vs bölgesel meseleler üzerinde görüşmüştür. Burada Libya Krizi ile ilgili ortak bir bildiri yayınlanmıştır. Bu bildiride;

“Başta Trablus çevresinde artan çatışmalar olmak üzere, uzun süredir savaştan zzzmuztarip olan Libya’daki gelişmeleri büyük bir endişeyle izliyoruz. Libya’da kötüleşen durum büyük bir mücavir bölgenin, tüm Akdeniz bölgesinin ve Afrika kıtasının güvenliğini ve istikrarını sarsmakta, düzensiz göçü, silahların daha fazla yayılmasını, terörizmi ve xxx kaçakçılık dahil diğer suç faaliyetlerini tetiklemektedir. Libya’nın egemenliğine, bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne ve ulusal birliğine olan güçlü bağlılığımızı yineliyoruz. Ülkede kalıcı barış ve istikrar, ancak Libyalılar arasında samimi ve kapsayıcı diyaloga dayanan, Libyalıların öncülüğünde ve Libyalıların sahiplendiği bir siyasi süreçle sağlanabilir. Suriye’de??? süregelen çatışmalara askeri bir çözüm aramak sadece daha fazla acılara sebep olmakta ve Libyalılar??? arasındaki bölünmüşlüğü daha da derinleştirmektedir. 2015 tarihli Libya Siyasi Anlaşmasına, 2259 sayılı BMGK Kararına ve diğer ilgili BMGK Kararlarına dayanarak, Libyalılar arasında BM himayesinde kapsamlı bir siyasi süreci başlatmak için en önemli önceliği, ateşkesin derhal sağlanması teşkil etmektedir. BM kolaylaştırıcılığında yürütülen siyasi süreci canlandırmak için elverişli bir ortam yaratmayı amaçlayan Berlin Süreci’ne desteğimizi teyit eder ve sürecin ancak Libyalıların ve komşu ülkelerin katılımı ve bağlılığıyla somut sonuçlar verebileceğini

hatırlatırız. Mevcut kritik şartlar altında ve ilgili BMGK Kararlarının ortaya koyduğu amaçlar ışığında inisiyatif almaya karar verdik. Bu çerçevede, arabulucular olarak Libya'daki tüm taraflara çatışmaları 12 Ocak 2020 günü saat 00.00 itibariyle durdurmak, sahada istikrarın sağlanması ve Trablus ile diğer şehirlerde günlük hayatın normalleştirilmesi için gereken önlemlerle desteklenen sürdürülebilir bir ateşkes ilan etmek, Libya Halkının acılarına son vermek ve ülkeye barış ve refahı yeniden getirmek için derhal bir müzakere masasının etrafında bir araya gelme çağrısında bulunuyoruz. Libyalıların, istisnasız bütün vatandaşlarının çıkarlarını hesaba katan ulusal çapta bir diyalog çerçevesinde, vatanlarının geleceğine bağımsız bir şekilde karar verebileceklerine dair inancımız tamdır.”¹²⁴

Türkiye ve Rusya'nın burada attığı hamlelere muadil olarak Yunanistan xxxda, Başbakan Miçotakis ABD'ye ziyaret gerçekleştirmiş ve Mısır'la yapılacak olan MEB Anlaşmasına desteğini sağlayarak bölge de GKRY ile beraber kendi lehine dengeleri değiştirici bir adım atmak istemiştir. GKRY'yi de sürece dahil etmeye çalışan Yunanistan, uyuşmazlıkların çözümü adına Uluslararası Adalet Divanı'na başvurmaya hazırlandığını söylemiştir. Ancak bilindiği üzere BMDHS'nin 59. Maddesine göre sahildar devlet ile ada ülkesinin menfaatlerinin çatışması halinde uyuşmazlığın çözümünde hakkaniyet prensibi ve diğer ayrıntılar göz önünde bulundurulması hedeflenmektedir. Bu noktada NATO'da 70.Yıl Londra Zirvesi'nde Genel Sekreter Stoltenberg, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki sondaj faaliyetleri ile ilgili sorulan soruya “NATO'nun görevi uluslararası meselelerde tavır almak değildir” yanıtıyla Atina'nın bu hamlelerini boşa çıkarmıştır.

d) Bölgede Yapılan Hidrokarbon Faaliyetlerine Karşı Türkiye ve KKTC'nin Temel İtirazları

Türkiye ve KKTC, Yunanistan ve Rum Kesimi'nin Doğu Akdeniz'deki faaliyetlerine temelde iki başlıkta itiraz etmektedir:xxx

Birincisi, Yunanistan Doğu Akdeniz'de çizdiği MEB alanlarını çevre ülkelerin hak ve menfaatlerini de göz önünde bulundurarak, hakkaniyet ölçüsü çerçevesinde belirlemelidir.

İkinci olarak, Rum Kesimi'nin ilan ettiği sözde MEB alanındaki 1,4,5,6,7 nolu alanlar Türkiye'nin kıta sahanlığı içerisindedir. Burada Rum Kesimi anakara statüsünde gibi hareket ederek Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine aykırı davranmakta ve başta Türkiye ile KKTC olmak üzere birçok devletin deniz alanlarını ihlal etmektedir.

Türkiye bu ihlalleri protesto ederek Rum Kesimi ve Yunanistan'ın yaptığı MEB anlaşmalarını tanımadığını resmi olarak BM'ye bildirmiştir. KKTC olmadan bir çözümün olamayacağını ve bölgede

¹²⁴ Sina Kısacık, (2020), “Doğu Akdeniz Enerji Jeopolitiği Çerçevesinde Türkiye-Libya Mutabakatı ve EastMed Antlaşmasını Anlamlandırmak” Uluslararası Politika Akademisi, <http://politikaakademisi.org/2020/01/09/dogu-akdeniz-enerji-jeopolitigi-cercevesinde-turkiye-libya-mutabakati-ve-eastmed-antlasmasini-anlamlandirmak/> (Erişim Tarihi: 12 Kasım 2022)

tespit edilen hidrokarbon kaynaklarında KKTC'nin de haklarının olduğu belirtilmiştir. Ayrıca GKRY'nin 2003'ten itibaren yaptığı deniz alanlarını sınırlandırma anlaşmalarının hukuksuz olduğu dile getirilmiş ve bölgede KKTC'nin haklarının garantör devlet olarak sonuna kadar savunulacağı ortaya konulmuştur.¹²⁵

Türkiye'nin hukuki zemine dayanan bu girişimleri maalesef siyasal alanda beklenen etkiyi gösterememiştir. Her ne kadar atılan adımların tanınmayacağı ve hak ve menfaatlerin korunacağı dile getirilse de Rum Kesimi; Noble Energy, Exxon Mobile, ENI, Total, Kogas firmalarına ruhsat vermiştir.

e) Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarının KKTC İçin Stratejik ve Hukuki Önemi

Kıbrıs Adası 1571 tarihinde Osmanlı Devleti tarafından Akdeniz ve Kuzey Afrika ticaret havzasının güvenliğini ve kontrolünü sağlamak amacıyla fethedilmiştir. 1878'de Rus Harbi sırasında İngilizlere kaybedilen??? 1878 Berlin Kongresi ile kullanımı İngilizlere bırakılan bu topraklar özellikle Birinci Dünya Savaşı ile beraber Adadaki Türklerin güvenliği ve hakları ciddi tehditlerle karşı karşıya kalmıştır. Lozan Anlaşmasında adadaki İngiliz Hakimiyeti Yunan ve Türk tarafları tarafından kabul edilmiş olsa da Türk tarafı ada üzerinde olası bir hukuki değişiklik durumunda söz hakkının doğacağını anlaşma maddeleri arasına koymuştur.

Lozan sonrası Adada yaşayan Türkler,xxx Türkiye'ye göç etmeye teşvik edilirken Rumlar İngilizlerden egemenlik talep etmeye başlamışlardır. Bu talep 1931 tarihinde isyana dönüşürken, Türkler bu kalkışmadan en fazla olumsuz manadaxxx etkilenen millet olmuştur. Rumlar esasen adanın Enosis planı çerçevesinde Yunanistan ile birleşmesini ve buna bağlı olarak tek taraflı tam egemenlik talep etmekteydi. Mısır'dan takviye getiren İngilizler bu isyanı bastırmış ve adadaki meclisi feshederek koloni idaresine bağlamıştır. Bu durum adadaki Rum yönetiminin yetki ve haklarını son derece sınırlandırmıştır. Bu sürecin ardından İngiliz siyaset bilimci Lindsay; Enosis hayallerinin sona ermediğini ve bu düşlerin “yeraltına” indiğini ifade etmiştir.¹²⁶

İngiltere'nin bu süreçte adadaki egemenliğini paylaşmamasının temelinde enerji kaynaklarının önemi ve Kıbrıs Adasının Ortadoğu'ya açılan stratejik konumu büyük oranda etkili olmuştur. Ancak Rumlar özellikle 1950'li yıllardan itibaren adada terör faaliyetleri ve silahlı saldırılarla gündeme gelmeye başlamıştır. Bu süreçte Enosis hayallerinden vazgeçmediği görülen Rumların insanlık ve hukuk dışı bu eylemlerinden en fazla Türkler etkilenmiştir. Bu süreçle beraber Türkiye xxxde bölgedeki

¹²⁵ Cihat Yayıncı (2020), “Türkiye Libya'nın Denizden Komşusudur”, Avrasya Stratejik Araştırmaları Merkezi Yayınları.

¹²⁶ James Ker Lindsey, (2009) “A History Of Cyprus Peace Proposals”, Reunifying Cyprus The Annan Plan And Beyond, ed. Andrekos Varnava, Hubert Fausmann, International Library Of Political Studies, s.11-24.

yurttaşlarının güvenliğini ve xxx haklarını korumak amacıyla “Taksim Tezi” adı verilen iki devletli çözüm önerisini gündeme getirmiştir. İstanbul ve Ankara’da geniş halk kitlelerinin katılımıyla Rum saldırıları yüksek sesle kınanmış ve Taksim Tezi güçlü bir şekilde ifade edilmeye başlanmıştır. TBMM’de yapılan gizli oturumla onaylanan bu tez ile Enosis düşüncesinin adanın tamamında uygulanmasının önüne geçilmiş, federatif yapı tasarımları konuşulmaya başlanmıştır.

2 devletli çözümü reddeden Yunanistan ve Rumlar, bölgede artan şekilde Türkler üzerinde silahlı eylemlerini yoğunlaştırırken, diğer taraftan uluslararası mecralarda kendi tezlerini kabul ettirmeye çalışmaktaydılar. Türkiye’de EOKA’nın artan silahlı saldırıları sonrası savunma eğilimine geçmiş ve Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)’ni kurmuştur.

Ada ile ilgili yasal konumu self determinasyon ilkesini işleterek lehine döndürmeye çalışan Rumların bu planı İngilizlerin müdahalesi ile işlememiştir. Bu olay sonrası adadaki Türklerin ne kadar önemli olduğunu kavrayan İngilizler, Türklerin örgütlenmesine sessiz kalmaya başlamıştır. Bunun sonrası örgütlenme faaliyetlerine hız veren Türkiye, Kıbrıs Türklüğünü koruyarak Enosis planını önleyici tedbirler geliştirmeye başlamıştır.

1959-60 sözleşmeleri ile Türkiye, Yunanistan ve İngiltere’nin garantörlüğünde, Türk ve Rum toplumlarının egemen eşitliğinde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti’ni bir paragraf ile özetleyelim.

En nihayetinde Yunanlıların xxx adadaki Türkleri yok etmeyi hedefleyen xxx Akritas Planı ile Türkiye’yi basit azınlık durumuna getirme çabaları sonuçsuz kalmış, Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi kurulmuştur. 1974 yılında düzenlenen Barış Harekâtı ile bölgede Türklerin güvenliğini kesin bir şekilde sağlayan Türkiye, BM’ye bildirimde bulunulmasına rağmen tanınmasa da haklarını fiilen koruyacağı, yasal garantörü olduğu bağımsız Kıbrıs Türk Federe Devleti’ni kurmuştur. Rumların ve EOKA adı verilen terör uzantılarının ENOSİS ???BuKelimeBirBüyükBirKüçük??? planlarını nihai olarak yıkıldığı bu harekât ile hem Kıbrıs Türklüğünün güvenliği sağlanmış hem iki devletli çözüm ortamı sağlanmış hem de Türkiye Doğu Akdeniz’de önemli bir egemenlik alanı tesis etmiştir.

Rumların 1983 tarihinde attıkları bir adımla Kıbrıs Türk Federe Devleti’ni tanımadıklarını beyan etmesi ve tüm adada egemenlik ilan ederek Türklerin haklarının olmadığını ilan etmesi krize sebep olmuştur. Bu adım sonrası self-determinasyon hakkını kullanan Türkler Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)’yi kurarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu ilanla adadaki Türkler fiili duruma hukukilik kazandırmaya çalışsa da BM bu adımı tanımadığını ilan etmiştir. Uluslararası arenada Türkiye dışında tanınmasa da KKTC Devleti adanın kuzeyinde egemen güç olarak varlığını tesis etmiştir.

Federe Devlet’ten bağımsız Cumhuriyet’e, Rauf Denktaş’ın önemli katkılarının olduğu bu süreç sonrasında en önemli eşik 2004 tarihinde Annan Planı’nın reddedilmesi ile aşılmıştır. Türkiye’nin AB

üyeliğini elde etmek için Kuzey’de yer alan toprakların önemli bir bölümünden vazgeçtiği ve Rumların lehine olması muhtemel bir tek Kıbrıs’ı kabul ettiği BM’ce desteklenen bu plan, Türk tarafının kabulüne rağmen (%76 evet) Rum tarafının ret oyu (%65) vermesiyle kabul edilmemiştir.

AB politikalarına göre??? Türkiye’nin adadaki askeri varlığının sona erdirilmesinden, Türklerin teritoryal alanının daralmasına kadar birçok olgu barındırmaktaydı. Doğu Akdeniz’deki haklarını xxx savunulamaz noktaya getirebilecek bu anlaşmanın referandumda hem de Rum tarafından geçirilmemesi, Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin haklarını savunmasını doğrudan etkilemiştir.

f) KKTC’nin Dış Politika Bağlamında Hamleleri, İlişkileri ve Enerjinin Buradaki Önemi

1979 yılında dönemin Güney Kıbrıs Rum Lideri Kiprianu Mısır ile petrol arama anlaşması yapmış, Rauf Denктаş bu anlaşmayı savaş sebebi olarak gördüklerini açıklamıştır.¹²⁷ Ardından Türkiye bu anlaşmaya sert çıkmış ve BM’nin devreye girmesi ile anlaşma iptal edilmiştir. 2003 yılında yapılan araştırmalar sonucu KKTC başbakan yardımcısı Serdar Denктаş açıklamasıyla bölgede önemli miktarda petrol kaynaklarının olduğu ortaya çıkmıştır. Günümüzde rezerv haline gelen bu kaynaklarla bölge, petro-politik merkezlerden biri olma yolunda ilerlemektedir.

Bölgede önemli enerji kaynaklarının olduğunu öğrenen GKRY, buna mukabil olarak 2004 Nisan ayında 24 mil bitişik bölge ve 200 mil münhasır ekonomik bölge ilanı yapmıştır. Bu politikasını uluslararası hukuken güçlendirmek amacıyla da 2003 yılında Mısır ile yaptığı MEB Anlaşmasını AB üyeliğinin getirdiği avantajı kullanarak diğer ülkelerle de imzalamaya başlamıştır. 2007 yılında Lübnan, 2010’da ise İsrail ile MEB ilan eden Rum Yönetimi bölgede KKTC’nin haklarını ihlal etmektedir.

GKRY ayrıca bölgede xxx parselleştirme faaliyetleri yaparak tek taraflı adımlar atmaktadır. Parselleştirilen sahalarda uluslararası enerji şirketleri ile anlaşmalar imzalamak suretiyle enerji arama ve çıkarma faaliyetlerinde bulunulması bölgesel güvenliği riske atmakta ve barışı tesis etme çabalarına ket vurmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti her fırsatta bu faaliyetleri protesto ederek tanımadığını deklare etmiştir.¹²⁸

Rum Yönetiminin bu adımlarına müteakip Türk Devleti xxxde KKTC ile Kıta Sahanelığı Sınırlandırma Anlaşması imzalayarak bölgede var olan Türklerin haklarının savunulacağı ortaya

¹²⁷ Serdar Örnek, Baransel Mızrak. (2016), “Bir Güvenlik Sorunu Olarak Kıbrıs’ın Enerji Kaynakları ve Uluslararası Aktörlerin Politikaları”, Bilge Strateji, Cilt 8, Sayı 15, s.13-32.

¹²⁸ No: 288, 21 Aralık 2010, İsrail ile GKRY Arasında İmzalanan MEB Anlaşması Hk. / T.C. Dışışleri Bakanlığı (mfa.gov.tr)

konulmuştur.¹²⁹ Bu anlaşma ile açık bir tepki ortaya konulmuş ve bu tepkiyi güçlendirecek şekilde bölgede KKTC ile Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) arasındaxxx yapılan enerji kaynaklarını arama-tarama anlaşmaları yapılmıştır.¹³⁰

KKTC dünyada sadece Türkiye tarafından tanınan ve küresel siyasete Türkiye'nin desteği ile dahil olan bir devlettir. Bölgesinde tespit edilen hidrokarbon kaynaklarıyla jeopolitik değeri zirveye ulaşan KKTC???, buradaki enerji kaynaklarını hem enerji ihtiyacını gidermek hem iktisadi fırsata dönüştürmek hem de uluslararası ilişkilerde tanınırlığını artırmak istemektedir. Rumların Ada'yı "Türksüzleştirme" ve ENOSİS çabalarına karşı verdiği mücadelede de buradaki enerji kaynakları doğru bir strateji ile kullanılabilir.

İngiltere'de II. Dünya Savaşı sonrasında Kıbrıs Adası'nda Ağrotur ve Dikelya olmak üzere iki tane üs kurmuştur.¹³¹ Bu üslerin Akdeniz ticaretinin geçiş alanında olması İngiltere'nin Deniz Hakimiyet Teorisini merkeze alan politikasının bir sonucudur. Buradaki üslerin bulunmasının görünür sebebi ise Rum Yönetimini, Türk Askeri'ne karşı koruma şeklinde ifade edilmektedir. EOKA gruplarının Türk Askerini göndererek sahayı silahsızlandırmak istemeleri, İngiltere'nin bölgedeki varlığını tartışmalı hale getirecek ve üslerinin kapatılması gündeme gelecektir. Bundan dolayı Türklerin bölgedeki askeri ve ulus olarak varlığı İngiltere'nin çıkarlarıyla paraleldir. Bu paralellik Kıbrıs Türklerinin elini siyasi manadaxxx güçlendiren bir olgudur.

Kıbrıs Türklerinin aleyhine gelişen bir husus GKRY'nin AB üyesi olmuş olmasıdır. ???132 AB üyesi devletler ve organları tarafından Ada'nın tek yönetim organı muamelesi gören Rum Yönetimi, AB üyeliğiyle siyasi anlamda KKTC'ye karşı önemli bir hamle yapmıştır. AB üyeliği ile beraber müttefiklik ilişkisi kurduğu ülkelerle iş birliği mekanizmaları kurarak enerji, politik ve ekonomik müktesebatına lehine olacak şekilde bir genişlik getirmiştir. Rum Yönetimi, sadece KKTC'ye karşı değil Türkiye'nin AB üyelik sürecine de sahip olduğu veto hakkını da kullanarak etki alanını genişletmişlerdir.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi 2015 tarihinde Andreas Papandreu hava üssünü Ruslara açarak serbest kullanım hakkı tanımıştır. Aynı tarihlerde Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ve AB ile gerilen ilişkiler döneminde

¹²⁹ Resmi Açıklama, (2011, 21 Eylül), "21 Eylül 2011 Türkiye – KKTC Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması", Dış İşleri Bakanlığı, No: 216, https://www.mfa.gov.tr/no_216_-21-eylul-2011-turkiye_-kktc-kita-sahanligi-sinirlandirma-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa

¹³⁰ Züleyha Karaman, (2011, 2 Kasım), "Açık ve şeffaf bir anlaşma", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/acik-ve-seffaf-bir-anlasma/404158>

¹³¹ Hakan Dumlu, (2022), "Kıbrıs'taki İngiliz Üslerinin Jeopolitik ve Jeostratejik Açıdan Önemi". Journal of Anglo-Turkish Relations, s. 126-156.

böyle bir anlaşma olması müttefiklik anlayışına ters bir iş birliği olarak tanımlanmıştır. Sürecin krize girmesinin önüne geçmek adına İngiltere'nin Güney Kıbrıs'ta yer alan Yüksek Komiserliğinin yaptığı açıklamaya göre Rum Yönetiminin AB ile ortak bir dış politika izlemeye devam ettiği ifade edilmiştir. Rusya ile yapılan anlaşmanın sadece “acil durumlar ve insani müdahaleler” için geçerli olduğu ifade edilmiştir. Güney Kıbrıs ile Rusya arasındaki ilişkiler sadece bununla sınırlı değildir. Rusya, Güney Kıbrıs'ta yedek parça ve silah bakım hizmetleri de yürütmektedir.

KKTC bu iş birliği faaliyetlerinden Güney Kıbrıs'ı “güvenilmez müttefik” olarak propaganda yaparak bölgedeki haklarını koruyabilme ve siyasi müktesebatını genişletebilme imkân ve kabiliyetlerine sahiptir.

Fiili anlamda kazanım olarak görülebilecek olgulardan bir tanesi de Annan Planının öncesi ve sonrasındır. Bu süreç öncesinde birleşme karşıtı olarak görülen ve çeşitli ekonomik ambargolara uğrayan Kıbrıs Türkleri, Annan Planı sonrası başta Rum Lideri Papadopoulos'un ikili siyaseti ve sonrasında da iktidara gelen diğer Rum Lider Glafkos Klerides'in tutumu Denktaş'ın tezlerinin haklılığını ortaya koymuştur.

Esasen başlangıçta Rum Yönetiminin çıkarlarına uygun olduğu açıkça görülen Annan Planı, Türkiye Cumhuriyeti'nin himaye ve korumasından tamamen kurtulmak ve dünyaya tek başına entegre olmak isteyen görüşün ağır propagandası ile kabul edilmişti. Türkiye'nin de bu sürece destek vermesi ve Denktaş'ın tezlerini değerlendirmeye almaması tarihi bir yanılgıya sebep olacaktı. Yapılan referandumda KKTC tarafında %75 oy oranı gibi açık bir farkla Annan Planı onaylanmıştı. Ancak Rum Yönetiminde yapılan referandumdan karşı bir karar çıkmıştır. Rum Yönetiminde böyle bir kararın çıkması hem Kıbrıs Türklerinin haklarının sabotaja uğramasını önlemiş hem Kıbrıs Türklüğünün aleyhine de olsa çözüm konusunda istekli olduğunu göstermiş hem de Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de var olan haklarının korunmasını ve daha güçlü bir şekilde savunulmasını sağlamıştır.

Annan Planı öncesi KKTC'nin 1983??? Kasım ayında kurulmasıyla başlayan diplomatik yaptırımlar zamanla ekonomik etkilere ulaşmıştır. Burada Papadopoulos ve Klerides'in ikincil??? tutumları Denktaş'ın haklılığını ortaya çıkarmıştır. Bu hem Kıbrıs Türklüğünün Rum hakimiyetinde yaşamının nelere mal olacağını göstermiş hem Denktaş'ın Türkiye yanlısı tezlerinin haklılığınıxxx göstermiş hem de Türkiye'ye Rum merkezli tek bir Kıbrıs'ın Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki haklarını akamete uğratacağını göstermiştir.

6) İSRAİL VE FİLİSTİN'İN DOĞU AKDENİZ POLİTİKASI

İsrail 1973 yılında Yom Kippur savaşı sonrası Arap devletlerinden enerji ambargosu yemesi??? sonrası enerji ihtiyacını denizden gemiler vasıtasıyla karşılamıştır. 1934 yılında yapılan Kerkük – Hayfa petrol boru hattının 1948 İsrail devletinin kurulması sonrası devre dışı bırakılması ile başlayan bu süreç 1968 yılında inşaa edilen Eilat – Aşkelon boru hattı da İran'da 1979 yılında yaşanan devrim sonrası Humeyni iktidarı tarafından ???uygulanan petrol ambargosu sonucu??? devre dışı bırakılmıştır.

İsrail'de meydana gelen bu enerji arz sorunlarına bir de iptal edilen veya kesintiye uğrayan yeni hatlar eklenmiştir. Mısır gazının İsrail üzerinden diğer Arap ülkelerine ulaştırılması düşünülen doğalgaz hattı, Ariş – Aşkelon arasındaki 100 km'lik alanla sınırlı kalması kararlaştırılmış, Türkiye bölümü yapılmamıştır. 2008 yılında açılan bu hat 2011 yılında Mısır'da Mursi iktidarıyla durdurulsa da 2013 yılında askeri darbe yapan ordunun generali olan Abdulfettah Sisi tarafından açılmıştır.

İsrail'in enerji ihtiyacını karşılamaya yönelik başka bir proje ise Rusya'dan başlaması öngörülen Akdeniz Boru Hattı Projesi'dir. 2004-2006 yılları arasında görüşülen bu proje daha sonra Rusya'nın vazgeçmesi ile sona ermiştir. Bu gelişmelere bakılacak olursa bulunacak olan enerji kaynakları İsrail için yaşamsal öneme sahiptir. Şimdiye kadar 1 trilyon m³ doğalgaz ve 2 milyar varil petrol keşfeden İsrail, bu kaynaklarının %40'ını ihraç etmeyi ve 25 yıllık enerji ihtiyacını depolamayı planlamaktadır. 2015 yılında 14-15 milyar m³ olan doğalgaz tüketimi, 2030'da 18-19 milyar m³'ü bulacağı

öngörülmektedir. 2018-42 arasında toplam 450 milyar m3 harcanması beklenen doğalgaz enerjisi şimdiden fazlasıyla keşfedilmiş ve enerji güvenliği orta vadede sağlanmıştır.

Son dönemde yapılan keşiflerle enerji ithalatçısı konumundan ihracatçı seviyeye gelen İsrail, buradaki kaynakları çıkarmak için daha fazla sondaj gemisi, bu alanları olası güvenlik sorunlarına karşı koruması içinde daha fazla donanmaya ihtiyaç duyacaktır. Enerji kaynaklarının getirdiği bu yeni ihtiyaçlar yeni harcamalara sebep olsa da ülkenin savunma kapasitesini ve bölgesel konumunu güçlendirmektedir.

Ek olarak ifade edilmelidir ki Rusya'nın Ukrayna'ya savaş ilan etmesi İsrail'in enerji kaynaklarını daha değerli kılmıştır. Uluslararası sistemde Rusya her ne kadar doğalgaz kaynaklarında önemli bir üstünlüğe sahip olsa da Rusya'nın açtığı günümüz konjonktürde??? devletleri yeni enerji partnerleri aramaya itmiştir. İsrail'de olası yeni keşiflerixxx jeopolitik ve jeostratejik konumunu doğrudan etkileyecektir. Burada elbette enerji iletim hatlarının yönü ve güvenliği de büyük öneme sahiptir.

a) Lübnan ve Filistin'le İlgili İsrail'in Deniz Yetki Alanlarının Hukuki Statüsü

Lübnan'la deniz alanlarında sınır sorunları yaşayan İsrail, burada haklarını genişletmeye yönelik hamleler yapmıştır. Lübnan'ın İsrail'i BM'ye şikâyet etmesi üzerine sorunu karşılıklı çözeceğini söyleyen İsrail, burada bir oldu bitti yaratmaya çalışmaktadır. Lübnan'ın 5 sahadaxxx ihale açması üzerine İsrail iç hukukunda mahkeme kararı çıkartarak burada ilan edilen 5 sahanın 3'ünün kendisine ait olduğunu ileri sürmüştür. BM'nin ve diğer aktörlerin olası tepkilerine xxx karşı olarak Lübnan'da yönetimde etkili olan Hizbullah'ı kullanan İsrail, burada Lübnan'a verilecek desteği terör örgütüne verilecekmiş izlenimi yaratarak ekonomik kazanımlarını korumaya çalışmaktadır.

İsrail ayrıca Filistin'e ait olan Gazze Marine sahasının da işletilmesine güç kullanarak ve hukuku ihlal ederek izin vermemektedir. Filistin kendi bölgesinde olan enerji kaynaklarını British Gas'a lisans vererek arama çalışmaları yapmasını sağlamış ve 28 milyar m3 doğalgaz kaynağı keşfedilmiştir. Bu kaynağın çıkartılmasına izin vermeyen İsrail, Filistin'i 2 milyar dolarlık kayba uğrattırırken her sene kendisine 100 milyon dolar ödetmektedir.

b) İsrail'in Doğu Akdeniz'deki Güvenlik Boyutu

İsrail 1948 sonrası yaşadığı savaşlarda bölgede yer alan bütün Arap devletlerini düşman olarak tanımlamış ve ilişkilerini bu şekilde dizayn etmiştir. Bugün İsrail'in hala Suriye'ye ait olan Golan Tepelerini ve Lübnan'ın güneyini işgal altında tutması bölgesel güvenliğe zarar verirken, 2010 yılında Mavi Marmara olayı, 2011'de başlayan Arap ayaklanmaları, İsrail'de güvenlikçi paradigmayı güçlendirmiştir. Lübnan'da Hizbullahçı yapılarla 2006 sonrası başlayan çatışmaları da buradaki

güvenlik sarmalına elbette eklemeliyiz. Bu paradigmaya daha sonradan ilişkilerin gerildiği Türkiye, Suriye vasıtasıyla sahaya gelen Rusya da dahil edilmiştir.

Esas gerilim hatları ise özellikle 2012 sonrası gerçekleştirilen Noble Dina adı verilen askeri tatbikatlar ile oluşmuştur. Burada ABD, AB, İsrail, Yunanistan, Güney Kıbrıs devletleri “Kıbrıs’ın güvenliğini sağlamak” merkezli tatbikatlar yapmışlardır. Burada Türkiye’nin Rum bölgesine olası müdahalesi senaryo planına dahil edilerek esasen Türkiye açık bir hedef olarak gösterilmiştir.¹³³

Burada yer alan güvenlik paradigmalarında yumuşamalar da meydana gelmiş, Arap Baharı adı verilen halk hareketleri sonrası normalleşme süreçleri eğilimine girilmiştir. Bölgede bulunan enerji kaynakları bölgenin normalleşmesini sağlayabilir ve tarihten gelen ideolojik-dinsel zeminde yaşanan çatışmaları sona erdirebilir. Ürdün ve İsrail çok kanlı savaşlar yaşamış iki devlettir ancak bugün Ürdün’ün enerjiye gereksinim duyması ve İsrail’de son dönemde gerçekleşen enerji kaynaklarının keşfedilmesi bir diplomasi meydana getirmiştir.??? Bu diplomasi sonrası yapılan enerji anlaşmaları ile Mısır’ın da içinde bulunduğu Arap Gaz Boru Hattı adı verilen 3’lü bir hat döşenmiştir. Doğalgaz ve petrol boru hatları ile çatışma yerini barış ve iş birliği ile beraber diplomatik ilişkiler somut bir zemine oturmuştur. Zaman zaman bu süreci baltalamak isteyen örgüt ya da kişiler tarafındanxxx boru hatlarına sabotajlar düzenlense de devletler itidalli davranarak sabırla hatları hızla onarmaya özen göstermektedirler.¹³⁴

¹³³ (2012, 28 Mart), “Türkiye açıklarında ABD, İsrail ve Yunanistan’dan ortak askeri tatbikat”, Hürriyet, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkiye-aciklarinda-abd-israil-ve-yunanistandan-ortak-askeri-tatbikat-20224243> (Erişim Tarihi: 18 Kasım 2022).

¹³⁴ (2011, 27 Nisan), “Mısır’da Boru Hattına Saldırı”, NTV, <https://www.ntv.com.tr/dunya/misirda-boru-hattina-saldiri,xxV0v-wtjUiEEWPobl80Hg> (Erişim Tarihi: 14 Ekim 2022).

7) DOĞU AKDENİZ GAZ FORUMU

xxxDoğu Akdeniz Gaz Forumu, İtalya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Yunanistan, İsrail, Ürdün ve Filistin ortaklığı ile xxx Kahire’de kurulan bir enerji birliğidir. Bu forumun temel amacı Doğu Akdeniz bölgesinde yer alan enerji kaynaklarının keşfedilmesi ve rezervlerin kontrolünün sağlanması ve nihayetinde kaynakların birlik etrafında paylaşılması, ihraç-ithalxxx edilmesidir.¹³⁵ Yapılacak keşiflerden sonra ortaya çıkan enerjinin üye devletlere ve Avrupa’ya ulaştırılmasında LNG tesislerinin ve petrol boru hatlarının ortaklaşa yapılması ve kontrolünün sağlanması istenmektedir. Bununla ilgili olarak Mısır’ın LNG teknolojisindeki tecrübesi ve keşfettiği kaynaklar, Ürdün ve İsrail’in 2017 yılından itibaren yapmış oldukları enerji ihracat ve ithalat anlaşmaları sürecinde kurmuş oldukları petrol boru hatları ve buna bağlı olarak xxx siyasi, ekonomik ilişkiler geliştirilmek istenmektedir.

Yunanistan ve GKRY’nin ayrı ayrı xxx Mısır ve İsrail ve Lübnan ile üçlü Münhasır Ekonomik Bölge (MEB)¹³⁶ anlaşmaları imzalaması, İtalya’nın enerji şirketi ENI vasıtasıyla Doğu Akdeniz’de anlaşmalar imzalayarak keşifler yapması bununla beraber coğrafi konumu itibariyle bugün iptal edilen ama olası bir EastMed Boru hattı projesi kapsamında Avrupa’ya açılan ülke olması gibi pek çok gelişme ve detay bu devletleri bir araya getirmiştir.

Filistin’in bu forumda yer almasını anlamak için siyasi anlamda Yunanistan ve İtalya’nın geçmişten günümüze izlemiş oldukları Filistin politikasına bakmak gerekir. Bu iki ülke Birleşmiş Milletler

¹³⁵ (2020, 22 Eylül), “Doğu Akdeniz Gaz Forumu: Türkiye’ye rakip altı ülke bölgesel kuruluş için anlaşma imzalarını attı”, BBC News Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54252161>, (Erişim Tarihi: Eylül 2022).

¹³⁶ Bir kıyı devletinin karasuları esas çizgisinden başlayarak 200 mile kadar varan ve karasuları dışında kalan su tabakası ile deniz yatağı ve onun toprak altında bu kıyı devletine münhasır ekonomik haklar ve yetkiler tanıyan, tabii olmayan bir deniz alanıdır. kaynakXXXŞimdiye kadar 50 kere bu kavramı kullandınız, yeni mi tarif etmek aklımıza geldi????

oturumlarında her zaman Filistin Devleti'nin yanında olmuş ve onların haklarını savunmuşlardır. Hatta dönem dönem bundan dolayı İsrail ile siyasi krizler xxxde vücut bulmuştur. Buna ek olarak Gazze şeridinde çıkması muhtemel, olası kaynaklarla İsrail Hükümetini denge ve denetleme altında tutulması da istenebilir.

Akdeniz'e kıyıdaş olan diğer ülkelerden Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Libya, Lübnan ve Suriye bu foruma davet edilmemiştir. Bu ülkelerin forumun dışında bırakılmasında çeşitli iç ve dış faktörler etkili olmuştur.

Suriye özelinde bakacak olursak ülkede yaşanan iç savaş ve belirsizlik ile beraber var olan rejim ile forum üyelerinin diplomatik ilişkilerinin bulunmaması gösterilebilir. Ek olarak Rusya'nın Suriye rejimi üzerinde etkin olması ve AB üyesi olan Yunanistan, İtalya ve GKRY'nin enerji politikalarının Rusya'nın çıkarları ile bağdaşmıyor olması da Suriye'nin davet edilmeme sebebi olarak gösterilebilir.

Lübnan'da ise durum daha çok İsrail ile arasındaki siyasi, dini ve kıta sahanlığı ile ilgili problemlerle açıklanabilir. Ek olarak Lübnan Hükümeti üzerinde ciddi bir etkiye sahip olan Hizbullah'ın varlığı da Lübnan'ın Forum'a??? çağrılmama gerekçeleri arasında gösterilebilir.

Libya vexxx Türkiye ile ilgili ise; sahildar iki devletin yapmış olduğu münhasır ekonomik bölge anlaşması, XXXForumda??? yer alan devletlerden özellikle Yunanistan ve GKRY'nin bölgede Türkiye'siz hak kazanımı elde etme amaçlarını boşa çıkarmıştır. Yunanistan, Sevilla Üniversitesi'ne yaptırdığı sözde MEB çalışmasında Türkiye'yi Antalya körfezine sıkıştırarak deniz alanlarını maksimize ederek genişletmeyi hedeflemektedir. DAGF ???kısaltmalardayeralsa da ildefakullanıldığındaaçılımıyazılmalıxxx ile birlikte Yunanistan ve GKRY, Türkiye'ye karşı bir müttefiklik anlaşması yaparak Akdeniz'dexxx tam hegemonya kurmayı amaçlamaktadırlar. Tabii bölgede KKTC'nin de Türkiye ile birlikte hareket ettiğini ve bu noktada forumdan ayrıştırıldığını da ifade etmek gerekir.

a) Doğu Akdeniz Gaz Forumu'na Gidilen Süreç

Ortadoğu coğrafyasında meydana gelen Arap baharı sürecinde değişen iktidarların; meşruiyet, güç ve ittifak arayışı ile Avrupa Birliği üyelerinin enerji çeşitliliği yaratma ihtiyacı bu düzlemde temel faktör olarak öne çıkmaktadır.

Bu forumda yer alan ülkelerden Ürdün; Arap baharı sürecinden olumsuz etkilenmiş, özellikle doğalgaz boru hatlarının bombalanması sonucu Mısır'dan ithal ettiği enerjiden de yoksun kalmıştır. Halihazırda enerjide %95 dışa bağımlı olan Ürdün, 2016'da İsrail'le anlaşarak Leviathan bölgesinde

keşfedilen kaynaklardan 2020 itibariyle doğalgaz almaya başlamıştır.¹³⁷ Anlaşmaya göre Ürdün, 15 yıl boyunca 60 milyar metreküp enerji ithalatı yapmayı kabul etmiştir. İç kamuoyunun büyük tepkisine rağmen bu anlaşmayı uygulamaya koyan Ürdün Yönetimi, enerji ihtiyacının karşılanması yanı sıra bu anlaşma ile yılda 500 milyon dolar kar elde edeceğini açıklamıştır. Ürdün ayrıca Ekim 2018 yılında Mısır’la da doğalgaz ithalatının yanı sıra; tecrübe aktarımı, teknoloji transferi ve eğitim alanlarında da iş birliğini öne çıkaran bir protokole imza atmıştır. Doğalgaz ithalatı boru hatlarının onarılması ile birlikte 2019 yılında yeniden başladı ve iş birliği mekanizmaları-zaman zaman gaz kesintileri meydana gelse de¹³⁸ 2023 başı itibariyle başarılı bir şekilde çalıştırılmaktadır.¹³⁹

Ürdün’ün; Mısır ve İsrail ile kurduğu ilişkilerle beraber Mısır xxxda İsrail ile enerji bağlantılı ve ekonomi odaklı siyasi ilişkiler kurmuştur. İki devlet arasında 2018 yılında yapılan anlaşmada 2040 yılına dek sürecek şekilde İsrail’in keşfettiği ve İsrail’e ait olan Tamar ve Leviathan’da bulunan rezervlerden Mısır’a 15 milyar dolar değerinde 64 milyar metreküp doğalgaz ihracat anlaşması yapılmıştır.¹⁴⁰ Boru hatlarının tamamlanmasıyla birlikte Ocak 2020 yılında başlayan gaz akışıyla beraber, İsrail enerji kaynaklarından gelir elde etmeye başlamıştır. Mısır xxxda aldığı bu doğalgazı LNG tesislerinde işleyerek Avrupa’ya ulaştırma politikası gütmesi ile taraflar arasında bir çeşit kazan kazan anlaşması yapılmıştır.

Diğer taraftan Yunanistan, GKRY ile birlikte ayrı ayrı olmak üzere 2003 yılında Mısır; 2007 yılında Lübnan, 2010 yılındaysa İsrail’le Münhasır Ekonomik Bölge??? (MEB) anlaşmaları imzalamıştır.¹⁴¹

Yunanistan’ın Mısır’la ittifak arayışı içerisinde olmasının iki önemli nedeni vardır; Mısır’ın askeri gücü ve LNG teknolojisi ile birlikte doğal kaynaklarının bulunması. Yunanistan ve GKRY; Mısır’ı, Türkiye ile ilişkilerinin kötü olmasından da faydalanarak yanına çekmiş ve darbe ile iktidara gelen Mısır yönetimi ile 2014’te Kahire Deklarasyonu imzalamıştır. Doğu Akdeniz’de iş birliği ve ortaklık kararı

¹³⁷ (2020, 2 Ocak), “Ürdün İsrail’den Doğal Gaz Almaya Başladı”, BBC News Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50969251>, (Erişim Tarihi: 7 Eylül 2022).

¹³⁸ (2019, 13 Nisan), “Egypt reduces its gas exports to Jordan to 300m scd/day in April”, Daily News Egypt, <https://dailynewsegypt.com/2019/04/13/egypt-reduces-its-gas-exports-to-jordan-to-300m-scd-day-in-april/>, (Erişim Tarihi: 7 Eylül 2022).

¹³⁹ (2018, 20 Temmuz) “Jordan to resume gas imports from Egypt in January”, Argusmedia, <https://www.argusmedia.com/en/news/1720500-jordan-to-resume-gas-imports-from-egypt-in-january>, (Erişim Tarihi: 7 Eylül 2020).

¹⁴⁰ (2018, 20 Şubat), “İsrail ile Mısır’dan 15 milyar dolarlık doğalgaz anlaşması”, Sputnik Türkçe, <https://sputniknews.com.tr/20180220/israil-misir-dogalgaz-anlasmasi-1032330685.html>, (Erişim Tarihi: 7 Eylül 2022).

¹⁴¹ Dow Jones Newswires, (2010, 17 Aralık), “Cyprus, Israel define Sea Border for Energy Search,” Rigzone, https://www.rigzone.com/news/oil_gas/a/102276/cyprus_israel_define_sea_border_for_energy_search/, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2022).

ile birlikte deniz sınırlarının yeniden belirlenmesi kararı alınmıştır. Bu deklarasyon ilexxx yapılan ortak duyuruda ise Türkiye'ye Kıbrıs açıklarında doğalgaz ve petrol arama faaliyetlerini durdurması hususunda bir çağrı yapılmıştır.¹⁴²

Devam eden süreçte GKRY'de gerçekleştirilen “Dış Rumlar Konferansı'na” katılan Mısır ve İsrail, Türkiye'yi askeri güç kullanmak ile tehdit etmiş, ABD xxxde bu tehditlere gerekçe olarak sunulan tezlerle destek vermiştir.¹⁴³

Yunanistan ve GKRY, İsrail ile de 2010 yılında MEB anlaşması imzalamıştır. 2010 yılında meydana gelen Mavi Marmara baskını ve Gazze'ye düzenlenen kanlı “Dökme Kurşun” operasyonları sonrası İsrail'in bölgede bir müttefiki kalmamıştı. Türkiye ve bazı Arap ülkeleri ile karşı karşıya gelen İsrail yeni müttefik arayışına girmişti. Söz konusu dönemde ağır bir ekonomik krizden geçen Yunanistan xxxda AB'den beklediği desteği alamamış ve İsrail ile yakınlaşmıştır. Yunan ve İsrail uzmanlarının dahi anlayamadığı bir hızla gelişen ilişkiler; askeri, ekonomik ve enerji konularında ortak hareket edilmeye başlanmıştır. İsrail'de keşfedilen enerji kaynakları ile birlikte iki ülke arasındaki ilişkiler enerji sathında yoğunluk kazanmıştır. 2018 Mayıs ayında EastMed projesinin uygulanmasının hızlandırılması kararı alınmış, yine aynı yılın Kasım ayında İtalya'nın da bu projeye katılması sağlanmıştır.

İtalya AB üyesi bir ülke olması ve EastMed¹⁴⁴ projesinin geçiş güzergahındaxxx olması dolayısıyla bu platforma dahil olmuştur. Bu foruma katılmasının başka bir önemi ise enerji kaynaklarını aramada önemli bir özel şirket olan ve Doğu Akdeniz'de GKRY ve Mısır ile anlaşmalar imzalayan ENI'ye sahip olmasıdır.¹⁴⁵

Bunlarla beraber Avrupa Birliği ve ABD xxxde gerek siyasi gerekse özel şirket vasıtasıyla EastMed projesine ve dolayısıyla Doğu Akdeniz Gaz Forumu'na destek vermektedir. AB'ye bağlı devletlerden Fransız Total, İngiliz BP xxxde; İtalyan ENI ile beraber Doğu Akdeniz'de gaz arama faaliyetleri içerisinde. Bu özel şirketlerle bağlı oldukları devletlerin siyasetleri arasında paralellik bulunmaktadır.

¹⁴² Zehra GÜRSOY MAHDY???Fuat Aksu, (2020), “Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Dış Politika Krizlerinde Karar Birimlerinin Siyasi Evren Algıları”. Journal of International Eastern European Studies, 2, 505-549, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jiees/issue/58859/832527>.

¹⁴³ (2018, 29 Temmuz), “Büyükelçilerden Türkiye'ye Tehdit! ‘Gerekirse Askeri Güç Kullanırız’ “, Hürriyet Gazetesi, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/buyukelcilerden-turkiyeye-tehdit-gerekirse-askeri-guc-kullaniriz-40911700>. (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2022).

¹⁴⁴ (2020, 2 Ocak), “Doğu Akdeniz EastMed doğalgaz boru hattı anlaşması Yunanistan'da imzalandı”, BBC News Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50973890>, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2022).

¹⁴⁵ (2020, 29 Şubat), “Eni reaches agreement allowing the restart of Damietta LNG plant in Egypt”, Energy Egypt, <https://energyegypt.net/eni-reaches-agreement-allowing-restart-of-damietta-lng-plant-in-egypt/>, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2022).

Ayrıca GKRY, Yunanistan'ın desteğini alarak; Fransa¹⁴⁶, İngiltere¹⁴⁷, İsrail¹⁴⁸, Mısır ile de ayrı ayrı askeri alanda iş birliği anlaşmaları yapmıştır.

Yunanistan'ın GKRY'yi de yanına alarak bu anlaşmaları yapmasının odağında Türkiye'ye karşı alan kazanma ve Doğu Akdeniz'de oynanan satranç oyununda Türkiye'nin menfaatlerini sınırlandırmak suretiyle kendi menfaatlerini maksimize etmek vardır. Tarihsel süreç ve bölgesel rekabette Türkiye'nin kazanımlarını tehdit olarak algılayan Yunanistan, ayrı ayrı yapmış olduğu MEB anlaşmalarını Akdeniz'in diğer tarafında meydana gelen ittifak zeminini de (İsrail – Mısır – Ürdün) ekleyerek ve İtalya'yı da yanına alarak günümüzde Doğu Akdeniz Gaz Forumu kurumsal kimliği altında bir araya getirmiştir.

b) Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun İmkân, Kapasite ve Kabiliyetlerine Karşı Türkiye

Yunanistan ve Güney Kıbrıs öncülüğünde kurulan bu platformun üyeleri Doğu Akdeniz'de birçok petrol ve doğalgaz kaynağını keşfetmiştir. Aşağıda yer alan en güncel verilerin gösterildiği tabloda detaylı olarak ifade edilen rezervlere bakacak olursak İsrail 927,9 milyar metreküp, Mısır 1052,3 milyar metreküp, GKRY 198 milyar metreküp, Filistin'in kıta sahanlığında olan Gazze Marine'de ise 28,3 milyar metreküp doğalgaz kaynağı keşfedilmiştir. Bu keşiflere ek olarak İtalyan ENI, 2018 yılında Mısır sahasında bulunan Nur havzasında Zohr kadar büyük bir kaynak keşfedildiğini ifade etmiş ancak daha fazla detay vermemiştir. Buna ek olarak yine ENI 6.blokta 226 milyar metreküp, Exxon ve Qatar Petroleum ortaklığı ise 10 numaralı blokta 227 milyar metreküp dolayında olduğunu iddia ettiği doğalgaz kaynağını keşfettiğini açıklanmıştır.¹⁴⁹ Tüm bu rezervler birbirine eklendiğinde güncel veriye göre toplam 2659,5 milyar metreküp doğalgaz rezervi mevcuttur. Amerikan Jeolojik Araştırmalar Merkezi verilerine göre de bölgede 3,5 trilyon metreküp doğalgaz bulunmaktadır.¹⁵⁰

¹⁴⁶ (2019, 21 Mayıs), “Fransız Donanması Kıbrıs'a yerleşiyor”, Aydınlik Gazetesi, <https://www.aydinlik.com.tr/haber/fransiz-donanmasi-kibrisa-yerlesiyor-126842?ysclid=1ckcum3z93424089561>, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2022).

¹⁴⁷ (2020, 10 Haziran), “İngiliz üsleri statüsünü iki tarafın iradesi ile kazanmıştır”, Kıbrıs Gazetesi, <https://www.kibrisgazetesi.com/kibris/ingiliz-usleri-statusunu-iki-tarabin-iradesiyle-kazanmistir-h90967.html>, (Erişim Tarihi, 8 Eylül 2022).

¹⁴⁸ (2012, 3 Temmuz), “Rum Meclisi, İsrail ile yapılan askeri anlaşmayı onayladı”, Hürriyet Gazetesi, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/rum-meclisi-israil-ile-yapilan-askeri-anlasmayi-onayladi-20905402>, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2022).

¹⁴⁹ Murat Ercan, Mehmet Can Kılınç, (2020). Bölgesel ve Küresel Aktörlerin Ortadoğu Merkezli Doğu Akdeniz Politikaları “Kıbrıs Çatışması ve Libya Mutabakatı”. Anadolu Strateji Dergisi, 2 (2), 15-28, <https://dergipark.org.tr/pub/anasamasd/issue/56231/775582>

¹⁵⁰ (2019, 10 Mayıs), “Doğu Akdeniz'de ne kadar petrol ve doğalgaz var?”, Akşam Gazetesi, <https://www.aksam.com.tr/ekonomi/dogu-akdenizde-ne-kadar-dogal-gaz-ve-petrol-var/haber-969747>, (Erişim Tarihi: 9 Eylül 2022).

EastMed projesini temelinde bulunduran Doğu Akdeniz Gaz Forumu, şu ana kadar elde ettiği rezervler ile boru hattı projesini gerçekleştirmesi mümkün değildir. Çünkü proje maliyetinin 10 – 15 milyar dolar bandında değişen oranlarda olduğu ifade edilmektedir.¹⁵¹ Hâlbuki proje Türkiye ya da KKTC üzerinden gerçekleştirilmek istense maliyetler 5 – 6 kat daha uygun ve daha güvenli olacaktır.

Ülkeler	Keşfedildiği Yıl	Doğalgaz Sahası	Rezerv Miktarı (Milyar Metreküp)	Üretim Yılı (Başlayan ya da Planlanan)
<i>İsrail</i>	1999	Noa	1,4	2012
	2000	Mari-B	25	2004
	2009	Dalit	14,1	2013
	2009	Tamar	283	2013
	2010	Leviathan	509	2019
	2011	Dolphin	2,2	2019
	2012	Shimshon	8,4	-
	2012	Tanin	33,9	2020
	2013	Kariş	50,9	2020
<i>Filistin</i>	2000	Gazze Marine	28,3	2017
<i>GKRY</i>	2011	Afrodit	198	2019
<i>Mısır</i>	2015	Nooros	19,8	2016
	2015	Batı Nil Havzası	140	2017
	2015	Zohr	850	2017
	2015	Atoll	42,5	2018

Şekil 11. Doğu Akdeniz’de Keşfedilen Doğalgaz Sahaları

Bununla beraber şu an var olan rezervler ile Avrupa’nın enerji ihtiyacını gidermek uzun vadede olanaksızdır. AB ülkelerinin yıllık doğalgaz ihtiyacı 560 milyar metreküp ve bununla beraber fayda maliyet analizi yapıldığı takdirde ekonomik olarak söz konusu EastMed boru hattı projesinin fiili icrasının pekxxx mümkün olmadığı görülmektedir.¹⁵²

Ayrıca doğalgaz piyasasına yön verme amacı da olan forumun bu gayesinin xxx şu anki kaynak ve rezervlerle çok mümkün olmadığı görülmektedir. Dünyada var olan doğalgaz rezervi 193,5 trilyon metreküp iken bölgede ifade edilen kanıtlanmamış doğalgaz miktarı 3,5 trilyon metreküptür. Bunlara ek olarak son gelişmelere bakıldığında İtalya’nın EastMed projesini gerçekçi bulmadığını ifade etmesi ve en son 2 Ocak 2020’de Atina’da düzenlenen imza törenine katılmayan İtalya EastMed ve Doğu Akdeniz Gaz Forumu’nun orta ve uzun vadede varlığını tehlikeye sokan bir adım atmıştır. İtalya Dışişleri Bakanı Luigi Di Maio: “Yunanistan çıkışlı EastMed önerisinin, maliyet ve inşaat süreci dikkate alındığında diğerlerinin yanında orta ve uzun vadeli bir seçenek olamayacağı açıktır. Aslında, Avrupa

¹⁵¹ (2020, 4 Ocak), “Yunanistan, İsrail ve Güney Kıbrıs parayı nereden bulacak?”, Sözcü Gazetesi, <https://www.sozcu.com.tr/2020/ekonomi/yunanistan-israil-ve-guney-kibris-parayi-nereden-bulacak-5547773/?ysclid=lckdt9n6vc373904809>, (Erişim Tarihi: 9 Eylül 2022).

¹⁵² İsmail Şahin, (2020, 18 Aralık), “AB’nin enerji stratejisi ve EastMed projesi”, Diriliş Postası, <https://www.dirilispostasi.com/makale/6223466/prof-dr-ismail-sahin/abnin-enerji-stratejisi-ve-eastmed-projesi?ysclid=lckej91140432779047>, (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2022).

kaynaklarının çeşitlendirilmesinde olumlu bir rol oynayabilecek bu altyapının xxxinşası için gerekli sermayeyi çekebileceğini ve ekonomik olarak sürdürülebilir olabileceğini kanıtlaması gerektiğine inanıyorum” dedi. Bunlara ek olarak “Akdeniz’in büyük iki ülkesi olan İtalya ve Türkiye arasındaki ilişkiler siyasi açıdan ve de özellikle ticari, ekonomik açılardan bakıldığında geleneksel olarak sağlam ve mükemmeldir” ifadesini kullandı.¹⁵³ Bu gelişmelere baktığımız zaman projenin en kilit ülkesinin Türkiye’nin tezlerine yaklaştığını görmekteyiz. Bunun ortaya çıkmasında Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki sondaj faaliyetlerinde kararlı oluşu ve donanmasıyla bölgeye fiili olarak etkili olması gösterilebilir. Bilindiği üzere Türk donanması İsrail gemilerini bölgeden uzaklaştırmıştı.¹⁵⁴ Önceki zamanda da Türk savaş gemileri İtalya’ya ait özel bir şirket olan ENI’nin tartışmalı parsellerde Rum Kesimi adına sondaj yapma faaliyetlerini engellemişti.¹⁵⁵

Bu gelişmelerle beraber Türkiye karşı kıyı devleti olan Libya ile münhasır ekonomik bölge anlaşması yapmıştır.¹⁵⁶ Bu MEB anlaşması ile uluslararası hukuka aykırı olarak Türkiye’yi 41000 kilometrelik dar bir alanda tutmak isteyen Yunanistan ve Rum Kesimi’ne Türkiye net bir mesaj vermiştir. Akdeniz’e en uzun kıyısı olan Türkiye bu politikayla kendisini yok saymaya çalışan Doğu Akdeniz Gaz Forumu bünyesinde yer alan devletlerin kendi aralarında yaptıkları MEB anlaşmalarını boşa çıkarmış, Türkiye’ye rağmen bir bölgesel ittifakın başarıya ulaşamayacağını göstermiştir. Türkiye her defasında tarafları meşru zeminde Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinin 107. ve 116.maddelerini uygulamaya çağırmış ancak şu ana kadar karşılık alamamıştır.

¹⁵³ (2020, 18 Ocak), “Italy’s foreign minister expresses doubts over feasibility of EastMed pipeline”, Times Of Israel, <https://www.timesofisrael.com/italys-foreign-minister-expresses-doubts-over-feasibility-of-eastmed-pipeline/>, (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2022).

¹⁵⁴ (2019, 16 Aralık), “KKTC sularına giren İsrail gemisi çıkarıldı”, Hürriyet Gazetesi, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/kktc-sularina-giren-israil-gemisi-cikarildi-41398192>, (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2022).

¹⁵⁵ (2018, 22 Şubat), “Akdeniz’de gaz düellosu: Türk donanması İtalyanları engelledi, Rumlar AB’ye koştı”, Hürriyet Gazetesi, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/akdenizde-gaz-duellosu-40749726>, (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2022).

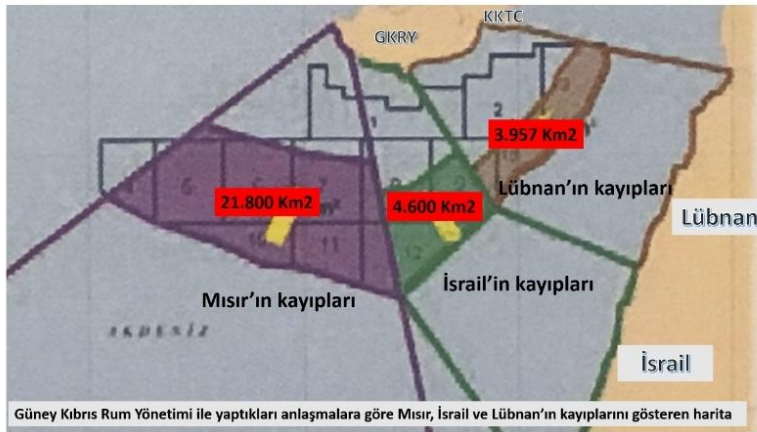
¹⁵⁶ İsmail Şahin, (2019, 4 Aralık), “Doğu Akdeniz Gaz Forumunun ilk başarısızlığı.. ŞAH MAT”, Star Gazetesi, <https://www.star.com.tr/acik-gorus/dogu-akdeniz-gaz-forumunun-ilk-basarisizligi-sah-mat-haber-1498278/?ysclid=lckfayznlf187722997>, (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2022).

8) SONUÇ

Özellikle son 20 yılda keşfedilen doğalgaz kaynakları, bölgede iç içe geçmiş sorunlar yelpazesine yeni sorun ve sorgulama denklemleri getirmiştir. Rum Kesimi, İsrail ve Mısır genel olarak beraber hareket etmiş olsalar da aralarında da ihtilafli alanlar vardır. Örneğin Rum Kesimi'nin Afrodit olarak adlandırdığı bölge ile İsrail'in İshai ismini verdiği hidrokarbon arama tarama alanları çakışmaktadır.

Yunanistan – GKRY ortaklığında Mısır ve İsrail ile ayrı ayrı yapılan MEB anlaşmalarında Rum tarafının uluslararası hukuka aykırı olarak her iki taraftan da fazla deniz alanı kazandığı görülmektedir. MEB anlaşmalarından Mısır 21800 km², İsrail 4600 km² alanı Rumların lehine bırakmıştır. Bunların yanı sıra Lübnan xxxda 3957 km² alanı yaptığı MEB anlaşmasında Rum Yönetimi lehine imzalamıştır.

Halbuki Mısır, İsrail ve Lübnan MEB anlaşmasını Türkiye ile yapmış olsalardı çok daha fazla deniz alanı kazanma ve Avrupa pazarına daha rahat ve az maliyetli ulaşma gücüne sahip olacaktırlar. Mısır ve İsrail yönetiminin bölgedeki ittifak arayışlarını iyi değerlendiren Yunanistan ve Rum Kesimi, bu düzlemde Türkiye'ye karşı bir örgütlenme ile bölgede Türkiye'nin haklarını gasp etme eğiliminde adımlara karşı Türkiye'nin daha proaktif faaliyetlerde bulunması gerekmektedir.

Şekil 12. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile MEB Anlaşması yapan Mısır, İsrail ve Lübnan'ın kaybettiği deniz alanları

Yunanlılar ve Kıbrıs Rumları esasen aynı millettir. Bu iki devletin Türkiye'ye karşı bu denli hasmane tavır içinde olmalarının özelinde tarih yatmaktadır. Rumlar özellikle İstanbul'un fethi sonrası bütün tarihi mücadelelerini Osmanlı ve dolayısıyla Türklere karşı vermişlerdir. Bu tarihi süreçte zihinlerinde bir "Türk Tehdidi" yaratmış ve bu travma Türkiye'ye karşı düşman merkezli bir dış politika izlemelerine sebep olmuştur.¹⁵⁷ Türkiye burada izleyeceği kamu diplomasisi ile Yunanistan halkına Yunan hükümetinin yapmaya çalıştığı uluslararası hukuka aykırı eylemleri anlatarak süregelen bu

¹⁵⁷ Alaeddin Yalçınkaya, (1997), "Türk-Yunan İlişkileri ve Kıbrıs Sorunu", Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü, S.32, s.1-47.

psikolojik travmayı da sonlandırarak halklar arasında var olan barışçıl ilişkileri hükümetler arasında da oluşturabilir.

İsrail'in de amacı bölgede ürettiği doğalgaz kaynaklarını ihracat yapabileceği pazarlara ulaştırmak, orta ve uzun vadede Körfez ülkelerinde yer alan petrol ve doğalgaz hatlarının boru hatlarıyla teritoryal alanına entegre edildiği jeostratejik bölge haline gelmektir. Bunun önünde 3 yol vardır. Bir tanesi Kıbrıs Rum Kesimi üzerinden derin denizden geçirilecek ve Yunanistan ve oradan da İtalya yoluyla yapılabilecek boru hattı yolu ile Avrupa'ya açılmak. Bir başka yol Mısır ve Libya üzerinden Tunus ve Cezayir yolunu kullanmak, ki bu yol ciddi güvenlik sorunları nedeniyle son derece riskli kabul edilmektedir. Bir diğer yol ise en ekonomik ve güvenli bir güzergâh olan Türkiye hattı üzerinden Avrupa'ya açılan enerji koridorudur.

Burada yer alan mücadele de 3 temel denklem öne çıkmaktadır. Eğer ilk yol tercih edilirse derin denizden yapılacak olan boru hattının maliyeti çok yüksek olacağından ekonomik kazanç; maliyet, çaba ve zaman açısından önemini yitirecektir. Ayrıca Türkiye'nin Libya ile yaptığı deniz alanlarını sınırlandırma anlaşması da bu yolu hukuken kapatmıştır. Uluslararası hukuka göre de güçlü olan Türkiye, Rum Yönetiminin İsrail, Mısır ve Lübnan'la yaptığı usule uygun olmayan MEB Anlaşmalarını defaatle anlatarak oradaki aktörleri tarafına çekebilir.

Libya üzerinden düşünülecek yolda ise hem İtalya hem Yunanistan hem de Doğu Akdeniz Gaz Forumunda ittifak kurulan bir başka üye olan İtalya ile siyasi ilişkiler sıkıntıya girecektir. Türkiye ile ittifak kurulduğu taktirde ise İsrail için Türkiye'nin jeostratejik önemi artması kabul edilemez görülebilir. Türkiye izleyeceği diplomasi ile bu düşüncüyü ortadan kaldırarak ortaklaşan??? çıkarlar yaratmak suretiyle dış politika vizyonuna genişlik kazandırabilir. Bu politik derinlik tüm bölge ülkelerinin hak ve menfaatlerini koruma kabiliyetine sahiptir.

Türkiye mevcut boru hatları -Türk Akımı, TANAP, Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı, Yunanistan Hattı, İran Hattı, Batı Hattı- ile jeopolitik konumunu güçlendiren Türkiye, Karadeniz'de Sakarya-Karasu mevkiinde bulunduğu 530 milyar m³ doğalgaz kaynağı ile Akdeniz'de bulması muhtemel enerji kaynaklarıyla jeostratejik??? bir konum elde etmesi doğru bir dış politika ile kaçınılmazdır???. Türkiye hali hazırda doğalgaz depolama kabiliyetini de artırarak Silivri ve Tuz Gölü'nde yapılan yer altı depolama tesisleri ile yıllık tüketiminin %10'una denk gelecek şekilde 5.6 milyar m³'e çıkarmıştır???neyi???.¹⁵⁸ Türkiye'nin günlük doğalgaz giriş kapasitesi son dönemde yapılan ek hatlarla

¹⁵⁸ (2022, 12 Aralık), "Silivri doğalgaz depolama tesisi açılıyor: Avrupa'nın en büyük gaz deposu olacak", NTV, <https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/silivri-dogalgaz-depolama-tesisi-aciliyor-avrupanin-en-buyuk-gaz-deposu-olacak,VQT2BRXpAEeVV11ZM35RhA>, (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2022).

270 milyon m³'e çıkarılmıştır. Hedef ise bu kapasiteyi 2023'te 350 milyon m³'e yükseltmektir. Bu ve bunun gibi veriler Türkiye'nin bölgedeki diğer ülkeler ile enerji alanında iş birliği yapma hususundaki cazibesini artırmaktadır.

Türkiye'nin henüz proje aşamasında olan ve yakın gelecekte bitirilmesi planlanan LNG tesisleri de büyük öneme sahiptir. Kıbrıs Rum Yönetimi ve İsrail, buldukları doğalgaz kaynaklarını sıvılaştırma kabiliyetine sahip değildir. Elllerinde LNG tesisleri de olmadığı için bu alanda Mısır'a bir bakıma muhtaç kalmaktadırlar. XXX Mısır'ın da çok büyük doğalgaz kaynakları bulması ve ancak kendi kapasitesine yetiştirebilmesi İsrail ve GKRY'yi alternatif aramaya itmektedir. LNG tesisleri alanında atılacak bir adım da Türkiye'yi enerji alanındaki politik rekabette öne çıkarabilecek eylemlerde önemli bir basamak olacaktır. Hali hazırda bu atılıma başlayan Türkiye 2 tane sabit 2 tane de yüzer LNG tesisleri açmış ve bu alandaki stratejik adımlarını devam ettirmektedir. ???açmış, ettirmektedir, yamuk cümle???

Dünya hidrokarbon kaynaklarının %30'u denizlerden ve büyük nehir delta ağzlarının 150-300 mil açıklarından çıkarılmaktadır. Akdeniz çevresinde bulunan kaynaklara ve buna benzer yataklara sahip olan Meksika Körfezi, Amazon Deltası, Basra Körfezi gibi alanlara bakacak olursak Türkiye'nin Akdeniz'deki MEB alanında da ciddi kaynakların rezerve dönüştürülmesi kaçınılmaz görünmektedir. Türkiye'nin Mavi Vatan Doktrini bu noktada hem Karadeniz hem de Akdeniz ayağıyla oldukça önemlidir. Türkiye bir an önce Akdeniz'de MEB alanını ilan etmeli ve BM'ye gereken hukuki bildirimini yapmalıdır.

Bölgesel boyutta bakacak olursak bölge dışı ülkelerden Fransa, Rusya ve Çin'in Kuzey Afrika ve Avrasya merkezli faaliyetlerde bulunduklarını görmekteyiz. Çin "Bir Kuşak Bir Yol" hedefleri doğrultusunda Kuzey Afrika, Avrasya ve Avrupa ülkelerine yumuşak güç yoluyla iktisadi ve politik araçlarını kullanarak uluslararası sistemdeki ağırlığını artırmak istemektedir. Çin'in bu adımlarını Fransa ve ABD kendisi için bir tehdit olarak algılamaktadır. Bu tehdit algılama sırasında Fransa bölgesel ABD ise küresel endişeler taşımaktadır.

Fransa bölgede askeri fonksiyonlarını Mısır ve Kıbrıs üzerinden genişletirken Çin burada kendisine iktisadi alan yaratmaktadır. ABD ile olan GSYH farkını giderek kapatan Çin, yıllık ihracat rakamlarında 2020 itibarıyla ABD'yi geçmiştir. Avrupa ile de imzaladığı Yatırım Anlaşması ile Avrupa ile politik müktesebatını geliştirme sürecini hızlandırmıştır. Aynı zamanda uluslararası sistemin batılı kurallarının şeklini alarak daha rahat ve hızlı ekonomik harekât alanı sağlayan Çin, aynı zamanda kurucusu olduğu ve en büyük fonları yatıran devlet olarak Asya Altyapı ve Yatırım Bankası aracılığıyla hem Avrupa hem de Afrika ülkelerine çok ciddi krediler vermektedir. ABD ile müttefik birçok NATO ülkesi de bu bankadan kredi almıştır (İngiltere dahil). Türkiye Marmaray demiryolu projesini **???Yanlış bilgi, yanlış kaynak, Marmaray Japonya ve Avrupa Yatırım Bankası Kredileriyle yapıldı???XXX** ve

yeni açılan Avrupa'nın en büyük doğalgaz depolama tesislerini bu bankadan aldığı kredilerle tamamlamıştır.¹⁵⁹

Doğu Akdeniz coğrafyasında özellikle İsrail ve Mısır 'da çok büyük ve verimli doğalgaz kaynakları keşfedilmiştir. Avrupa'nın bu bölgedeki enerji kaynaklarına ihtiyacı olması ile paralel özellikle İsrail'in çıkardığı doğalgazı pazarlayacak ülke arayışı içerisinde olması Avrupa ile İsrail'i bir bakıma enerji müttefiki yapmaktadır. Sadece İsrail'de keşfedilen kaynaklar değil, aynı zamanda Akdeniz'e bağlanmak suretiyle Hazar Denizinde ve Katar'da keşfedilen rezervlerin xxxde Avrupa'ya ulaştırılması hedeflenmektedir. EastMed adı verilen ve iki yönlü ulaştırılması hedeflenen LNG boru hattı projesinin en maliyetli koridorunu oluşturan Akdeniz'in altından doğrudan GKRY'den Yunanistan ve İtalya'ya çıkması düşünülen hat aşırı maliyet yükü ve boru hattı güzergahının güvenli olmaması nedeniyle iptal edilmişti. Diğer alternatif hat ise hem çok daha ucuz ve güvenli olması sebebiyle Türkiye'den geçmektedir. Akdeniz'in altından geçmesi düşünülen boru hattı projesi 12-20 milyar dolar arasında değişirken, Türkiye'den geçmesi durumunda 2 milyar dolar gibi bir maliyetle Tanap üzerinden Avrupa'ya ulaştırılabilecektir.¹⁶⁰

Enerjide Norveç ve Rusya'ya bağımlı olan Avrupa Devletleri buradaki bağımlılığı azaltmak amacıyla Körfez ülkelerini enerji koridoru olarak seçmiştir. 2023 başı itibariyle Katar, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve İran gibi devletler xxxde sahip oldukları zengin doğalgaz ve petrol rezervlerini Avrupa'ya ihraç etme konusunda isteklidirler. Ancak ABD'nin baskısıyla uzun yıllardır İran'a yönelik uygulanan ekonomik ambargolar, Katar ve BAE'nin doğalgazı Avrupa'ya ulaştırabileceği bir boru hattı altyapısı olmaması gibi olgular karşılıklı olan bu niyetlerin gerçekleşmesini önlemişti.??? Ukrayna Savaşı sonrası iyice belirgin hale gelen doğalgazda Rusya bağımlılığı Avrupa Birliğindexxx çok daha radikal enerji politikaları izlenmesi zorunluluğu ortaya çıkarmıştır. Bu süreç aynı zamanda AB'nin ABD'den bağımsız bir aktör olarak ne kadar hareket edebileceğini de gösterecek bir olgu olma özelliği taşıyor. Çünkü ABD destekli Rus yaptırımlarından dolayı Rusya xxxda karşı hamle yaparak kısmen kestiği doğalgazdan dolayı Avrupa ülkeleri ciddi bir ısınma ve ekonomik daralma problemi ile karşı karşıyadır. Bunun önüne geçebilmesi konusunda orta ve uzun vadede Türkiye, Avrupa için jeopolitik konumu itibari ile kilit bir bölgededir.

Henüz çıkarabilme teknolojisi olmasa da gaz-hidrat kaynaklarının da bölgede olduğuna dair ciddi emareler vardır. Bu çalışmada detaylı şekilde değinmeyeceğiz??? ancak ifade etmek gerekir ki 1 birim

¹⁵⁹ Seda Eren. (2015), "Asya Altyapı Yatırım Bankası'na Avrupa Ülkelerinden Sürpriz Katılım", Ankara Siyasal ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi, <http://www.asem.org.tr/tr/publication/details/6087/Asya-Altyap%C4%B1-Yat%C4%B1r%C4%B1m-Bankas%C4%B1%E2%80%99na-Avrupa-%C3%9Ckelerinden-S%C3%BCrpriz-Kat%C4%B1l%C4%B1m>,

¹⁶⁰ Cihat Yayıncı, (2020), "Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye", Kırmızı Kedi Yayınevi.

gaz-hidrat 164 birim doğalgaza eşittir. Bu enerji tüm dengeleri derinden değiştirici bir etkiye ve güce sahiptir. Bu enerji kaynağı bölgede savaşa dahi sebep olabilecek niteliktedir. Bununla ilgili olarak Türkiye de Müstafi Tümamiral Doç. Dr. Cihat Yayı ve Türk Özel Kuvvetlerinde Tim Komutanlığı yapmış emekli subay Abdullah Ağar'ın ???tc kimlik numaralarını da yazsanız??? verdiği bilgilere dayanarak bakacak olursak dünyada sadece Rusya, Çin ve ABD'nin çıkarabilme teknolojisinin olduğu gaz-hidratlar son derece stratejik ve dengeleri köklü bir şekilde değiştirebilme kabiliyetine sahip kaynak olarak gösterilmektedir. Henüz fiili olarak elle tutulur maddi sonuçlara ulaşılmadığı için bu çalışmada detaylı bir şekilde yer verilmemiştir???O halde bu cümleleri çıkaralımXXX. Ancak anekdot olarak başka çalışmalara kaynaklık etmesi, unutulmaması amacıyla burada dile getirilmiştir.

Son olarak ifade edecek olursak yerel pozisyonda Doğu Akdeniz'e en uzun kıyı şeridinde sahip olan Türkiye, buradaki haklarını koruyarak bölgesel bir büyük güç olarak uluslararası sistemdeki konumunu güçlendirebilir. Lübnan, Suriye, Libya Türkiye ile ittifak kurarak MEB alanlarını koruma altına alarak TPAO ile yapacağı anlaşma ile askeri ve sondaj kabiliyetleri güçlenen Türkiye'nin bu yükselen pozisyonunu karşılıklı kazan-kazan ilişkisine çevirebilir. İsrail ve Mısır, Türkiye ile MEB anlaşması yaparak deniz alanlarında daha çok sahaya sahip olma ve enerji alanında daha güçlü-güvenilir ilişkiler elde etme imkanına sahiptir.

Çin ve Rusya'nın Doğu Akdeniz'de attığı Avrasyacı ve Kuşak-Yol Projesi tandemli??? atılımlar, ABD tarafından bölgede sürekli hale getirilmeye çalışılan istikrarsız rejimler ve çatışmalar ile önlenmeye çalışılmaktadır. ABD ayrıca EastMed projesinden çekilerek Avrupa'nın enerjide bağımsız olmasının bir bakıma önüne geçmiştir. Bu neticede Avrupa üzerinde Rusya sopası göstererek AB içerisindeki Atlantik karşıtı blokun bağımsız politika hedeflerini önlemektedir. Bu minvalde ABD'nin Yunanistan, Norveç ve Bulgaristan'a kurduğu devasa askeri üsleri sadece Rusya ve Türkiye'ye karşı kurduğu düşünülmemelidir. Bu üslerle ABD, NATO araçlarından da bağımsız olarak doğrudan kendisi bir bakıma AB'yi çevrelemiştir.

Binaenaleyh Doğu Akdeniz potansiyel olarak içerdiği 10 trilyon m3 doğalgaz ve 3.5 milyar m3 petrolden daha büyük bir coğrafyadır. Burada hata yapacak veya kazanım elde edecek herhangi bir aktörün uluslararası ilişkilerdeki konumu köklü değişikliğe uğrayacak, politik ekosistem tabiri caizse başkalaşacak, yeni bir gerçeklik kazanacaktır.

9) KAYNAKÇA

Açikel, A. E. (2011), “Katar-İrak-Türkiye-Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı Projesi Mümkün mü?”, ORSAM, <https://orsam.org.tr/tr/katar-irak-turkiye-avrupa-dogal-gaz-boru-hatti-projesi-mumkun-mu/>.

Akpınar, K. (2022, 31 Ocak), “EastMed projesi çöktü: Alternatifler neler?”, TRT Haber (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2022). <https://www.trthaber.com/haber/dunya/eastmed-projesi-coktu-alternatifler-neler-650450.html>

Aksoy, M. (2020), “Rusya’nın Enerji Politikası ve Doğu Akdeniz”, N. T. İsmail, Y. Recep (Ed), Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz, s.303-326.

Akşam Gazetesi, (2019, 10 Mayıs), “Doğu Akdeniz’de ne kadar petrol ve doğalgaz var?”, <https://www.aksam.com.tr/ekonomi/dogu-akdenizde-ne-kadar-dogal-gaz-ve-petrol-var/haber-969747>, (Erişim Tarihi: 9 Eylül 2022).

Akyıldız, A. (2005), “Anka’nın Sonbaharı”, 1. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 42. Zzz bu kitap adı ise “” içinde yazılmaz, Bold veya italik olması lazım. Kullanılan sayfa numaraları dipnotta yazılır, kaynaklarda yazılmaz.

American Enterprise Institute, “China Global Investment Tracker”, <https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/>

Ametbek, D. (2019), “Rusya’nın Doğu Akdeniz’deki Tutumu”, Ankasam, <https://www.ankasam.org/rusyanin-dogu-akdenizdeki-tutumu/>.

A., Murat (2020), “Rusya’nın Enerji Politikası ve Doğu Akdeniz”, N. T. İsmail, Y. Recep (Ed), Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz, s.303-326.

Anadolu Ajansı, (2015, 25 Mayıs), “Ege’de "Umut Harekatı"nda 331 kaçak kurtarıldı”, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/egede-umut-harekatinda-331-kacak-kurtarildi/43597> (Erişim Tarihi: 1 Ekim 2022).

Anadolu Ajansı, (2017, 21 Şubat), “Rosneft ile İKBY arasında petrol anlaşması”, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/rosneft-ile-ikby-arasinda-petrol-anlasmasi/755164> (Erişim Tarihi: 3 Kasım 2022).

Anadolu Ajansı, (2022, 3 Eylül), “Mısır ve ABD’den Akdeniz’de ortak askeri tatbikat”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/misir-ve-abdden-akdenizde-ortak-askeri-tatbikat/2676296> (Erişim Tarihi: 16 Kasım 2022).

A., U., Şeker, (2022, 12 Eylül), “Avrupa, enerji krizine karşı yeni önlemler alıyor”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupa-enerji-krizine-karsi-yeni-onlemler-aliyor/2682899> (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2022).

Aras, İ., Sağiroğlu A. (2018), “Fransa Dış Politikasında Akdeniz”, Nobel Yayınevi, Çomak H., Şeker B. Ş. (Ed), Akdeniz Jeopolitiği, s. 526.

Argusmedia, (2018, 20 Temmuz) “Jordan to resume gas imports from Egypt in January”, <https://www.argusmedia.com/en/news/1720500-jordan-to-resume-gas-imports-from-egypt-in-january>, (Erişim Tarihi: 7 Eylül 2020).

A. Sujata (2020), “Natural Gas Discoveries and Israel’s Energy Security”, Georgetown Journal of International Affairs.

Atlantic Council, (2019, 3 Nisan), “Wilson and Jones Testify Before House Committee on Foreign Affairs on the Future of NATO”, <https://www.atlanticcouncil.org/commentary/transcript/wilson-testifies-before-house-committee-on-foreign-affairs-on-future-of-nato/> (Erişim Tarihi: 15 Kasım 2022).

Aydın, Figen (2021). “Bir Bölge İki Ülke: Doğu Akdeniz Jeopolitiğinde Çin ve Türkiye”, Ulusam Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi”, 1(1): 23-31.

Aydınlık Gazetesi, (2019, 21 Mayıs), “Fransız Donanması Kıbrıs'a yerleşiyor”, <https://www.aydinlik.com.tr/haber/fransiz-donanmasi-kibrisa-yerlesiyor-126842?ysclid=lckcum3z93424089561>, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2022).

Bayraktar, B. (2020), “Donanma Doktrini Işığında Rusya’nın Doğu Akdeniz Politikası”, Şahin. M., Yılmaz, M., L., Akdeniz’de Devlet ve Düzen, s.37-57.

BBC News Türkçe, (2015, 17 Aralık), “Putin: Atatürk mezarında ters dönmüştür”, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151217_putin_turkiye (Erişim Tarihi: 17 Kasım 2022).

BBC News Türkçe, (2019, 10 Temmuz), “Doğu Akdeniz: Kıbrıs açıklarında doğalgaz arama krizi nasıl başladı, hangi ülke ne istiyor?”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48225246> (Erişim Tarihi: 19 Kasım 2022).

BBC News Türkçe, (2020, 2 Ocak), “Doğu Akdeniz EastMed doğalgaz boru hattı anlaşması Yunanistan'da imzalandı”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50973890>, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2022).

BBC News Türkçe, (2020, 2 Ocak), “Ürdün İsrail’den Doğal Gaz Almaya Başladı”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50969251>, (Erişim Tarihi: 7 Eylül 2022).

BBC News Türkçe, (2020, 22 Eylül), “Doğu Akdeniz Gaz Forumu: Türkiye'ye rakip altı ülke bölgesel kuruluş için anlaşma imzalarını attı”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54252161>, (Erişim Tarihi: Eylül 2022).

BBC Türkçe, (6 Nisan 2021), “ABD’nin Türkiye’ye yönelik S-400 yaptırımları yürürlüğe giriyor”, <https://tr.euronews.com/2021/04/06/abd-nin-turkiye-ye-yonelik-s-400-yapt-r-mlar-yururluge-girdi> (Erişim Tarihi: 21 Ekim 2022).

Beşgöl, B. (2020), “Doğu Akdeniz Çıkmazında Amerika’nın Deniz Gücü”, Şahin. M., Yılmaz, M., L., Akdeniz’de Devlet ve Düzen, s.13-36.

B. Lehman, (Tarih Yok), “How the Belt And Road Initiative Will Impact China’s Economy”, Lehman Brown International Accountants, <https://www.lehmanbrown.com/wp-content/uploads/2017/08/The-Belt-and-Road-Initiative.pdf>. (Erişim Tarihi: 12 Kasım 2022).

Bloomberg HT, (2022, 21 Eylül), “Almanya’da enerji şirketi Uniper kamulaştırıldı”, <https://www.bloomberght.com/alman-hukumeti-enerji-sirketi-uniperi-kamulastirdi-2315437>, (Erişim Tarihi: 22 Ekim 2022).

Çalışkan, G. (2021), “Çin’in Dünyada Askeri Üssü Bulunan Tek Yer: Cibuti”, Ankasam, <https://www.ankasam.org/cinin-dunyada-askeri-ussu-bulunan-tek-yer-cibuti/>.

Daily News Egypt, (2019, 13 Nisan), “Egypt reduces its gas exports to Jordan to 300m scd/day in April”, <https://dailynewsegypt.com/2019/04/13/egypt-reduces-its-gas-exports-to-jordan-to-300m-scd-day-in-april/>, (Erişim Tarihi: 7 Eylül 2022).

Defense Intelligence Agency, (2019) “China Military Power: Modernizing A Force to Fight and Win”, Defense Intelligence Agency, s. 21.

Dumlu, H. (2022), "Kıbrıs'taki İngiliz Üslerinin Jeopolitik ve Jeostratejik Açıdan Önemi". *Journal of Anglo-Turkish Relations*, s. 126-156.

Duzcu, M. (2021), “Türkiye’nin Değişen Jeostratejik Vizyonu ve Doğu Akdeniz Politikası”, Duzcu, M., Aydın, A., (Ed.), *Doğu Akdeniz’de Yeni Güç Mücadelesi; Enerji, Güvenlik ve Diplomasi*, Çizgi Kitabevi, s.55-69.

D. Hâkim, El-Katiri, L., ve F. Bessam (2012), “East Mediterranean Gas: What kind of a game-changer?”, Oxford: Oxford Institute For Energy Studies.

Egypt Today, (2021, 3 Aralık), “Petroleum minister probes with Lukoil increasing investments in Egypt”, <https://www.egypttoday.com/Article/3/110514/Petroleum-minister-probes-with-Lukoil-increasing-investments-in-Egypt> (Erişim Tarihi: 3 Kasım 2022).

Energy Egypt, (2020, 29 şubat), “Eni reaches agreement allowing the restart of Damietta LNG plant in Egypt”, <https://energyegypt.net/eni-reaches-agreement-allowing-restart-of-damietta-lng-plant-in-egypt/>, (Erişim Tarihi: 8 Eylöl 2022).

Enerji Atlası, (2022), “Ölkelere Göre Dünya Doğal Gaz Rezervi”, <https://www.enerjiatlası.com/rezerv/dunya-dogalgaz-rezervi.html>.

Ercan, M., Kılınç, M. C. (2020). Bölgesel ve Küresel Aktörlerin Ortadoğu Merkezli Doğı Akdeniz Politikaları “Kıbrıs Çatışması ve Libya Mutabakatı”. Anadolu Strateji Dergisi , 2 (2) , 15-28, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/anasamasd/issue/56231/775582>

Eren, S. (2015), “Asya Altyapı Yatırım Bankası’na Avrupa Ölkelerinden Sürpriz Katılım”, Ankara Siyasal ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi, <http://www.asem.org.tr/tr/publication/details/6087/Asya-Altyap%C4%B1-Yat%C4%B1r%C4%B1m-Bankas%C4%B1%E2%80%99na-Avrupa-%C3%9Clkelerinden-S%C3%BCrpriz-Kat%C4%B1l%C4%B1m>.

Erol, M., S., (2020, 19 Ağustos), Analiz, “Mandanın dönüşü: Fransa’nın 'yeni' Afrika politikası”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/mandanin-donusu-fransa-nin-yeni-afrika-politikasi/1946478>

Euronews Türkiye, (2020, 4 Eylöl), “AB'den 'Sevilla Haritası' açıklaması: Böyle bir harita hazırlatmadık”, <https://tr.euronews.com/2020/09/04/ab-den-sevilla-haritas-ac-klamas-boyle-bir-harita-haz-rlatmad-k> (Erişim Tarihi: 5 Ekim 2022).

Euronews Türkiye, (2021, 14 Ekim), “ABD ile Yunanistan arasında imzalanan savunma İş birliği anlaşması neler içeriyor?”, <https://tr.euronews.com/2021/10/14/abd-ile-yunanistan-aras-nda-imzalanan-savunma-isbirligi-anlasmas-neler-iceriyor> (Erişim Tarihi: 1 Eylöl 2022).

Euronews Türkiye, (2022, 29 Ağustos), “AB, Rus doğal gazına ne kadar bağımlı; alternatif ölkeler ve kaynaklar hangileri?”, <https://tr.euronews.com/2022/08/29/ab-rus-dogal-gazina-ne-kadar-bagimli-alternatif-ulkeler-ve-kaynaklar-hangileri#:~:text=Do%C4%B1Fal%20gaz%20rezervleri&text=2020%20y%C4%B1l%C4%B1nda%20d%C3%BCnyada%203%2C85,6%2C5%20ile%20%C4%B0ran%20izledi> (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2022).

Europe Commission (2000), “Green Paper, Towards a European strategy for the security of Energy Supply”, June 24, 2012, from http://ec.europa.eu/energy/green-paper-energy-supply/doc/green_paper_energy_supply_en.pdf

Europe Commission (2011), “A Partnership for Democracy and Shared Prosperity with the Southern Mediterranean”, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_11_268

Euronews Türkiye, (2021, 8 Mart), “İsrail, Yunanistan ve Kıbrıs arasında denizaltı enerji nakil hattı için anlaşma”, <https://tr.euronews.com/2021/03/08/israil-yunanistan-ve-k-br-s-aras-nda-denizalt-enerji-nakil-hatt-icin-anlasma> (Erişim Tarihi: 5 Ekim 2022).

European Union External Action, “Union For the Mediterranean”, https://www.eeas.europa.eu/eeas/union-mediterranean-ufm_en (Erişim Tarihi: 17 Kasım 2022).

G. Dilek, (2022, 22 Eylül), “ABD'nin Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne yönelik silah ambargosunu kaldırması ne anlama geliyor?”, Euronews, <https://tr.euronews.com/2022/09/22/abdnin-guney-kibris-rum-yonetimine-yonelik-silah-ambargosunu-kaldirmasi-ne-anlama-geliyor> (Erişim Tarihi: 9 Kasım 2022).

Gürsoy Mahdy, Z., Aksu, F. (2020), “Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Dış Politika Krizlerinde Karar Birimlerinin Siyasi Evren Algıları”. *Journal of International Eastern European Studies*, 2, 505-549, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jiees/issue/58859/832527>.

Hamzaoglu, H. (2021), “Rus Jeopolitiğinde Deniz Gücünün Önemi ve Rusya Federasyonu’nun Güncel Akdeniz Stratejisi”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 16(1), 166 – 185. Doi: 10.17153/oguiibf.879257

Holmes, J. R. (2013), “Why Hold an International Fleet Review: Insights From Ken Booth.” *Naval Diplomacy and Maritime Power Projection*, ed. Andrew Forbes, s. 53-67.

Hüdaverdi, A. S. (2020), “Rusya’nın Suriye Stratejisi: Enerji Güvenliği Perspektifinden Bir Bakış”, *Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz*, s.327-357.

Hürriyet Gazetesi, (2012, 11 Ocak), “Suriye’ye silah taşıyan Rus gemisine Rum kesiminde el konuldu”, *Hürriyet*, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/suriyeye-silah-tasiyan-rus-gemisine-rum-kesiminde-el-konuldu-19655716> (Erişim Tarihi: 11 Kasım 2022).

Hürriyet Gazetesi, (2012, 28 Mart), “Türkiye açıklarında ABD, İsrail ve Yunanistan’dan ortak askeri tatbikat”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkiye-aciklarinda-abd-israil-ve-yunanistandan-ortak-askeri-tatbikat-20224243> (Erişim Tarihi: 18 Kasım 2022).

Hürriyet Gazetesi, (2012, 3 Temmuz), “Rum Meclisi, İsrail ile yapılan askeri anlaşmayı onayladı”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/rum-meclisi-israil-ile-yapilan-askeri-anlasmayi-onayladi-20905402>, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2022).

Hürriyet Gazetesi, (2018, 22 Şubat), “Akdeniz’de gaz düellosu: Türk donanması İtalyanları engelledi, Rumlar AB’ye koştu”, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/akdenizde-gaz-duellosu-40749726>, (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2022).

Hürriyet Gazetesi, (2018, 29 Temmuz), “Büyükelçilerden Türkiye’ye Tehdit! ‘Gerekirse Askeri Güç Kullanırız’”, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/buyukelcilerden-turkiyeye-tehdit-gerekirse-askeri-guc-kullaniriz-40911700>. (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2022).

Hürriyet Gazetesi, (2019, 16 Temmuz), “Trump’tan S-400 açıklaması: Türkiye Patriot füzesi almak istedi ama ABD satmadı, adil değil”, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/trumptan-s-400-aciklamasi-turkiye-patriot-fuzesi-almak-istedi-ama-abd-satmadi-adil-degil-41275913> (Erişim Tarihi: 17 Kasım 2022).

Hürriyet Gazetesi, (2019, 16 Aralık), “KKTC sularına giren İsrail gemisi çıkarıldı”, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/kktc-sularina-giren-israil-gemisi-cikarildi-41398192>, (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2022).

Ian, B., Robert, J., (2009), “The Rise and Fall of Resource Nationalism”, *Survival*, Vol. 51, 71No. 2, s. 149-158, DOI: 10.1080/00396330902860884.

IEA, (2021), “Russia Country Profile”, Datasheet, <https://www.iea.org/countries/Russia>

IEA, “Natural gas overview”, <https://www.iea.org/articles/france-natural-gas-security-policy> (Erişim Tarihi: 5 Kasım 2022).

Ifantis, K. (2018), “Greece’s Strategy and Perceptions towards Turkey: The End of Consensus and the Return of History?”, [researchgate.com](https://www.researchgate.com)

İ.A. Muhammet, (2020, 6 Ağustos), “Fransa ile Kıbrıs Rum kesimi arasındaki savunma iş birliği anlaşması yürürlüğe girdi”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/fransa-ile-kibris-rum-kesimi-arasindaki-savunma-is-birligi-anlasmasi-yururluge-girdi/1933583> (Erişim Tarihi: 12 Kasım 2022).

İlayda, M., İstikbal, D. (2020), “Rusya ve Çin’in Doğu Akdeniz Politikaları”, İnalt, K., Ataman, M., Duran, B., Doğu Akdeniz ve Türkiye’nin Hakları, Seta, s.183-208.

İstikbal, D. (2019), “Türkiye-Çin Ekonomik İlişkileri ve Gelecek Seyri”, Kriter Dergisi, Temmuz-Ağustos 2019 / Yıl 4, S. 37.

J. L. Samaan, (2016), “The East Mediterranean Triangle at Crossroads”, Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, s. 14.

Jones, D. (2010, 17 Aralık), “Cyprus, Israel define Sea Border for Energy Search,” Rigzone, https://www.rigzone.com/news/oil_gas/a/102276/cyprus_israel_define_sea_border_for_energy_search/, (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2022).

J. R. Holmes (2013), “Why Hold an International Fleet Review: Insights From Ken Booth.” Naval Diplomacy, <https://thediplomat.com/2013/10/the-diplomacy-of-fleet-reviews/>.

Kansu. Z. N. (2019), “Enerji Arz Güvenliği Bağlamında Avrupa Birliği’nin Güney Gaz Koridoru ve Türkiye’nin Konumu”, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (e-ISSN: 2602-4314).

Karaca, H. A. (2020). TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ GERİ KABUL ANTLAŞMASI VE 18 MART 2016 TARİHLİ TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ ZİRVE BİLDİRİSİ UYARINCA DÜZENSİZ GÖÇLE MÜCADELE VE BAZI SORUNLU ALANLAR. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 24 (4), s.155-194. DOI: 10.34246/ahbvuhfd.813031.

Karaman, Z. (2011, 2 Kasım), “Açık ve şeffaf bir anlaşma”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/acik-ve-seffaf-bir-anlasma/404158>.

Kıbrıs Gazetesi, (2020, 10 Haziran), “İngiliz üsleri statüsünü iki tarafın iradesi ile kazanmıştır”, <https://www.kibrisgazetesi.com/kibris/ingiliz-usleri-statusunu-iki-taraf-in-iradesi-yle-kazanmistir-h90967.html>, (Erişim Tarihi, 8 Eylül 2022).

Kısacık, S., Erenel, F. (2019). Doğu Akdeniz Güvenlik Algılamaları Bağlamında, Kalıcı Yapılandırılmış İş birliği Savunma Anlaşması (The Permanent Structured Cooperation- PESCO) ve Enerji Güvenliği Meselelerinin Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Olası Yansımalarını Anlamak. Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi, 2 (1) , 51-76.

Kısacık, S. (2020), “Doğu Akdeniz Enerji Jeopolitiği Çerçevesinde Türkiye-Libya Mutabakatı ve EastMed Antlaşmasını Anlamlandırmak” Uluslararası Politika Akademisi, <http://politikaakademisi.org/2020/01/09/dogu-akdeniz-enerji-jeopolitigi-cercevesinde-turkiye-libya-mutabakati-ve-eastmed-anlasmasini-anlamlandirmak/>

Korkmaz, H. (2020, 21 Aralık), “Analiz, “Kuşak ve Yol girişiminin geleceği: Çin karakterli bir küreselleşme mi?”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/kusak-ve-yol-girisiminin-gelecegi-cin-karakterli-bir-kuresellesme-mi/2083696> (Erişim Tarihi: 3 Ekim 2022).

- Korkut, H. (2020), “Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Doğu Akdeniz Politikası”, Telci, İ., N.(Ed.), Ortadoğu Yayınları, 1.Basım, s.157-186.
- Linden, R.H. (2018), “The New Sea People: China in the Mediterranean”, Intituto Affari Internazionali.
- Lindsey, J. K. (2009) “A History Of Cyprus Peace Proposals”, Reunifying Cyprus The Annan Plan And Beyond, ed. Andrekos Varnava, Hubert Fausmann, International Library Of Political Studies, s.11-24.
- Lo, B. (2002), “Russian Foreign Policy in the Post Soviet Era Reality”, 1.Baskı, New York, Palgrave Macmillian Yayınevi, s.12-38.
- Melchionni, M. G. (1994), “THE MIDDLE EAST PEACE PROCESS”, Monnier F.L. (Ed), Rivista di Studi Politici Internazionali, s. 419-434.
- R., Menendez, (2019), “Introduce Eastern Mediterranean Security and Energy Partnership Act of 2019”, United States Senate Committee on Foreign Relations, <https://www.foreign.senate.gov/press/dem/release/menendez-rubio-introduce-eastern-mediterranean-security-and-energy-partnership-act-of-2019>, (Erişim Tarihi 16 Kasım 2022).
- Milliyet Gazetesi, (2015, 2 Mayıs), “171 KAÇAK GÖÇMEN SON ANDA KURTARILDI”, <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/mersin/171-kacak-gocmen-son-anda-kurtarildi-10761214> (Erişim Tarihi: 1 Ekim 2022).
- Milliyet Gazetesi, (2016, 8 Aralık), “Rusya'dan dev hamle! Rosneft'in yüzde 19,5'i özelleştirildi”, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/rusyadan-dev-hamle-rosneftin-yuzde-19-5i-ozellestirildi-2358132> (Erişim Tarihi: 12 Ekim 2022).
- Morgenthau, H. J. (2006), “The Struggle for Power and Peace”, Mcgraw Hill Higher Education, Politics Among Nations, s. 4-14.
- NTV, (2011, 27 Nisan), “Mısır’da Boru Hattına Saldırı”, <https://www.ntv.com.tr/dunya/misirda-boru-hattina-saldiri,xxV0v-wtjUiEEWPobl80Hg> (Erişim Tarihi: 14 Ekim 2022).
- NTV, (2011, 3 Kasım), “Rusya'nın milyarlarca doları Kaddafi'yle gitti!”, <https://www.ntv.com.tr/dunya/rusyanin-milyarlarca-dolari-kaddafiyle-gitti,IKb7QCLIVk6YL7epGHvALw> (Erişim Tarihi: 16 Kasım 2022).
- (2013, 27 Mayıs), “Nabucco Projesi İptal Oldu”, https://www.ntv.com.tr/ekonomi/nabucco-projesi-iptal-oldu,jFjrPgRHu06_MISYgc7OSw (Erişim Tarihi:23 Eylül 2022).

NTV, (2020, 8 Ocak), “Cumhurbaşkanı Erdoğan: TürkAkım tarihi nitelikte bir projedir”, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/turkakim-tarihi-nitelikte-bir-projedir,bNWlG-x1lkyVr6t7p-QbWA> (Erişim Tarihi: 13 Kasım 2022).

NTV, (2022, 12 Aralık), “Silivri doğalgaz depolama tesisi açılıyor: Avrupa'nın en büyük gaz deposu olacak”, <https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/silivri-dogalgaz-depolama-tesisi-aciliyor-avrupanin-en-buyuk-gaz-deposu-olacak,VQT2BRXpAEeVV11ZM35RhA>, (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2022).

Offshore Energy, (2017, 21 Mart) “Report: Rosneft to supply 10 LNG cargoes to Egypt”, <https://www.offshore-energy.biz/report-rosneft-to-supply-10-lng-cargoes-to-egypt/> (Erişim Tarihi: 1 Kasım 2022).

Oilprice, Analiz, (2013, 21 Şubat), “Energy Opportunities in Lebanon: The Levant Basin”, <https://oilprice.com/Energy/Energy-General/Energy-Opportunities-in-Lebanon-The-Levant-Basin.html>, (Erişim Tarihi 1 Aralık 2022).

Ortadoğu Haber, (2020, 27 Ağustos), “Yunanistan Parlamentosu, Mısır ile imzalanan MEB anlaşmasını onayladı”, <https://www.ortadoguhaber.com/haber/yunanistan-parlamentosu-misir-ile-imzalanan-meb-anlasmasini-onayladi>.

Quitta, O. (2005), “The Chirac Doctrine”, Middle East Quarterly, s.43-53.

Örmeci, O. (2021), “Fransa’nın Doğu Akdeniz Politikasını Anlamak”, İdeal Kültür Yayıncılık, Arı, T., Caşın, M. H. (Ed), Doğu Akdeniz.

Örnek, S., Mızrak, B. (2016), “Bir Güvenlik Sorunu Olarak Kıbrıs’ın Enerji Kaynakları ve Uluslararası Aktörlerin Politikaları”, Bilge Strateji, Cilt 8, Sayı 15, s.13-32.

Posta Gazetesi, (2022, 25 Şubat), “Rusya, tüm Avrupa'yı internetsiz bırakabilir”, <https://www.posta.com.tr/dunya/rusya-tum-avrupayi-internetsiz-birakabilir-2441629> (Erişim Tarihi: 6 Kasım 2022)

Reuters, (2018, 19 Şubat), “Egyptian firm to buy \$15 billion of Israeli natural gas”, <https://www.reuters.com/article/us-israel-egypt-natgas-idUSKCN1G31BK> (Erişim Tarihi: 18 Kasım 2022).

Roussos, S. (2017), “Greece and Regional Dynamics in the East Mediterranean”, Foreign Policy Under Austerity, Greece’s Return to Normality? ed. Spyridon N. Litsas, Aristotle Tziampiris, London: Palgrave Macmillan, s.95-115.

Sabah Gazetesi, (2020, 29 Ağustos), “Doğu Akdeniz’de Yunanlılar şaşkına döndü! Fransız firkateyni bölgeden kaçtı”, <https://www.sabah.com.tr/dunya/dogu-akdenizde-yunanlilar-saskina-dondu-fransiz-firkateyni-bolgeden-kacti-5127161> (Erişim Tarihi: 14 Kasım 2022).

Sarıkaya, M. (2020, 21 Ağustos), “Gaz-hidrat...”, Habertürk Gazetesi, <https://www.haberturk.com/yazarlar/muharrem-sarikaya/2779050-gaz-hidrat> (Erişim Tarihi 22 Ekim 2022).

S., A., Z., Muhammad (2020), “ABD’nin Doğu Akdeniz Politikasının Temel Dinamikleri ve Sonuçları”, 1. Baskı, Ankara, Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz, s. 293.

S. Bassel, (2019, 26 Nisan), “Suriye, Tartus limanı için Rus şirketi Stroytransgaz’la 49 yıllık yatırım anlaşması imzaladı”, Sputnik Türkiye (Erişim Tarihi: 6 Kasım 2022). <https://sputniknews.com.tr/20190426/suriye-tartus-limani-icin-rus-sirketi-stroytransgazla-49-yillik-yatirim-anlasmasi-imzaladi-1038879868.html?ysclid=lblc6cvp5n872870332>. (2018, 5 Nisan), “Rusya: Suriye’nin enerji sektörünü yeniden inşa ediyoruz”, Sputnik Türkiye, (Erişim

S. İlhan, (2019, 24 Aralık), “Türkiye-KKTC doğal gaz boru hattı Doğu Akdeniz’de jeopolitik dengeleri değiştirecek”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiye-kktc-dogal-gaz-boru-hatti-dogu-akdenizde-jeopolitik-dengeleri-degistirecek/1682833> (Erişim Tarihi: 2 Ekim 2022).

S. N. Litsas,(2017), “From Sentimental Idealism and Incompetent Realism Towards a New Greek Grand Strategy: Searching for Ariadne’s Thread”, Foreign Policy Under Austerity, London: Palgrave Macmillan, s. 5-7; Panayotis J. Tsakonas, “Theory and Practice in Greek Foreign Policy”, Journal of Southeast European and Black Sea Studies, Cilt 5, Sayı 3, s.427-437.

Sözcü Gazetesi, (2020, 4 Ocak), “Yunanistan, İsrail ve Güney Kıbrıs parayı nereden bulacak?”, <https://www.sozcu.com.tr/2020/ekonomi/yunanistan-israil-ve-guney-kibris-parayi-nereden-bulacak-5547773/?ysclid=lckdt9n6vc373904809>, (Erişim Tarihi: 9 Eylül 2022).

Sözcü Gazetesi, (2022, 18 Aralık), “Mısır ve Rusya, ortak deniz tatbikatı yaptı”, <https://www.sozcu.com.tr/2022/dunya/misir-ve-rusya-ortak-deniz-tatbikati-yapti-7529777/?ysclid=lcihpr63ll794311133> (Erişim Tarihi: 17 Kasım 2022).

Sputnik Türkiye, (2021, 10 Ağustos), “ABD’nin Suriye’deki askeri varlığını sürdürmesinin sonuçları ne olur?”, <https://sputniknews.com.tr/20171123/abd-suriye-askeri-varligi-1031126178.html?ysclid=lbx99ltd26551564288>, (Erişim Tarihi: 3 Ekim 2022).

Sputnik Türkçe, (2018, 20 Şubat), “İsrail ile Mısır’dan 15 milyar dolarlık doğalgaz anlaşması”, <https://sputniknews.com.tr/20180220/israil-misir-dogalgaz-anlasmasi-1032330685.html>, (Erişim Tarihi: 7 Eylül 2022).

Sputnik Türkiye, (2018, 5 Nisan), “Rusya: Suriye’nin enerji sektörünü yeniden inşa ediyoruz”, (Erişim Tarihi: 6 Kasım 2022). <https://sputniknews.com.tr/20180405/rusya-suriye-enerji-sektorunu-yeniden-insa-ediyoruz-1032912188.html>

Sputnik Türkiye, (2019, 16 Temmuz), “Rusya Dışışleri: AB'nin Türkiye'ye yaptırım kararını desteklemiyoruz”, <https://sputniknews.com.tr/20190716/rusya-disisleri-abnin-kibris-aciklarina-sondaj-gemilerini-gonderen-turkiyeye-yaptirim-kararini-1039675352.html?ysclid=lcadjo3wzs971995350> (Erişim Tarihi: 14 Kasım 2022).

Sputnik Türkiye, (2021, 10 Ağustos), “Rusya’dan Suudi Arabistan’a yeni nükleer santral projesi”, 10 Ağustos 2021, <https://sputniknews.com.tr/20190716/rusyadan-suudi-arabistana-yeni-nukleer-santral-projesi-1039672911.html> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2022).

Şahin, İ. (2019), “Doğu Akdeniz’de Enerji Çatışması ve İş Birliği”, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, No:3, s.35-39.

Şahin, İ., Günar, A. (2021), “Doğu Akdeniz’in Jeopolitik Önemi”, Ed. Arı, T., Caşın, M. H., Doğu Akdeniz Uluslararası Güç Mücadelesinin Yeni Arenası, İstanbul, İdeal Kültür Yayıncılık, s. 15-25.

Şahin, İ. (2019), “İngiltere ve Doğu Akdeniz krizi”, Diriliş Postası, <https://www.dirilispostasi.com/makale/6258851/doc-dr-ismail-sahin/ingiltere-ve-dogu-akdeniz-krizi?ysclid=lcjlmkfb7304273367> (Erişim Tarihi: 16 Ekim 2022).

Şahin, İ. (2019, 4 Aralık), “Doğu Akdeniz Gaz Forumunun ilk başarısızlığı.. ŞAH MAT”, Star Gazetesi, <https://www.star.com.tr/acik-gorus/dogu-akdeniz-gaz-forumunun-ilk-basarisizligi-sah-mat-haber-1498278/?ysclid=lckfayznlf187722997>, (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2022).

Şahin, İ. (2020), “Geçmişten Günümüze İngiltere’nin Akdeniz Siyaseti”, Şahin, M., Yılmaz, M., L. (Ed.), Akdeniz’de Devlet ve Düzen, Polis Akademisi Yayınları, s.77-87.

Şahin, İ. (2020, 18 Aralık), “AB’nin enerji stratejisi ve EastMed projesi”, Diriliş Postası, <https://www.dirilispostasi.com/makale/6223466/prof-dr-ismail-sahin/abnin-enerji-stratejisi-ve-eastmed-projesi?ysclid=lckej91l40432779047>, (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2022).

Şahin, İ., Günar, A. (2021), “Doğu Akdeniz’in Jeopolitik Önemi”, Ed. Arı, T., Caşın, M. H., 1.Baskı, Doğu Akdeniz Uluslararası Güç Mücadelesinin Yeni Arenası, İstanbul, İdeal Kültür Yayıncılık, s. 15-25.

Şakir, B. Ş., (2003), “ABD'nin Yeniden Yapılandırma Stratejisi-Deniz Hâkimiyeti Teorisi'nden Deniz Hegemonyasına Geçiş”, Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı, ed. Kocaeli Üniversitesi Yayınları, s. 768 – 795.

Şeker, A., U. (2022, 12 Eylül), “Avrupa, enerji krizine karşı yeni önlemler alıyor”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupa-enerji-krizine-karsi-yeni-onlemler-aliyor/2682899>, (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2022).

Tanrısever, O. (2005). “Güvenlik”, Eralp. A, Devlet ve Ötesi, 1.Baskı, İstanbul, İletişim Yayınevi, s. 107-125.

T., Murat (2022, 25 Mart), “Avrupa'nın doğal gazda 'limanı' ABD yıl sonunda LNG ihracatının lideri olacak”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/avrupanin-dogal-gazda-limani-abd-yil-sonunda-lng-ihracatinin-lideri-olacak/2545485> Erişim Tarihi: 12 Ekim 2022).

Times Of Israel, (2020, 18 Ocak), “Italy’s foreign minister expresses doubts over feasibility of EastMed pipeline”, <https://www.timesofisrael.com/italys-foreign-minister-expresses-doubts-over-feasibility-of-eastmed-pipeline/>, (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2022).

TRT Haber, (2011, 17 Kasım) “AB'den "Arap Baharına Destek Sürecektir" Sözü”, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abden-arap-baharina-destek-surecek-sozu-16700.html>

Tuğrul, B. (2022, 5 Temmuz), “Rusya’nın Olası Enerji Politik Hamleleri”, Euronewsport, <http://euronewsport.com/rusyanin-olasi-enerji-politik-hamleleri/>.

Türk Dışişleri Bakanlığı Resmî Açıklama, (2011, 21 Eylül), “21 Eylül 2011 Türkiye – KKTC Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması”, Dış İşleri Bakanlığı, No: 216, T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr).

Türk Dışişleri Bakanlığı Resmî Açıklama, İsrail ile GKRY Arasında İmzalanan MEB Anlaşması Hk., No: 288, 21 Aralık 2010, T.C. Dışişleri Bakanlığı (mfa.gov.tr).

Türkiye Gazetesi, (2018, 12 Mayıs), “Rum kesimi Türkiye korkusundan silahlandı”, <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/dunya/rum-kesimi-turkiye-korkusundan-silahlandi-559874> (Erişim Tarihi: 14 Kasım 2022).

Yaycı, C. (2020), Doğu Akdeniz’in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye, 1.Basım, İstanbul, Kırmızı Kedi Yayınevi.

Yaycı, C. (2020), “Libya Türkiye’nin Denizden Komşusudur”, 1. Baskı. İstanbul, Kırmızı Kedi Yayınevi. 40-84.

- Yalçınkaya, A. (1997), “Türk-Yunan İlişkileri ve Kıbrıs Sorunu”, Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü, S.32, s.1-47.
- YeniAcun, S. (2019, 18 Nisan), “Çin’in Akdeniz’deki ticari hamleleri AB’yi kaygılandırıyor”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/cinin-akdeniz-deki-ticari-hamleleri-abyi-kaygilandiriyor/1456722>, (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2022).
- Yetim, M. (2020, Eylül), “Doğu Akdeniz Denkleminin Fark Edilmeyen Aktörü Lübnan”, Telci, İ. N., Yorulmaz, R., Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz, s.241-256.
- Yinon, O., (1982, Şubat), “A Strategy for Israel in the Nineteen Eighties”, Kivunim Dergisi, Sayı No: 14- Kış, 5742.
- Yorucu, V. (2020), “Doğu Akdeniz’de Jepolitik Gelişmeler ve Doğu Akdeniz Hidrokarbon Kaynaklarının Ekonomik Analizi: Rasyonel Davranış”, Şahin. M., Yılmaz, M., L., Akdeniz’de Devlet ve Düzen, s.228-229
- Varol, T. (2013) “İran-Irak-Suriye Doğalgaz Boru Hattı Dengeleri Değiştirir mi?”, 21.Yy Türkiye Enstitüsü, <https://21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/enerji-ve-enerji-guvenligi-arastirmalari-merkezi/iran-irak-suriye-dogalgaz-boru-hatti-dengeleri-degistirir-mi>.
- Waltz, K. N. (1981), “The Spread of Nuclear Weapons”, President of the American Political Science Association, s.171.
- Wegren, S. K., Herspring, D. R. (2010), “After Putin’s Russia Past Imperfect, Future Uncertain”, Published by Rowman & Littlefield, s.224-225.
- Wintour, P. (2017, 21 Şubat), “Russia increases involvement in Libya by signing oil deal”, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2017/feb/21/russia-increases-involvement-libya-signing-oil-deal-rosneft> (Erişim Tarihi: 4 Kasım 2022).
- Z. Asaf (2021), “Taxation of Natural Resources”, Cambridge University Press, The Israeli Economy, 1995–2017.